

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM DALI

**T.C. DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI'NIN
DEVLET DESTEKLERİ VE İHRACAT ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Fuad ASGAROV

192219032005027

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Atila BAĞRIAÇIK

İstanbul 2008

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İKTİSAT Anabilim Dalı ULUSLARARASI İKTİSAT Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi FUAD ASGAROV' nın T.C. DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞININ DEVLET DESTEKLERİ VE İHRACAT ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 22.05.2008 tarih ve 2008-8/42 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 28.07.08.....

1) Tez Danışmanı : PROF. DR. ATILLA BAĞRIAÇIK

2) Jüri Üyesi : PROF. DR. SELAHATTİN GÜRIŞ

3) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. MEHMET ŞİŞMAN

ÖNSÖZ

1980 yılı, Türkiye’de “ihracata dayalı sanayileşme stratejileri” benimsendiğinden, ekonomi ve dış ticaret politikaları açısından çok önemli bir dönüm noktası olmuştur. Özellikle 1980 sonrasında ihracatımızın karşı karşıya kaldığı temel sorunları; sektörel bağımlılık, bölgesel bağımlılık ve istikrarlı ihracat artışının sağlanamaması olarak sıralayabiliriz. Kısa vadede, ihracatı ithalata daha az bağımlı sektörlerde üretim artışını sağlamaya çalışmak, uzun vadede ise sanayide yapısal bir değişim sağlayacak yeni teknolojiler içeren yatırım mallarına yönelik üretimi arttırmak bir çözüm olarak görülebilir. İzlenecek ihracat odaklı politikalar yanında ülkede istikrarlı büyüme ve fiyat istikrarının sağlanabilmesi de önem taşımaktadır.

Bu çalışmayı yaparken her zaman destek olan Prof. Dr. Atila BAĞRIAÇIK’a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Yine bu çalışmayı yaparken görüş ve önerileriyle bana destek olan Emre ŞAKAR’a ve Edip İZGİ’ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Fuad ASGAROV

ÖZET

ASGAROV, Fuad

Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın Devlet Destekleri ve İhracat
Üzerindeki Etkileri

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Atila BAĞRIAÇIK

Temmuz 2008

T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın Devlet Destekleri ve İhracat Üzerindeki Etkileri konulu yüksek lisans tezini 211 sayfadan oluşmaktadır. Bu çalışmanın ilk bölümü ihracat, teşvik, ihracat teşvikleri ve devlet teşviklerinin kavramsal açıklamaları konusudur.

İkinci bölümde Dış Ticaret Müsteşarlığı'na sağlanan devlet destekleri konusu işlenmiş, Türkiye'de ihracata destek sağlayan devlet kuruluşları açıklanmış, Türkiye'de uygulanan ihracatı teşvik politikaları incelenmiş ve son olarak Dış Ticaret Müsteşarlığı'na sağlanan devlet destekleri konusuna değinilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerine Yönelik Teşvik konusu işlenmiş, bunun içinde Ar-Ge'nin tanımına, kapsamına, türlerine, neden ve stratejilerine yer verilmiş; Ar-Ge'yi oluşturan unsurlar, Türkiye'deki Ar-Ge trendleri ve Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik teşvikler açıklanmış; Ar-Ge alanında yapılan yeni düzenlemelerle birlikte son olarak TÜBİTAK Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı tarafından sağlanan Ar-Ge destekleri konusu irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Teşvik, Devlet Destekleri, İhracata Yönelik Teşvikler, Ar-Ge Destekleri

ABSTRACT

ASGAROV, Fuad

Master Thesis, T.C. The Affects of Undersecretariat of Foreign Trade on Government Support and Export

Thesis Advisor: Prof. Dr. Atila BAĞRIAÇIK

July 2008

My master thesis, T.C. The Affects of Undersecretariat of Foreign Trade on Government Support and Export, consists of 211 pages. The first chapter of this study deals with the conceptual explanations of export, promotion, export promotions and government promotions.

In the second chapter, government support, provided by the Undersecretariat of Foreign Trade, is handled, government intuitions supporting export in Turkey are explained, export promotion policies carried out in Turkey is examined and lastly government support, provided by the Undersecretariat of Foreign Trade is mentioned.

In the third and last chapter, Promotion oriented towards Research and Development Activities is dealt with including the definition, scope, types, reasons and strategies of R&D; constituents of R&D, R&D trends in Turkey and activities aiming to support R&D are explained; new arrangements in R&D and R&D supports provided by TUBİTAK Technology and Innovation Support Program are explicated.

Key Words: Promotion, Government Support, Promotions Oriented Towards Export, R&D Supports

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
KISALTMALAR LİSTESİ	XIV
TABLolar LİSTESİ.....	XVII
GRAFİKLER LİSTESİ	XIX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR.....	3
1.1. İhracat Kavramı	3
1.1.1. İhracatçı Kimdir?.....	3
1.1.2. İhracat Türleri.....	3
1.1.2.1. Özellik Arz Etmeyen İhracat	3
1.1.2.2. Kayda Bağlı İhracat	3
1.1.2.3. Kredili İhracat	6
1.1.2.4. İthal Edilmiş Malların İhracı	6
1.1.2.5. Konsiye İhracat	6
1.1.2.6. Ticari Kiralama Yoluyla Yapılacak İhracat	6
1.1.2.7. Bağlı Muamele veya Takas Yoluyla Yapılacak İhracat.....	7
1.1.2.8. Transit İhracat	7
1.1.2.9. Bedelsiz İhracat	7
1.2. İktisat Politikasında İhracat Teşvikleri.....	8
1.2.1. İktisat Politikası.....	8
1.2.2. Dış Ticaret Politikası	10
1.2.3. Teşvikler	12
1.2.3.1. Teşvik Nedir?	12
1.2.3.2. Teşviklerin Amaçları	13
1.2.3.3. Teşviklerin Gerekçeleri.....	15
1.2.3.3.1. Stratejik Sanayi Politikası.....	16

1.2.3.3.2. Stratejik Ticaret Politikası	21
1.2.3.3.3. Stratejik Dış Ticaret Politikası	22
1.2.3.4. Teşviklerin Gerekliliği	25
1.2.3.5. Türk Teşvik Sisteminin Gelişimi	26
1.2.4. Devlet Teşvikleri	31
1.2.4.1. Devlet Teşviklerinin Tanımı ve İşletmelere Etkisi	31
1.2.4.2. Devlet Teşviklerinin Kapsamı	31
1.2.4.3. Devlet Teşviklerinin Destek Unsurları	32
1.2.4.4. Devlet Teşviklerinin Başvuru Yerleri	33
1.2.5. İhracat Teşvikleri	34
1.2.5.1. İhracat Teşvikleri Nedir?	34
1.2.5.2. İhracat Teşviklerinin Önemi	34
1.2.5.3. İhracat Teşviklerinin Çeşitleri	35
1.2.5.4. Türkiye'nin Planlı Dönemde İhracat Teşvikleri	36
1.2.5.5. İhracat Teşviklerinin Türkiye Ekonomisindeki Durumu	37
İKİNCİ BÖLÜM: DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI'NCA SAĞLANAN	
DEVLET DESTEKLERİ	47
2.1. Türkiye'de İhracata Destek Sağlayan Devlet Kuruluşları	47
2.1.1. Hazine Müsteşarlığı	47
2.1.2. Dış Ticaret Müsteşarlığı	50
2.1.3. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi (KOSGEB)	52
2.1.4. Türkiye İhracat Kredis Bankası (Türk Exim Bank)	56
2.1.5. Türkiye Halk Bankası	58
2.1.6. Maliye Bakanlığı	59
2.2. Türkiye'de Uygulanan İhracatı Teşvik Politikaları	61
2.2.1. Mali Teşvikler	62
2.2.2. Finansal Teşvikler	63

2.2.2.1. Krediler	63
2.2.2.2. Ülke Kredi Garantileri	63
2.2.2.3. İhracat Kredi Sigortası	64
2.2.3. Devlet Yardımları	65
2.2.3.1. Amaç Açısından Değerlendirme.....	68
2.2.3.1.1. İşletmelerin Üretim Altyapısı ve Ürün Kalitesini Güçlendirmek Suretiyle Uluslararası Pazarlardaki Rekabet Yeteneklerini Artırmayı Hedefleyen Destekler	68
2.2.3.1.2. Firmaları İhracat Faaliyetlerine Yöneltmeyi ve Uluslararası Pazarları Tanımlarını Sağlamayı Hedefleyen Destekler	70
2.2.3.1.3. Doğrudan Pazarlama, Pazarda Derinleşme ve Markalaşma Faaliyetlerinin Desteklenmesini Hedefleyen Destekler	71
2.2.3.2. Hedeflenen Firma Büyüklüğü Açısından Değerlendirme.....	72
2.2.3.2.1. Sadece KOBİ'leri Hedefleyen Yardımlar.....	73
2.2.3.2.2. Bütün Firmaların Yararlanmalarına Açık Olan Yardımlar.....	74
2.3. Dış Ticaret Müsteşarlığı'na Sağlanan Devlet Destekleri.....	75
2.3.1.1. Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi.....	75
2.3.1.2. Eğitim Yardımı	76
2.3.1.3. Pazar Araştırması ve Pazarlama Desteği.....	77
2.3.1.4. İstihdam Yardımı	78
2.3.1.5. Araştırma Geliştirme (Ar-Ge) Yardımı.....	80
2.3.1.6. Yurt Dışında Ofis-Mağaza Açma Desteği	82
2.3.1.7. Türk Ürünlerinin Yurt Dışında Markalaşması ve Türk İmajının Yerleştirilmesi ve Turquality'nin Desteklenmesi.....	84
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME (AR-GE)	
FAALİYETLERİNE YÖNELİK TEŞVİKLER.....	85
3.1. AR-GE Kavramı	85

3.1.1. AR-GE Tanımı ve Kapsamı	85
3.1.2. AR-GE Türleri.....	86
3.1.2.1. Temel Araştırma	86
3.1.2.2. Uygulamalı Araştırma.....	86
3.1.2.3. Temel ve Uygulamalı Araştırma	87
3.1.3. AR-GE'nin Önemi.....	88
3.1.4. AR-GE'nin Amaçları.....	89
3.1.5. Araştırma Türleri	89
3.1.6. Geliştirme Türleri	90
3.1.7. AR-GE'nin Yapılma Nedenleri ve İzlenen Stratejiler	91
3.2. Dünya'da ve Türkiye'de AR-GE Çalışmalarının Durumu	94
3.3. Dünya'da AR-GE Harcamaları ve Türkiye'nin Konumu.....	97
3.4. AR-GE ve Yenilik	103
3.4.1. Yenilik	104
3.4.2. Yenilik Yapma Nedenleri	107
3.4.2.1. İşletme İçi Nedenler	107
3.4.2.2. İşletme Dışı Nedenler.....	107
3.4.3. Yeniliğin Stratejik Önemi	108
3.4.4. Yenilik Türleri.....	110
3.4.4.1. Ürün-Süreç Yeniliği.....	110
3.4.4.2. Radikal-Kademeli Yenilik.....	110
3.4.4.3. Organizasyonel Pazarlama Yeniliği.....	111
3.4.5. Araştırma Geliştirme ve Yenilik Stratejileri	111
3.4.5.1. Saldırgan Yenilik Stratejisi	111
3.4.5.2. Savunmaya Yönelik Strateji.....	112
3.4.5.3. Taklitçi Strateji	112
3.4.5.4. Bağımlı Strateji.....	112
3.4.5.5. Geleneksel Strateji	113
3.4.5.6. Fırsatları İzleme Stratejisi	113

3.4.5.7. Elde Etme Stratejisi.....	113
3.5. AR-GE Faaliyetlerinin Desteklenmesine Yönelik Teşvikler.....	115
3.5.1. AR-GE'yi Teşvik Eden Araçlar	116
3.5.1.1. Bilimsel Teşvikler.....	116
3.5.1.1.1. Üniversiteler.....	116
3.5.1.1.2. Kamusal Kuruluşlar.....	117
3.5.1.1.3. Gönüllü Kuruluşlar.....	117
3.5.1.2. Bakanlar Kurulu Kararı.....	117
3.5.1.3. Vergisel Teşvikler.....	118
3.5.1.3.1. Vergi Ertelemesi ve Taksitlendirme.....	118
3.5.1.3.2. Vergi Muafiyeti.....	119
3.5.1.3.3. Bağış ve Yardımlar.....	120
3.5.1.3.4. Yatırım Destekleri	120
3.5.1.3.5. KOSGEB Desteği.....	121
3.5.2. AR-GE Faaliyetleri.....	121
3.5.2.1. Vergi Mevzuatımızda AR-GE Faaliyetleri	122
3.5.2.2. 4691 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'na Göre AR-GE Faaliyetleri.....	123
3.5.3. AR-GE Harcaması Yapan Mükelleflere Sağlanan Gelir ve Kurumlar Vergisi Ertelemesi	123
3.5.3.1. Vergi Ertelemesi Uygulamasının Kanuni Dayanağı.....	123
3.5.3.2. Erteleme Uygulaması.....	124
3.5.4. Teknopark: Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ile AR-GE Faaliyetlerine Sağlanan Vergi Teşvikleri	126

3.5.4.1. Vergi Teşviklerine Yönelik Yasal Düzenleme.....	126
3.5.4.2. AR-GE Faaliyetlerine Yönelik Yasal Düzenleme.....	127
3.5.4.2.1. AR-GE'ye Dayalı Üretim Faaliyetlerinden Elde Edilen Kazançlara İlişkin İstisna.....	127
3.5.4.2.2. AR-GE Personelinin Ücretlerinde İstisna Uygulaması	128
3.5.4.2.3. Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde AR-GE Faaliyetinde Bulunanlara Yapılan Bağış ve Yardımların İndirimi.....	129
3.5.5. AR-GE Faaliyetlerine Yatırımları Teşvik Mevzuatına Göre Sağlanan Teşvikler	129
3.5.5.1. Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar	129
3.5.5.2. Kredi Tahsisi Yoluyla Sağlanacak Teşvike İlişkin Usul ve Esaslar	130
3.6. AR-GE Alanında Yapılan Yeni Düzenlemeler ve 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun	133
3.6.1. Yeni Düzenlemeyle Getirilen Yenilikler	133
3.6.2. 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'un Amacı	135
3.6.3. 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'un Amacı	135
3.6.4. 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'da Geçen Tanımlar	136
3.6.4.1. Genel Olarak Tanımlar.....	136
3.6.4.1.1. AR-GE Araştırma-Geliştirme	136
3.6.4.1.2. AR-GE İndirimi	137
3.6.4.1.3. AR-GE Harcamaları.....	137

3.6.4.1.4. Yenilik	138
3.6.4.1.5. Ar-Ge Merkezi	139
3.6.4.1.6. Ar-Ge Projesi	139
3.6.4.1.7. Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri	140
3.6.4.1.8. Teknogirişim Sermayesi	140
3.6.4.1.9. Ar-Ge Personeli	140
3.6.4.1.11. Teknoloji	141
3.6.4.1.12. Yazılım	141
3.6.4.2. AR-GE Faaliyeti	142
3.6.4.3. AR-GE Faaliyeti Süreci	143
3.6.5. AR-GE Harcamaları	144
3.6.5. AR-GE İndirimi Uygulaması	146
3.6.5.1. AR-GE İndirimi	147
3.6.5.2. Ücretler Üzerinden Alınan Gelir Vergisi Tevkifatı	148
3.6.5.3. Sigorta Primi Desteği	148
3.6.5.4. Damga Vergisi İstisnası	149
3.6.5.5. Teknogirişim Sermayesi Desteği	149
3.6.5.6. Özel Fon Hesabının Kullanılmaması Durumu	150
3.6.5.7. Gelir Yazmama	150
3.7. TÜBİTAK Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı Tarafından Sağlanan AR-GE Destekleri	152
3.7.1. AR-GE Destek Programları	152
3.7.1.1. 1501- Sanayi AR-GE Projeleri Destek Programı	153
3.7.1.2. 1502 Eureka Sanayi - AR-GE Ağı Desteği	153
3.7.1.3. 1503- AR-GE Proje Pazarı Platformu Destekleme Programı	154

3.7.1.4. 1507- KOBİ AR-GE Başlangıç Destek Programı	154
3.7.1.5. 1508- Teknogirişim Destek Programı.....	155
3.7.1.6. 1509- Uluslararası Sanayi AR-GE Projeleri Destekleme Programı	156
3.7.2. Programlara Sunulan AR-GE Projelerinden Beklenen Hedefler	157
3.7.3. Desteklenen AR-GE Safhaları	157
3.7.4. Desteklenen AR-GE Aşamaları.....	158
3.7.5. Desteklenen Gider Kalemleri.....	158
3.7.6. AR-GE Projesi Değerlendirme Boyutları	159
3.7.7. Proje Başvurusunda Dikkat Edilmesi Gereken Konular.....	159
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	161
EKLER.....	165
Ek-1: Dünya Ülkelerinde AR-GE'nin GSMH Oranı	165
Ek 2: AR-GE İstatistikleri	166
EK 3: TÜBİTAK Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı Tarafından XXX Firmasına Sağlanan AR-GE Destekleri	171
Bölüm A – Proje ve Kuruluş Bilgileri.....	171
Bölüm B – Projenin Endüstriyel Ar-Ge İçeriği, Teknoloji Düzeyi ve Yenilikçi Yönü	176
Bölüm C – Proje Planı ve Firma Altyapısı	181
Bölüm D – Projenin Ekonomik Yarara Dönüşebilirliği.....	190
Bölüm E – Proje Bütçesi	192
Ek 3-1: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Niteliği Hakkında Bilgi Beyannamesi	193
Ek 3-2: XXX Firması Organizasyon Şeması.....	195
Ek 3-3: XXX Firması Personel Özgeçmişleri.....	196
Ek 3-4: XXX Firması Proje Bütçesi.....	200
KAYNAKÇA.....	207

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
Ar-Ge	Araştırma Geliştirme
AT	Avrupa Topluluğu
ATİK	Amortisman Tabi İktisadi Kıymet
BTF	Bilimsel ve Teknolojik Faaliyetler
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
CAS	Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi
DFİF	Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	Dış Ticaret Müteşarlığı
DTÖ	Deniz Ticaret Odası
DTSS	Dış Ticaret Sermaye şirketi
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Birliği
GATT	Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

GTİP	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonları
GVK	Gelir Vergisi Kanunu
İGEME	İhracat Geliştirme Etüt Merkezi
İKV	İktisadi Kalkınma Vakfı
İPAD	İhracat Pazar Araştırması Desteği
İYİG	İhracat Amaçlı Yurtdışı İş Gezisi
KDV	Katma Değer Vergisi
KKDF	Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
KOBİ	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi
KÖY	Kalkınmada Öncelikli Yöreler
MOV	Maddi Olmayan Varlık
NTG	Nükleer Tedarikçiler Grubu
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
RG	Resmî Gazete
SDŞ	Sektörel Dış Ticaret Şirketleri

SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TEAK	Türkiye Atom Enerjisi Kurumu
TEKNOGİRİŞİM	Teknoloji ve Yenilik Odaklı Girişimleri Destekleme Programı
TEYDEB	Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı
TİDEB	Teknoloji İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı
TPE	Türk Patent Enstitüsü
TPE	Türk Patent Enstitüsü
TTGV	Teknoloji Geliştirme Vakfı
TÜBA	Türkiye Bilimler Akademisi
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
ÜD	Üretici Dernekleri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo- 1: Dâhilde İşleme İzin Belgesi Alan Firma Sayısı	55
Tablo- 2: Vergi Resim ve Harç İstisnası Belgesi Alan Firma Sayısı	56
Tablo-3: Kısa Vadeli İhracat Krediler	57
Tablo- 4: Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan Sevkiyat Tutarı	58
Tablo – 5: Ülke Kredi/Garanti Programları (Milyon \$)	59
Tablo- 6: Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan İşlemlerin Tutarı	60
Tablo- 7: Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan İşlemlerin Sektörel Dağılımı (%)	61
Tablo- 8: Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan İşlem Tutarı	62
Tablo- 9: İhracat İstisnası Nedeniyle Dâhilde Alınan KDV'den Yapılan Vergi İadesi Miktarı	63
Tablo-10: Hazine Müsteşarlığı Tarafından KOBİ Teşvik Belgelerine Tahsis Edilen Yatırım Miktarları (Milyon TL)	66
Tablo-11: KOSGEB Tarafından KOBİ'lere Sağlanan Destelerin Tutarları (Milyon TL)	72

Tablo-12: Türk Eximbank Tarafından KOBİ'lere Kullandırılan İhracat Kredileri (Milyon Dolar)	74
Tablo-13: Gayri Safi Ar-Ge Harcamalarının GSYH İçindeki Payı (%)	114
Tablo-14: 2006 Ar-Ge Harcamalarının GSMH'ya Oranı	115
Tablo-15: Ülkelerin Dış Ticareti (İhracat-Milyar \$ Dolar)	116
Tablo-16: Ülkelerin Dış Ticareti (İthalat-Milyar \$ Dolar)	116
Tablo-17: Ülkelerin Dış Ticareti (Net Dış Ticaret-Milyar \$ Dolar)	117
Tablo-18: AR-GE Harcamaları ve Kamu Destekleri (Milyon YTL) [2005 Sabit Fiyatlarıyla]	118

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik-1: KOBİ Teşvik Belgelerine Tahsis Edilen Yatırım Miktarları (Milyon TL)	66
Grafik-2: KOSBEG Tarafından KOBİ'lere Sağlanan Toplam Destekler (Milyon TL)	73
Grafik-3: Türk Eximbank Tarafından KOBİ'lere Kullandırılan İhracat Kredileri (Milyon Dolar)	74

GİRİŞ

İktisatçılar, henüz iktisadi doktrinin ortaya konduğu yıllarda ihracatın önemini ve ekonomik rakamlar üzerindeki etkilerini farketmiş olduğundan, o dönemlerden bu yana hemen her devlet, ihracatı bir şekilde teşvik etme gayretine girişmiştir. İhracatın önemi ve ülke ticaretine etkileri gün geçtikçe daha iyi anlaşılmış olmalı ki, bu konu bugün dahi ülkeler için cazibesini korumaktadır.

Son yıllarda, başta telekomünikasyon olmak üzere her alanda yaşanan baş döndürücü teknolojik değişiklikler ve siyasi/ekonomik anlayışa damgasını vuran globalleşme, ihracatı eskisinden daha kolay ve daha cazip hale sokmuştur. Bu gün **“ihracata dayalı”** bir başka ifadeyle **“dışa açık”** büyüme modeli hemen her ülkenin ekonomik programında ifade edilir olmuştur.

İhracat gibi onun teşviki amacıyla devletlerce oluşturulan yardımlar ya da daha yaygın kullanılan deyimle sübvansiyonlar, korumacılığın dolaylı bir biçimini oluşturdukları gerekçesiyle, uluslararası düzeyde bir disiplin altına alınmaya çalışılmaktadır. Bu amaçla devlet yardımları GATT ve OECD gibi kuruluşlar tarafından sınıflandırılmakta ve belirlenen prosedür sınırları içerisinde organize edilmeye çalışılmaktadır. Aynı zamanda devlet yardımları, AT ve EFTA gibi ekonomik bütünleşmeler açısından da koordinesine özel önem atfedilen alanların başında gelmektedir. Bu kuruluş ve birlikler belirlenen prosedürün dışında ihracatı sübvansiyon eden ülkeleri izlemekte ve gerektiğinde telafi edici önlem çerçevesinde bir takım yaptırımlara muhatap tutmaktadır.

Türkiye'nin AB üyeliği süreci dikkate alınacak olursa AB ve üye ülkelerinin ihracatı teşvik yöntem ve araçlarının önemi ortaya çıkacaktır. Bir yanda ihracatın teşvik edilmesindeki gereklilik ve cazibe, diğer yanda Türkiye'yi yakından ilgilendiren AB yasal prosedürü bu çalışmanın ortaya çıkışının temel nedeni olmuştur.

İhracatı teşvik politikasının en önemlilerinden olan Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerine yönelik teşvikler tezimizin ana konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda

Çalışmanın ilk bölümü ihracat, teşvik, ihracat teşvikleri ve devlet teşviklerinin kavramsal açıklamaları konuludur.

İkinci bölümde Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca sağlanan devlet destekleri konusu işlenmiş, Türkiye'de ihracata destek sağlayan devlet kuruluşları açıklanmış, Türkiye'de uygulanan ihracatı teşvik politikaları incelenmiş ve son olarak Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca sağlanan devlet destekleri konusuna değinilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerine Yönelik Teşvik konusu işlenmiş, bunun içinde Ar-Ge'nin tanımına, kapsamına, türlerine, neden ve stratejilerine yer verilmiş; Ar-Ge'yi oluşturan unsurlar, Türkiye'deki Ar-Ge trendleri ve Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik teşvikler açıklanmış; Ar-Ge alanında yapılan yeni düzenlemelerle birlikte son olarak TÜBİTAK Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı tarafından sağlanan Ar-Ge destekleri konusu irdelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

1.1. İhracat Kavramı

1.1.1. İhracatçı Kimdir?

İhracatçı, ihraç edeceği mala göre ilgili ihracatçı birliğine üye olan, gerçek usulde vergiye tabi (tek vergi numarası sahibi) gerçek ve tüzel kişi tacirler, Esnaf ve Sanatkârlar Odalarına kayıtlı olup, üretim faaliyeti ile iştigal eden esnaf ve sanatkarlar ile Joint-venture ve konsorsiyumlardır.¹

1.1.2. İhracat Türleri

1.1.2.1. Özellik Arz Etmeyen İhracat

İhracı yasak ya da izne tabi malların dışında veya kayda bağlı olmaksızın yapılan ihracata “*Özellik Arz Etmeyen İhracat*” denilmektedir.²

İhracatçılar, özellik arz etmeyen ihracatta, ihracatçı birliklerine onaylattıkları gümrük beyannamesi ile birlikte, ihracatın yapılacağı gümrük idaresine müracaat ederler.³

1.1.2.2. Kayda Bağlı İhracat

Ürün aşağıda yer alan liste kapsamında ise, ihracatçı, gümrük beyannamesi ile ilgili İhracatçı Birliğinden kayıt alarak, Gümrük İdaresine başvurmalıdır.

¹ Atila BAĞRIAÇIK; *Belgelerle Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri*, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 7. Baskı, 2003, s.210.

² Şule YILDIRIM; *İhracat Prosedürlerini Biliyor musunuz?*, Ankara: İGEME Yayınları, 5. Baskı, Mayıs 1997, s.6.

³ Mustafa H. ÇOLAKOĞLU; *KOBİ Rehberi*, Ankara: TOBB Yayınları, Yayın No: 359, Nisan 2002, s.301.

Kayda bağılı ihracat işleminde onaylanmış gümrük beyannamelerinin gümrük idarelerine tevdi süresi uzatılmamak şartıyla 90 gündür. Ancak ülkemiz ihraç ürünlerine miktar kısıtlaması uygulayan ülkelere yapılan, kısıtlama kapsamındaki maddelerin ihracına ait onaylanmış gümrük beyannamelerinin tevdi süresi Müsteşarlıkça belirlenebilir.⁴

Kayda Bağlı İhracat Listesi;

- Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu primi kesintisine tabi maddelerin ihracı,
- Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan ödeme yapılan maddelerin ihracı,
- Ülkemizde kredi karşılığı kurulan tesislerin bedelinin malla geri ödenmesine ilişkin özel hesaplar çerçevesinde ihracat,
- Ülkemiz ve Rusya Federasyonu arasındaki doğalgaz anlaşması çerçevesinde ihracat,
- Ülkemiz ihraç ürünlerine miktar kısıtlaması uygulayan ülkelere yapılan kısıtlama kapsamındaki maddelerin ihracı,
- Birleşmiş Milletler Kararları uyarınca ekonomik yaptırım uygulanan ülkelere ihracat,
- 18.12.1994 tarih 22145 sayılı RG'de yayımlanan Bitkisel ve Hayvansal Ürünlerin Ekolojik Metodlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelik kapsamında sertifikayı haiz mallar,
- İşlem görmemiş zeytinyağı ve işlem görmüş dökme veya varilli zeytinyağı,
- 24 Eylül 1996 tarih ve 22767 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelik ile yürürlükten kaldırılmıştır.
- Meyan kökü,
- Ham lüle taşı ve taslak pipo,

⁴ BAĞRIAÇIK; 2003, a.g.e. s.228.

- Yürürlükten kaldırılan “İhracat 88/29 sayılı Tebliğ’de tatad edilmiş olan maddeler
- Wasenaar Düzenlemesi kapsamındaki malların ihracı,
- Füze Teknolojisi Rejini (FTKR) kapsamındaki malların ihracı,
- Kimyasal silahların geliştirilmesinin, üretiminin, stoklanmasının ve kullanılmasının yasaklanması ile ilgili maddeler,
- 8 Ekim 1997 tarih ve 23134 sayılı RG’de yayımlanan yönetmelik ile yürürlükten kaldırılmıştır.
- Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi ile bu sözleşmeye ait protokoller ile değişiklikler kapsamındaki malların sadece söz konusu düzenlemelere taraf ülkelere yönelik ihracatı,
- 3504.00.00.00.00 Peptonlar ve bunların türevleri, tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan diğer proteinli maddeler ve türevleri, deri tozu (kromla işlenmiş olsun olmasın),
- Listede yer alan GTİP ve CAS tescil numaraları belirtilen 32 kimyasal madde,
- Torba, çuval ve kutulu halde işlem görmemiş zeytin,
- Orijinal bağırsak,
- Canlı koyun, kıl keçisi, büyük baş hayvan,
- Nükleer Tedarikçiler Grubu (NTG) kapsamındaki malların ihracı.⁵

⁵

BAĞRIAÇIK; 2003, a.g.e. s.229.

1.1.2.3. Kredili İhracat

İki ve çok taraflı kredi anlaşmaları dışında kalmak kaydıyla, ihracat bedelinin Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatında öngörülen süreleri aşacak şekilde yurda getirilmesine imkân tanıyan bir satış şeklidir.⁶

1.1.2.4. İthal Edilmiş Malların İhracı

İthalat Rejimi çerçevesinde ithal edilmiş ve vergileri ödenmiş bulunan veya yurtiçinde serbest dolaşım durumunda bulunan yabancı menşeli yeni veya kullanılmış malların ihracı özellik arz etmeyen ihracat kapsamında yapılabilmektedir. Ancak, İhracatı ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Teşvik Mevzuatı çerçevesinde ithal edilen malların teşvik belgesi kapsamında ihracına ilişkin Teşvik Mevzuatı hükümleri ile İthalat Rejiminin mahrecine iade hükümler saklıdır.⁷

1.1.2.5. Konsiye İhracat

Kesin satışı daha sonra yapılmak üzere dış alıcılara, komisyonculara, şube ve temsilciliklerine mal gönderilmesi şeklinde yapılan ihracat biçimidir.⁸

1.1.2.6. Ticari Kiralama Yoluyla Yapılacak İhracat

Malların bir bedel karşılığında, belirli bir süre kullanılmak üzere geçici olarak yurtdışına çıkarılmasına imkân tanıyan bir ihracat şeklidir.⁹

⁶ YILDIRIM; 1997, a.g.e. s.14.
⁷ BAĞRIAÇIK; 2003, a.g.e. s.310
⁸ YILDIRIM; 1997, a.g.e. s.12.
⁹ BAĞRIAÇIK; 2003, a.g.e. s.275.

1.1.2.7. Bağlı Muamele veya Takas Yoluyla Yapılacak İhracat

Takas veya bağlı muamele ticaret şekli “*Karşılıklı Ticaret*” olarak adlandırılan ve en genel anlamıyla kısmen de olsa ödemenin para yerine malla yapıldığı ticaret kapsamında yer almaktadır. Diğer bir deyişle, ihraç edilen malın tümüne veya bir bölümüne karşılık mal alınmaktadır. Bu ticaret şekilleri daha çok finansman zorluklarının yaşandığı ülkelere yönelik ihracatlarda gündeme gelebilmektedir.¹⁰

1.1.2.8. Transit İhracat

Alış ve satış bedelleri arasında lehte fark esas olmak üzere, mal bedelleri için transfer yapılarak veya yapılmaksızın satın alınan yabancı menşeli veya Türk menşeli olup da yurt dışına satılmış (serbest bölgelere yapılan satışlar dâhil) malların transit olarak veya doğrudan doğruya, ithalat ve ihracat rejimi hükümlerine tabi olmaksızın başka bir ülkeye (serbest bölgeler dâhil) satılmasıdır.¹¹

1.1.2.9. Bedelsiz İhracat

Karşılığında yurda herhangi bir bedel getirilmeksizin yurtdışına mal gönderilmesine bedelsiz ihracat denilmektedir.¹²

Bedelsiz ihracat yoluyla yurt dışına gönderilen mal ve eşyalar, ihracatta uygulanan desteklerden yararlandırılmaz. Bedelsiz ihracat, Türk Standartlarının Uygulanması Hakkındaki Tüzük hükümlerine tabi değildir. (a), (c) ve (d) bendleri kapsamında yapılacak bedelsiz ihracatta ihracatçı birliğine üye olma şartı aranmaz.¹³

¹⁰ BAĞRIAÇIK; 2003, a.g.e. s.269.

¹¹ YILDIRIM; 1997, a.g.e. s.10.

¹² BAĞRIAÇIK; 2003, a.g.e. s.262.

¹³ ÇOLAKOĞLU; 2002, a.g.e. s.306.

1.2. İktisat Politikasında İhracat Teşvikleri

1.2.1. İktisat Politikası

İktisat politikasını, bir ülkede belli iktisadi amaçlara ulaşmak için ülkenin karar alıcıları tarafından çeşitli kararların alınması ve bu kararların uygulanması olarak tanımlayabiliriz.¹⁴ İktisat politikasının tanımında bahsedilen belli iktisadi amaçları şöyle sıralayabiliriz,¹⁵

- Tam istihdama ulaşmak,
- Üretimi arttırmak,
- Fiyat istikrarını korumak,
- Ödemeler dengesini düzenlemek,
- Gelir dağılımını düzeltmek,
- Faktör dağılımını düzeltmek,
- Kamusal ihtiyaçları karşılamak,
- Bazı sektörler veya bölgelere öncelik tanımak,
- Özel tüketim alışkanlıklarını düzeltmek,
- Temel mallar arzını güvence altına almak,
- Nüfus büyüklüğünü ve yapısını düzeltmek,
- Çalışma saatlerini azaltmak.

¹⁴ Vural SAVAS, *İktisat Politikasına Giriş*, İstanbul: Ar-Yayın, 2. Baskı, 1982, s.1.

¹⁵ Vural SAVAS, *Politik İktisat*, İstanbul: Beta Yayınları, 1986, s.38.

Aslında bu amaçlar ikincil amaçlardır. Bütün ülkelerde iktisadi karar alıcıların asıl amacı toplumsal refahı arttırmaktır.¹⁶ Dolayısıyla yukarıda saydığımız bu ikincil amaçların büyük bir kısmının gerçekleşmesi ile toplumsal refah da artacaktır.

Bu amaçlara ulaşmak için çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Bu araçlar ise şöyle sıralanabilir:¹⁷

- **Mali Araçlar:** Devlet bütçesinin bütün unsurlarını kapsar. Devlet gelirleri ve devlet harcama araçları olarak iki ana unsurdan oluşmaktadır. İktisadi amaçlara, devletin yapacağı harcamalar ve/veya devletin elde edeceği gelirlerin yönetilmesi ile ulaşılmasını ifade eder.
- **Parasal Araçlar:** Faiz, devlet borçları ve ödünçleri, devlet borçlarının idaresi, para basmak, bankaların kredi oluşturmaları ile ilgili işlemlerde parasal araçları oluşturmaktadır.
- **Kontrol Araçları:** Dış ilişkilerin, fiyatların, ücretlerin yatırımların devlet tarafından çeşitli amaçlara yönelik olarak, çeşitli sınırlandırmalar getirilmesi sureti ile ekonomiye müdahale edilmesi demektir. Kontrol araçları direkt ve hızlı bir şekilde istenilen amaçların gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Fakat varılan amaçlarda devamlılığın sağlanması için yapısal önlemlerin alınması gerekmektedir.
- **Kurumsal Araçlar:** Vergi, kredi, mali yardım sistemlerindeki değişimler ile ekonomide devlet payının azaltılması ve toprak reformu gibi uygulamalar bu ekonomi politikası aracının içine girmektedir.
- **Dışsal Araçlar:** Bu araçlar kur politikaları, ödemeler dengesi politikası, tarifeler, kısaltmalar gibi uygulamaları içermektedir. Bunların hepsinin tek çatı halinde toplanmış haline dış ticaret politikası denilmektedir. Dış ticaret politikası ise aşağıda ayrıntılı biçimde incelenecektir.

¹⁶ Emin ERTÜRK; *Küresel Ekonomide Makro Ekonomik Analize Giriş*, Bursa: Aktüel Yayınları, 2. Baskı, 2004, s.158.

¹⁷ SAVAŞ, 1986, a.g.e. s.38.

1.2.2. Dış Ticaret Politikası

Dış ticaret politikası, genel ekonomi politikasının önemli bir aracıdır. Dış ticaret politikası, devletin direkt olarak ülkenin dış ticaret akımlarını sınırlandırmak, özendirmek veya bu işlemlerin yapılaş şekillerini düzenlemek için almış olduğu önlemlerin oluşturduğu sistematik bir bütündür. Dış ticaret politikasının amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz;¹⁸

- Dış ödemeler dengesizliklerinin giderilmesi,
- Dış rekabetten korunma,
- Ekonomik kalkınma,
- Ekonominin liberalleştirilmesi,
- İç ekonomik istikrarın sağlanması,
- Dış piyasalarda monopol gücünden yararlanma,
- Otarşi (ekonomik bakımdan kendi kendine yeterli olmak),
- Piyasa aksaklıklarının giderilmesi,
- Hazineye gelir sağlamak,
- Sosyal siyasal nedenlerdir.

Dış ticaret politikası amaçlarına ulaşmak için dış ticaret politikası araçları kullanılmaktadır. Bu amaçla üç ana grupta yer almaktadır:

- **Gümrük Tarifeleri:** En eski dış ticaret politikası aracıdır. Eskiden sadece devlete gelir sağlamak için kullanılan bu koruma aracı, günümüzde aynı zamanda yerli sanayiye korumak için de kullanılmaktadır.¹⁹

¹⁸ Halil SEYİDOĞLU; *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, İstanbul: Güzem Yayınları, 14. Baskı, 2001, s.117.

¹⁹ R. Paul KRUGMAN; *International Economics*, Boston: Addison Wesley, 6. Baskı, 2003, s.186.

- **Tarife Dışı Araçlar:** Gümrük tarifelerinin serbest ticareti bozucu etkisinden ötürü hükümetlerin karar vericileri daha az görünen ticaret engelleri geliştirdiler. Bunlar genellikle tarife dışı araçlar olarak isimlendirilmektedir.²⁰

- **İhracat Teşvikleri:** Ülkedeki üretim dışı pazarlara satımını gerçekleştirebilmek için firmaların özendirici, dolaysız devlet yardımlarını kapsamaktadır. İhracat teşvikleri, ihracatta devlet yardımları veya ihracatta devlet destekleri olarak da adlandırılmaktadır.

²⁰

KRUGMAN; 2003, a.g.e. s.187; R. Dennis APPLEYARD ve J. Alfred FIELD; *International Economy Trade Theory an Policy, Second Edition*, USA: IRWIN, 2000, s.236

1.2.3. Teşvikler

1.2.3.1. Teşvik Nedir?

Teşvik kavramı, kullanılış amacına göre farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Pratikte, teşvik kavramı yerine sübvansiyon, iktisadi gayeli mali yardım, üreticiye yapılan transfer harcamaları, primler, destekler, uygun koşullu krediler gibi diğer bazı kavramlar da kullanılabilir. Bu kavramların her biri kullanılış amacına göre aynı anlama gelebileceği gibi farklı anlamları da içermesi mümkündür. Uluslararası anlaşmalarda karşılaşılan kavramlar ise, genelde sübvansiyon ve devlet yardımlarıdır.

Teşvik, kelime anlamı itibarıyla; *“belli bir işi yapma hususunda karar birimleri üzerinde etkide bulunabilme eylemidir.”*²¹

Ekonomi biliminde teşvikler; *“hedeflenen ekonomik faaliyetlerin diğer ekonomik faaliyetlere oranla daha fazla ve hızlı bir şekilde gelişmesini sağlamak için, kamu tarafından çeşitli yollarla sağlanan maddi ve/veya gayri maddi destek, yardım ve özendirmeler olarak tanımlanmaktadır.”*²² Teşvikleri mali açıdan dar ve geniş anlamı ile tanımlamak mümkündür. Dar anlamda mali teşvikler, muafiyet, istisna veya indirimler suretiyle vergi harcaması şeklinde ortaya çıkan vergi ve benzeri teşvikleri ifade ederken, geniş anlamda mali teşvikler ise sayılan teşvikleri de kapsayan nakdi ve ayni tüm teşvikler toplamıdır.²³

TUGM tarafından benimsenen ve sıklıkla kullanılan teşvik tanımı; *“belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve/veya gayri maddi destek, yardım ve özendirmelerdir.”*

²¹ Ayhan YAMAN; *“Teşvik Belgeli Yatırımların Finansmanında Asgari Özkaynak Şartı”*, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 93, Eylül 2000.

²² Turan SERDENGECİ, *Türkiye’de Yatırım Teşvik Uygulamaları*, Ankara: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü Yayınları, 2000, s.1.

²³ Mehmet YAŞIN, *“Yatırımcılara Devlet Tarafından Taşınmaz Mallar Üzerinden Sağlanan Mali Teşvikler”*, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 177, Eylül 2007, s.32.

Teşvik; *belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve gayri maddi destek, yardım ve özendirme olarak tanımlanabilir.*²⁴

Teşvikler genel olarak iki grupta toplanmaktadır. Bunlardan ilki, kamu tarafından doğrudan sağlanan desteklerdir. İkincisi ise, işletmelerin bazı yükümlülüklerinin azaltılması veya kamu tarafından desteklenmesidir.²⁵

1.2.3.2. Teşviklerin Amaçları

Teşvikler, gelişmekte olan ülkelerde gerek iç piyasanın büyütülmesi hedefleri gerekse dış piyasalara rekabet yeteneğine sahip olarak çıkabilme yönünden yatırım oranının artırılmasında ve ihracatın yüksek seviyelere ulaşabilmesinde önemli bir yere sahiptir. Teşvikler özellikle gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik kalkınmanın sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Bu tür ekonomilerin özelliği tasarruf yetersizliği, dengesiz gelir, kaynak dağılımı ve ekonomik kalkınmayı sağlayacak beşeri ve fiziki sermaye yetersizliğinin hüküm sürmesidir. Ayrıca, yatırım ve kaynak kıtlığı, kurumsallaşma yetersizliği, bölgeler arası dengesizlik ve işsizlik sorunu, tabii kaynaklardan yeterince yararlanılamaması, girişimcilerin eğitim ve denetim yetersizliği, sık sık iktisadi bunalımlarla karşılaşılması gibi nedenlerle çeşitli şekillerde kamudan özel girişimlere kaynak aktarılmaktadır.

Klasik liberalizmin “*bırakınız yapsınlar*” felsefesinin aksine, günümüz ekonomileri belli amaçların gerçekleştirilmesi için bilinçli olarak etkilenmekte, uyarılmakta ve yönlendirilmektedir. Bazen Batının gelişmiş ekonomileri de endüstriyel gelişme süreçlerinde teşvik yoluyla ekonomilerini yönlendirmişler ve halen bugün de belli ölçüde yönlendirmektedirler. Aynı şekilde gelişmekte olan ülkelerde başta daha hızlı kalkınmak olmak üzere teşvik önlemlerine başvurmaktadırlar.

²⁴ Aybüke İNCİ ve Rövsen ŞAHBAZOV; “*Globalleşme Sürecinde Teşviklerin Yeri ve Önemi: Avrupa Birliği ve Türkiye Açısından Genel Bir Değerlendirme*”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı: 227, Temmuz 2000, s.147.

²⁵ Aytaç EKER; *Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Teşvik Sistemleri ve Teşvik Politikaları*, Ankara: Doğu Matbaası, 1995, s.53.

Teşvikler, ekonomik süreç ve yapının arzulan sonuçlara ulaşması için başvuru olan belli ekonomi politikası önlemleridir. Teşvik politikası, genel ekonomi politikasının bir alt dalı veya belli bir kesiti olup ekonomik birimleri belli davranışlara yönlendirerek arzulan sonuçların gerçekleşmesini sağlamaktır. Teşvik politikasının ekonomiyi yönlendirmede benimsediği amaçlar ve gerçekleştirdiği işlevler, genel ekonomi politikasının amaçlarından farklı değildir. Esasen teşvik politikası, ekonomi politikası amaçlarını gerçekleştirmede kullanılan somut araçlardan bazılarıdır.²⁶

Kısaca ekonomi politikalarının amaç-arac hiyerarşisi içinde teşvik politikaları, maliye ve para politikası ile kurumsal teknolojik araçların yalnızca belli bir kesitini kapsayarak bunları, belirlenmiş ekonomik amaçların gerçekleşmesi yönünde bir araya getirmektedir.²⁷

Değişik alanlardaki araçların, birbiriyle uyumlu bir önlem paketi olarak bir araya getirilmesi, teşvik politikalarından sonuç almayı kolaylaştırmakta ve etkinliği yükseltmektedir. Çünkü tek tek araçların yarattığı cılız etkilerle uyarılamayan ekonomik birimler tek bir noktaya yönelmiş çok sayıdaki aracın toplu etkisi ile etkin olarak yönlendirilmektedir. İşte etkinliği bu noktadan kaynaklanan teşvik politikası, özellikle sanayileşme, istihdam, ekonomik kalkınma ve ödemeler dengesi gibi temel sorunların çözülmesi için yoğun olarak kullanılmaktadır.²⁸

Ayrıca teşvik politikası, ekonominin arzulan bir yapıya ulaşması için de temel bir araçtır. Bu nedenle teşvikler, endüstrileşme ve sektörel yapı politikasının en uygun ekonomik yapıların tevekkülü için gerekli araçları konumundadır.²⁹

Teşvik ve destek politikalarının belli başlı amaçları ise aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Belirli bölgelerde ekonomik faaliyetlerin teşviki veya firmaların belirli bir bölgede kurulmalarının özendirilmesi,

²⁶ Hüsnü ERKAN; Rezan TATLIDİL, *Serbest Bölgelerde Uygulanacak Teşvik Tedbirlerinin Sektörlere Katkıları Yönünden Değerlendirilmesi*, Ankara: TOBB Yayınları, Yayın No: 1975, 1990, s.50.

²⁷ ERKAN; TATLIDİL, 1990, a.g.e. s.51.

²⁸ ERKAN; TATLIDİL, 1990, a.g.e. s.52.

²⁹ Hüsnü ERKAN; *Ekonomi Politikaları Temelleri*, İzmir: Aydın Kitabevi, 1990, s.182.

- Piyasanın tek başına sunmayacağı hizmetlerin sağlanabilmesi,
- Belirli sanayi kollarındaki düşüşün yavaşlatılması (kömür ve demir-çelik sanayi gibi),
- Doğal olaylara bağlı dalgalanmaların azaltılması (tarımda olduğu gibi),
- Belirli üretici gruplarının gelir düzeylerinin korunması (tarımsal üreticiler gibi),
- Belirli gruplarda (genç, kadın ve engelliler gibi) istihdamın teşvik edilmesi,
- Yerli firmaların piyasa paylarının diğer ülke firmalarına göre artırılması,
- Araştırma-geliştirme faaliyetlerinin artırılması ve çevrenin korunması gibi piyasa mekanizmasının zayıf olduğu konuların desteklenmesi.³⁰

1.2.3.3. Teşviklerin Gerekçeleri

Teşvik uygulamalarının gerekçeleri konusunda çok geniş bir tartışma alanı bulunmaktadır. Teorik temelleri devletin ekonomideki fonksiyonuyla birlikte ele alınmaktadır. Liberal kapitalizmde teşvik benzeri hükümet müdahalelerinin alanının minimize edilmesi savunulurken, devlet kapitalizminde daha geniş bir alan tanınarak devletin gerektiğinde iktisadi alanı düzenleme işlevine olumlu yaklaşılabilmektedir.

Teşvikler, teoriden çok pratikte kabul gören bir konudur. Yararlarının maliyetini karşılayıp karşılamadığı ve hangi koşullarda başvurulması gerektiği hem akademik alanda, hem de uygulamacılar arasında sürüp giden bir tartışma konusudur.³¹

Teorik tartışmalar devam ederken, pratikte gelişmiş kapitalist ülkelerde bile teşvik uygulamalarına rastlanmaktadır. Hatta gelişmiş ülkelerin bu tür amaçlar için ayırabilecekleri

³⁰ Mustafa ÖZÇAM; *Ekonomide Teşvikler ve Türkiye'deki Durum*, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, Ocak 2003, s.1.

³¹ UN, *Incentives and Foreign Direct Investment*, No:30, 1996, s.9.

kaynakların nispeten geniş olması, bu ülkelere daha güçlü teşvik politikaları yürütme imkânı tanımaktadır. Uluslararası kıyaslamalarda, gelişmiş ülkelerin teşvik amaçlı kullandıkları fonlarının büyük miktarlara ulaştığı dikkat çekmektedir.

Teşvik uygulamaları için öne sürülen gerekçeler, ülkelerin benimsedikleri ekonomi politikasına ve gelişmişlik düzeylerine göre değişebilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin teşvik uygulamalarına gerek duymalarında başlıca şu gerekçeler ileri sürülmektedir; ekonomik kalkınma, geri kalmış bölgelerin kalkındırılması, uluslararası rekabet gücü kazanma, verimlilik artışı, istihdam imkânlarını genişletme, teknoloji transferi, ihracatı arttırmak, sanayileşme ve yabancı sermaye çekme gibi amaçlar.³²

Gelişmiş ülkelerde ise; rekabet gücünü korumak, teknolojik gelişmeyi sürdürmek, sermaye kaçışını engellemek, bölgesel dengesizlikleri gidermek, verimlilik artışı, sorunlu sektörleri desteklemek, işsizliği azaltmak gibi amaçlar için başvurulmaktadır. Bazen doğru ya da yanlış, ekonomik olmayan amaçlar için de teşviklerin kullanıldığına rastlanabilmektedir. Sosyal ve politik içerikli teşvikler buna verilebilecek örneklerdendir.

Devletin teşvikleri kullanarak yukarıda sayılan temel amaçlarını gerçekleştirmesi, hazırlayıp yürüteceği sanayi ve ticaret politikasıyla mümkün olabilmektedir. Uygulama ekonomisi bağlamında şekillenen “*stratejik sanayi ve ticaret politikaları*” aynı zamanda teşvik politikasının temelini ve çerçevesini belirlemektedir. Teorik tartışmaları da içinde barındıran bu iki politika ile ilgili tartışmalar aşağıda ana hatlarıyla incelenmektedir.³³

1.2.3.3.1. Stratejik Sanayi Politikası

Stratejik ticaret ve sanayi politikasıyla ilgili yaşanan görüş ayrılıkları teorisyenler ile uygulayıcılar arasında tartışmalara neden olabilmektedir. Bazı düşünürler, piyasanın işleyişinin bozulacağı ve maliyetinin yararını aşacağı varsayımıyla teşvik benzeri

³² Mustafa DURAN, *Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968 - 1998)*, Ankara: T.C.Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi, 1998, s.49.

³³ DURAN, 1998, a.g.e. s.50.

müdahaleleri doğru karşılamazlar. Diğer bazıları ise, stratejik sanayi ve ticaret politikalarıyla, özellikle gelişmekte olan ülkelerin, daha hızlı kalkınacağını savunmaktadırlar.

Bu tür politikaların uygulanmasının yararları üzerinde duran teorisyenler bile tehlikeli yanlarına özellikle dikkat edilmesi gerektiğine işaret etmektedirler. Ancak uygulayıcılar açısından bu tür politikaların cazip gelmesi, işaret edilen potansiyel sakıncalarının çoğu kez ihmal edilmesine neden olabilmektedir.

Dünya Bankası sanayi politikasını; “*hükümetin, verimliliğe dayalı büyümeyi desteklemek için endüstriyel yapıyı değiştirme çabası*” olarak tanımlamaktadır.³⁴

Sanayi politikası, ekonominin sadece belli bir bölümünü hedef alması nedeniyle genel makro ekonomi politikalarından ayrılır. Makro ekonomik politika (vergi oranları, faiz oranları, bütçe açığı düzeyi vs.) sektörleri veya firmaları birbirinden ayırmazken, sınaî politikalar bazı sektörleri veya firmaları diğerlerinden ayırarak avantajlı duruma getirmektedir.

Stratejik sanayi ve ticaret politikasının teorik ve pratik arka planları gelişim evrelerine göre aşağıda ana hatlarıyla incelenmektedir;

Milliyetçilik: Ulusalcı Okul olarak da tanımlanan iktisatçıların temsilcilerinden List ve Hamilton sanayi devriminden hemen sonra üstün İngiliz imalat sanayine karşı yerli imalat sanayisini desteklemek için korumacılığın gerekli olduğu tezini savunmuşlardır.

Bebek Endüstriler: Alman Tarihsel Okul “*bebek endüstriler*” kuramını geliştirmiştir. Bu ekolün temsilcileri, yeni endüstrilerin oluşumlarını temin edebilmeleri için belli bir süre desteklenmesi gerektiğini öne sürerek, ülkenin ya da ülke içinde özel bir bölgenin başlangıçta dezavantajlı durumda ise geçici bir süre rekabetten korunması gerektiğini savunmuşlardır. Yapararak öğrenme (learning by-doing) ve birim maliyetlerin zamanla azalmasıyla kazançların artmasını sağlamak ve piyasadaki aksaklıkları düzeltme bağlamında desteğe gerek duyulduğu vurgulanmaktadır. Zaman içinde artan ürünlerle birim maliyetlerin azalması, bir ülke veya

³⁴

Bijit BORA, Peter J. LLOYD ve Mari PANGESTU; *Industrial Policy and The WHO*, New York: UNCTAD, 2000, s.1.

ülke içinde özel bir bölgede yeni gelişen bir sektöre rekabet avantajı kazandırılacağı varsayılmaktadır.³⁵

Teoriye göre, yeni firmalar (start-up) sermaye piyasalarında krediye ulaşmadaki yetersizlikleri nedeniyle kaynak sıkıntısı çekerler. İlk kuruluş yıllarında pazara girme masrafları, amortismanlar, üretim prosesini öğrenme, işçi eğitim masrafları gibi, diğer mevcut firmalara göre ağır maliyetlere muhatap olurlar. Bu tür firmaların piyasaya girebilmeleri ve piyasada rekabet gücü kazanabilmeleri için bir süre devlet tarafından kollanmaları gerekir.

Söz konusu Okula mensup iktisatçıların ortaya koydukları gerekçeler nedeniyle, yeni endüstrilerin geçici teşviklerle korunması ve desteklenmesi savunulmaktadır. Sağlanan teşviklerin daha etkin olması için küçük ve yeni gelişen endüstrilere yönlendirilmesi önerilmektedir.

Bebek Endüstriler kuramı 2. Dünya Savaşı'ndan sonra birçok Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın gelişmekte olan ülkesinin sınaî kalkınması için yeniden canlandırılarak uygulama imkânı bulmuştur.

Sonradan sanayileşen bazı Asya ülkelerinin geçirdikleri tecrübeler, yönetim ve teknik kapasitelerinin güçlendirilmesi için devlet tarafından sağlanan desteklerin firmaların etkinlik ve rekabet gücü kazanmasında önemli olduğunu göstermektedir. Ancak bu yöndeki güçlü ilişki başka ülke örnekleri üzerinde yapılan ampirik araştırmaların netlikle doğruladığı bir olgu değildir.³⁶

Rekabet: Günümüzde, stratejik sanayi politikasının birçok gelişmekte olan ülkede hatta gelişmiş bazı ülkelerde de uygulamalarına rastlanmaktadır. Bu tür stratejik politikalara bazen anahtar sektörlerde Japon ve Amerikan firmalarının gerisinde kalmamak için Avrupa Birliğinde de rağbet edildiği görülmektedir. Benzer şekilde, ABD'de yarı-iletken teknolojilerde ve Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi için federal hükümet tarafından çeşitli teşvikler sağlanmaktadır.³⁷

³⁵ UN, 1996, a.g.e. s.9.

³⁶ UN, 1996, a.g.e. s.10.

³⁷ Jeffrey A. HART ve Assem PRAKASH; *Sarategic Trade and Investment Policies: Implications for the Study of International Policy Economy*, Oxford Backwell, 1997, s. 470.

Piyasada üstünlüğü olmayan dünyanın geri kalan ülkeleri ise, kendi ekonomilerini uluslararası rekabetten korumak, ihracat ve sermaye girişini desteklemek, yerli firmalara uluslararası rekabet gücü kazandırmak ve egemen ekonomilerin göreceli üstünlüklerini azaltarak zamanla uluslararası alandaki nispi paylarını ilerletmek için stratejik sanayi politikası uygulamaktadırlar.

Kurumsallık: Bu argüman, devlet veya toplumsal düzenlemelerdeki farkların tarihsel köklerinin yerli firmaların rekabetçiliği üzerindeki etkileri üzerinde yoğunlaşır. Bunlar, bazı kurumsal konfigürasyonların ithalat ve dışarıdan sermaye girişine engeller yarattığını ve bu suretle yerli firmaları dış rekabete karşı avantajlı duruma getirdiğini vurgular.

Bu konuda en belirgin fark, nispi olarak açık ABD sistemi ile nispi olarak kapalı Japon sistemi arasında belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Firma-devlet işbirliği, endüstriyel birlik ve bu tür farkların Japon firmalarına uluslararası rekabette önemli rekabet avantajı sağladığı vurgulanmaktadır. Teknoloji girişine engel koyan milli ekonomik kurumların varlığı nedeniyle, bu tür engelleri telafi etmek için teşviklere gerek olduğu savunulmaktadır.

Dışsallık (externalities): Teşvik politikasının dışsal ekonomilerin geçerli olduğu durumlarda yararlı olduğu temel bir argümandır. Bu argüman geleneksel ticaret politikasında da kullanılır. Yeni uluslararası ticaret teorisi ise, dışsal ekonomilerden elde edilen yararın arttırılabilmesi için teşvik benzeri hükümet müdahalelerinin kullanılabileceğini göstermektedir.

Dışsal ekonomilerin ortaya çıktığı en önemli sektör bilgi (know-how) sektörüdür. Bu sektörde, bir firma tarafından gerçekleştirilen yatırım, sektördeki diğer firmalara da yarar sağlar. Bilgi, firmalar arasında yayılır (spill-over). Yüksek teknoloji içeren yatırımlar kaçınılmaz olarak sabit maliyetli yatırımlardır, üretim arttıkça maliyetler düşmektedir. Bu ise, tam rekabet şartlarından birini (sabit maliyetin varlığı) ortadan kaldırmaktadır.

Üretimde pozitif dışsallıklar ölçek ekonomileri, yeni bilgi yayılması, verimlilik artışı, beşeri kapital ve yeni buluşlar gibi faktörlerden kaynaklanabilir. Ayrıca aynı yatırımcı tarafından veya diğer yatırımcılar tarafından gerçekleştirilen yatırımlar yığılma etkisi yaratarak yeni yatırımlara yol açabilir. Çünkü dışsallıklar yayılma etkisi yapan üreticiler tarafından tam olarak elde edilemeyen bir fayda yaratır. Bu, özel ve sosyal yarar arasında

farktır (wedge). Yatırımcıya bu farkı karşılayacak bir teşviğin sağlanması topluma net yararın optimizasyonu bakımından haklı görülebilir.

Fakat bu farkın hesaplanması kolay değildir. Bu yüzden, dışsal ekonomiler için ölçme sorunu bulunmaktadır. Teşvik düzeyinin formüle edilmesi aşamasında hangi sektörün daha önemli miktarda pozitif dışsallık yarattığının ölçülmesi zordur. Bunun hesaplanmasında yapılacak yanlışlar, piyasada üretim yapısını düzeltmekten ziyade bozabilir. Bunun muhtemel politik hatalardan başka idari maliyeti de vardır.³⁸

Teknolojik yayılmanın, sermayenin uluslararası akışkanlığının yüksel olduğu durumlarda bile yetersiz olduğu tartışılmaktadır. Devlet müdahalesi, öğrenme eğrisinin yüksek olduğu ve arz yapısının yeniden üretilmesi zor olan endüstrilerde yerli firmaların öncü avantajını güvene alması gerekir. İntel ve Toshiba gibi öncü firmaların geçirdikleri yüksek kâr düzeyi ve hızlı büyüme tecrübesi bu görüşü desteklemektedir.³⁹

Yabancı sermayeli doğrudan yatırımlar teknoloji transferini, yönetim bilgisini, beceriyi, ilişki ağını ve diğer görünmeyen değerleri bir ülkeden diğer bir ülkeye taşıyabilir. Bu değerlerin tamamının yabancı firma tarafından “içselleştirilmesi” durumunda, yatırımdan elde edilecek kazancın tamamı firma tarafından yakalanabilir. Bu durumda teşvike gerek duyulmaz. Ancak görünmeyen değerlerin tamamı firma tarafından içselleştirilemeyerek bir kısım kazanç genel ekonomiye yansiyorsa, yabancı sermaye yeterli pozitif dışsallık yarattığından teşviklere gerek duyulabilir.

Yabancı sermaye yoluyla teknolojinin yayılması ile ekonomik gelişmelerde başarılı sonuçlar alındığına ilişkin birçok örnek vardır. Ayrıca üretim prosesinin geliştirilmesi, işgücü verimliliği, organizasyon gibi alanlarda elde edilen bilgi ve tecrübenin ülke çapında yayılmasıyla toplumsal net yarar sağlanabilir.

³⁸ UN, 1996, a.g.e. s.10.
³⁹ HART; PRAKASH, 1997, a.g.e. s.460.

1.2.3.3.2. Stratejik Ticaret Politikası

Bazı Asya ülkelerinin geçen yüzyılın ikinci yarısında gösterdikleri yüksek kalkınma performansı, dış ticaret-kalkınma ilişkisinin açıklanmasında geleneksel teorilerin yetersizliğini daha da belirgin hale getirmiş ve bunu sağlayacak yeni teorilere ihtiyaç duyulmasını sağlamıştır.

Yeni ticaret teorisyenleri, ülkelerin bol olarak sahip oldukları kaynaklarda uzmanlaşmalarının gerekli olmadığını, ticaretin faktör donanım farklarından çok, uzmanlaşmayı avantajlı kılan artan getiriler nedeniyle olduğunu ileri sürerler.

Yeni ticaret teorisi, yeni sanayileşen ülkeler için oldukça önem arz eden dışsallık gibi piyasa aksaklıklarından yararlanmak için kamu müdahalelerini önermektedir. Bu müdahale için ise stratejik ticaret argümanı (politikası) adı altında politika önermeleri ileri sürülmüştür.

Stratejik ticaret argümanı, birçok piyasada uluslararası rekabetin doğal olarak oligopolcü olduğu varsayımı üzerine kurulmuştur. Bu piyasalara örnek olarak yarı-iletkenler, uçak yapımı, biyoteknoloji ürünleri gibi yüksek teknoloji malları piyasaları örnek gösterilmektedir. Oligopolcü piyasaların özelliği olarak fiyat, üretim maliyetini aştığı için böyle piyasalarda mal ithal eden ülkeler ihraç eden ülkelere bir “*rant*” öder. Uluslararası ticarete bu rantın ortaya çıkması devletin dış ticarete müdahalesine zemin hazırlamaktadır. Oligopolcü piyasa yapısında devlet, dış ticarete ihracat yardımları ve ithal kısıtlamaları gibi politikalarla müdahale ederek milli refahı arttırmaya çalışır.

Teoriye göre, özellikle dışsallığa konu olan sanayiler hedef olarak seçilir. Bu sanayilerde kamu desteği ve müdahaleler yoluyla toplam faktör verimliliği artış hızı ekonominin genelinden daha hızlı hale gelir. Böylece, stratejik bir davranışla bu imkânı kullanan ülkeler rakip ülkeye karşı bir avantaj elde etmekte ve büyümesi daha hızlı olmaktadır. Ancak ekonominin her alanı benzer dışsal ekonomilere konuyla herhangi bir sektörü özel olarak desteklemeye gerek yoktur. Yaygın olan dışsallık türlerine göre müdahale derecesini ayarlamak refah açısından daha uygundur.

Burada önemli olan nokta, doğru endüstrileri öncü olarak seçmek, uygun zamanda ve yerinde politikalarla doğru firmalara destek vermektir. Zira Tayvan gibi hükümet yardımları

olmadan başarılı olan ülkeler olduğu gibi, cömert hükümet yardımlarına rağmen başarılı olamayan ülkeler de bulunmaktadır.⁴⁰

Stratejik ticaret politikası, eğer ölçeğe göre artan getiri ve aksak rekabet varsayımları geçerliyse, bazı şanslı firmalar fırsat maliyetinden fazla hâsılat elde edeceğinden yola çıkar. Tek firmanın kâr elde edebileceği bir sektörde iki firmanın varlığı her ikisinin de zararınadır. Krugman, stratejik ticaret teorisinin uygulamasına bir örnek verir;⁴¹ *“Amerikan ve Avrupa firmaları tarafından üretilebilen bir mal olduğunu varsayalım. Her iki firma kendi başlarına bu malı üretebilirse büyük kâr edebilir. Ancak her iki firmanın birlikte tek pazara girmesi durumunda üretim maliyetleri artacak ve her ikisi de zarar edecek. Hangi firma pazara gerçekten girer? Avrupa kendi firmasına teşvik sağlarsa veya iç piyasayı dış rekabetten koruyacağını açıklarsa, Amerikan firmaları bu şekilde caydırılırken, Avrupa firmasının pazara girmesi sağlanacaktır. Üstelik Amerikan firmasının piyasadan çekilmesiyle, Avrupa firması monopol kârı da elde edebilir”*.

Bir ülke refah seviyesini yabancı firmanın elde edeceği getiriyi kendi firmasının elde etmesi ile yükseltebilmektedir. Hükümet müdahaleleri uluslararası piyasalarda yerli firmaların satışlarını arttırabilmektedir.

1.2.3.3.3. Stratejik Dış Ticaret Politikası

Stratejik dış ticaret politikaları yaklaşımı, geleneksel dış ticaret teorilerine ve bu teorilerin politika uzantısı olan serbest dış ticaret argümanına alternatif politika önermeleri sunmamaktadır. Dış ticarete müdahaleyi öne süren bu yaklaşım, serbest ticaret argümanının ontolojik haklılığını savunmakta ve stratejik politikaların yalnızca özel durumlar için geçerli olduğunu ifade etmektedir. Serbest dış ticaretin optimal sonuçlara ulaşamamasının nedeni

⁴⁰ Hamza ÇEŞTEPE; “Stratejik Ticaret Politikası: Yarı İletkenlerde Malezya ve Güney Kore Arasında Bir Karşılaştırma”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı: 14, Temmuz 1999.

⁴¹ HART; PRAKASH, 1997, a.g.e. s.463.

olarak yurt içi çarpıklıkları ortaya atan bu yaklaşımda, stratejik politikaların ancak ikinci en iyi politika olması durumunda kabul edilebilir ve geçerli bir politika olduğu söylenmektedir.⁴²

Yeni dış ticaret teorilerinin oligopolistik piyasa çözümlemesine dayanarak geliştirilen stratejik dış ticaret politikalarında, pozitif dışsallıklar yaratan ve “stratejik” sektör olarak ele alınan yüksek teknolojlili endüstrilerin tarife, ihracat sübvansiyonu gibi çeşitli ticaret politika araçlarıyla korunması ve böylece sıfır toplamı bir oyun olarak değerlendirilen dış ticarete, kazancın yerli firma ve dolayısıyla ülke lehine arttırılması amaçlanmaktadır. Fakat, stratejik dış ticaret politikaları, misilleme, rant kollama, gelir dağılımı, modelleme, genel denge açmazı gibi karşı karşıya kaldığı bazı politik ve iktisadi açmazlar nedeniyle eleştirilere uğramaktadır. “*Komşunu fakirleştir*” argümanına dayanan bu politikalar, özellikle, rakip ülkelerin misilleme politikalarına ve dolayısıyla ticaret savaşlarına yol açması nedeniyle eleştirilse de, literatürdeki yeni açılımlar, bu yaklaşıma yöneltilen eleştiri noktalarını daha derin ve sistematik analizler altında incelemekte ve önemli tartışmalar yaratmaktadır.⁴³

Bu tartışma ilk defa Brander ve Spencer (1981, 1985) tarafından sunulan oligopolistik dış ticaret modelinde müdahaleci dış ticaret politikalarının yabancı firmalar üzerindeki caydırıcı etkileri nedeniyle olumlu “stratejik” etkileri olduğunun iddia edilmesiyle başlamıştır. Bu politikanın bütününe *stratejik dış ticaret politikaları* adı verilmiştir. Teorinin temelinde hükümetin müdahaleci politikalar uygulayarak oligopol rantını yabancı firmalardan yerli firmalara aktarması yatmaktadır. Üstelik bu süreç ekonomik refahı da artırmaktadır. Stratejik dış ticaret politikaları bir anlamda dış ticaret politikası araçlarının kullanılmasına zemin hazırladığı (hatta teşvik ettiği) için korumacılığın tekrar ortaya çıkışı olarak nitelendirilmekte ve eleştirilmektedir.

Cournot rekabeti altında stratejik dış ticaret politikaları uygulanırsa hükümetin müdahalesi yabancı firmanın karını azaltıcı ve caydırıcı biçimde etki edebilir. Örneğin hükümetin yerli firmaya ihracat sübvansiyonu uygulaması yabancı firmayı caydıracak yerli

⁴² Hatice Karaçay ÇAKMAK; “*Stratejik Dış Ticaret Politikaları*”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Temmuz 2004, s.62.

⁴³ ÇAKMAK, Temmuz 2004, a.g.m. s.63.

firmanın karını ise uygulanan ihracat sübvansiyonunun ötesinde artırarak ülke refahının yükselmesini sağlayacaktır.⁴⁴

Yeni dış ticaret teorisi akademik etkileri ve pozitif alana katkısı açısından ne kadar destek görmekteyse, dış ticaret politikası öneriler açısından da o denli tepki görmektedir. Teorinin gelişmesine en çok katkıda bulunanlardan birisi olan Krugman da yeni dış ticaret teorisinin politika önerilerinin etkisinin önemli olamadığını belirtmektedir. Örneğin, rasyonel beklentiler okulunun sadece teorik katkıları değil verdiği politika mesajları da güçlüydü. Ancak yeni dış ticaret teorisi pozitif alandaki etkisini normatif alana taşıyamamıştır. Krugman bunu şu sözleri ile doğrulamaktadır: “... *Yeni dış ticaret teorisi, yeni bir dış ticaret politikasını gerektirmez. Ancak hoşumuza gitsin ya da gitmesin yeni bir dış ticaret politikasına doğru ilerliyoruz...*”⁴⁵

Stratejik dış ticaret politikalarının en önemli eleştirisi devletin yerli firmaları koruyucu şekilde oligopolistik dış ticaret oyununa müdahalesinin diğer ülkelerin de benzer nedenlerle müdahalelerine yol açarak küresel ticaretteki korumacılığı daha da artıracığı endişesidir. Bir diğer önemli eleştiri de dış ticarete hükümetin *optimal bir dış ticaret politikası* izlemede karşılaşacağı güçlüklerdir. Gerçekten de dış ticaret gerek ulusal gerekse uluslararası siyasetin etkisi nedeniyle (örneğin çıkar gruplarının etkisi) ekonomi politiğin etki alanındadır. Diğer taraftan belirsizlikler ve yeterli bilgiye ulaşılamaması nedeniyle yaşanabilecek *enformasyon sorunu* gerçekten optimal dış ticaret stratejisini belirlemede hükümetin zorluklarını artırmaktadır. Stratejik dış ticaret politikalarının genel geçerliliğinin olmadığı ve aslında özel durumları yansıttığı tartışması teorik olarak incelenmektedir.⁴⁶

Acaba bir neden de yeni teorinin savunucularının “korumacı yanlısı” damgasını yememek için teorilerini yeterince cesurca ifade etmemeleri midir? Yoksa teorilerinin politika önerilerinin karşı tarafa kabul ettirilebilecek kadar güçlü olmadığına mı inanmaktadırlar?

⁴⁴ .A. BRANDER ve B.J. SPENCER; “*Export Subsidies and International Market Share Rivalry*”, **Journal of International Economics**, 18, 1985, s.83-100.

⁴⁵ P. KRUGMAN; “*Does the Trade Theory Require a New Trade Policy?*”, **The World Economy**, Sayı: 15, Nisan 1992, s.440.

⁴⁶ Arzu AKKOYUNLU; “*Yeni Dış Ticaret Teorileri*”, **Ekonomik Yaklaşım**, Sayı: 21, Temmuz 1996, s.93.

Yeni dış ticaret teorisinin getirdiği katkı reddedilemeyecek kadar önemlidir. Bu katkı mukayeseli üstünlük modelinin eksiklerini ortaya çıkarması açısından da önemlidir. Ancak tüm eksiklerine rağmen serbest dış ticaretin doğru politika olmadığı savı kanıtlanmış değildir. Her şeye ve tüm eleştirilere karşın serbest ticaret hâkim model olmayı sürdürmektedir. Yine de yeni dış ticaret modelinin kullanılmasıyla birlikte serbest ticaretin her durumda en etkin politika olduğunu savunmak da zorlaşmıştır.

1.2.3.4. Teşviklerin Gerekliliği

Teşvikler de tıpkı vergiler gibi, bir iktisat politikası ve sosyal politika aracıdır. Eğer bir ekonomide vergi varsa teşvik de olabilir.⁴⁷

Verginin klasik olarak fiskal ve ekstra fiskal olmak üzere iki fonksiyonu bulunmaktadır. Verginin asıl fonksiyonunun fiskal fonksiyonu olduğu açıktır ve vergi teşvik ve koruma önlemleri ile diğer bazı gerekçelerle bu fonksiyonu ikinci plana bırakılmaktadır.

Vergi kanunlarında yer alan teşvik ve koruma önlemleri çeşitli indirim, istisna ve ertelemelerle sağlanır. Bu özelliği ile teşvik ve koruma önlemleri ilk bakışta vergi gelirlerinin azalmasına yol açan araçlar olarak görülebilir. Görünüş böyle olmakla beraber, uygulamada sonuç tamamen farklı olabilir. Gerçekten amaca uygun olarak, rasyonel ve selektif genel bir plana göre uygulandığı takdirde, vergi teşvikleri, milli tasarrufun artan bir kısmının verimli yatırımlara özellikle sınaî yatırımlara kanalize ettiği, dolayısıyla üretim ve verimliliğin artışı sağladığı, iş ve çalışma alanlarının genişlemesine yol açtığı ölçüde vergi geliri kaybını fazlasıyla telafi ettiği gibi, uzun vadede vergi gelirlerinin önemli ölçüde artmasını sağlayabilir.⁴⁸

Vergi teşviklerinin yukarıdaki sonuçları sağlaması bazı koşulların gerçekleşmesi, rasyonel bir vergi teşvik politikasının tespiti ve bu politikaya uygun vergi düzenlemelerinin

⁴⁷ Mustafa MAZLUM; İlhan YÜCEL; Muammer TEKEOĞLU, *Özel Kesim Yatırım İmkânları ve Yatırım Kararlarında Teşviklerin Etkinliği*, Ankara: TOBB Yayını, 1990, s.9.

⁴⁸ *Vergi Reform Komisyonu Raporları*, Cilt: 1, İstanbul 1969, s.30.

yapılması halinde mümkündür. Yukarıdaki amaçlar ancak aşağıda sayılan ilkelere uygun düzenlemelerle beklenen sonuçları verebilir.⁴⁹

- Teşviklerde global rekabet gücü ve istihdam yaratma kapasitesi birinci önceliği haiz olmalıdır.
- Vergi teşviklerinin sonuçları hesaplanabilir olmalıdır.
- Teşvik olmasa da normal koşullarda gerçekleşecek konularda teşvik düşünülmemelidir.
- Teşvik düzenlemelerinin sonuçları sürekli izlenmeli, beklenen sonuçları yaratmayanlar ayıklanmalı, gerekirse başka tedbirler getirilmelidir.
- Vergi teşvikleri ile sağlanan avantajların boyutu iyi tespit edilmelidir. Sağlanan teşvikler hantal, rekabet gücünden yoksun işletme yapılarını ortaya çıkarmamalıdır.
- Teşviklerin kapsamı somut ve sınırlı olarak belirlenmeli, teşvik düzenlemesi genel düzenleme haline gelmemelidir. Bütün mükelleflerin yararlandığı teşvikin hiç bir mükellefin yararlanmadığı teşvik demek olduğu unutulmamalıdır.
- Vergi teşvik düzenlemelerinde de “adalet”, “eşitlik” ve “verimlilik” gibi vergileme ilkelerine uyulmalıdır.⁵⁰

1.2.3.5. Türk Teşvik Sisteminin Gelişimi

Türkiye’de teşvik uygulamalarının geçmişi 1913 yılına kadar gitmektedir.⁵¹ Teşviklerle ilgili ilk yasa 1913 yılında uygulamaya konulan “*Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkati*”dir. Ancak Osmanlı Devleti’nde bu konu ile ilgili çalışmalar 1863 yılında kurulan

⁴⁹ TÜSİAD; *Sanayileşmede Teşvik Sistemleri*, İstanbul: TÜSİAD Yayını, 1990, s.5.

⁵⁰ Aydın KIRATLI; “*Vergi Sistemimizde Yer Alan Vergi Teşvikleri ve Korumaları-I*”, *Yaklaşım Dergisi*, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 165, Eylül 2006.

⁵¹ İsmail ÇİLOĞLU; “*Teşvik Politikalarının Yönlendirme Gücü*”, *Hazine Dergisi*, Ocak 2000, s.31.

“İslah-ı Sanayi Komisyonu” ile başlamıştır.⁵² 1913 yılında çıkartılan yasa ile toplam değeri 1.000 TL’sini geçen, en az 5 HP motor gücü kullanan sanayi kuruluşlarına, makine ve donatım ile ham ve yabancı maddelerin ithalinde gümrük vergisi bağışıklığı sağlamıştır.⁵³ Dünya iktisadi bunalımı (1929) ve bunun getirdiği belirsizlikler, teşvik önlemlerinden yararlanabilecek sosyal ve ekonomik yapının henüz yeterli olamaması ve aşarın 1925 yılında kaldırılıp, bunun yerine vergi yükünün tarım ve sanayi kesimine kaydırılması gibi sebeplerle Teşvik-i Sanayi Kanunundan istenilen sonuçlar tam olarak alınamamış ve 1942 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.⁵⁴ Buna rağmen daha sonraki dönemlerde uygulanan teşvik politikalarına öncülük etmiştir.⁵⁵

1950’den sonra devlet, koruma ekonomi politikalarını uygulamakla birlikte özel sektöre çok geniş bir saha bırakmış, kendisi daha çok altyapı yatırımlarına öncelik vermiştir. 1950-1960 döneminin, bugünkü karma ekonomik düzenin ve dolayısıyla teşvik politikalarının bir hazırlayıcısı olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönemde, 1951 yılında Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, 1953 yılında Turizm Endüstri Teşvik Kanunu, 1954 yılında Maden Kanunu, 1954 yılında yine Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, 1954 yılında Petrol Kanunu, 1956’da Şeker Kanunu ve 1957 yılında da Gider Vergileri Kanunu çıkartılmak suretiyle yabancı sermayeyi özendirici tedbirler alınmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de teşvik ve yönlendirme önlemleri tam anlamıyla, 1962 yılında DPT’nin kurulup 1963 yılında ilk planlı dönemin başlaması ile uygulanmaya başlamış ve sanayi ürünü ihracatı da ilk kez bu dönemde teşvik önlemlerinden faydalanma olanağı bulmuştur.⁵⁶ 1963 yılında yatırım indirimi için 202 sayılı yasa, 1964 Gümrük Kanununa bağlı gümrük giriş tarife cetvellerinin değiştirilmesiyle ilgili 474 sayılı yasa yürürlüğe girmiş böylece sanayileşmenin hızlandırılması hedeflenmiştir. Ayrıca, 1963’de ihracatta vergi iadesine olanak tanıyan 27.6.1963 tarih ve 261 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir.

⁵² Aziz KUTLAR ve Cemal ÖZTAŞ; *Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki Teşvikli ve Teşviksiz Yatırım Uygulamaları*, Elazığ: Çağ Matbaacılık, 1996, s.13.

⁵³ DPT; *VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu Yatırımları Teşvik Politikaları*, Ankara: DPT Yayınları, Yayın No: 2186, 1989, s.6.

⁵⁴ DPT, 1989, a.g.e. s.7.

⁵⁵ İTO; *Türkiye İçin Model Olabilecek Ülkelerde Uygulanan Teşvik Uygulamaları ve Ülkemize Uygulanabilirliği*, İstanbul: İTO Yayınları, Yayın No: 2007-51, 2007, s.24.

⁵⁶ DPT, 1989, a.g.e. s.9.

1967 yılında yürürlüğe giren 933 Sayılı Kanun ile mevcut teşvik sisteminin temelleri oluşturulmuştur. Bu kanunun 4.maddesi ile Başbakanlığa bağlı olarak kurulan “*Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu*” tarafından teşvik uygulamaları yürütülmüştür. Bu büro, Başbakanlığın 13.9.1967 tarihli Genelgesi ile DPT Müsteşarlığı'na bağlanmıştır. Ancak, 933 sayılı Kanunun bazı maddeleri Anayasa Mahkemesi tarafından 25.10.1963'de iptal edilmiş, böylece en önemli teşvik araçları yürürlükten kaldırılmıştır. Ortaya çıkan boşluklar ise Kararnamelerle giderilmeye çalışılmıştır.⁵⁷

1968 yılında Teşvik Belgeli sisteme geçilmiş ve Haziran 1968'de ilk teşvik belgesi düzenlenmiştir. 1969-1979 yılları arasında yatırım teşvik tedbirlerinin etkinlik ve sayısında önemli bir değişiklik olmamıştır. Dördüncü plan döneminde (1979-1983) bütünlüğü önleyici gelişmeler olmuştur. 24 Ocak 1980 kararları ile birlikte sanayileşme stratejisi değiştirilerek, dışa dönük sanayi stratejisi benimsenmiş, buna paralel olarak da ihracatın teşviği önem kazanmış ve ihracata dönük sanayileşme teşvik edilmiştir.

Beşinci 5 Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) ile birlikte, yapısal değişiklik tekrar gündeme gelmiştir. Üretim yapının mevcut kaynak birikimine ve bölgeler arası dengelere göre, dış rekabet imkânları dikkate alınarak ve mal kısıtlıklarına yol açmayacak şekilde (1980 öncesi sık sık görülen mal kısıtlıkları) tespit edileceği belirtilmiştir. Bu dönemde teşviklerin, yatırım konusuna, kapasitesine, teknolojisine, istihdam ve ödemeler dengesine katkısı ile yer seçimine göre etkili ölçülerde farklılaştırılarak, selektif bir biçimde kullanılacağı hususuna dikkat edilmiştir. İhracata yönelik yatırımların teşviği yine öncelikli tutulmuş, yurtdışı yatırım ve tasarrufun çekilmesine özen gösterilmiş, serbest bölgelerin gelişimine ve dış ticaretin bu bölgelerden yapılacak ihracatla geliştirilmesine ağırlık verilmiştir. Bunlara ilaveten, istihdam probleminin çözülmesine katkı sağlamak için de emek yoğun sektörlerin teşvik edilmesine ağırlık verileceği planda belirtilmiştir. Bu dönemde daha çok kararnamelerle düzenlemelerin yapıldığı da dikkatlerden kaçmaması gereken bir durumdur.

Altıncı 5 Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994) döneminde de, kamu kesimi yatırımlarının bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltmak amacıyla kalkınmada öncelikli yörelere (KÖY) yapılacak yatırımların, ekonomik ve sosyal alt yapıya yönelik olmasının

⁵⁷

Hazine Dergisi, 75. Yıl Özel Sayısı, Ankara, 1999, s.86-87.

sağlanacağı, yatırımların yine imalat sanayinde ve özellikle ihracata yönelik olarak yoğunlaşmasının teşvik edileceği belirtilmiştir. Aynı zamanda AB'ye üyelik perspektifi de dikkate alınarak, teşvik edilecek olan projelerin uzun dönemde rekabet şansına sahip teknolojik yapıda olması, mevcut tesislerin ise modernizasyonuna yönelik teşviklere de ağırlık vermiştir.⁵⁸

Yedinci 5 Yıllık Planda da, bir önceki plan benzeri politikalara öncelik verildiği görülmektedir. Teşvik uygulamaları ile ilgili yapılan son düzenleme ile Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Teşvik Fonu Esasları Karar, Yüksek Planlama Kurulumun 23.2.1998 tarihli raporu üzerine, 933 sayılı Kanunda değişiklik yaparak 23.2.1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, Yarım Kalmış Yatırımlarla İlgili 26.2.1999 tarihli ve 9.4.1999 tarihli kararnameler de yürürlüğe girmiştir. 4059 sayılı Yasa'da Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü'nün görevleri 9.bendinde; *"Kalkınma planları ve yıllık programlardaki ilke, hedef ve politikalar yönünde yatırımların ve döviz kazandırıcı hizmetlerin ihracat ve ithalat politikalarının hedefleri de gözetilerek desteklenmesi ve yönlendirilmesi konularında teşvik tedbirlerini hazırlamak, uygulamak, uygulamayı takip etmek ve değerlendirek gerekli tedbirleri almak, yatırımları teşvik mevzuatı çerçevesinde yatırım projelerini değerlendirerek uygun görülenleri teşvik belgesine bağlamak, teşvik tedbirlerini uygulamakla görevli kuruluşlar arasında koordinasyonu temin etmek ..."* şeklinde belirlenmiştir.

Yasadan da anlaşılacağı gibi, teşviklerle ilgili temel belirleyici kurum DPT'dir. Fakat uygulamadan ve koordinasyondan yetkili kurum ise, Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü'dür. Devlet yardımları ve teşvik uygulamalarının çok dağınık bir idari yapı içerisinde uygulandığı, sağlıklı bilgi toplanması ve toplanan bilgilerin uyumlu hale getirilmesinin zorlaştığı, hatta destek programlarının uygulanması sırasında yaklaşık 20 ayrı kamu kuruluşunun görev yapması ise sistemin etkinliğini azaltıcı bir olumsuzluk olarak görünmektedir. Yine, bir kısım destek programlarının bütçe dışı fonlarla finanse edilmesi ve bu fonların hesaplarının tutulmasında yeterli derecede önemin gösterilmemesi de veri eksikliği ve yanlışlığı yoluyla teşvik uygulamalarını etkisiz hale getirebilmektedir. Ayrıca,

⁵⁸

Hazine Dergisi, 1999, a.g.m. s.92

sürekli ve sık sık değişen teşvik mevzuatının da sağlıklı bir kayıt tutulamamasına neden olduğu söylenebilir.⁵⁹

Yine, vergisel teşvik tedbirlerinin hazırlanıp, altyapısının oluşturulması ve uygulanması ile ilgili olarak Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü ile Teşvik ve Uygulama Genel müdürlüğü arasında belli dönemlerde koordinasyon eksikliklerinin yaşandığı, bunların da teşvik sisteminin etkinliğini azaltabildiği söylenebilir.⁶⁰

⁵⁹ T T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı; *Yeni Stratejilerin Belirlenmesi-Teşvik 2000*, II. Cilt, Ankara: Hazine Müsteşarlığı Yayınları, 1999, s.13

⁶⁰ Halit ÇİÇEK; “*Teşvikler, Gerekçeleri ve Türkiye’de Vergisel Teşvikler-II*”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı: 151, Nisan 2001, s.177.

1.2.4. Devlet Teşvikleri

1.2.4.1. Devlet Teşviklerinin Tanımı ve İşletmelere Etkisi

Devlet yardımları temel olarak bir mal veya hizmetin maliyetini düşürmeye yönelik devlet tarafından yapılan bir kaynak transferi olarak tanımlanabilir. Devlet yardımları, devletin kaynakları ile belli bir işletmeyi veya üretimi, üretim yöntemini, üretim ya da faaliyet konusunu etkilemek, üreticileri teşvik ve himaye etmek, rekabet gücünün artmasına katkıda bulunmak, kuruluş yerini etkilemek suretiyle belirli bir bölgenin gelişmesini sağlamak gibi amaçlarla, denk bir karşılık beklemeden her ne şekilde olursa olsun yapılan yardımlardır.

Esasında teşvikler kamu kaynaklarının, ülkenin gelişmesi bakımından daha yararlı olarak görülen sektörlerle yönlendirilmesidir. Ülkelerin verdiği teşviklerle neleri amaçladığına bağlı olmakla birlikte, sonuçta ülkenin refah seviyesinin artırılması hedeflenmektedir.

Devlet yardımlarının ekonomiye etkilerini, devletin bu programlara mali kaynak sağlama şekline ve desteğin verilmiş biçimine göre sınıflandırmak mümkündür. Finansman şekli yönünden incelendiğinde, genel olarak devlet yardımlarının, herhangi bir maliye politikası aracı ile benzer ekonomik etkilere sebep olduğu görülmektedir. Uygulamadaki etkileri ise işletme kararları ve kaynak dağılımı üzerinde olmaktadır.⁶¹

1.2.4.2. Devlet Teşviklerinin Kapsamı

İmalat, tarımsal sanayi, turizm, eğitim, sağlık, madencilik ve yazılım geliştirme yatırımları KOBİ teşvik unsurlarından yararlanabilecektir. Yatırımlardan yararlanmak isteyen firmaların, 1-250 işçi çalıştırmaları, arsa ve binaları hariç, makine teçhizat, tesis, taşıt araç ve gereçleri, döşeme ve demirbaşları toplamı net tutarı 400 milyar lirayı aşmaması gerekmektedir.

⁶¹

DPT; *Devlet Yardımları Uygulamasının Mali ve Ekonomik Göstergelerle Mukayesesi*, Ankara: DPT Yayınları, Yayın No: 2663, Aralık 2002, s.3.

Çanakkale, Nevşehir, Ürgüp ve Avanos'taki turizm yatırımları, Kalkınmada Öncelikli Yörelere sağlık ve eğitim alanındaki yapılacak yatırımlarda bu kapsamda değerlendirilecektir.⁶²

1.2.4.3. Devlet Teşviklerinin Destek Unsurları

- Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu istisnası,
- Yatırım İndirimi (%100),
- KDV istisnası,
- Vergi, resim ve harç istisnası,
- Fon'dan kredi tahsis.

KOBİ Teşvik Belgesi kapsamında hammadde ve işletme malzemesi ithal edilmesi halinde yürürlükteki İthalat Rejimi Kararı'nda öngörülen oranlarda Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu tahsil edilecektir.

KOBİ Teşvik Belgesine sahip yatırımcılara bu kapsamda yapılacak yeni makine ve teçhizatın ithal ve yerli teslimleri KDV'den istisna tutulacaktır.

KOBİ işletmelerinde toplam sabit yatırımın, Gelişmiş Yörelere %30'unun, Kalkınmada Öncelikli Yörelere ise en az %20'sinin öz kaynaklardan karşılanması gerekmektedir.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere, yatırım kredilerine %10, işletme kredilerine %15 faiz uygulanacaktır. Diğer yörelere yatırım kredilerine %15, işletme kredilerine %25 faiz uygulanacaktır. Ekonomik duruma göre bu faiz oranları %100 oranında arttırılabilecek veya azaltılabilecektir.

⁶² Kenan ÖREN; "Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması-Nevşehir İlinde Bir Uygulama", C.U İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, 2003, s.112.

KOBİ Teşvik Belgesi şartlarının yerine getirilmemesi halinde Hazine, destek unsurlarını kısmen veya tamamen kaldırarak yararlanılan desteklerin geri alınmasını sağlayabilecektir.⁶³

1.2.4.4. Devlet Teşviklerinin Başvuru Yerleri

Başvurular; anonim şirketler tarafından yapılacak turizm, eğitim, sağlık ve tarımsal sanayi yatırımları için Türkiye Kalkınma Bankası, imalat, madencilik ve yazılım geliştirme yatırımları ile gerçek-tüzel kişiler tarafından gerçekleştirilecek diğer yatırımlarda ise Türkiye Halk Bankası, Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası ve Sınâî Yatırım Bankası'na yapılacaktır. Bu bankalarda yatırımcı adına Hazine Müsteşarlığı'na başvuracaklardır.

Yatırımın gerçekleşmesi ile ilgili takip, kontrol ve sorumluluk aracı bankalara ait olacak, bina inşaat harcaması öngörülen yatırımlara en fazla 2 yıl, diğer yatırımlara ise 1 yıl süre verilecektir.⁶⁴

⁶³ ÖREN; 2003, a.g.m. s.113.

⁶⁴ ÖREN; 2003, a.g.m. s.113.

1.2.5. İhracat Teşvikleri

1.2.5.1. İhracat Teşvikleri Nedir?

İhracat teşvikleri serbest ticaretin yaygınlaştığı, korumacılığın kötü bir şey olarak algılandığı günümüzde, ödemeler bilançosu açıklarını kapatmada son derece önemli bir role sahiptir. Türkiye’de uygulanan ihracatı teşvik tedbirleri Türkiye’nin taraf olduğu anlaşmalar neticesinde bütün dünyada kabul gören dolaysız ihracat teşvik tedbirleridir.

İhracatı teşvik tedbirleri maliyetleri düşürerek veya ihracatçı firmanın yurt dışı pazarlarda karşılaştıkları engelleri aşmasına yardımcı olacak tüm tedbirleri içine almaktadır.⁶⁵

Yeni sanayileşen ve geniş bir iç pazara sahip olan hatta yüksek bir rekabet gücüne sahip olan ülkelerde bile ihracatta bazı sıkıntılar görülebilir.⁶⁶

1.2.5.2. İhracat Teşviklerinin Önemi

Gerek gelişmiş gerek gelişme yolunda olan ülkeler ihracatın artırılması konusunda büyük çabalar harcamaktadırlar. Dünya ekonomisinde kendini gösteren işsizlik, dış rekabet ve teknolojik yarış, ihracat, teşvik tedbirlerinin uygulanmasına neden olmuştur. Gelişme yolunda olan her ülke kalkınma sürecinde karşılaşılabileceği döviz darboğazını genişletmek ve bunu sağlamak için ekonomi politikalarına yön vermek ister ve bazı tedbirler almak zorundadır. Alınacak bu tedbirler ihracat artırıcı nitelik taşıyorsa bunlar ihracat, teşvik tedbirleri olarak tanımlanır. Maliyetleri düşürerek veya gelirleri arttırarak ihracatı karlı bulan tüm tedbirleri içine almaktadır.⁶⁷

İhracat artışı ile ihracata dayalı yeni iş kolları ve iş yerleri açılacağından yeni istihdam imkânları oluşacaktır, ayrıca kazanılan dövizlerle ödemeler bilançosunun açıkları kapanacağı gibi, ithalatın ve dolayısıyla sanayinin finansmanında gerekli olan döviz de

⁶⁵ Rıdvan KARLUK; *Uluslararası Ekonomi*, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 3. Baskı, 1991, s.215

⁶⁶ Erdal TÜRKKAN; *Rekabet Teorisi ve Endüstri İktisadı*, Ankara: Turhan Kitabevi, 2001, s.205.

⁶⁷ Rıdvan KARLUK; *Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları*, İstanbul: İTO Yayınları, 1983, s.194-195

kazanılmış olacaktır, ayrıca döviz artışı ile uluslararası bankacılık ve kambiyo işlemleri daha da yaygınlaşacak, ancak ihracatın arttırılması için verilen teşvikler, enflasyonist süreci daha da hızlandıracak, malların dışarıya gitmesi ile içeride arz daralması ile enflasyon daha da yükselecek ve döviz kazanmayan kesimlerin aleyhine (tarım esnaf) gelir dağılımı bozulacak yani bu kesimlerin reel alım gücü düşecektir.⁶⁸

1.2.5.3. İhracat Teşviklerinin Çeşitleri

- ***İhracatta Prim Sistemi:*** İhraç malı üreten üreticilere ve dolayısıyla ihracatçılara genel anlamda para olarak devlet tarafından yapılan yardımlardır.⁶⁹

- ***İhracatta Vergi İadesi:*** İhracat için üretim yapılan bazı malların içinde ithal malı üretim faktörleri vardır. Ülkenin uygulamış olduğu gümrük vergisi dolayısıyla ihraç ürünü içindeki ithal malı, o ürünün fiyatını şişirecek. Aynı durum ithal mallarındaki iç vergi yükünün ağırlaştırılması durumunda da ortaya çıkar. Bu yüzden ihracatçının dış pazarlarda fiyat yönünden rekabet edebilmeleri için bu yüklerinden kurtarılmaları gerekir.⁷⁰ Türkiye'de 1980 yılından sonra geniş uygulama imkânı bulan vergi iadesi uygulaması, GATT baskıları nedeniyle 1 Ocak 1989'da kaldırılmıştır.⁷¹

- ***Girdi Teşvikleri:*** Üç ana başlık altında toplamak mümkün. Birinci grup teşvikler yatırımla, işletme sermayesi ve ihracat kredileri üzerine etkili olan tedbirleri kapsar. Burada ihracat kredileri üzerine etkili olan tedbirleri kapsar. Burada amaç ihracatçıya mali gücünün sınırlı kaldığı alanlarda yardımcı olarak onu ihracata yöneltebilmektedir. İkinci grup teşvikler ihracat kredi sigortası ile ilgilidir. Ve Türkiye'de uygulama alanı yoktur. Üçüncüsü, ihracatçıya ucuz fiyatla hammadde sağlanması, ulaşım ücretlerinde indirim ve personel eğitimi gibi diğer üretim faktörlerinin teşviki⁷²

⁶⁸ Mehmet YİĞİT; *İhracat Teşviklerinin Ekonomik Analizi*, Kütahya: Üniversite Kitabevi, 1996, s.120

⁶⁹ KARLUK; 1983, a.g.e. s.195

⁷⁰ KARLUK; 1983, a.g.e. s.195

⁷¹ YİĞİT; 1996, a.g.e. s.109

⁷² KARLUK; 1983, a.g.e. s.196

- **Devlet Pazarlama Yardımı:** Pazarlamada karşılaşılan güçlükleri çözümllemek için dış pazarlar hakkında bilgi toplama, dış ülkelerde sergi açma ihracat elemanı yetiştirme, ambalajlama ile ilgili hizmetlerin kamu kuruluşlarınca düşük ücretlerle veya karşılıksız olarak yapılması gerekmektedir.⁷³

1.2.5.4. Türkiye'nin Planlı Dönemde İhracat Teşvikleri

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında; ihracat teşvikleri ve hedeflerine kısaca baktığımızda, ihracatla ilgili tedbirler bölümünde şu teşviklere yer verildiğini görüyoruz.

- Standardizasyon eksikliğinin giderilmesi,
- Ambalaj eksikliğinin giderilmesi,
- Kalite kontrolü,
- Dış Pazar araştırmaları,
- Reklam ve dış tanıtıma ağırlık verilmesi,
- İhracatın vergi yönünden teşvik edilmesi,
- İhracat rejiminin uygulanmasının basitleştirilmesi,
- Uzman personelin yetiştirilmesi,
- Gönüllü ihracatçı birliklerinin kurulması
- Tarımsal ürünlerde stoklama tesislerinin artırılması.

İkinci BYKP, ihracatın yapısının değiştirilmesi amacıyla, ihracata dönük sanayiler teşvik edilmiştir. Teşvik tedbirleri olarak; vergi iadesi, dış piyasalarda rekabet olanağının sağlanması için ihracatçı birliklerinin kurulması sağlanmıştır.

⁷³

KARLUK; 1983, a.g.e. s.196

Üçüncü BYKP sanayi yeniden yapılanma sürecine girmiş dünya pazarlarında rekabet olanaklarına ve verimliliğin artması için sanayide teknolojinin yakından izlenmesi, teknoloji ithali teşvik edilmiştir.

Dördüncü BYKP, Türkiye'nin dış ödeme gücünü yükseltmek, madenlerin işlenerek ve imalat sanayi ürünleri ile birlikte ara ve yatırım malı üreten kesimlerin ihracatı arttırılacaktır.⁷⁴

1.2.5.5. İhracat Teşviklerinin Türkiye Ekonomisindeki Durumu

Türkiye tarihindeki ilk teşvik kararları (hem yatırım ve hem ihracat teşvikleri) ilk ihracat teşviki olarak, pamuğu işleyerek, pamuk ipliği olarak ihraç edecek olanlardan ihraç gümrük resminin alınmayacağına ilan edilmesi sayılabilir. Yani ilk ihracat teşvikleri, sınai katma değer ihtiva eden ürün ihracatının sağlanması amacıyla dönük olmuştur. Türkiye'deki ihracat teşviklerinin temelini bu düşünce oluşturmaktadır. 1923 yılında İzmir'de yapılan Birinci İktisat Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu 15 yıllık bir süre için yürürlüğe konulmuş ve Milli Sanayinin geliştirilmesi için her türlü kolaylık gösterilmiştir. 1940 yılında üretimi devlet tekelinde olan malların ihracatında muamele vergisine istisna getiren 3848 sayılı Kanun son şekliyle yürürlüğe girmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk ihracat teşviki sayılabilecek hükmü içeren bu Kanun 1956 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 1963 yılında başlayan beş yıllık kalkınma planlarının, hepsinde ihracatın artırılması gereği üzerinde durulmuş ve bu amaçla birbirine çok yakın çeşitli önlemlerin alınması planlarda yer almıştır.⁷⁵

⁷⁴

YİĞİT; 1996, a.g.e. s.121-122

⁷⁵

Yavuz MOLLASALİHOĞLU, “İhracat Teşvikleri”,
<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan99/ihrtes.htm>, Erişim: 02.07.2008.

Tablo- 1: Dâhilde İşleme İzin Belgesi Alan Firma Sayısı

Yıl	Firma Sayısı	Belge Sayısı
1996	1.513	2.383
1997	2.305	4.108
1998	2.555	4.119
1999	2.277	3.700
2000	2.418	3.979
2001	2.547	4.242
2002	2.536	4.173
Toplam 1996-2002)	6.683	26.704

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Türkiye’de ihracatı teşvik politikası, özellikle 1980’den sonra dışa açık bir ekonomi politikası sürdürülmesinden sonra her geçen gün daha da önem kazanmıştır. “İhracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler çerçevesinde vergi, resim ve harç istisnasından yararlanmak isteyen firmalar, Dış Ticaret Müsteşarlığı’na müracaat ederek Dâhilde İşleme İzin Belgesi ve/veya Vergi Resim Harç İstisnası Belgesi almak zorundadırlar. Belge müracaat tarihi ile belge tarihi arasında yapılan işlemlere istisna uygulanmaz. Ancak, bu süre içerisinde gerçekleştirilen hizmet ve faaliyetler taahhüde sayılır.”⁷⁶ Bu kapsamda 1996-2002 dönemi incelendiğinde Dâhilde İşleme İzin Belgesi alan firma ve belge sayıları Tablo-1’de görülmektedir. Buna göre, bu dönemde toplam 6.683 firmaya 26.704 adet Dâhilde İşleme İzin Belgesi verilmiştir.⁷⁷

⁷⁶ **İhracat, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler İle Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkında Tebliğ**, 14.01.2000 tarih ve 23933 sayılı Resmi Gazete, Tebliğ No: İhracat 2000/1

⁷⁷ Çetin POLAT; “Türkiye’de Uygulanan İhracat Teşvik Politikaları”, **Yaklaşım Dergisi**: Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 15, Ekim 2004

Ayrıca yine aynı dönemde Vergi Resim ve Harç İstisnası Belgesi alan firma ve belge sayısı ise Tablo-2’de görülmektedir. Buna göre 1996-2002 döneminde toplam 2.457 firmaya, 6.144 adet belge verilmiştir.

Tablo- 2: Vergi Resim ve Harç İstisnası Belgesi Alan Firma Sayısı

Yıl	Firma Sayısı	Belge Sayısı
1996	646	775
1997	892	1.104
1998	1.076	1.268
1999	805	900
2000	741	839
2001	467	533
2002	617	725
Toplam (1996-2002)	2.457	6.144

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

İhracata yönelik teşvik uygulamaları içinde ihracatın finansmanı önemli yer tutmaktadır. İhracatın finansmanın da Eximbank’ın payı oldukça yüksektir. Eximbank’ın kredileri içinde önemli bir yer tutan Kısa Vadeli İhracat Kredileri’nin 1989-2002 döneminde gelişimi Tablo-3’te gösterilmektedir. Buna göre ihracata yönelik olarak Eximbank tarafından verilen kısa vadeli krediler bu dönemde inişli çıkışlı bir grafik çizmiştir. Bu dönem içinde en düşük 1989 yılında 525 milyon dolar olarak gerçekleşen kısa vadeli kredi miktarı, en yüksek 2000 yılında 3377 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. 2002 yılında ise bu miktar 2158 milyon dolar olmuştur.⁷⁸

⁷⁸

POLAT; Ekim 2004, a.g.m.

Tablo-3: Kısa Vadeli İhracat Krediler

Yıllar	Kredi Tutarı (Milyon \$)	Yıllar	Kredi Tutarı (Milyon \$)
1989	525	1996	2.965
1990	1.223	1997	2.891
1991	1.339	1998	3.258
1992	1.595	1999	3.333
1993	2.196	2000	3.377
1994	1.867	2001	2.714
1995	2.827	2002	2.158

Kaynak: Türk Eximbank, Türkiye İhracat Kredi Bankası

Eximbank'ın ihracatı teşvik yönünde uygulamalarından biri olan Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası kapsamında sigortalanan sevkiyat tutarı 1989-2002 döneminde Tablo-4'teki gibi gerçekleşmiştir. Bu dönemde sigortalanan sevkiyat tutarının en düşük seviyesi 16 milyon dolar ile 1989 yılı gerçekleşirken, en yüksek seviyesi 3497 milyon dolarla 1996 yılında gerçekleşmiştir. Bu miktar 2002 yılında ise 2706 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.⁷⁹

⁷⁹

POLAT; Ekim 2004, a.g.m.

Tablo- 4: Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan Sevkiyat Tutarı

Yıllar	Sigortalanan Sevkiyat Tutarı (Milyon \$)	Yıllar	Sigortalanan Sevkiyat Tutarı (Milyon \$)
1989	16	1996	3.497
1990	27	1997	2.980
1991	57	1998	2.977
1992	872	1999	3.000
1993	1.444	2000	2.952
1994	1.780	2001	2.811
1995	2.065	2002	2.706

Kaynak: Türk Eximbank, Türkiye İhracat Kredi Bankası

Eximbank'ın ihracatı teşvik yönünde uygulamalarından bir diğeri de Ülke Kredi ve Garanti Programları çerçevesinde vermiş olduğu desteklerdir. Bu destek kapsamında kullandırılan kredi miktarı 1989-2002 döneminde Tablo-5'te görülmektedir. Bu dönem içerisinde bu destek kapsamındaki kullandırmalarda inişli çıkışlı bir seyir gözlenirken, son dönemlerde oldukça düşük seviyelere gerilemiştir. Buna göre dönem içerisinde kullandırılan kredi miktarlarının en düşük seviyesi 21,3 milyon dolar ile 2002 yılında gerçekleşirken, en yüksek seviyesi 396,7 milyon dolarla 1991 yılında gerçekleşmiştir.⁸⁰

⁸⁰

POLAT; Ekim 2004, a.g.m.

Tablo – 5: Ülke Kredi/Garanti Programları (Milyon \$)

Yıllar	Kullandırım	Yıllar	Kullandırım
1989	263,6	1996	97,6
1990	163,7	1997	110,3
1991	396,7	1998	136,4
1992	47,8	1999	187,4
1993	288,8	2000	47
1994	241,6	2001	22
1995	71,2	2002	21,3

Kaynak: Türk Eximbank, Türkiye İhracat Kredi Bankası

Eximbank'ın ihracatı teşvik yönünde uygulamalarından olan Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası uygulaması ile ilgili 1989-2002 döneminde gerçekleştirilen sigortalama işlem tutarları Tablo-6'da verilmiştir. Bu uygulama kapsamında 1989-2002 döneminde sigortalanan sevkıyatların tutarları en düşük 16 milyon dolar ile 2002 yılında gerçekleşirken, en yüksek 3.497 milyon dolarla 1996 yılında gerçekleşmiştir. 2002 yılında bu miktar 2.706 milyon dolar düzeyinde kalmıştır.⁸¹

⁸¹

POLAT; Ekim 2004, a.g.m.

Tablo- 6: Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan İşlemlerin Tutarı

Yıllar	Sigortalanan Sevkiyat Tutarı (Milyon \$)	Yıllar	Sigortalanan Sevkiyat Tutarı (Milyon \$)
1989	16	1996	3497
1990	27	1997	2980
1991	57	1998	2977
1992	872	1999	3000
1993	1444	2000	2952
1994	1780	2001	2811
1995	2065	2002	2706

Kaynak: Türk Eximbank, Türkiye İhracat Kredi Bankası

Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası uygulaması ile ilgili 1997-2002 döneminde gerçekleştirilen sigortalama işlemlerinin sektörel dağılımı ise Tablo-7’de görülmektedir. Bu uygulama kapsamında 1989-2002 döneminde sigortalanan sevkiyatların % 51-67 oranı Deri, Tekstil ve Hazır Giyim alanında gerçekleşmiştir. İkinci sırayı % 13-19 ile Makine, Elektrikli Cihaz ve Maden Ürünleri almıştır.⁸²

⁸²

POLAT; Ekim 2004, a.g.m.

Tablo- 7: Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan İşlemlerin Sektörel Dağılımı (%)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Deri/Tekstil/Hazır Giyim	7	7	7	6	4	1
Makine/Elektrikli Cihaz/Maden Ürünleri	3	7	4	8	9	9
Toprağa Dayalı Sanayi Ürünleri	7	9	1	2	2	4
Gıda/Tarım/Hayvancılık	7	4	5	4	5	4
Diğer	6	3	3	0	0	2
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Türk Eximbank, Türkiye İhracat Kredi Bankası

Eximbank'ın ihracatı teşvik yönündeki sigorta uygulamalarından olan Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası uygulaması ile ilgili 1991-2002 döneminde gerçekleştirilen sigortalama işlem tutarları Tablo-8'de verilmiştir. Bu uygulama kapsamında 1991-2002 döneminde sigortalanan sevkıyatların tutarları en düşük 5 milyon dolar ile 1995 yılında gerçekleşirken, en yüksek 49 milyon dolarla 1991 yılında gerçekleşmiştir. 1995, 2000, 2001 ve 2002 döneminde ise bu uygulama ile ilgili hiçbir işlem yapılmamıştır. 1996 ve 1997 yıllarında ise sırasıyla 15 ve 16 milyon dolar tutarında ihracat için sigorta kabul formu verilmiş fakat işlem gerçekleşmemiştir.⁸³

⁸³

POLAT, Ekim 2004, a.g.m.

Tablo- 8: Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan İşlem Tutarı

Yıllar	Sigortalanan İşlem Tutarı (Milyon \$)	Yıllar	Sigortalanan İşlem Tutarı (Milyon \$)
1991	49	1997	16*
1992	24	1998	13
1993	20	1999	19
1994	5	2000	-
1995	-	2001	-
1996	15*	2002	-

Kaynak: Türk Eximbank, Türkiye İhracat Kredi Bankası

* Kabul formu verilmiş olup, işlem gerçekleşmemiştir.

İhracata yönelik mali teşviklerden olan vergi iadesi uygulaması ile ilgili Tablo-9’da bir takım veriler yer almaktadır. 1986 – 2001 dönemine ait olan bu verilere göre dahilde alınan vergilerden yapılan en düşük vergi iade miktarı 214 milyar TL ile 1986 yılında gerçekleşirken, en yüksek vergi iade miktarı 1.691.353 milyar TL ile 2001 yılında gerçekleşmiştir. İhracata uygulanan vergi iade miktarlarının GSMH içindeki paylarına bu dönem itibarı ile baktığımızda % 0,2 ile 1990 ve 1991 yıllarında en düşük seviyede gerçekleşirken, vergi iadelerinin GSMH içindeki payları ile ilgili en düşük seviyelerini yaşadığı bu iki yıldan sonra, en yüksek payı % 0,9 ile 2001 yılında elde etmiştir.⁸⁴

⁸⁴

POLAT; Ekim 2004, a.g.m.

Tablo- 9: İhracat İstisnası Nedeniyle Dâhilde Alınan KDV'den Yapılan Vergi İadesi Miktarı

Yıllar	GSMH (Milyar TL)	İhracat İstisnası Nedeniyle Dâhilde Alınan KDV'den Yapılan Vergi İadesi Miktarı (Milyar TL)	GSMH içindeki Payı (%)
1986	51.185	214	0,4
1987	75.019	252	0,3
1988	129.175	331	0,3
1989	230.370	585	0,3
1990	397.178	686	0,2
1991	634.393	1.349	0,2
1992	1.103.605	2.816	0,3
1993	1.997.323	5.270	0,3
1994	3.887.903	15.439	0,4
1995	854.887	38.884	0,5
1996	14.978.067	61.250	0,4
1997	29.393.262	149.751	0,5
1998	53.518.332	304.709	0,6
1999	78.282.967	456.667	0,6
2000	125.596.129	770.983	0,6

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü

İKİNCİ BÖLÜM: DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI'NCA SAĞLANAN DEVLET DESTEKLERİ

2.1. Türkiye’de İhracata Destek Sağlayan Devlet Kuruluşları

Türkiye’de ihracata destek sağlayan devlet kuruluşları aşağıdaki şekilde incelenebilir.

2.1.1. Hazine Müsteşarlığı

Ekonomi politikalarının tespitine yardımcı olmak ve bu politikalar çerçevesinde hazine işlemleri, kamu finansmanı, kamu iktisadî teşebbüsleri ve devlet iştirakleri, ikili ve çok taraflı dış ekonomik ilişkiler, uluslararası ve bölgesel ekonomik ve malî kuruluşlarla ilişkiler, yabancı ülke ve kuruluşlardan borç ve hibe alınması ve verilmesi, ülkenin finansman politikaları çerçevesinde sermaye akımlarına ilişkin düzenleme ve işlemlerin yapılması, bankacılık ve sermaye piyasası, yurt dışı müteahhitlik hizmetleri, sigorta sektörü ve kambiyo rejimine ilişkin faaliyetler ile yatırım ve yatırım teşvik faaliyetlerini düzenlemek, uygulamak, uygulamanın izlenmesi ve geliştirilmesine ilişkin esasları tespit etmek amacıyla Hazine Müsteşarlığı, Başbakan’a bağlı olup Başbakan, Müsteşarlıkların yönetimi ile ilgili yetkilerini bir Devlet Bakanı vasıtasıyla kullanabilir. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar (2000/1822) 18.01.2001 Tarih ve 24291 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Bu Kararı, Hazine Müsteşarlığı’nın bağlı olduğu Devlet Bakanı tarafından yürütülür. Bu Karar, KOBİ’lerin kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler ile Avrupa Birliği normlarına ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak desteklenmelerini, uluslar arası düzeyde rekabet edebilmelerini sağlayarak üretim, kalite ve standartlarını artırmalarını, istihdam yaratmalarını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu Kararın kapsamı; imalat sanayi yatırımları, tarımsal sanayi yatırımları, madencilik yatırımları,

yazılım geliştirme yatırımları, eğitim ve sağlık yatırımları ve turizm olarak konaklama tesisleri yatırımlar konularında KOBİ'lere destek verilmektedir.⁸⁵

Hazine Müsteşarlığı tarafından KOBİ'lere Teşvik Belgesi kapsamında verilen destekler aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

- Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu İstisnası,
- Katma Değer Vergisi İstisnası,
- Bütçe Kaynaklı Fon'dan KOBİ'lere Kredi Tahsisi.

KOBİ teşvik belgesi kapsamında makine ve teçhizat, hammadde ve işletme malzemesi ithal edilmesi halinde, ödemesi gereken Gümrük Vergisi ve toplu Konut Fonu'ndan istisna edilmektedir. Yatırımcıların KOBİ teşvik belgesi kapsamında yapacakları yeni makine ve teçhizat ithal ve yerli teslimlerinin katma değer vergisinden istisnadır. KOBİ yatırımları için bütçe kaynaklı Fon'dan yatırım ve işletme kredisi tahsis edilir. Bütçe kaynaklı krediler, makine ve teçhizat alımı ve sağlık yatırımlarında bina ve inşaat harcamalarına yatırım kredisi kullanırabilir. Hammadde ve işletme malzemesi alımına yönelik olarak işletme kredisi şeklinde kullanırabilir. Bütçe kaynaklı Fon'dan imalat ve tarımsal sanayi sektörlerinde yapılacak yatırımlar için sabit yatırım kredisi tahsis edilmektedir.

⁸⁵

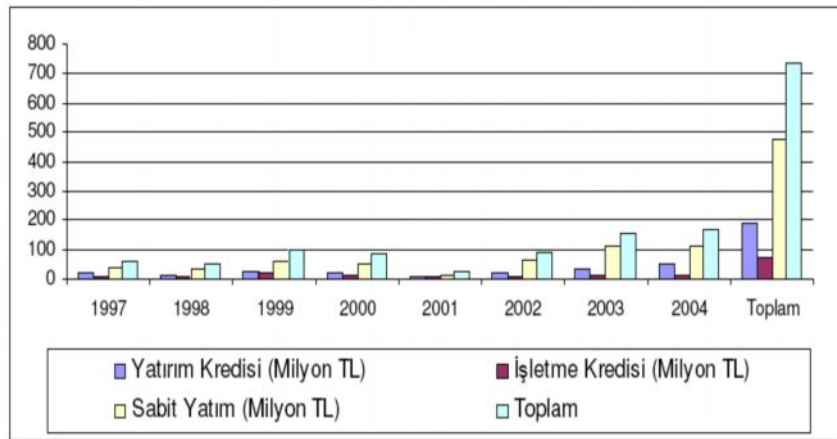
<http://www.hazine.gov.tr/teskilat.htm>, Erişim: 21.06.2008

Tablo-10: Hazine Müsteşarlığı Tarafından KOBİ Teşvik Belgelerine Tahsis Edilen Yatırım Miktarları (Milyon TL)

Yıllar	Yatırım Krd.	İşlet. Kredisi	Sabit Yatırım	Toplam	B. Sayısı (Adet)
1997	16.358.069	3.279.409	37.375.880	57.013.358	1.550
1998	15.577.254	3.856.490	33.188.559	52.622.303	1.171
1999	25.637.264	16.763.835	57.979.689	100.380.788	1.695
2000	21.685.308	15.072.550	49.100.269	85.858.127	1.229
2001	4.542.510	3.467.605	14.985.866	22.995.981	244
2002	19.302.495	7.725.412	63.725.062	90.752.969	382
2003	35.501.847	11.051.223	108.416.461	154.969.531	458
2004	50.568.289	10.338.093	109.513.028	170.419.410	416
Toplam	189.173.036	71.554.617	474.284.814	735.012.467	7.145

Kaynak: T.C. Hazine Müsteşarlığı, Ekonomik Araştırma Genel Müdürlüğü, Hazine İstatistikleri 1980-2003, Ankara; HM Matbaası, 2004, s.223-229 ve http://www.hazine.gov.tr/stat/kobiler/KOBİ_2004.xls (20.05.2008)

Grafik-1: KOBİ Teşvik Belgelerine Tahsis Edilen Yatırım Miktarları (Milyon TL)

KOBİ'lerin yatırımlarının teşvikine 1997 yılında başlanmıştır. 1997 yılı başından 2004 yılının sonuna kadar, toplam 7.145 KOBİ'lere teşvik belgesi düzenlenmiştir. Düzenlenen teşvik belgelerinin sabit yatırım tutarı toplam 475.285.814 milyon TL'dir. Toplam olarak tahsis edilen yatırım kredisi 189.173.036 milyon TL, işletme kredisi 71.554.617 milyon TL'dir. Düzenlenen KOBİ yatırım teşvik belgelerinin sayısında ve tahsis edilen kredi tutarında, 2001'de ekonomik kriz nedeniyle önemli ölçüde gerileme olduğu

görülmektedir. 2002, 2003 ve 2004’de bir miktar düzelme olmakla birlikte, belge sayısında fazla bir artış görülmemiştir. Toplam kredi tutarlarının 2003 ve 2004 yıllarında artış görülmektedir.

2.1.2. Dış Ticaret Müsteşarlığı

13.12.1983 tarihli ve 188 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Başbakanlığa bağlı DTM kurulmuştur. 9.12.1994 tarihinde kabul edilen ve 20.12.1994 tarih ve 22147 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 4059 sayılı Kanunla Başbakanlığa bağlı Hazine Müsteşarlığı ve DTM isimleri ile iki ayrı kuruluş haline getirilmiştir. Söz konusu Kanuna göre DTM, dış ticaret politikalarının tespitine yardımcı olmak, tespit olunan bu politikalar çerçevesinde ihracat, ihracatı teşvik, ithalat, yurtdışı müteahhitlik hizmetleri ve ikili ve çok taraflı ticari ve ekonomik ilişkileri düzenlemek, uygulamak, uygulamaları izlemek ve geliştirmek görevlerini üstlenmektedir³⁰. 94/6401 sayılı Karar’ın (İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı) kapsamında sağlanacak devlet yardımları için gerekli olan kaynak; Genel Bütçe İçerisinde yer alan Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu ve bu Fon’a transfer edilecek ödenekler ile İhracata Yönelik Devlet Destekleri ile karşılanır. Söz konusu Karar’ın ilgili maddeleri gereğince bu Karar’ın yürütülmesine ilişkin her türlü düzenlemeyi yapmaya, Para Kredi ve Koordinasyon Kurulu yetkili kılınmıştır. Para Kredi ve Koordinasyon Kurulunca belirlenecek İhracata Yönelik Devlet Yardımlarının uygulanması ve takibi DTM tarafından yürütülür. Desteklemede, ibraz edilen belgelerdeki giderlerin Yeni Türk Lirası (YTL) cinsinden olanları YTL, döviz cinsinden olanları ise fatura tarihindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası çapraz kurları ve döviz alış kuru esas alınarak, ABD Doları karşılığı YTL olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nca Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan ödenir.

Aynı (94/6401 sayılı Karar) Karar’ın 1. Maddesinde, Kalkınma Planları ve Yıllık Programlardaki toplumsal ve ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla yapılacak faaliyetlerin, uluslararası kuruluşlara olan yükümlülöklere aykırılık teşkil etmeyecek yöntemlerle desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. DTM tarafından verilen destekler hibe şeklinde verilmektedir İhracata yönelik devlet yardımlarının temel amacı, KOBİ niteliğindeki

firmalar basta olmak üzere, ihracatçı firmaların ihracata yönelik faaliyetlerini gerek üretim, gerekse pazarlama aşamalarında destekleyerek, uluslararası pazarlarda karşılaştıkları sorunların giderilmesine yardımcı olmak ve rekabet gücü kazanmalarına olanak sağlamaktır.⁸⁶

İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı kapsamında aşağıda yer alan 10 adet destek programı uygulanmakta olup, tüm devlet yardımlarının uygulanmasında nihai onay mercii DTM'dir.

- Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) yardımları,
- Yurt dışında ofis-mağaza açma, işletme ve marka tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi,
- Eğitim desteği,
- İstihdam desteği,
- Pazar araştırma desteği,
- Çevre maliyetinin desteklenmesi,
- Türk ürünlerinin yurtdışında markalaşması ve Türk Malı imajının yerleştirilmesine yönelik faaliyetlerin desteklemesi,
- Yurtdışı fuar desteği,
- Uluslararası nitelikteki yurtiçi ihtisas fuarlarının desteklemesi,
- Tarımsal ürünlerde ihracat iadesi yardımları.

⁸⁶

<http://www.igeme.org.tr/tur/pratik/finans.pdf>, Erişim: 16.06.2008

2.1.3. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi (KOSGEB)

Türkiye'nin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta büyüklükteki sanayi işletmelerinin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla, KOSGEB; küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin teknolojik yeniliklere süratle uyumlarını sağlamak, rekabet güçlerini yükseltmek ve ekonomiye katkılarını ve etkinliklerini artırmak amacıyla 3624 sayılı Kanunla 20 Nisan 1990 tarihinde kurulmuştur. KOSGEB, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile ilgili bir kamu kurulusu olup, tüzel kişiliğe haiz ve bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabidir. (Küçük Ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun (Kanun No: 3624, Kabul Tarihi: 12 Nisan 1990), Resmi Gazete, 20498; (20 Nisan 1990)).⁸⁷

KOSGEB'in organizasyonu, 28 işletme geliştirme merkezi, 12 teknoloji geliştirme merkezi, 10 laboratuvar merkezi ve 6 KOBİ merkezi ile toplam 56 birimde KOBİ'lere yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. Bu faaliyet çerçevesinde, KOBİ'lere yatırım, üretim ve pazarlama konularında danışmanlık hizmetleri verilmektedir. Ortak kullanım atölyeleri ve laboratuvar hizmetleri ile özellikle imalat sanayinde çalışan firmaların gelişmiş teknolojilerle tanışmasını sağlamaktadır. Üniversite, kamu ve özel sektör Ar-Ge Kurumları ile küçük işletmelerin işbirliğinin güçlendirilmesi, TEKNO-NET bilgi ağının küçük işletmelere uygulanması ve izlenmesi gibi hizmet birimlerine sahiptir. KOSGEB desteklerinin daha etkin olması ve işletmelere katkısının artırılması amacıyla 2005 yılından itibaren desteklerin Stratejik Yol Haritası'na dayalı verilmesi uygulamasına başlamıştır. Bu uygulamanın temel amacı işletmelerin gelecek ile ilgili oluşturdukları planlamaları basit bir mekanizma ile yazılı hale getirmelerinin sağlanmasıdır. Böylece işletmelerin KOSGEB'den alabilecekleri desteklerin nitelik ve zamanlamasının en fazla fayda sağlayacak şekilde planlanması sağlanmış olacaktır. Stratejik Yol Haritası, KOSGEB desteklerine başvuran işletmelerin büyüme ve gelişme ile ilgili niyetlerini stratejik hedefler haline getirmesini sağlamak için geliştirilmiştir. Bu hedeflerin elde edilmesi için ise KOSGEB'in hangi desteklerine ihtiyaç

⁸⁷

<http://www.kosgib.gov.tr/KOSGEB/kanun.asp>, Erişim: 20.06.2008

duyduklarını işletmeler yine Stratejik Yol Haritasında bildireceklerdir. KOSGEB tarafından KOBİ'lere verilen destek türleri 20 başlık altında aşağıda verilmektedir.⁸⁸

- Patent, faydalı model, endüstriyel tasarım desteği,
- Ortak kullanım amaçlı makine-teçhizat desteği,
- Yerel ekonomik araştırma desteği,
- Nitelikli eleman istihdamı desteği,
- Altyapı ve üstyapı proje desteği,
- E-Ticaret yönlendirme desteği,
- Teknoloji araştırma ve geliştirme desteği,
- Bilgisayar yazılımı desteği,
- İhracat amaçlı yurtdışı is gezisi (İYİG) katılım desteği,
- Milli katılım düzeyindeki yurtdışı fuarlara katılım desteği,
- Milli katılım dışındaki yurtdışı fuarlara katılım desteği,
- Yurtdışı daimi sergi (show-room) katılım desteği,
- Yurtiçi uluslararası sanayi ihtisas fuarlarına katılım desteği,
- Marka oluşturma ve tanıtım desteği,
- İş geliştirme merkezi desteği,
- Yeni girişimci desteği,
- KOSGEB danışmanlık desteği,

⁸⁸

<http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/Haber/102/Stratejik%20Yol%20Hazirlama%20Rehberi.doc>,
Erişim: 20.06.2008

- Genel test-analiz, kalibrasyon ve CE işaretlemesine ilişkin genel test-analiz desteği,
- Yurtiçi sanayi fuarlarına katılım desteği,
- Genel eğitim programları ve eğitim desteği.

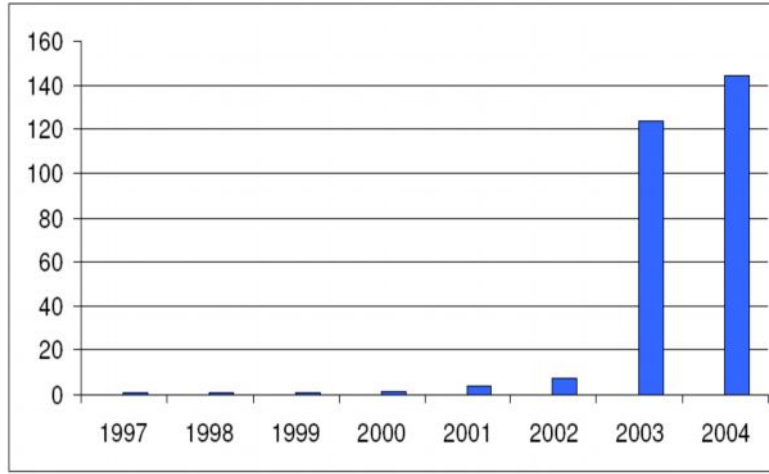
KOSGEB tarafından KOBİ'lere verilen destekler, 1999 yılına kadar planlı olarak destek çeşitleri bulunmadığı için değişik programlar ve işletmeler düzeyinde verilmiştir. KOSGEB çeşitli projelere ve işletmelere 1997 yılında 591.519 milyon TL, 1998 yılında 935.347 milyon TL ve 1999 yılında 382.326 milyon TL destekte bulunmuştur. KOSGEB 1999 yılından sonra destekleri bir plan içerisinde çeşitli destek programları hazırlayarak KOBİ'lere uygulamaya başlamıştır. Destek programlarına verilen tutarlar yıllar itibariyle aşağıdaki tabloda bulunmaktadır.

Tablo-11: KOSGEB Tarafından KOBİ'lere Sağlanan Destelerin Tutarları (Milyon TL)

Destekler	2000	2001	2002	2003	2004	Toplam
Danışmanlık	90.753	6.739	601.880	618.956	6.237.093	7.555.421
CE Test				24.105	829.526	853.631
Teknoloji	414.513	1.585.589	1.903.385	4.678.460	19.463.569	28.045.516
Bilgi Sistemleri	139.248	340.458	273.098	161.891	3.239.790	4.154.485
Yerel Ekon. Ar.					971.576	971.576
ORTKA		386.881	2.322.667	4.136.903	3.512.903	10.359.354
Eğitim	124.841	298.197	362.001	1.159.708	3.549.510	5.494.257
Yurt Dışı Paz.Ar.					54.128	54.128
İYİG				340.884	116.735	457.619
Mil.Kat.Düz. Yurtd.F. Ka				1.816.159	3.120.937	4.937.096
M.Kat.Dış. Yurtd.F.Ka				62.504	2.185.319	2.247.823
Yurtiçi Ulus. İht.F.Ka				3.064.444	3.716.614	6.781.058
Pazarlama Faal.	242.507	464.185	1.382.784			2.089.476
Finansman	181.010	82.975	86.398			350.383
İşbirliği	35.815					35.815
Bilgilendirme	7.935					7.935
İşbir. Tanıtım Bilg.		73.769	117.488			191.257
Y.İç.KOSGEB Bölğ.F.K.				302.087		302.087
Y.İç. San.İht.F.Kat					2.374.370	2.374.370
İhracata Yön.					8.450	8.450
Marka Ol. ve Tan.				237.338	6.023.109	6.260.447
İş Geliştirme				72604	20.684	93288
Yeni Girişimci				46.595	938.263	984.858
İstihdam		295.322	216.552	3.395.006	12.201.884	16.108.764
Yazılım				4.357.807	30.696.538	35.054.345
Patent F. M.E.Tas.				775	53.176	53.951
Altyapı Üst Yapı				869.257	4.229.899	5.099.156
Ulusal/Uluslar.İlişk				576.839	2.132.960	2.709.799
Fon ve Ser.İş. Yön.				97.720.158	37.975.978	135.696.136
Projeler	478.526	84.208	72.699	35.921	458.006	1.129.360
Toplam	1.715.148	3.618.323	7.338.952	123.678.401	144.111.019	280.461.843

Kaynak: KOSGEB

Grafik-2: KOSBEG Tarafından KOBİ'lere Sağlanan Toplam Destekler (Milyon TL)

Tablodaki değerlere ve grafikteki çizimlere göre toplam destek miktarı, 2000 yılında 1.715.148 milyon TL, 2001 yılında 3.618.323 milyon TL, 2002 yılında 7.338.952 milyon TL, 2003 yılında 123.678.401 milyon TL ve 2004 yılında 144.111.019 milyon TL olarak verilmiştir. Özellikle toplam destek tutarı yıllara göre giderek artış göstermiştir ve en fazla artış 2003 ve 2004 yılında görülmektedir.

2.1.4. Türkiye İhracat Kredisi Bankası (Türk Exim Bank)

Türk Eximbank'ın kuruluş kararnamesindeki amaçları; ihracatın geliştirilmesi, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması, ihracatların uluslar arası ticaret paylarının arttırılması ihracatçılara ve yurtdışında faaliyet gösteren müteahhitler yatırımcılara uluslar arası piyasalarda rekabet gücü ve güvence sağlaması, yurtdışına yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesi şeklinde belirtilmiştir.⁸⁹

Türk Eximbank'ın çok ortaklı işletmeler sağladığı en önemli finansman olanağı kredidir. Daha sonra “iştirak+kredi” ve “iştirak” gelmektedir. Bankanın ilgili olduğu firmalarla ilişkisinin %60'ı kredi, %29'u iştirak+kredi, %11'i sadece iştiraktan

⁸⁹

BOSTANCI; 1996, a.g.e. s.31

kaynaklanmaktadır. Türk Eximbank küçük ve orta ölçekli işletmelere yönetsel ve teknik konularda danışmanlık hizmetleri vermekle birlikte, sermaye piyasasının gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla pay senedi ve tahvil ihraçlarına aracılık etmek ya da çeşitli güvenceler vermek şeklindeki işlevlerini henüz tam olarak yerine getirememiştir.

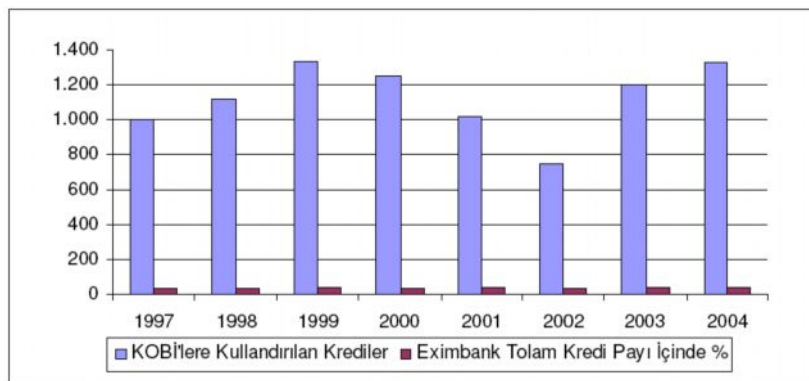
Türk Eximbank'ın KOBİ'lerin ihracat faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik olarak geliştirdiği bir diğer program ise; Dış Ticaret Şirketleri Reeskont Kredi Programı'dır. Programın amacı, KOBİ'lerin ihracata yönlendirilmesi ve bu konudaki önlerindeki engellerin aşılmasıdır. Eximbank'ın KOBİ'lere ihraç desteği toplam kredilerin %23'ünü oluşturmaktadır.

Tablo-12: Türk Eximbank Tarafından KOBİ'lere Kullanılan İhracat Kredileri (Milyon Dolar)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
KOBİ'lere Kullanılan Krediler	1.004	1.121	1.331	1.254	1.020	746	1.204	1.323
Eximbank Tolam Kredi İçinde KOBİ Kredi Payı %	34	34	40	37	38	35	38	40

Kaynak: Türk Eximbank

Grafik-3: Türk Eximbank Tarafından KOBİ'lere Kullanılan İhracat Kredileri (Milyon Dolar)

KOBİ'lere Eximbank kredileri tabloya göre 1999 yılına kadar artış göstermiş, 2000 yılında azalışa geçmiş, 2001 yılındaki krizin de etkisiyle 2002 yılına kadar düşüş devam etmiş, 2003 yılından sonra tekrar yükselişe geçmiştir.

2.1.5. Türkiye Halk Bankası

Türkiye'de küçük ve orta ölçekli işletmelere finansal destek, genel olarak kamu bankacılık kesiminden sağlanmaktadır. Bu bankalar içerisinde ve çoğu orta ölçekli işletmeler olarak nitelendirilen halka açık işçi şirketlerine finansman sağlayan Türkiye Kalkınma Bankası en önemli kuruluşlardır.

Esnaf, sanatkâr, küçük sanayi kesimine kredi sağlayan tek ihtisas bankası durumunda bulunan Türkiye Halk Bankası, 18.06 1992 tarihinde 2284 sayılı kanunla İktisadi Devlet Teşekküllerindeki Kanun hükümlerine tabi olmuş ve ana statüsü belirlenmiştir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelere mali imkân sağlayan tek ihtisas bankası durumunda olan bankası durumunda olan banka, özellikle planlı dönemle birlikte, 1963 yılından itibaren küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansmanında önemli rol oynamaya başlamıştır.⁹⁰

Banka her ne kadar küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarını finansal açıdan desteklemekle görevlendirilmiş olsa bile, bugün sürekli olarak uyguladığı kredilerin sayısı 54'e ulaşırken, bunlardan sadece 13 tanesi KOBİ'lere yönelik kredi programı oluşturmuştur.

KOBİ'ler dâhil olmak üzere bankanın başlıca faaliyet alanları aşağıdaki gibi olmaktadır.

- Esnaf, sanatkâr, küçük ve orta ölçekli sanayinin ve diğer sanayi kuruluşlarının bunların kurdukları şirket, kooperatif ve mesleki teşekküllerin işletme ve yatırımlara ihtiyaç duydukları kredileri sağlamak, orta ve uzun vadeli proje kredileri vermek, KOBİ'lerin gelişmesine ve büyük sanayi geçişini teminen danışmanlık hizmeti yapmak, proje ve teknik bilgi akışı ile desteklemek,

⁹⁰

TOBB; 1993, a.g.e. s.59

- Sektör bankası olarak çalışmak,
- Diğer her türlü kredi ve banka işlerini yapmak,
- Bankanın faaliyet konularında, kanun, kararname veya sözleşmelerle temin ve tahsis edilen fonları amaçları doğrultusunda kullanmak,
- Esnaf, sanatkâr, küçük ve orta ölçekli sanayinin ve sanayi kuruluşu mallarının pazarlanmasına ve tanıtılmasına yardımcı olmak, makine-tesisatın üretim ve temini amacıyla ortaklıklara katılmak, kurulmuş olanlara iştirak etmek ve bu tip ortaklıkların kurulmasına yardımcı olmak,
- Yurtdışında çalışanların üretime dönük, istihdam yaratıcı yatırımlarını teşvik etmek,
- Sigorta acenteliği yapmak, sigorta şirketlerine ortak olmak,
- Faaliyet alanındaki konularda, eğitim, araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmak ve yaptırmak.

Halk Bankası tarafından verilen kredileri; Sanayi kredileri, Fon kredileri, Kooperatif kredileri, Ticari krediler ve Bireysel krediler olmak üzere beş ana grupta toplamak mümkündür.

2.1.6. Maliye Bakanlığı

Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nce hazırlanan “Kalkınmada Öncelikli Yörelerde Yapılacak İstihdam Yaratıcı ve Teşvik Belgeli Yatırımlar İçin Gerçek ve Tüzel Kişilere Hazine’ ye Ait Arazi ve Arsaların Bedelsiz Devrine İlişkin Yönetmelik” uyarınca; “En az 10 kişilik istihdam düzeyi amaçlayan teşvik belgeli yatırımlara karşılıksız hazine arsası tahsis edilebilmektedir. Tahsiste en yüksek istihdam üreten ve yatırım tutarı

yüksek projelere öncelik verilmektedir. Ayrıca, Organize Sanayi Bölgeleri de öncelik kapsamındadır.”⁹¹

⁹¹

Tahir AKGEMİCİ; *KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, Ankara: KOSGEB Yayınları, 2001, s.50

2.2. Türkiye’de Uygulanan İhracatı Teşvik Politikaları

İhracat, dışa açık bir ekonomik yapıya sahip ekonomiler için en önemli ekonomik faaliyetlerden biridir. İhracat sadece ülke içi talepten fazla mal ve hizmetlerin yurt dışına satılması anlamında değildir. Bunun yanı sıra ihracat sayılan satış ve teslimler ve döviz kazandırıcı işlemler ihracat sayılan diğer faaliyetlerdir.

Günümüzde ister kalkınmış isterse kalkınmakta olan ülkeler olsun, küreselleşmenin etkileri ile ihracatlarını mümkün olduğunca artırma çabası içindedirler. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde döviz darboğazlarının aşılmasında ihracat önemli bir araç olarak görülmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yaşamış olduğu makro ekonomik dengesizlikler ve problemlerin aşılabilmesi içinde önemli teşvik tedbirleri alınmakta ve politikalar uygulanmaktadır. Bu nedenle ihracatın teşvik edilmesi oldukça önemlidir.

Türkiye’nin ihraç pazarlarının geliştirilmesi, dünya ihracatındaki payının artırılması ve uluslararası düzeyde faaliyette bulunan Türk firmalarının rekabet güçlerinin artırılmasında ihracatın teşvik edilmesi oldukça büyük önem arz etmektedir.

Türkiye de özellikle 1980’den sonra dışa açık bir ekonomi politikası yürütülmesi ihracatın önemini daha da artırmıştır. 1980’den itibaren bu konu üzerinde önemle durulmuş ve ihracatı artırma yönünde çeşitli tedbirler alınmış ve politikalar uygulanmıştır.

Türkiye’nin uygulamış olduğu teşvik mevzuatı incelendiğinde yer alan teşvik kalemleri üç başlık altında incelenebilir:

- Mali Teşvikler
- Finansal Teşvikler
- Devlet Yardımları

Türkiye’de ihracata teşvik uygulamasında, İhracatı Teşvik Belgesi Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından verilmektedir.⁹²

⁹²

POLAT, Ekim 2004, a.g.m.

2.2.1. Mali Teşvikler

Mali teşvikler, yine ihracata konu olan faaliyetin maliyetini düşürmeye yönelik vergi, resim, harç gibi uygulamalardan muaf tutulması veya ertelenmesini ifade etmektedir. Genel olarak mali teşvikleri şu şekilde sıralayabiliriz: ⁹³

- İhracatın finansmanında ortaya çıkan banka ve sigorta işlemleri vergisinin ve harçlarının alınmaması,
- İhracat işlemlerinde damga vergisi, gümrük vergisi ve harç istisnası,
- İhracat bedelinin ödenmesinde ortaya çıkan vergilerin ve harçların istisna edilmesi,
- İhracat nedeniyle yüklenilen KDV'nin istisnası, ertelenmesi ve iadesi,
- Turizm faaliyetinden elde edilen kazançların kısmen kurumlar vergisinden istisna edilmesi,
- Yurt dışı inşaat, onarım ve montaj işleri ile teknik hizmetlerden sağlanan kazançların kurumlar vergisinden istisna edilmesi,
- İhracatla ilgili ithalatta KDV ertelemesi, gümrük vergisi ve toplu konut fonu istisnası. ⁹⁴

Türkiye’de ihracata yönelik uygulanacak mali teşvik ve destekler, Dahilde İşleme Rejimi ve Hariçte İşleme Rejimi uygulamaları kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu uygulamalar, dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin etmek suretiyle ihracatı arttırmak, ihraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak, ihraç pazarlarını geliştirmek ve ihraç ürünlerini çeşitlendirmek amacıyla hazırlanmıştır.

⁹³ POLAT, Ekim 2004, a.g.m.

⁹⁴ Ertuğrul TUNCER; *Yatırım ve İhracatla İlgili Mali Teşvikler ve Uygulaması*, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 1999, s.10.

2.2.2. Finansal Teşvikler

Finansal teşvikler, ihracata konu olan faaliyetin maliyetini düşürmeye yönelik devlet desteklerini ifade etmektedir. Türkiye’de ihracata yönelik finansal teşviklerin önemli bir kısmı Eximbank aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Eximbank aracılığı ile yürütülen finansal teşvikler şöyle sıralanabilir:⁹⁵

2.2.2.1. Krediler

Türk Eximbank, ihracatçıları, ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları ve yurt dışında faaliyet gösteren girişimcileri kısa, orta-uzun vadeli nakdi ve gayrimakdi kredi programları ile desteklemektedir. Ayrıca, vadeli satış işlemlerini teşvik etmek ve bu yolla ihracat hacmini artırmak, yeni ve hedef pazarlara girilmesini kolaylaştırmak amacıyla vadeli ihracat alacaklarını iskonto etmektedir. Krediler genel itibarı ile şu şekilde sıralanabilir:⁹⁶

- Kısa Vadeli İhracat Kredileri
- Özellikli Krediler
- Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamındaki Krediler
- İhracat Finansmanı Aracılık Kredileri
- İslam Kalkınma Bankası Kaynaklı Krediler

2.2.2.2. Ülke Kredi Garantileri

Türkiye’nin dış politikası ve ekonomik hedeflerine yönelik olarak Türk Eximbank, önem arz eden ülkelerle kalıcı ve uzun süreli ilişkilerin tesis edilebilmesine hizmet etmek amacıyla, bu ülkelerde Türk yüklenicileri tarafından gerçekleştirilecek projelere Ülke

⁹⁵

POLAT, Ekim 2004, a.g.m.

⁹⁶

Krediler, http://www.eximbank.gov.tr/html_files/MENU-2.htm, Erişim: 01.07.2008

Kredi/Garanti Programı çerçevesinde finansman desteği sağlamaktadır. Türk Eximbank, bu program aracılığıyla yurt dışında projeler üstlenen firmalarımızı riskten arındırarak, onlara gelişen piyasalarda rekabet etme ve yeni pazarlara açılma olanağı sağlamakta, ayrıca Türkiye'nin ihracat ürünlerinin çeşitlendirilmesine de katkıda bulunmaktadır.

2.2.2.3. İhracat Kredi Sigortası

Türk Eximbank'ın başlıca faaliyet konularından biri olan İhracat Kredi Sigortası işlemleri ile ihracatçılarımızın ihracat bedeli alacakları ticari ve politik risklere karşı belirli limitler dâhilinde teminat altına alınmakta ve ayrıca poliçelerin teminat olarak gösterilmesi ile finans kuruluşlarından ihracat kredisi temini kolaylaşmaktadır. Uygulanan kredi sigortaları şunlardır:⁹⁷

- Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası
- Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası

Eximbank'ın yanı sıra özellikle KOBİ'lere yönelik olarak Halk Bankası'nın da ihracat ile ilgili kredi uygulaması vardır. Bunlar da şöyle sıralanabilir:

- Fuar ve Sergilere Katılma Kredisi
- ISO 9000 Kalite Standartları Belgesi Kredisi
- Orta Vadeli Döviz/Euro Kredisi
- KOBİ Yüksek Teknoloji Kredisi
- Orta Vadeli Döviz Yatırım (Bin KOBİ Bin İhracatçı) Kredisi
- KOBİ Teşvik Fonu Kredisi
- Kooperatif İhracat Teşvik Kredisi

⁹⁷

POLAT; Ekim 2004, a.g.m.

- Ürün Geliştirme Kredisi

Ziraat Bankası'nın da dış ticaretin finansmanı için vermiş olduğu krediler mevcuttur. Bu kredileri şöyle sıralanabilir:⁹⁸

- Sevk Öncesi İhracat Kredileri
- Sevk Sonrası İhracat Kredileri
- Yabancı Para İştira Kredileri
- İhracat Reeskont Kredisi
- Döviz Kredileri
- Prefinansman Kredileri

Bu devlet bankalarından başka diğer devlet ve özel bankalar da ihracata ve ihracatçıya yönelik finansman olanakları mevcuttur.

2.2.3. Devlet Yardımları

Bilindiği üzere, dışa açık büyüme modeline geçildiği 1980 sonrası dönemde ekonomiye ilişkin tedbirler kapsamında ihracatın teşvik edilmesi amacıyla, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı, T.C. Merkez Bankası ve Türk Eximbank gibi kuruluşlar tarafından aşağıda yer alan:

- İhracatta vergi iadesi ödemesi,
- DFİF primi ödemesi,
- KKDF ödemesi
- İhracatta kurumlar vergisi istisnası,

⁹⁸

POLAT, Ekim 2004, a.g.m.

- Enerji desteği
- Navlun ödemesi
- Kamu kaynaklı giderlerin mahsup yoluyla karşılanması,

gibi ana teması doğrudan parasal ödemeler, istisnalar veya düşük faizli krediler şeklindeki teşvik enstrümanları uygulanmıştır.

Ancak bu durum, 1994 yılı sonunda imzalanan DTÖ Anlaşmasına taraf olmamızla birlikte 01.01.1996 tarihinden itibaren AB ile Gümrük Birliği'ne gidilmesi nedeniyle geçtiğimiz yıllarda uygulama alanı bulmuş artık doğrudan ihracatın gerçekleştirilmesini müteakip yapılan direkt parasal ödeme şeklindeki *"nakit teşvikler"* ya da diğer bir ifadeyle günümüzde *"ihracat performansına bağlı ve yasaklanmış sübvansiyonlar olarak kabul edilen teşvikler"* 1994 yılı sonunda bir kez daha gündeme gelmemek üzere yürürlükten kaldırılmıştır.

Öte yandan, kalkınma planları ve yıllık programlardaki toplumsal ve ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla yapılacak faaliyetlerin, uluslararası anlaşmalara olan yükümlölüklerimize aykırılık teşkil etmeyecek yöntemlerle desteklenmesi amacıyla T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığınca hazırlanan 27 Aralık 1994 tarihli ve 94/6401 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 11 Ocak 1995 Tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Ülkemizde devlet desteği bundan böyle, 11.01.1995 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan ihracata yönelik devlet yardımları kapsamında, prensip olarak gelişmiş ve batılı ülkelerin uygulamalarına paralel bir şekilde, bir faaliyet yapılması şartına bağlı olarak sağlanmaktadır.⁹⁹

İhracata yönelik devlet yardımlarının temel amacı, KOBİ niteliğindeki firmalarımız başta olmak üzere, ihracatçı firmalarımızın ihracata yönelik faaliyetlerini gerek üretim, gerekse pazarlama aşamalarında destekleyerek, uluslararası pazarlarda karşılaştıkları

⁹⁹

M. Cevdet BAYKAL; *"İhracata Yönelik Devlet Yardımları"*, *Yaklaşım Dergisi*, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 58, Ekim 1997

sorunların giderilmesine yardımcı olmak ve rekabet gücü kazanmalarına olanak sağlamaktır.¹⁰⁰

Satışa konu bir ürünü elde etmek için üretiminden itibaren pazarlanarak nihai tüketiciye ulaşmasına kadar geçen her aşamada kalite aranmakta ve kalite ön plana çıkmaktadır. Kaliteli ürün, kaliteli hammadde ve en önemlisi kaliteli işçilikle gerçekleştirilmektedir. Bu ürünleri yurtdışında pazarlamakta elbette ki lisan bilir eğitimli kişilerce sağlanabilmektedir. Bunun içindir ki devlet bu hususa önem vermiş, ihracatın desteklenmesi amacıyla hazırlanan yardımlara Eğitim Yardımını da katmıştır.

KOBİ'ler kendileri ihracat yaptıklarında tüm ihracat giderlerini karşılamak durumundadırlar. Bu giderlerin bir kısmı değişken ve önemli bir kısmı da sabit maliyetlerden oluşmaktadır. Sektörel Dış Ticaret Şirketleri, ortakları olan çok sayıda işletmenin ihracat işlemlerini tek elden yürüttükleri için söz konusu sabit maliyetlerin azalmasında etkili olmaktadır.¹⁰¹

KOBİ'lerin SDŞ olarak örgütlenmeleri, kurulacak SDŞ'de görev alacak profesyonel personel vasıtasıyla, ihracat işlemlerinin, gümrükleme, nakliye, sigorta gibi faaliyetlerin daha etkin olarak gerçekleştirilmesini ve ihracata yönelik daha güçlü bir pazarlama imkânını sağlamaktadır. Öte yandan dış pazarlardaki ithalatçılara da sağladığı bazı avantajlar vardır. SDŞ'lerle ticari ilişkiye girecek ithalatçılar, münferit küçük işletmeler yerine ihracat işlemlerinde daha profesyonel olan SDŞ'lerle çalışacaklarından, ithalat yapmaları daha kolaylaşabilecektir.

Tüm devlet yardımlarının uygulanmasında nihai onay mercii DTM-Dış Ticaret Müsteşarlığı'dır. İlerideki sayfalarda, Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca sağlanan destek programlarının amacı, sağlanan imkânlar, kimlerin yararlanabildiği ve hangi kuruluşlar tarafından uygulandığı gibi bazı temel konular, kısa ve açık ifadelerle verilmektedir.

“İhracata Yönelik Devlet Yardımları” adı altında firmalarımıza sağlanan destekleri, ulaşılmak istenen amaçlar açısından analiz etmek gerektiğinde, bunları üç grup altında toplamak suretiyle incelemek gerekmektedir.

¹⁰⁰ Talha APAK; **Mükellefin Dergisi**, Lebib Yalkın Yayınları, Sayı: 119, Kasım 2002
¹⁰¹ <http://www.foreigntrade.gov.tr>, Erişim: 02.07.2008

2.2.3.1. Amaç Açısından Değerlendirme

2.2.3.1.1. İşletmelerin Üretim Altyapısı ve Ürün Kalitesini Güçlendirmek Suretiyle Uluslararası Pazarlardaki Rekabet Yeteneklerini Artırmayı Hedefleyen Destekler

Türkiye’de 1980 yılından itibaren ithal-ikameci bir sanayi ve üretim yapısından ihracata dayalı bir yapıya geçilmesiyle birlikte, 1960-80 ithal-ikameci dönemde oluşan iç pazara dönük üretim altyapısı ve kapasitesinin ihracata yönlendirilmesi amacıyla gerek iç talebi daraltmaya yönelik para ve maliye politikası uygulamaları, gerekse ihracat performansına dayalı doğrudan teşviklerle ihracat artırılmaya çalışılmış ve bu politikaların sonucu olarak hızlı bir ihracat artışı sağlanmıştır. Ancak 1990’lı yıllara gelindiğinde, 1980’li yıllarda uygulanan para ve maliye politikaları sonucu bozulan kamu dengeleri ve bunun sonucunda oluşan makro ekonomik istikrarsızlık üretime yönelik yatırımları olumsuz yönde etkilemiştir. Bu nedenle gerek üretim maliyetleri, gerekse kalite açısından ürünlerimizin uluslararası pazarlardaki rekabet güçlerinin göreceli olarak yetersiz kalması olgusuyla karşı karşıya kalınmıştır. Oluşan yeni uluslararası üretim yapısında rekabetin temel belirleyicisi teknoloji ve inovasyon üretebilmek olmuştur.

Ülkelerin teknoloji üretebilme yeteneği Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) harcamalarına ayırabildikleri kaynaklarla ölçülmektedir. Bu anlamda, ülkelerin Ar-Ge harcamalarına ayırdıkları kaynakların değerlendirilmesinde *Ar-Ge harcamaları/GSMH oranı*, *Ar-Ge faaliyetlerinde değerlendirilen işgücünün miktarı ve toplam nüfusa oranı* ile *buluş ve yenileştirme faaliyetlerin düzeyi*, *dolayısıyla belli periyotlarda kaydedilen patent sayılarından* yararlanılmaktadır. Genel olarak gelişmiş ülkelerde Ar-Ge harcamaları/GSMH oranının %2-3 aralığında yer aldığı görülmektedir. Diğer taraftan, yeni sanayileşen ülkelerin deneyimlerine bakıldığında da, belirgin bir gösterge olarak bu oranın bir yükseliş trendi gösterdiği saptanmaktadır. Türkiye’de bu oran 1994 yılında binde 4 civarından bugün binde 6 düzeylerine yaklaşmıştır.

Diğer taraftan, Ar-Ge faaliyetlerinin yanı sıra, üretim altyapısının gücünü gösteren temel göstergeler kalifiye işgücü (skilled-labour) istihdamı ve mevcut işgücünün kalifiye düzeyini artırmaya yönelik faaliyetler ile ürünün kalitesinin belgelendirilmesine yönelik

harcamalarıdır. Günümüzde pazara giriş konusundaki en önemli engel kalite sertifikasyonu olmuştur.

İhracata Yönelik Devlet Yardımları kapsamındaki desteklerden, bu anlamda üretim ve kalite altyapısını güçlendirmeyi amaçlayanlar şunlardır:¹⁰²

- **Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Yardımı:** Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından ilk olarak 1995 yılında sağlanmaya başlanan Ar-Ge desteği, bugüne kadar ekonomimizin ve reel sektörün değişen talep ve ihtiyaçları dikkate alınarak, gözden geçirilmek suretiyle uygulanmaktadır. Desteğin uygulanmasında, firmaların Ar-Ge niteliği taşıyan projelendirilebilecek veya projelendirilmiş harcamalarına %60'a kadar varan oranlarda hibe (*grant*) ve/veya hem hibe hem de ucuz kredi (*soft-loan*) şeklinde destek sağlanmaktadır.

Bu destek kapsamına alınacak projelerin Ar-Ge faaliyeti niteliği taşıyıp taşımadığı değerlendirmesi ise, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ve Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) vasıtasıyla yapılmaktadır.

- **Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi Yardımı:** Aynı şekilde ilk defa 1995 yılında verilmeye başlanan bu yardım kapsamında, firmaların başta ISO 9000, ISO 14000 kalite güvence sistemi ve çevre yönetim sistemi belgeleri ile CE işareti kullanabilmek amacıyla yapacakları belgelendirme harcamaları ve uluslararası pazarlara giriş için aranan diğer kalite sertifikasyon giderleri %50 oranında karşılanmaktadır. Bu yardım kapsamındaki destekten yararlanacak firmalar doğrudan Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracat Genel Müdürlüğü tarafından değerlendirilmektedir.

- **Eğitim Yardımı:** Firmalarımızın mevcut işgücünün kalifiye düzeyinin artırılmasını teşvik etmek amacıyla uygulamaya konan bu yardım kapsamında, firmalar tarafından özellikle dış ticaret konularında personel eğitimiyle ilgili olarak yapılacak harcamaların %50'si devlet tarafından hibe şeklinde destek olarak sağlanmaktadır.

¹⁰²

Yüksel AKKUZUGİL ve Musa DEMİR; “İhracata Yönelik Devlet Yardımlarının Analizi ve Değerlendirilmesi”, **DTM Dergisi**, Sayı:27, Ocak 2003

- **İstihdam Yardımı:** Bu Tebliğin amacı, Sektörel Dış Ticaret Şirketi unvanını haiz firmaların münhasıran dış ticarete ilişkin işlemlerini yürütmek üzere konusunda tecrübeli ve yüksek öğrenimli yönetici ve eleman istihdamının sağlanmasıdır.

Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDŞ), Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) ihracata yönlendirilmesi amacıyla geliştirilmiş bir “*ihracat amacı etrafında örgütlenme modeli*” olarak düşünülmüştür. Modelin asıl amacı, KOBİ’ler arası işbirliği suretiyle *sinerjik avantajlar* ortaya çıkarmaktır. Sinerjik avantajların yanı sıra ortak pazarlama, Pazar araştırması ve dış pazarlara açılma ve dış pazarlarda derinleşme faaliyetlerinde yatay ve dikey maliyet ve uzmanlaşma avantajları yaratılması da modelin oluşturulma amaçları arasında yer almaktadır.

İstihdam yardımı ile SDŞ modelinin özendirilmesi amacıyla bu şirketlerin istihdam edecekleri profesyonel yönetici ve kalifiye elemanların bir yıllık ücretlerinin %75’i devlet tarafından karşılanmaktadır.

- **Patent, Endüstriyel Tasarım ve Faydalı Model Tescili Yardımı:** Türkiye’de bireysel düzeyde yapılan Ar-Ge ve geliştirme çalışmalarını ve bunların tescilini teşvik etmek amacıyla getirilen bu destek kapsamında, gerçek kişilerin bireysel çalışma sonucunda yarattıkları teknoloji geliştirmeye yönelik fikri ürünlerin tescili dolayısıyla Türk Patent Enstitüsü’ne (TPE) yapacakları tescile ilişkin ödemelerin %75’i desteklenmektedir.¹⁰³

2.2.3.1.2. Firmaları İhracat Faaliyetlerine Yönelmeyi ve Uluslararası Pazarları Tanımlarını Sağlamayı Hedefleyen Destekler

Ülkemizde özellikle KOBİ’lerin ihracat faaliyetleri konusundaki isteksizlikleri ve bilgisizlikleri ile uluslararası pazarlara yönelmenin gerektirdiği nisbeten yüksek maliyetler dolayısıyla daha çok iç pazara yönelik üretim yapmayı tercih ettikleri görülmektedir. Diğer taraftan uluslararası pazarlamanın genel olarak yüksek maliyetler gerektirmesi nedeniyle, devlet, firmaların uluslararası pazarlara açılma maliyetlerini kısmen karşılamak suretiyle

¹⁰³

AKKUZUGİL ve DEMİR, Ocak-2003, a.g.m.

pazar çeşitlendirme ve pazarlama faaliyetlerine destek sağlamayı amaçlamıştır. Bu amaçla getirilen başlıca destekler şunlardır:¹⁰⁴

- ***Yurtdışı Fuarlara Katılım Harcamaları Yardımı:*** Bu destek kapsamında firmalarımızın yurtdışı fuarlara katılmaları durumunda, başta stand kirası ve numune taşıma giderleri olmak üzere yapacakları harcamalar %80 ile % 100 arasında değişen oranlarda desteklenmektedir.

Bir firmanın uluslararası pazarları tanınması ve bu pazarlara açılmasının ilk adımının fuarlara katılım olduğu düşünüldüğünde, sağlanan bu desteğin büyük önem taşıdığı rahatlıkla anlaşılabilmektedir. Bu destekten yararlanmak amacıyla firmaların ilk başvurularını bağlı bulundukları İhracatçı Birliklerine yapmaları gerekmektedir.

- ***Pazar Araştırması Yardımı:*** Pazar Araştırması, bir işletmenin ürünlerine yeni pazarlar araştırması, bu pazarlardaki rekabet ve satış şansını değerlendirmesi veya halen ihracat yapmakta olduğu pazarlarda ürünlerinin durumunu değerlendirmek amacıyla yapacağı masa başı ve alan çalışmalarından oluşmaktadır. Pazar Araştırması desteği, firmaların yapacakları pazar araştırması faaliyetleri dolayısıyla katlanacakları maliyetlerin hibe olarak karşılanması şeklinde uygulanmaktadır.

2.2.3.1.3. Doğrudan Pazarlama, Pazarda Derinleşme ve Markalaşma Faaliyetlerinin Desteklenmesini Hedefleyen Destekler

Ülkemizin 1980 sonrası dönemde ihracat performansında önemli bir sıçrama sağlanmasına karşın, markalaşma ve tanıtım faaliyetleri konusunda yetersiz kalındığı ve Türk malı imajının yeterince uluslararası pazarlarda yerleşemediği gözlenmektedir. İhracat faaliyeti temelde süreklilik, özen, bilgi ve maliyet gerektiren bir faaliyettir. Tanıtım ve markalaşma ise, yüksek maliyetlerle gerçekleştirilen ve getirisi orta ve uzun vadede alınabilen faaliyetlerdir. Bu nedenle, devlet, firmaları bir taraftan markalaşma ve tanıtım faaliyetleri yapmak

¹⁰⁴

AKKUZUGİL ve DEMİR, Ocak-2003, a.g.m.

konusunda teşvik etmek, diğer taraftan doğrudan pazarlama ve pazarda derinleşme konusunda desteklemek amacıyla aşağıdaki destek unsurlarını uygulamaya koymuştur.¹⁰⁵

- ***Yurtdışı Ofis/Mağaza Açma ve Marka Tanıtım Yardımı:*** Firmalarımızın dış pazarlarda doğrudan pazarlama, markalaşma ve marka tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi amacıyla sağlanan bu yardım kapsamında, yurtdışında ofis, mağaza, showroom, depo, temsilcilik gibi adlar altında açılacak birimlerin iki yıllık kiralari, demirbaş alımına ilişkin harcamaları ve tanıtım harcamaları desteklenmektedir.

- ***Türk Ürünlerinin Yurtdışında Tanıtılması, Tutundurulması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ile Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Yardımı:*** Bu destek ile ulaşılmak istenen temel amaç, markalaşma potansiyeli olan firmalarımızın uluslararası pazarlarda markalaşmalarını ve bu markalaşma faaliyetinin Türk Malı imajı ile birlikte yürütülmesini teşvik etmektir.

Bu amaca yönelik olarak, firmaların yapacakları her türlü tanıtım, promosyon, tutundurma ve pazarlama faaliyetleri için yapacakları harcamaların %50'si bir milyon ABD Doları toplam destek tutarı kadar desteklenmektedir.

Ayrıca, yine yurtdışında Türk Malı imajının markalaşma potansiyeli olan firmaların markaları eşliğinde oluşturulması ve yerleştirilmesi amacıyla “Turquality” kavramı çerçevesinde dünyanın önde gelen moda merkezlerinde “Turquality Mağazaları” devlet desteğiyle faaliyete geçirilecektir.

2.2.3.2. Hedeflenen Firma Büyüklüğü Açısından Değerlendirme

İhracata Yönelik Devlet Yardımlarını, hedefledikleri firma büyüklükleri açısından da analiz etmek mümkündür. Bu anlamda, yardımın bütün firmalara açık olması ya da sadece KOBİ'leri hedeflemesi söz konusu olmaktadır.

¹⁰⁵

AKKUZUGİL ve DEMİR, Ocak-2003, a.g.m.

2.2.3.2.1. Sadece KOBİ'leri Hedefleyen Yardımlar

Genel olarak bütün dünyada KOBİ'lerin desteklenmesi ve güçlendirilmesi ile bu tür işletmelerin ihracata yönlendirilmesi ekonomi politikalarının temel amaçları arasında yer almaktadır. KOBİ'lerin en önemli avantajı esnek üretim yapılarıdır. Diğer taraftan KOBİ'lere yönelik olarak sağlanan destekler, genel olarak uluslararası ticaret kurallarına aykırılık teşkil etmemektedir.

KOBİ'lere sağlanan destekler konusundaki sorunlar ve tartışmaların en önemlisi KOBİ tanımında yaşanmaktadır. Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yapılan KOBİ tanımında;

- 1-200 arasında işçi çalıştıran,
- Bina ve arazi hariç sabit varlık tutarı 2 milyon ABD Dolarını aşmayan,
- İmalat sanayinde faaliyet gösterip gerçek usulde defter tutan,

işletmeler KOBİ olarak kabul edilmektedir.

Yukarıda açıklanan desteklerden sadece KOBİ'lerin veya KOBİ'lerin biraraya gelerek kurdukları SDŞ'lerin yararlanabileceği destekler şunlardır:¹⁰⁶

- a. Çevre Yardımı
- b. Pazar Araştırması Yardımı
- c. Eğitim Yardımı
- d. İstihdam Yardımı

Ayrıca diğer destek kalemlerinde de KOBİ'lere daha yüksek oranlarda destek sağlanmak suretiyle avantaj yaratılmıştır.

¹⁰⁶

AKKUZUGİL ve DEMİR, Ocak-2003, a.g.m.

2.2.3.2.2. Bütün Firmaların Yararlanmalarına Açık Olan Yardımlar

İhracata Yönelik Devlet Yardımlarının bir kısmında ise firma büyüklüğüne bakılmaksızın destek sağlanmaktadır. Bu tür yardımlarda pazarlama ve markalaşma faaliyetlerinin ön planda olduğu görülmektedir. Bu yardımlar şunlardır: ¹⁰⁷

- a. Yurtdışı Fuar Yardımı
- b. Yurtdışı Ofis/Mağaza Açma ve Marka Tanıtım Faaliyetleri Yardımı
- c. Türk Ürünlerinin Yurtdışında Tanıtılması, Tutundurulması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ile Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Yardımı

İhracata Yönelik Devlet Yardımları ile ilgili desteklerin işleyişi, yararlanma koşulları, başvuruların yapılması ve formlar ile ayrıntılı bilgilerin Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın internet sayfasından (<http://www.dtm.gov.tr>) temini mümkündür.

¹⁰⁷

AKKUZUGİL ve DEMİR, Ocak-2003, a.g.m.

2.3. Dış Ticaret Müsteşarlığı'na Sağlanan Devlet Destekleri

Dış Ticaret Müsteşarlığı'na sağlanan destekler aşağıda incelendiği gibidir.

2.3.1.1. Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi

Ürünlerimizin uluslararası pazarda karşılaştıkları çevre kalite ve insan sağlığına yönelik teknik mevzuata uyulması amacıyla kalite güvence sistemi ve çevre yönetim sistemi belgeleri ile CE işaretinin alınması halinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere devlet desteği sağlanmasıdır.

Bunun için KOBİ'lerin;

- 1-200 arasında işçi istihdam ettiği bağlı olduğu meslek kuruluşunca teşvik edilen,
- Gerçek usulde defter tutan,
- İmalat sanayi alanında faaliyette bulunan,
- Arsa ve bani hariç mevcut sabit sermaye tutarı bilanço net değeri itibariyle 2 milyon ABD doları karşılığı aşmayan işletmelerdir.

Bu kapsamda firmaların;

- ISO 9000 serisi kalite güvence sistemi belgelerini,
- ISO 14000 çevre yönetim sistemi belgelerini,
- CE işaretini ve
- Uluslararası nitelikteki diğer kalite ve çevre belgelerini alma masrafları karşılanacak (%50 si)¹⁰⁸

¹⁰⁸

Resmi Gazete; Tarih: 31 Temmuz 1997, No:23066

Bu destekler, ürünlerimizin uluslararası pazarlarda kalite, insan sağlığı ve çevre sorunları ile karşılaşmaması, teknik mevzuata uyum sağlaması amacıyla sağlanmaktadır. Bu desteklerden KOBİ'ler yararlanabilmektedir. Bu desteklerden yararlanabilmek için TSE ile akredite kuruluşlarından; ISO 9000 kalite güvence sistemi belgeleri, ISO 14000 serisi çevre yönetim sistemi belgeleri ve CE işareti belgesi almaları gerekmektedir. Bu destekler kapsamında, uluslararası nitelikte kalite ve çevre belgeleri alabilmek amacıyla yapılan harcamaların en fazla %50'si karşılanmaktadır. Bunun için de yapılan harcamaların belgelendirilmiş olması şartı aranmaktadır. Bu yardımları uygulayıcı kuruluş ise Dış Ticaret Müsteşarlığı'dır.¹⁰⁹

2.3.1.2. Eğitim Yardımı

Ülkemizde ihracatın desteklenmesi amacıyla hazırlanan bir dizi devlet yardımlarından bir diğeri de Eğitim Yardımı'dır. Sağlanan bu destekler ile firmaların ürettikleri ürünleri uluslararası piyasalarda verimli ve etkin bir şekilde pazarlayarak ihracat pazarlarını geliştirmeleri, rekabet güçlerini artırmaları, uluslararası nitelik ve kalite kazanmaları ve dünya ihracatındaki payımızın arttırılması açısından önem taşımaktadır.

Eğitim Yardımı'nın amacı ise; ihracatçı şirketlerin münhasıran dış ticarete ilişkin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması suretiyle uluslararası ticarete yönlendirilmeleri bağlamında, elemanlarının uluslararası pazarlama ve ihracat işlemleri ile ihracatta pazar bulma konusundaki niteliklerinin arttırılarak dünya pazarlarına hızla açılmalarını, firmaların yönetici ve çalışanlarına yönelik eğitim faaliyetlerine ilişkin giderlerinin; Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) için % 50, Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDŞ) için % 75'nin devletçe karşılanmasını sağlamaktır.

Konu kapsamında; *“İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı”*na dayanılarak hazırlanan Para - Kredi ve Koordinasyon Kurulu'nun, 17.01.2000 tarih, 2000/2 sayılı¹¹⁰ kararına istinaden hazırlanan Eğitim Yardımı hakkındaki tebliğ ile düzenlemeler getirilmiştir.

¹⁰⁹ Mehmet BOZOĞLU; *Dış Ticaret*, Samsun: Geleceğin Girişimcileri Projesi, 2007, s.119.
¹¹⁰ 29.01.2000 tarih, 23948 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Ürünlerini yurt içinde pazarlayan KOBİ'ler dış pazarlara açıldıktan sonra dünya standartlarındaki kaliteyi yakalamak için güçlü finansman, kaliteli üretim ve pazarda rekabet koşullarını yaratacak alt yapılara ve organizasyonlara sahip olmaları gerekmektedir. Ülkemizde de ihracata yönelik çeşitli örgütlenme modelleri benimsenmiş olup, bu modellerden biri olan Sektörel Dış Ticaret Şirketleri'ne yönelik başta eğitim yardımı olmak üzere bazı devlet yardım ve destekleri de sağlanmıştır.¹¹¹

Yetkili Kuruluş: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Başvuru Mercii: İGEME, İhracatçı Birlikleri

Yararlanan Firmalar: Sınai ve/veya ticari faaliyette bulunan şirketler, yazılım sektöründe işgal eden şirketler ile tasarımcılar

Destek Süresi: Eğitim: Program bazında azami 6 ay, Danışmanlık: En fazla 3 yıl, Tasarım: En fazla 1 yıl

Destek Oranı: Eğitim % 90;Danışmanlık % 75;Tasarım % 100

2.3.1.3. Pazar Araştırması ve Pazarlama Desteği

İhracat Pazar Araştırması Desteği (İPAD), firmaların ürünleri için doğru pazar bulmak ve doğru ihracat pazarlama stratejisi belirlemek amacıyla, detaylı ve sistematik olarak pazar araştırması yapmalarını teşvik etmek üzere oluşturulmuş ve uygulamaya konmuş bir devlet yardımı programıdır.¹¹²

Yeni ihraç pazarları yaratmak, geleneksel pazarlarımızda pazar payını arttırmak için pazar araştırmalarının teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılması, AB tarafından organize edilen Europartenariat, Medpartenariat vb. projelere ve KOBİ'ler arasında işbirliğini geliştirmeye yönelik faaliyetlere katılımı desteklemek amacıyla KOBİ'ler, Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDTŞ) ve Üretici Dernekleri (ÜD)'nin ihracat pazar araştırması projelerinde destek

¹¹¹ Talha APAK; “Yetkili Müesseseler (Döviz Büroları) Mevzuatı (Kuruluşu - Denetimi - Vergilendirilmesi)”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 61, Ekim-Kasım-Aralık 2002, s.191.

¹¹² BAĞRIAÇIK; 2003, a.g.e. s.603.

sağlanmaktadır. Bu destekler, firmaların kendi bünyelerinde yürütecekleri veya danışmanlık şirketlerine yaptıracakları araştırma projelerine verilmektedir. KOBİ'ler için her bir proje 7.500 USD ve bir yıl içinde toplam 15.000 USD. SDŞ ve ÜD için 10.000 USD ve bir yıl içinde toplam 50.000 USD destek sağlanmaktadır. KOBİ personelinin yol ve konaklama giderleri karşılanmakta olup, bu desteklerin uygulanmasını İGEME ve İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı) yapmaktadır.¹¹³

Yetkili Kuruluş: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Başvuru Mercii: İGEME ve İhracatçı Birlikleri

Yararlananlar: Türkiye'de sınaî ve/veya ticari faaliyette bulunan şirketler ile yazılım sektöründe iştigal eden şirketler.

2.3.1.4. İstihdam Yardımı

Küçük Ölçekli sanayi işletmelerinde verimliliklerini arttırarak dış ticarete rekabet edebilmelerini sağlamak amacıyla nitelikli eleman istihdam etmelerinin sağlanmasıdır.

- İmalat sanayi sektöründe faaliyette bulunan,
- 1-50 arasında işçi çalıştırdığı belli olan,
- Gerçek usulde defter tutan,
- Nitelikli eleman istihdam edememiş olan, işletmelerin nitelikli eleman istihdamından kaynaklanan giderlerinin belli bir oranının belli bir süre boyunca karşılanmaktadır. Bu işletmelerin mühendis, üretim konusu gereği spesifik bir alanda uzmanlık eğitimi görmüş eleman ihtiyaçlarını karşılamak veya üretim, yönetim ve pazarlama sorunlarına çözüm getirmek üzere üniversitelerin ilgili bölümlerinden mezun olmuş kişileri

¹¹³

BOZOĞLU, 2007, a.g.e. s.120.

istihdam etmeleri durumunda, ilk altı aylık maaşlarını %70 oranında istihdam yardımı sağlanır.¹¹⁴

İstihdam yardımları, dış ticarete ilişkin işlemleri yürütmek üzere, konusunda tecrübeli ve yüksek öğrenimli yönetici ve eleman istihdamının sağlanması amacıyla verilmekte olup, bu desteklerden Sektörel Dış Ticaret Şirketleri yararlanabilmektedir.¹¹⁵

Sektörel Dış Ticaret Şirketi (SDŞ) statüsünü haiz şirketlerin münhasıran dış ticarete ilişkin işlemlerini yürütmek üzere, ilk defa istihdam edecekleri konusunda tecrübeli ve yüksek öğrenimli yönetici ve eleman istihdamında;¹¹⁶

- Yöneticinin toplam azami 18.000 ABD doları karşılığı Türk Lirasını aşmamak üzere yıllık brüt maaşlarının %75'i,
- Elemanların toplam azami 9.000 ABD doları karşılığı Türk Lirasını aşmamak üzere yıllık brüt maaşlarının %75'i,

destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan azami bir yıl süreyle karşılanır. Bu Tebliğ¹¹⁷ kapsamında, bir SDŞ'ye, istihdam edeceği en fazla bir yönetici ile iki elemanın ücretleri için ve bir defa destek sağlanır.

Başvuru Mercii: DTM (İhracat Genel Müdürlüğü)

Yararlananlar: SDŞ

Destek Oranı: % 75

Desteklenecek Eleman Sayısı: 1 Yönetici & 2 Eleman

Destek Süresi: 1 yıl (azami)

¹¹⁴ Resmi Gazete; Tarih: 31 Temmuz 1997, No:23066

¹¹⁵ BOZOĞLU, 2007, a.g.e. s.120.

¹¹⁶ Talha APAK; “Yurt Dışında Ofis-Mağaza Açma, İşletme ve Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi ile İstihdam Yardımı”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Ekim 2002

¹¹⁷ 29.01.2000 tarih ve 23948 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2000/1 sayılı Tebliğ

2.3.1.5. Araştırma Geliştirme (Ar-Ge) Yardımı

Bu Kanun tasarısının amacı; ülke ekonomisinin uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulması için teknolojik bilgi üretilmesini, üründe ve üretim süreçlerinde yenilik yapılmasını, ürün kalitesi ve standardının yükseltilmesini, verimliliğin artırılmasını, üretim maliyetlerinin düşürülmesini, teknolojik bilginin ticarileştirilmesini, rekabet öncesi işbirliklerinin geliştirilmesini, teknoloji yoğun üretim, girişimcilik ve bu alanlara yönelik yatırımlar ile Ar-Ge'ye ve yeniliğe yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişinin hızlandırılmasını, Ar-Ge personeli ve nitelikli işgücü istihdamının artırılmasını desteklemek ve teşvik etmektir.¹¹⁸

Para Kredi ve Koordinasyon Kurulu tarafından 01.06.1995 Tarih ve 22300 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 95/2 Sıra No.lu “*Araştırma Geliştirme (Ar-Ge) Yardımına İlişkin Karar*”, yukarıdaki söz konusu çerçeve içerisinde ülkemizdeki sanayi kuruluşlarının, araştırmaya ve yeni ürün ile üretim yöntemi ve teknolojisi geliştirmeye yönelik projelerinin uluslararası kurallara uygun olarak desteklenmesini düzenleyen bir karardır. Bu destek ile sadece Araştırma Geliştirme projeleri kapsamında izlenip değerlendirilebilen giderlerin belirli bir oranının karşılanması veya bu projelere sermaye desteği sağlanması amaçlanmaktadır. Bu karar kapsamındaki destekten faydalanacak Ar-Ge faaliyet aşamaları aşağıdadır;¹¹⁹

- Kavram geliştirme,
- Teknolojik/teknik ve ekonomik yapılabirlik etüdü,
- Geliştirilen kavramda tasarıma geçiş sürecinde yer alan laboratuvar çalışmaları vb. çalışmalar,
- Tasarım ve çizim çalışmaları,
- Prototip üretimi,

¹¹⁸ Turgay ARBAK; “*Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 53, Aralık 2007

¹¹⁹ Orhan ERGÜN; “*Sanayimizde Ar-Ge Teşvikleri*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 68, Ağustos 1998

- Pilot tesisin kurulması,
- Deneme üretimi,
- Patent ve lisans çalışmaları,
- Satış sonrası sorun giderme hizmetleri.

Bünyelerinde veya bünyeleri dışında (Türkiye’de) Ar-Ge faaliyetinde bulunan kuruluşların yukarıda belirtilen faaliyetlerine ilişkin harcamaları bu Karar kapsamında belirtilen esaslar çerçevesinde % 50’ye kadar desteklenmektedir. Destek süresi proje bazında en çok 3 (üç) yıl olmaktadır. Kuruluşun yapmış olduğu faaliyetin Ar-Ge olup olmadığı, harcama miktarının söz konusu faaliyetle uygunluğu ve destekleme oranı ile destekleme tutarları Dış Ticaret Müsteşarlığınca tespit edilecek kriterler çerçevesinde TÜBİTAK tarafından incelenerek karar verilir. Burada kuruluşların gerek bünyelerinde, gerek bünyeleri dışında (üniversite ve benzeri kurumlara yaptıracakları çalışmalar) yapacakları Ar-Ge faaliyetinin desteklenebilmesi için söz konusu harcamaların ölçülebilir ve faturalandırılmış olmasına dikkat etmeleri gerekmektedir. TÜBİTAK tarafından yapılacak değerlendirme sonucu, proje bazındaki Ar-Ge harcamalarına uygulanacak “*destekleme oranı*” ile bu oran üzerinden hesaplanan “*toplam destek tutarı*” belirlenerek Dış Ticaret Müsteşarlığı’na gönderilir. Desteklenen projeye ilişkin ödemeler Müsteşarlığın uygun görüşü ile birlikte Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından yapılır. Ar-Ge desteklenmesinden yararlanmak isteyen kuruluşlar, taleplerini altışar aylık dönemler itibarıyla doğrudan TÜBİTAK’a yapacaklardır. Bu dönemler yılda iki defa 1 Ocak30 Haziran ve 1 Temmuz31 Aralık şeklinde olacaktır. Kuruluşlar taleplerinde sadece bir önceki dönemle ilgili proje bazındaki Ar-Ge harcamalarını teşvik edeceklerdir. Bu harcamalar;¹²⁰

- Personel giderleri (araştırmacılara ve münhasıran araştırma faaliyetinde istihdam edilen teknisyenlere ilişkin olanlar),
- Münhasıran araştırma faaliyeti için kullanılan alet, teçhizat, yazılım giderleri,
- Münhasıran araştırma faaliyeti için kullanılan danışmanlık hizmeti ve buna eşdeğer hizmet alım giderleri,

¹²⁰

ERGÜN, Ağustos 1998, a.g.m.

- Ülke içindeki Ar-Ge kurum ve kuruluşlarına (üniversiteler, TÜBİTAK’a bağlı Ar-Ge birimleri, özel sektör Ar-Ge kuruluşları vb.) yaptırılan Ar-Ge hizmet giderleri,
- Patent başvuru giderleri,
- Doğrudan Ar-Ge faaliyetleri ile ilgili malzeme alımı vb. alım giderleri, içerir.

Yetkili Kuruluş: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Başvuru Mercii: TÜBİTAK, TTGV

Yararlananlar: Sanayi kuruluşları, yazılım geliştirmeye yönelik firmalar / kuruluşlar ile sektör ve büyüklüğüne bakılmaksızın firma düzeyinde katma değer yaratan bütün kuruluşlardır.

2.3.1.6. Yurt Dışında Ofis-Mağaza Açma Desteği

Türkiye’de ticari ve sınaî faaliyette bulunan şirketlerin Pazar potansiyellerini realize ederek pazar paylarını arttırması ile ürünlerimizin geniş çaplı ve uzun süreli tanıtımının yapılmasını teminen yurtdışında mal ticaretine yönelik faaliyette bulunacak şirket kurmaları, depo ve mağaza açmaları ve işletmelerinden doğacak giderlerinin uluslararası kurallara göre devletçe karşılanmasıdır.

Dış Ticaret Müsteşarlığınca (DTM) verilen bu destek; Türkiye’de ticari ve sınaî faaliyette bulunan şirketlerin, mal ticareti amacıyla hâlihazırda yurtdışında faaliyette bulunan veya kurulacak olan şirketler ve şubeleri ile depo ve mağazaların (kendi unvan ve markasıyla toptan veya perakende satış amaçlı) kuruluş, işletme ve tanıtım giderleri ile istihdamın önemli bir kısmının Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan karşılanmasını kapsamaktadır. İhracatın teşvik edilmesi, ihraç pazarlarımızın geliştirilmesi, dünya ihracatındaki payımızın artırılması ve uluslararası piyasalara açılan firmalarımızın rekabet güçlerinin artırılması açısından önem taşımaktadır.

Konu kapsamındaki düzenlemeler; 97/9 no.lu Tebliğ¹²¹ ve bu Tebliğ'in bazı maddelerinde değişiklik yapan “İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kapsamında Yurtdışında Ofis-Mağaza Açma, İşletme ve Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğler”¹²² ile 29.01.2000 tarih, 23948 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “İstihdam Yardımı Hakkında Tebliğ” ile belirlenmiştir.¹²³

Milli şirketlerin yurtdışı pazar paylarını arttırmaları ve ürünlerimizin tanıtımı için yurt dışında şirket kurma, mağaza açma, depo açma ve işletme giderlerinin karşılanması amacıyla sınaî ve ticari faaliyette bulunan şirketler ile Sektörel Dış Ticaret Şirketleri’ne destek sağlanmaktadır. Bu kapsamda; yurtdışında ofis, depo, mağaza açma desteği (demirbaş alımı için bir defaya mahsus olmak üzere 20.000 USD, kira bedeli için 50.000 USD, reklam için 30.000 USD), yurtdışı şube desteği (kira bedeli 30.000 USD; 1. yıl %50, 2. yıl %30’u), yurtdışında temsilcilik, distribütörlük hakkı verilmesinde resmi giderler için 1. yıl %30, 2. yıl %20’si (azami 30.000 USD) karşılanmaktadır. Bu yardımlardan yararlanmada; iki yıl süre ile farklı şehirlerde en çok 5 depo veya mağaza, şirket şube açabilme. Sektörel Dış Ticaret Şirketleri’nin aynı ülke için bir defaya mahsus toplam giderlerinin %50’sinin karşılanması gibi şartlar aranmaktadır. Bu yardımların uygulanmasından İhracatçı Birlikleri ve Dış Ticaret Müsteşarlığı (Sektörel Dış Ticaret Şirketleri için) sorumludur.¹²⁴

Yurtdışı Onay Mercii: Ticaret Müş./Ataşeliği veya Kons.

Yetkili Kuruluş: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Başvuru Mercii: İhracatçı Birlikleri

Başvuru Süresi: 6 ay

Yararlananlar: Türkiye’de yerleşik, sınaî/ticari veya ticari faaliyette bulunan firmalar, SDŞ’ler, DTSS’ler ve yazılım sektöründe iştigal eden şirketler.

¹²¹ 31.07.1997 tarih ve 23066 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹²² 15.11.1998 tarih ve 23524 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹²³ APAK, Ekim 2002, a.g.m.

¹²⁴ BOZOĞLU, 2007, a.g.e. s.122.

2.3.1.7. Türk Ürünlerinin Yurt Dışında Markalaşması ve Türk İmajının Yerleştirilmesi ve Turquality'nin Desteklenmesi

Bu yardımlar; Türkiye’de kendi unvan ve veya markası ile faaliyette bulunan şirketler ile Sektörel Dış Ticaret Şirketleri’nin uluslararası pazarlarda Türk malı ve veya markası imajı oluşturmak amacı ile yapacakları tanıtım ve marka tesciline yönelik giderlerinin karşılanması amacıyla ticari veya sınaî faaliyette bulunan şirketler ile Sektörel Dış Ticaret Şirketlerine sağlanmaktadır. Bu yardımlardan yararlanabilmede; ilgili fizibilite etüdünün ilgili Meslek Komitesi görüşü de alınarak Dış Ticaret Müsteşarlığınca uygun görülmesi ve harcamaların fatura ile belgelenmesi şartları aranmaktadır. Bu yardımların uygulayıcı kuruluşu Dış Ticaret Müsteşarlığı’dır.

Bu kapsamda: marka tescili ve korunması giderleri için en fazla 50.000 USD, yurtdışı ofis kira giderinin en fazla (yıllık) 200.000 USD’ı, tanıtım giderlerinin en fazla 300.000 USD’ı, uluslararası kalite kontrol kuruluşlarından alınacak sertifika giderinin 50.000 USD’lık bölümü, uluslararası ünü olan bir markayı fason olarak üreterek, etikete TM ibaresinin konulmasını sağlayan kuruluşun yıllık 100.000 USD’ı aşmamak üzere ödediği vergi, rüsum, prim vb. mali yükleri, franchising yolu ile markalaşmış Türk ürününün dışa açılması halinde. yıllık 100.000 USD’ı aşmamak üzere mali yükümlülükler karşılanmaktadır.¹²⁵

Yurtdışında Onay Yeri: Ticaret Müş./Ataşeliği veya Kons.

Başvuru Mercii: DTM (İhracat Genel Müdürlüğü) - ***Başvuru Süresi:*** 6 ay

Yararlananlar: İhracatçı Birlikleri, Üretici Dernek/Birlikleri, Türkiye’de ticari ve/veya sınaî faaliyette bulunan şirketler

Destek Oranı: Şirketler % 50 (İhracatçı Birlikleri %80)

Destek Süresi: 4 Yıl (Marka Destek Programı), 5 Yıl (TURQUALITY® Destek Programı)

¹²⁵

BOZOĞLU, 2007, a.g.e. s.123.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME (AR-GE) FAALİYETLERİNE YÖNELİK TEŞVİKLER

3.1. AR-GE Kavramı

3.1.1. AR-GE Tanımı ve Kapsamı

İnsanlık uzun bir süre tesadüflere bağlı olarak, yakın bir geçmişten beri de sistemli çalışmalar sonucunda bugünkü medeniyet düzeyine ulaşabilmiştir. Bugün, artık hiçbir ulusal ekonomi ve hatta işletme gelişmesini tesadüflere bırakamayacak duruma gelmiştir. Bu yüzden ülkeler ve işletmeler mâli olanakları ölçüsünde araştırma ve geliştirme fonksiyonuna gereken önemi vermek zorundadırlar.¹²⁶

Ar-Ge; işletmelerde yeni ürün ve üretim süreçlerinin ortaya çıkarılmasına yönelik sistemli ve yaratıcı çalışmalardır. Ar-Ge bilim ve teknolojinin gelişmesini sağlayacak yeni bilgileri elde etmek veya mevcut bilgilerle yeni malzeme, ürün ve araçlar üretmek, yazılım üretimi dâhil olmak üzere yeni sistem, süreç ve hizmetler oluşturmak veya mevcut olanları geliştirmek amacı ile yapılan düzenli çalışmalardır.¹²⁷ Ar-Ge, ürün ve süreç yeniliğine veya artan bilimsel bilgiye yönelik organize edilmiş çabalardır.

Ar-Ge, bilimsel ve teknolojik temeli olan diğer birçok etkinlikle ilişkili bir faaliyettir. Bu diğer faaliyetler kimi zaman Ar-Ge ile oldukça yakından ilişkili de olsa, bilgi akışları üzerinden ve işletmeler, kurumlar ve personel açısından, Ar-Ge ölçümleri sırasında dışarıda tutulmalıdır. Ar-Ge ve bu ilgili faaliyetler iki başlık altında incelenebilir: Bilimsel ve teknolojik faaliyetler ailesi (BTF) ve bilimsel ve teknolojik yenilik süreci.¹²⁸

¹²⁶ İrfan ERTUĞRUL; “İmalat Sanayinde Ar-Ge Stratejisi ve Denizli Sanayinde Ar-Ge Çalışmalarına İlişkin Bir Araştırma”, *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı 7, 2004, s.85

¹²⁷ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği; *Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Destekleri Rehberi*, Sayı: 3, Ankara: TOBB Yayınları, 2004, s.10.

¹²⁸ OECD; *Frascati Kılavuzu: Araştırma ve Deneysel Geliştirme Taramaları İçin Önerilen Standart Uygulama*, Ankara: TUBİTAK Yayınları, 2002, s.18.

Ar-Ge kavramı hem Ar-Ge birimlerindeki düzenli Ar-Ge'yi, hem de diğer birimlerdeki düzenli bir şekilde olmayan ya da ara sıra yapılan Ar-Ge faaliyetlerini kapsamaktadır.¹²⁹

3.1.2. AR-GE Türleri

Ar-Ge çalışmalarının nitelik ve kapsam bakımından birbirinden farklı üç türü vardır¹³⁰:

- Temel araştırma,
- Uygulamalı araştırma,
- Temel ve uygulamalı araştırma.

3.1.2.1. Temel Araştırma

Temel araştırma, görünürde herhangi bir özel uygulaması veya kullanımı bulunmayan ve öncelikle olgu ve gözlemlenebilir gerçeklerin temellerine ait yeni bilgiler edinmek için yürütülen deneysel veya teorik çalışmadır.¹³¹

3.1.2.2. Uygulamalı Araştırma

Uygulamalı araştırma, yeni bilgi edinme amacıyla yürütülen özgün araştırmadır. Bununla birlikte uygulamalı araştırma, öncelikle belirli bir pratik amaç veya hedefe yöneliktir.¹³²

¹²⁹ OECD; *Frascati Kılavuzu*, 2002, s.30

¹³⁰ Yeliz ESERYEL; “Dünyada ve Türkiye’de Ar-Ge Konsorsiyumlarının Rekabet Gücü Üzerine Etkileri ve Birleşik Ar-Ge Konsorsiyum Modeli”, *İgeme’den Bakış Dergisi*, Ekim-Aralık1999, s.56.

¹³¹ OECD; *Frascati Kılavuzu*, 2002, s.30

¹³² OECD; *Frascati Kılavuzu*, 2002, s.30

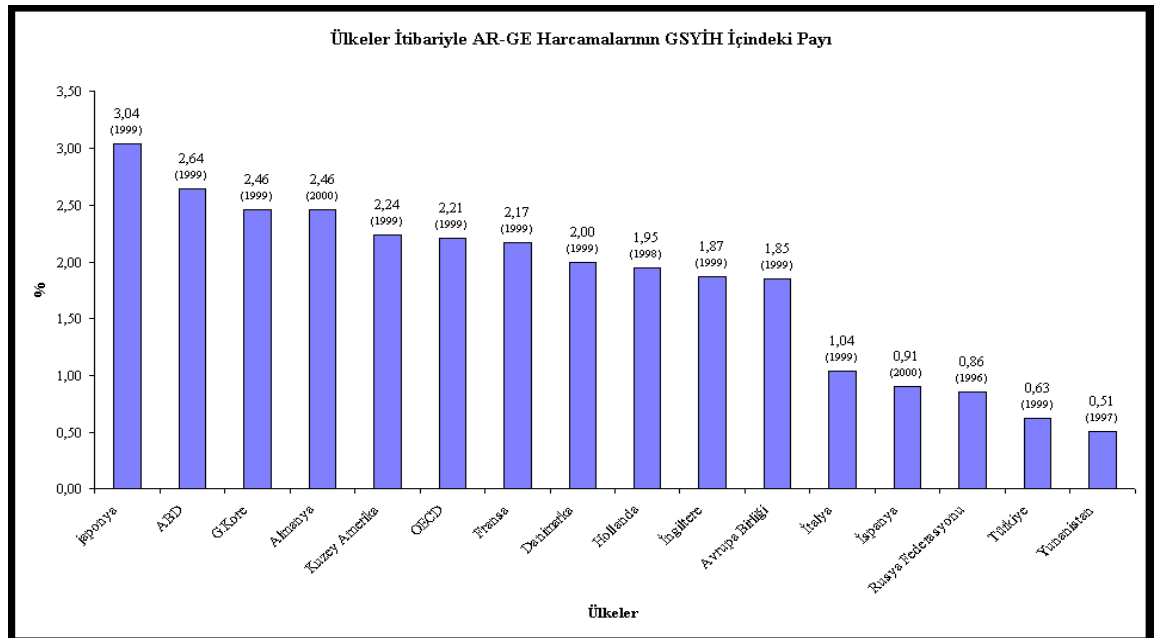
3.1.2.3. Temel ve Uygulamalı Araştırma

Geliştirme, yeni veya önemli ölçüde, iyileştirilmiş malzeme, araç, mamul, üretim süreçleri, sistemler veya hizmetler ortaya koyabilmek amacıyla bilimsel bilginin kullanımudur.

İşletmelerde, uygulamalı araştırma ile geliştirme çalışmaları bir arada yürütülür. Geliştirme, araştırmalardan veya uygulamadaki deneyimlerden sağlanan bilgilere dayalı olarak yürütülen sistematik çalışmalardır.

Araştırma ve geliştirme çalışmaları, günümüzün rekabet ortamı içinde işletmenin varoluş mücadelesidir. Günümüzde gelişmiş ülkelerde, işletmeler araştırma ve geliştirme çalışmalarına mevcut mamullerin üretiminden çok daha fazla önem vermektedirler. Çünkü bir işletmenin yeni bir mamul geliştirmesi veya yeni bir süreç geliştirerek üretim maliyetlerini düşürmesi kendisine önemli pazar payı artışları sağlamaktadır. Onun için işletmelerin faaliyetlerini karlı bir şekilde sürdürmek ve mevcut kaynaklarını etkin bir şekilde kullanabilmek açısından araştırma ve geliştirme çalışmalarına gereksinimleri büyüktür.

Aşağıda çeşitli ülkelerdeki araştırma ve geliştirme harcamaları verilmiştir:

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)

Tablodan da görüldüğü gibi gelişmiş ülkelerde araştırma ve geliştirme çalışmaları ulusal gelirin %2-3'ü civarındadır. Bu rakam gelişmekte olan ülkelere %0.1 civarındadır. Japon firmalarında Ar-Ge faaliyetlerinin bu kadar gelişmiş olmasında; savaş sonrası ileri ülkeler seviyesine gelme arzusu ve azmi, destekleyici devlet politikaları, teknolojiyi izleme ve taklit etmenin getirdiği avantajlar etkili olmuştur.¹³³

3.1.3. AR-GE'nin Önemi

Teknik ve ekonomik yönden hızla değişen, dinamik bir çevre içerisinde faaliyet gösteren işletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri ve amaçlarını gerçekleştirebilmeleri, kendilerinin de devamlı bir değişim içerisinde bulunmalarını gerektirir. Bu bağlamda işletmeler, bütün yeniliklerin kaynağı haline gelmiş planlı ve sistematik araştırma-geliştirme faaliyetlerinde bulunmak yoluyla değişim faaliyetlerini yürütebilirler. İşletmelerin mevcut sorunlara çözüm yolları bulmalarının gerekliliği yanında, yeni üretim yöntemleri ve mamuller bulmak, mevcut mamul ve üretim yöntemlerini geliştirmek ve büyüme ihtiyacı içinde oldukları dikkate alınırsa, işletme açısından araştırma-geliştirme fonksiyonunun önemi daha da kolay anlaşılabilir.

Tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve uygulanması, teknoloji ile yakından ilgili faaliyetler olan araştırma ve geliştirmenin üstlenmiş olduğu bir görevdir. Teknolojik bilgi, Ar-Ge çalışmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmakta, tüm ekonomiye yayılmakta ve paylaşılmakta ve bunun sonucunda da ekonomik büyüme gerçekleşmektedir.¹³⁴

Araştırma-geliştirme çalışmaları, günümüzün sert ve acımasız rekabet ortamı içinde işletmelerin adeta bir varoluş mücadelesidir.

¹³³ Nazlı WASTI; “*Japon Firmalarında Ar-Ge: Yöntemler ve Yapılardan Örnekler*”, **ODTÜ Geliştirme Dergisi**, Sayı: 26, 1999, s.204.

¹³⁴ Nazım EKREN; “*Bilgi ve Ekonomik Etkinlik*”, **ActiveLine Aylık Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 6, Eylül 2000, s.1-2

3.1.4. AR-GE'nin Amaçları

Ar-Ge fonksiyonunun temel amacı sürekli değişen bir çevrede faaliyette bulunan işletmelerin, bu değişimlere ayak uydurmalarını sağlamak, gelişme ve büyümelerine yardım etmek ve bunun sonucunda canlılıklarının sürekliliğini sağlamaktır. Bu temel amaca bağlı olarak Ar-Ge fonksiyonunun diğer bazı amaçları da aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Yeni ürün ve süreçleri geliştirmek,
- Mevcut ürün ve malzemeler için yeni kullanım alanları bulmak,
- Yeni üretim teknikleri bulmak veya mevcut üretim tekniklerini geliştirmek,
- Rakip işletmelerin gelişmelerine ayak uydurarak rekabet gücünü korumak,
- İşletmede verimliliği artırmak,
- Üretim maliyetlerinin düşürülmesini sağlamak,
- İşveren-işçi ilişkilerinin iyileştirilmesini sağlamak,
- Yönetime doğru ve gerekli bilgilerin zamanında ulaşmasını sağlayacak yönetim bilişim sisteminin kurulmasını sağlamaktır.

3.1.5. Araştırma Türleri

Araştırma; temel araştırmalar ve uygulamalı araştırmalar olarak iki grupta incelenebilir. Temel (basit, saf) araştırmalar, salt amacı var olan bilgiye yenilerini katmak olan araştırmalardır.¹³⁵ Temel araştırma, “ticari bir amaç gütmek yerine bilim ve teknolojiye objektif esaslar getirmeyi ve bilimin sınırlarını genişletmeyi hedef alan bilimsel çaba” olarak

¹³⁵

Ziyat KARA; *Sanayi İşletmelerinde Teknoloji Yönetimi ve Ar-Ge Çalışmaları Örnek Uygulamalar*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2002, s.98

tanımlanabilir.¹³⁶ Temel araştırma sonuçları bazı durumlarda yeni bir ürün tasarımında kullanılabilir.¹³⁷

Uygulamalı araştırma ise, mevcut bilimsel bilgi ve ilkelerin spesifik bazı sorunların çözülmesi amacıyla kullanılmasını ifade eder. Başka bir ifadeyle uygulamalı araştırma az çok belirlenmiş pratik veya ticari bir amaç ile yürütülen bilimsel çaba ve incelemeler şeklinde tanımlanabilir. Bu tür araştırmalarda önemli olan, var olan uygulamaları iyileştirme yönünde somut katkılarda bulunabilmektir.¹³⁸ Sanayi işletmelerinde uygulamalı araştırma temel araştırmadan daha somut ve faydalı, daha kolay ve çabuk uygulama sonuçları verebilecek özelliklere sahip bulunmaktadır.¹³⁹

3.1.6. Geliştirme Türleri

İşlemlerde geliştirme fonksiyonu; temel ve uygulamalı araştırma sonuçlarının her tür faydalı madde, araç, mamul, sistem ve üretim yöntemleri ortaya çıkarmak veya mevcut olanları geliştirmek amacıyla kullanılmasını ifade eder. Geliştirmenin, temel ve uygulamalı araştırma sonuçlarının faydalı olacak tarzda kullanılmasına olanak sağlaması nedeniyle bir bakıma araştırma ve üretim safhaları arasında önemli bir köprü işlevi gördüğü söylenebilir.¹⁴⁰ Geliştirme aşamasının temel özelliği bu aşamada deneylerin yoğun olmasıdır. Geliştirme, araştırma ile ortaya çıkarılan durum ve ilkelerin, ekonomik bir şekilde uygulanmasını sağlayacak metotların geliştirilmesi ile ilgili çalışmalara dayanmaktadır.¹⁴¹

¹³⁶ Güney DEVREZ; “İşletmelerde Araştırma Geliştirme Fonksiyonu”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı: 4, 1970, s.146

¹³⁷ İsmet BARUTÇUGİL; *Teknolojik Yenilik ve Araştırma Geliştirme Yönetimi*, Bursa: Bursa Üniversitesi Yayını, 2003, s.131

¹³⁸ Erol EREN; *Yönetim ve Organizasyon Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar*, İstanbul: Beta Yayınevi, Altıncı Baskı, 2003, s.56

¹³⁹ Mahmut TEKİN; *Üretim Yönetimi*, Cilt 1, Konya: Arı Ofset Matbaacılık, 1996, s.112

¹⁴⁰ Yalçın TUNCER; “Bilime Dayalı Teknoloji Üretimi”, **Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları**, Sayı: 7, 1974, s.148

¹⁴¹ BARUTÇUGİL; 2003, a.g.e. s.133.

3.1.7. AR-GE'nin Yapılma Nedenleri ve İzlenen Stratejiler

Günümüzde işletmelerin araştırma ve geliştirme çalışmalarına büyük önem vermelerinin temel nedenleri şunlardır:¹⁴²

- *Pazarla İlgili Nedenler:* Pazarda önde gelen işletme olmak ve bunu korumak, rakiplere karşı koyabilmek için mamul geliştirmek.
- *Örgütsel Nedenler:* Endüstride yenilikçi olarak isim yapmak ve bunu sürdürmek, aralarında seçim yapabilecek alternatif mamullere sahip olmak.
- *Sosyal Nedenler:* Değişiklik bekleyen tüketicileri tatmin etmek, kamu organlarına ve kamuoyuna karşı firmanın toplumsal yararlılığını kanıtlamak.
- *Personelle İlgili Nedenler:* Yetenekli ve istekli araştırmacıları çekebilmek, bunları işletmede tutabilmek, çalışmalara çalışma zevki ve anlamı kazandırmak.

Araştırma ve geliştirmede işletmelerin izleyeceği strateji, devamlı yenilik yaparak sürekli, düzenli ve kararlı büyümeyi sağlamak olmalıdır. Onun için strateji belirlemesinde, çevresel gelişme tahminlerinde, işletme olanaklarının analizine ve işletme stratejisine ilişkin bilgilere gereksinim duyulur. Çevresel gelişme tahminlerini yapılması, işletmeye, gelecekte ortaya çıkabilecek olanakların ve tehlikelerin belirlenmesi, beklenmedik teknolojik ve ekonomik sürprizlerle karşılaşılması ve yeni iş alanlarının ve rekabetçi gelişmelerin önceden tanınması gibi yararlar sağlar. Bu arada rakip işletmelerin çevresel değişime nasıl tepki göstereceklerinin bilinmesi de büyük önem taşır. Bu, kesin olarak önceden bilinemez. Ancak, rakip işletmelerin güçlü ve zayıf yönlerinin tanınması ile tahmin edilebilir. İşletmelerin sahip olduğu olanakların analizi de izlenecek yenilik stratejisinin belirlenmesinde önemli bir rol oynar. İşletmenin olanaklarının belirli bir stratejiyi izlemeye uygun olmaması durumunda ise işletme yeni işgörenler istihdam etme, işletmedeki işgörenleri yeniden görevlendirme, örgütlenme ve yeniden eğitime gibi çeşitli yöntemleri deneyebilir.

İşletme stratejisi ise işletmenin gelişen teknolojiler ve değişen pazar koşulları nedeniyle kendi mamullerine yönelebilecek tehlikeleri önceden görebilme yeteneğini kapsar.

¹⁴² BARUTÇUGİL; 2003, a.g.e. s.20-21.

Bu strateji, rakip firmaların yeni teknoloji ile ürettikleri mamulleri tanıma ve kendi mamullerine yönelebilecek tehlikeleri önceden görebilme yeteneğini geliştirir. Böylece işletmede, mamullerin pazardaki yaşam seyrinin güvenilir bir biçimde değerlendirilebilmesine ilişkin karar alınmasını kolaylaştırır.

İşletmenin yenilik stratejisinin belirlenmesinde iki önemli etken daha bulunmaktadır. Bunlar:

- Üst yöneticileri risk almaya karşı tutumları, yenilik girişiminden beklentileri ve işletmenin yenilikçi olarak tanınma düzeyi ile
- İşletmenin mamul geliştirme amacıyla gereksinim duyduğu finansal kaynakları sağlayabilme yeteneğidir.

İşletmelerde izlenebilecek araştırma-geliştirme ve yenilik stratejileri ise şunlardır:

- Yeni mamulü veya yeni üretim sürecini rakip işletmelerden önce geliştirip pazara sunarak teknik alanda ve pazarda önderliği ele geçirme amacı güden yenilik stratejisi.
- Savunmaya yönelik yenilik stratejisi.
- Taklitçi yenilik stratejisi.
- Geleneksel ve fırsatçı yenilik stratejisi.

Birinci strateji, yüksek risk ve yüksek gelir beklentisi olan saldırgan bir stratejidir. İkincisi, dünya teknolojisi ve pazarlarında ilk olma amacı taşımamakta, fakat teknik gelişmelerin de arkasında kalmak istememektedir. Bu stratejiyi izleyen bir işletme teknolojik yenilik yapma yerine mevcut bir teknolojiyi daha da ileri götürmeyi amaçlar. Teknolojik yenilik çalışmaları, yeni bilgilere yapılan yatırımlar dâhil, esas olarak teknolojik açıdan yeni veya iyileştirilmiş ürünlerin veya süreçlerin ortaya çıkmasına yol açan ya da bunun amaçlandığı bilimsel, teknolojik, örgütsel, finansal ve ticari adımlardır.¹⁴³ Bu strateji, özellikle mamul farklılaşmasına ağırlık veren pazarlarda yaygındır.

¹⁴³

OECD; *Frascati Kılavuzu*, 2002, s.18.

Üçüncüsü, lisans alma yolu ile teknolojiadaki önderleri izlemeyi tercih eder. Dördüncü fırsattır. Pazarda herhangi bir değişiklik istemi ve rekabet koşullarında bu yönde bir uyarıcı olmaması durumunda yenilik yapmaya gerek duymaz. Ayrıca bu stratejiyi uygulayan işletmeler çoğu kez yenilik yapabilecek bilimsel ve teknik beceriye de sahip değillerdir. Teknikten çok moda anlamında bazı tasarım değişiklikleri yapabilirler.

3.2. Dünya’da ve Türkiye’de AR-GE Çalışmalarının Durumu

Bilim-teknoloji yenilikten oluşan Ar-Ge çalışmaları için yetişmiş insana, kaynak ve fonlara ve iyi işleyen tir organizasyona ihtiyaç vardır. Bu yüzden Ar-Ge faaliyetlerinde, gelişmiş ülkeler bu alanda başarılı, buna karşılık gelişmekte olan ülkeler de bu alanda geri kalmışlardır.

Ar-Ge (Araştırma ve geliştirmeye ayrılan kaynağın (ödenegin) bir bütçesi olmak gerekir. Kural olarak Ar-Ge’ye ayrılan kaynağın bütçe sınırı olmaz. Çünkü bu alana harcanan paranın hiçbir zaman yeterli olmayacağı açıktır. Bugün Dünya’da kabul edilen ölçeğe göre Ar-Ge’ye ayrılan kaynak Ar-Ge ödeneğinin GSMH’ye oranı ile ölçülmektedir. Bu konuda 27 AB ülkesinin durumu aşağıya koyduğumuz tabloda ayrıntılı olarak görülmektedir.¹⁴⁴

Tablo’ya bakacak olursak, 2006 yılında AB ülkeleri arasında Ar-Ge harcamalarının GSMH’ye oranı olarak yüzdesinin en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla İsveç % 3,8; Finlandiya % 3,45; Federal Almanya % 2,51, Avusturya % 2,45 ve Danimarka % 2,43 olarak sıralanmaktadır. Buna karşılık gelişmekte olan Romanya’da bu oran % 0,46; Bulgaristan’da % 0,48 ve Slovakya’da % 0,49 olarak görülmektedir. Fakat bütün ülkeler bu oranı yükseltmek için büyük bir çaba harcamaktadırlar. Ar-Ge için harcanan parasal tutarlara gelince bunlar büyük yekûnlara ulaşmaktadır. Örnek verecek olursak Federal Almanya’da 2006 yılında Ar-Ge harcamalarının tutarı 58 milyar Avro, aynı yılda Fransa’da 38 milyar Avro, İngiltere’de 2005 yılında 32 milyar Avro olarak görülmektedir.

2006 yılında 27 AB ülkesinde toplam işgücünün % 4,8’i bilim insanı ve mühendisleri oluşturuyor. Bu oranın en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla Belçika % 7,9; İrlanda % 6,8; Finlandiya % 6,7 ve İsveç %6,5 ve Danimarka % 6,0’dır. Bilim insanı ve mühendis oranının en düşük olduğu ülkeler ise Portekiz % 2,7 ve Bulgaristan, Avusturya ve Slovakya’da % 3,0’tür.

¹⁴⁴

Selahattin TUNCER; “Araştırma ve Geliştirme Harcamalarında Ar-Ge İndirimi”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 161, Mayıs 2006.

27 AB ÜLKESİNDE AR-GE HARCAMALARI, BİLİM İNSANLARI VE MÜHENDİS SAYISINI GÖSTERİR TABLO					
	Ar-Ge Harcamaları (milyar Avro)	Ar-Ge Yoğunluğu, GSMH'nin %'si Olarak Ar-Ge Harcamaları			İşgücünün %'si Olarak Bilim İnsanları ve Mühendisleri
Ülkeler	2006*	2000	2005	2006	2006**
AB27	212.837e	1.86e	1.84	1.84e	4.8e
Belçika	5.798e	1.97	1.84	1.83p	7.9
Bulgaristan	121	0.52	0.49	0.48	3.0
Çek Cumh.	1.761	1.21	1.41	1.54	3.3
Danimarka	5.349p	2.24	2.45	2.43p	6.0
Almanya	58.231p	2.45	2.48	2.51p	5.7
Estonya	151p	0.61	0.93	1.14p	4.0
İrlanda	2.306	1.12	1.26	1.32	6.8
Yunanistan	1.223p	:	0.58	0.57p	4.3
İspanya	11.382p	0.91	1.12	1.16p	4.6
Fransa	37.983p	2.15b	2.13	2.12p	4.8
İtalya	15.599	1.05	1.10	:	3.1
G Kıbrıs	62p	0.24	0.40	0.42p	4.2
Letonya	112	0.44	0.56	0.69	3.4

Kaynak: <http://ec.europa.eu.eurostat>

Türkiye'nin durumuna gelince, Ar-Ge'ye ayrılan kaynağın GSMH'ye oranı 2003 yılında % 0,61 iken bu oran 2004'te % 0,67'ye yükselmiştir. 2005 yılında ise % 0,79'a çıkarken 2006'da yaklaşık % 0,90 olarak tahmin edilmiştir. Bu oranın 2007 ve 2008 yıllarında % 1'e ulaşacağı umulmaktadır. Tabii ki bu da yılda bir 1 milyar YTL'nin üzerinde ek kaynak anlamına geliyor.

Türkiye’de 2010 yılında GSMH’nin % 2’sinin Ar-Ge’ye ayrılması hedefi mevcuttur. Şu anda bu pay % 0,8 - % 0,9 civarında bulunduğuna göre bu hedefin tutturulması gerçekten zor olacaktır.¹⁴⁵

¹⁴⁵

TUNCER; Mayıs 2006, a.g.e.

3.3. Dünya’da AR-GE Harcamaları ve Türkiye’nin Konumu

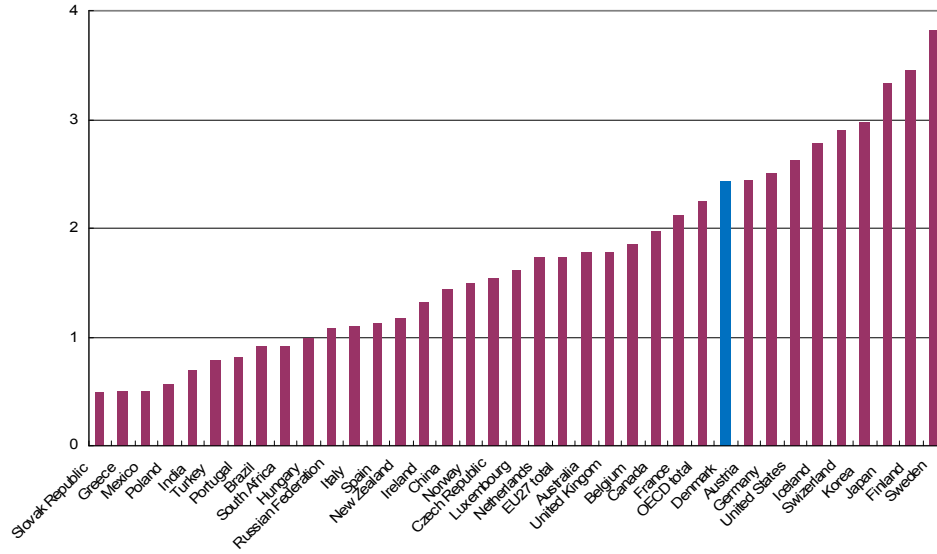
Tablo-13: Gayri Safi Ar-Ge Harcamalarının GSYH İçindeki Payı (%)

YILLAR	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Fransa	2,32	2,32	2,33	2,38	2,32	2,29	2,27	2,19	2,14	2,16	2,15	2,2	2,23	2,17	2,15	2,13	2,12
Almanya	2,61	2,47	2,35	2,28	2,18	2,19	2,19	2,24	2,27	2,4	2,45	2,46	2,49	2,52	2,49	2,48	2,51
İngiltere	2,15	2,07	2,02	2,05	2,01	1,95	1,87	1,81	1,8	1,87	1,86	1,83	1,83	1,79	1,73	1,78	1,78
Japonya	2,81	2,78	2,72	2,65	2,6	2,71	2,81	2,87	3	3,02	3,04	3,12	3,17	3,2	3,17	3,33	3,33
İsviçre	..	..	2,58	..	..	..	2,65	..	..	..	2,53	..	..	..	2,9	..	2,9
Rusya	2,03	1,43	0,74	0,77	0,84	0,85	0,97	1,04	0,95	1	1,05	1,18	1,25	1,28	1,15	1,07	1,08
Amerika	2,65	2,71	2,64	2,52	2,42	2,51	2,55	2,58	2,62	2,66	2,74	2,76	2,66	2,66	2,59	2,62	2,62
AB-27	..	..	..	..	..	1,66	1,66	1,66	1,67	1,72	1,73	1,76	1,76	1,75	1,73	1,74	1,74
OECD	2,26	2,19	2,15	2,11	2,06	2,07	2,1	2,12	2,15	2,18	2,22	2,27	2,23	2,24	2,21	2,25	2,25
Türkiye	0,32	0,53	0,49	0,44	0,36	0,38	0,45	0,49	0,5	0,63	0,64	0,72	0,66	0,61	0,67	0,79	0,76

Kaynak: OECD Factbook 2008: Economic, Environmental and Social Statistics - ISBN 92-64-04054-4 - © OECD 2008 Science and Technology - Research and Development (R&D) - Expenditure on R&D

1990’lı yıllar Ar-Ge yoğunluğunun azaldığı, 2000’li yılların başı ise Ar-Ge yoğunluğunun eski düzeyini yakalamaya çalıştığı yıllar olmuştur. 1990 yılında OECD ülkesinin ortalama Ar-Ge yoğunluğu yüzde 2.26 iken, sonraki yıllarda önce azalan, sonra artan bir trend yaşamış, ancak 2002 yılında yine yüzde 2.26 oranıyla 1990 yılındaki orana ulaşmıştır. AB için de benzer bir trend geçerlidir. AB 1990 yılı ortalama Ar-Ge yoğunluğu (Almanya, Fransa, İngiltere) 1997 yılına kadar düşerek gerilemiş, sonra toparlanmakla birlikte bile eski seviyesine dahi ulaşamamıştır. 1990-2002 dönemindeki en büyük sıçramayı Türkiye gerçekleştirmiştir. Dönem başında binde 32 olan Ar-Ge yoğunluğunu 2002 sonunda ikiye katlayarak binde 66’ya, 2005 ‘de da 0,76 ya çıkarabilmiştir. Ancak Türkiye’nin Ar-Ge yoğunluğu hala AB ortalamasının ikide biri(2,2) , OECD ortalamasının ise üçte biri (2,85) düzeyinde bulunmaktadır. Tablo’ya baktığımızda en iyi artışı Japon’ya gerçekleştirmiştir.

Tablo-14: 2006 Ar-Ge Harcamalarının GSMH'ya Oranı

Kaynak: OECD Factbook 2008: Economic, Environmental and Social Statistics - ISBN 92-64-04054-

4 - © OECD 2008 Science and technology - Research and Development (R&D) - Expenditure on R&D

Slovakiya	0,5	Hollanda	1,7
Yunanistan	0,5	AB 27	1,7
Meksika	0,5	Toplam	1,7
Polonya	0,6	Australiya	1,8
Hindistan	0,7	İngiltere	1,8
Türkiye	0,8	Belçika	1,9
Portekiz	0,8	Kanada	2
Brazilya	0,9	Fransa	2,1
Güney Afrika	0,9	OECD	2,3
Macaristan	1	Toplam	2,3
Rusya	1,1	Danimarka	2,4
İtaliya	1,1	Austriya	2,5
İspaniya	1,1	Almanya	2,5
Yeni Zelanda	1,2	ABD	2,6
İrlanda	1,3	İzlanda	2,8
Çin	1,4	İsviçre	2,9
Norveç	1,5	Kore	3
Çek Cumhuriyeti	1,5	Japonya	3,3
Lüksemburg	1,6	Finlanda	3,5
		İsveç	3,8

Tablo-15: Ülkelerin Dış Ticareti (İhracat-Milyar \$ Dolar)

YILLAR	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Fransa	210,2	213,4	232,1	216,2	233,3	284,1	283,9	283,4	300,5	302,3	295,6	299,8	304,9	357,9	413,9	434,4	479
Almanya	406,4	402,7	430,2	380	427,3	523,9	512,7	512,4	543,8	542,8	550,2	572	615,6	748,5	911,8	977,8	1126
İngiltere	183,8	182,2	187,1	181,4	202,7	242,2	258,9	281,2	273,4	270,7	282,9	272,6	280,6	307,7	348,2	384,4	444,4
Japonya	286,9	314,5	340,5	362,3	397,7	443,3	410,9	421	388,1	417,1	479,2	402,6	416,7	472	565,7	594,9	646,7
İsviçre	63,8	61,5	65,7	64,5	70,3	81,6	79,7	76,2	78,9	80,3	80,5	82,1	87,9	100,7	116,8	130,9	147,9
Rusya	..	..	..	..	..	..	88,7	87,4	72,3	72,9	103,1	100,7	106,7	133,7	181,6	241,2	301,6
Amerika	374,4	421,7	447,3	464,8	512,3	583	622,8	687,5	680,4	692,8	780,3	731	693,2	723,7	817,9	904,3	1037
AB-15	1370,7	1366,1	1455	1501,6	1651,4	2024	2075,2	2081,8	2154,5	2163,4	2210,9	2225	2361	2810	3340	3586	4034
OECD	2459,5	2529,8	2732	2719,5	3100,5	3703,9	3807,5	3958,4	3993,4	4103,7	4432,7	4291	4438	5111	6078	6645	7506
Türkiye	13	13,6	14,7	15,3	18,1	21,6	23,2	26,2	27	26,6	27,8	31,3	35,8	47,3	63,1	73,5	85,3

Tablo-16: Ülkelerin Dış Ticareti (İthalat-Milyar \$ Dolar)

YILLAR	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Fransa	233,2	230,8	239	210,1	228,3	273,5	277,7	266,6	285,8	292,8	304	304	304	362	434	476	530
Almanya	349,3	389,1	408	342,6	381,7	464,3	444,4	445,3	471,6	473,5	495,4	486	490	602	718	777	919
İngiltere	223,7	209,8	223	209,4	234	268,2	287,6	307,5	320,3	323,8	339,4	338	359	394	461	516	606
Japonya	234,8	236,7	234	241,7	276,1	336,1	349,2	338,8	280,6	309,9	379,7	349	338	384	455	516	579
İsviçre	69,7	66,5	65,7	62	67,9	80,2	78,2	75,9	80,1	79,9	82,5	84,2	83,7	96,4	110	127	141
Rusya	..	..	..	..	..	..	61,1	67,6	43,7	30,3	33,9	41,9	46,2	57,3	75,6	98,6	138
Amerika	516,7	509,2	554	603,2	689	770,8	817,6	898	944,4	1059	1258	1180	1202	1305	1525	1732	1919
AB-15	1439	1457	1531	1459	1602	1931	1968	1972	2078	2130	2226	2207	2285	2742	3283	3612	4120
OECD	2628	2642	2821	2713	3131	3700	3856	4001	4079	4328	4816	4634	4772	5523	6590	7384	8382
Türkiye	22,3	21	22,9	29,4	23,3	35,7	43,6	48,6	45,9	40,7	54,5	41,4	51,3	69,3	97,5	117	137

Yeterli Ar-Ge yatırımının yapılmaması ülkeleri dışa bağımlı hale getirmektedir. Bu dışa bağımlılığı son yıllarda ülkemizde kronik hale gelen dış ticaret açığı çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. 2007 yılı ilk yarısı rakamlarına göre ihracatın ithalatı karşılama oranı %61,90'a gerilemiştir. Bu durumu yaratan diğer koşulları göz ardı etmemek kaydıyla (döviz kurlarının düşüklüğü, gümrük politikaları vs.) en büyük sebep olarak karşımıza çıkan husus, ülkemizde üretilen bir malın (hammadde-makine/teçhizat vs.) daha kalitelisinin ve/veya daha ucuzunun yurt dışından temin edilebilmesidir. Bunun da sebebi bu ülkelerin söz konusu malı daha yüksek teknolojiyle ve/veya daha ucuza üretebilmesidir

Tablo-17: Ülkelerin Dış Ticareti (Net Dış Ticaret-Milyar \$ Dolar)

YILLAR	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Fransa	-23,1	-17,4	-6,8	6,2	5	10,6	6,2	16,8	14,7	9,5	-8,5	-4,4	1,1	-4,5	-20,5	-41,6	-50,9
Almanya	57,1	13,6	22	37,4	45,6	59,6	68,3	67,1	72,3	69,3	54,8	85,7	125,6	146,8	193,6	200,4	206,8
İngiltere	-39,9	-27,6	-35,3	-28	-31,3	-25,9	-28,7	-26,3	-46,9	-53,2	-56,6	-65,4	-78,8	-85,8	-113	-131	-162
Japonya	52,1	77,8	106,9	120,6	121,6	107,1	61,8	82,2	107,5	107,2	99,6	54	79,1	88,5	110,5	79,1	67,7
İsviçre	-5,9	-5	-	2,5	2,4	1,5	1,5	0,2	-1,2	0,4	-2	-2,1	4,2	4,2	6,8	4,4	6,5
Rusya	..	..	..	..	..	..	27,6	19,7	28,6	42,6	69,2	58,8	60,5	76,3	106,1	142,7	163,8
Amerika	-142	-87,5	-106	-138	-177	-188	-195	-211	-264	-366	-478	-449	-509	-581	-707	-828	-882
AB-15	-68,7	-90,4	-76,4	42,8	49,7	92,7	106,8	109,8	76,4	33	-14,7	17,4	75,5	67,9	57	-25,3	-86,4
OECD	-169	-112	-88,9	6,2	-30,4	3,7	-48,7	-43	-85,1	-224	-384	-343	-334	-412	-512	-739	-876
Türkiye	-9,3	-7,5	-8,2	-14,1	-5,2	-14,1	-20,4	-22,3	-19	-14,1	-26,7	-10,1	-15,5	-22,1	-34,4	-43,3	-52,1

Türkiye İstatistik Kurumu’nun 28.02.2008 tarihinde yayınladığı “2006 Yılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri Araştırması” ülkemizde yapılan Ar-Ge yatırımlarının miktarı ve sektörel dağılımı ile ilgili önemli bir takım sonuçlar ortaya koymaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından gerçekleştirilen 2006 yılı Ar-Ge Faaliyetleri Araştırması sonuçlarına göre; Türkiye’de Ar-Ge harcamalarının toplam olarak 4.399 milyon YTL ve bu harcamaların gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) içindeki payının %7,6 olduğu tespit edilmiştir.

Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcaması, 2006			
	Cari fiyatlarla (YTL)	Satın alma gücü paritesi (ABD \$) ⁽¹⁾	ABD Doları ⁽²⁾
Toplam Ar-Ge harcaması	4 399 880 662	4 883 330 368	3 055 472 682
Ar-Ge harcaması/ GSYİH (%)	7,6		
⁽¹⁾ Satınalma gücü paritesi (1 ABD Doları = 0,901 YTL) ⁽²⁾ İthalat ağırlıklı ortalama dolar kuru (1 ABD Doları = 1,4406 YTL)			
Kaynak: TÜİK Haber Bülteni, 28.02.2008, Sayı: 31			

Bu rakamların ne ifade ettiğini daha iyi anlayabilmek için bazı karşılaştırmalar yapmak faydalı olacaktır. Avrupa Komisyonu Genel Araştırmalar Direktörlüğü’nün yayınladığı 2005 yılına ait araştırma geliştirme faaliyetlerine en çok kaynak ayıranlar

listesinin ilk 50 sırasındaki şirketlerin 2005 yılında toplam Ar-Ge harcamaları 168 milyar avroyu bulmaktadır. Bu tüm dünyadaki Ar-Ge harcamalarının %46'sına tekabül etmektedir. İlk 50 şirketin ilk üç sırasında ABD'li şirketler bulunmaktadır. Ford Motor 6,78 milyar dolar, Pfizer 6,30 milyar dolar, General Motors ise 5,68 milyar dolar ile ilk üç sırayı paylaşıyorlar.¹⁴⁶

Görüldüğü üzere, Türkiye'nin 2006 yılı toplam (kamu ve özel sektör) Ar-Ge harcaması yaklaşık 2,5 milyar avro ile Ford Motors'un yaptığı Ar-Ge harcamasının ancak üçte birine denk gelmektedir. Başka bir ifade ile tek başına Ford Motors, Türkiye'nin yaptığı toplam Ar-Ge harcamasının yaklaşık üç katını yapmaktadır

Bir diğer husus ise hali hazırda yapılan Ar-Ge harcamalarının kamu ve özel sektör arasındaki dağılımıdır. AB ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerde mevcut Ar-Ge harcamalarının %70'i özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. Çin'de de bu oran %70'tir. 1980'den sonra hızla büyüyen İrlanda'da ise kamu %32,9'luk bir Ar-Ge yatırımı yapmaktadır. Türkiye'de 2006 yılı rakamları ile yapılan Ar-Ge harcamalarında kamunun payı %63'tür. Harcamaların finans kaynaklarına baktığımızda ise harcamaların %48,6'sı kamu kesimi, %46'sı ticari kesim, %5,4'ü diğer kaynaklar tarafından karşılandığı görülmektedir

Tablo-18: AR-GE Harcamaları ve Kamu Destekleri (Milyon YTL) [2005 Sabit Fiyatlarıyla]

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
GSYH							
AR-GE							
Harcaması	2780	2335	2340	2685	3190	3835	4055
Kamu							
Harcaması	186	207	269	529	598	970	1186

Kaynak: TÜİK Ar-Ge İstatistikleri

Tabloya baktığımızda özellikle ihracatında son yıllarda arttığını görüyoruz. Ar-Ge'nin önemi ülke sanayisinin kalkınmasına yöneliktir. Aynı zamanda üretim maliyetlerinin

azalmasında da etkin rol oynamaktadır. Teknolojiyi dışarıdan transfer etmek değil de içeriden sağlamak önemlidir. İthalatın artışı da söz konusudur. İthalatta ki, artışa sebep olan amillerden en başlıcası petroldür. Son birkaç yıldır petrol fiyatlarında artışları söz konusudur.

3.4. AR-GE ve Yenilik

Günümüzde, yeniliğin ve ekonomik büyümenin kaynağı olarak işletmeler gösterilmektedir. Pazarın ihtiyaçlarının önceden belirlenerek bunların yeni veya yenilikçi ürünlerle karşılanması, günümüz işletmelerinin varlık nedeni durumuna gelmiştir. Piyasanın lider konumundaki işletmelere bakıldığında, bunların en önemli özelliklerinin yeni ürün veya üretim yöntemleri geliştirmek olduğu görülür.¹⁴⁷ Başka bir ifadeyle, günümüzün yoğun rekabet ortamı içinde işletmeler, Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) ve yenilik çalışmalarına yöndedikleri ölçüde başarılı olabilmektedirler.¹⁴⁸

Ülkemizde işletmeler, gerek kendi bünyelerinde ayrı bir birim olarak oluşturdukları Ar-Ge bölümlerinde gerekse teknoloji geliştirme bölgelerinde faaliyet göstererek Ar-Ge faaliyetlerinde bulunmaktadır. Ayrıca, kendi bünyelerinde Ar-Ge bölümü kurmaya finansal olanağı yetmeyen veya teknoloji geliştirme bölgelerinde Ar-Ge faaliyetlerinde bulunamayan işletmeler, işletme dışında bulunan uzman Ar-Ge kurum ve kuruluşlarından destek alma yoluna da gitmektedirler. Ar-Ge faaliyetlerinin sonucunda yeni ürünler geliştirilmektedir. Ar-Ge faaliyetlerinin somut göstergesi, faaliyetler sonucu alınmış olan patent gibi sinai mülkiyet haklarıdır. Uluslararası Muhasebe Standartı - 38 “*Maddi Olmayan Varlıklar*” (IAS-38)’ın¹⁴⁹ 5. paragrafında ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Tebliği Seri XI, No: 25’in¹⁵⁰ 177. maddesinde Ar-Ge faaliyetleri, yeni bir ürünün modeli gibi fiziki varlık şeklinde ortaya çıksa da, fiziki varlık bu faaliyetlerin maddi olmayan unsuruna göre ikincil önem arz eder ifadesi yer almaktadır. Patent, faydalı model, ticaret ve hizmet markaları, coğrafi işaretler,

¹⁴⁷ Müfit AKYOS; “*Firma Düzeyinde Yenilikçilik (Yenilik) ve Bilgi Yönetimi*”, http://sistem.ie.metu.edu.tr/known_info_ozet.htm, Erişim: 03.07.2008

¹⁴⁸ İpek SAVAŞCI ve Yiğit KAZANÇOĞLU; ***Firmaların Yenilik Yaratma Sürecinde Serbest Bölgelerin Rolü***, 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 25-26 Kasım 2004, Anemon Otel, Eskişehir, s.517.

¹⁴⁹ International Accounting Standard 38, “*Intangible Assets*”, http://europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/committees_en.htm#arc, Erişim: 10.07.2008. Bu standart, önceki adıyla Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC), yeni adıyla Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından Temmuz 1998’de yayınlanmış, Ocak 1999’da yürürlüğe girmiş ve Mart 2004’te revize edilmiştir.

¹⁵⁰ Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ, Seri: XI, No: 25, <http://www.spk.gov.tr/mevzuat/Doc/spk16.doc.>, Erişim: 10.07.2008. Bu tebliğ, Ocak 2005’den itibaren yürürlükte olup Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS)/Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) ile uyumludur

endüstriyel tasarımlar ve entegre devre topografyaları gibi sinai mülkiyet hakları işletme içinde geliştirilen maddi olmayan varlık (MOV) unsurlarıdır.¹⁵¹

3.4.1. Yenilik

Yenilik kavramının farklı yazarlar tarafından yapılmış çeşitli tanımları olmakla birlikte, işletmelerle ilişkili olarak yenilik, “*işletme tarafından bir düşüncenin, aracın, sistemin, politikanın, programın, ürünün, hizmetin veya sürecin ilk kez sunulması ya da kullanılması*” olarak tanımlanabilir.¹⁵² Yenilik teknik bir deyimden ziyade daha çok ekonomik ve sosyal bir kavramdır. Yenilik (inovasyon) yeni bir ürün, süreç veya hizmeti pazara sunulmasıdır. Tek başına yenilik yeni bir bilgiden daha fazlasını ifade etmektedir. İşletmeler için yenilik “yeni bir eylem potansiyeli veya yeni bir zenginlik kaynağı” anlamına gelmektedir.¹⁵³

Yenilik, bir fikri satılabilir, yeni ya da geliştirilmiş bir ürün ya da mal ve hizmete dönüştürmek demektir.¹⁵⁴ Yaratıcılığın toplumsal yaşama aktarılmasıdır. Yaşam ile yeni bir ilişkinin meydana getirilmesidir.¹⁵⁵ Yenilik teknik, endüstriyel ve ticari adımlar bütünüdür. Yine yenilik teknolojik değişimin parçası olarak tanımlamıştır.¹⁵⁶

Yenilik, işletmelerin rekabet üstünlüğü elde etmesinde, karlarının ve nakit akışlarının artmasında, sektörde rakiplerin önünde yer almasında belirleyici bir yol, güçlü bir rekabet silahıdır. Yenilik, bir birey ya da başka bir uygulayıcı birim tarafından yeni kabul edilen bir düşünce, uygulama veya nesne olarak tanımlanabilir.¹⁵⁷ Yenilik, değişim, yaratıcılık, gelişme

¹⁵¹ Hikmet Uluşan; “*Ar-Ge Faaliyetleri Sonucunda Geliştirilen Yeni Bir Ürüne Ait Patent Hakkının Değerlemesi ve Kayıtlanması*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 29, Aralık 2005.

¹⁵² Hasan Kürşat GÜLEŞ ve Hasan BÜLBÜL; **Yenilikçilik**, Ankara: Nobel Yayınları, 2004, s.125

¹⁵³ Ufuk DURNA; **Yenilik Yönetimi**, Nobel Yayınları, Ankara, 2002, s.10.

¹⁵⁴ Halime İnceler SARIHAN; **Rekabette Başarının Yolu Teknoloji Yönetimi**, Gebze: Desnet Yayınları, 1998, s.131.

¹⁵⁵ http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=509, Erişim: 22.06.2008

¹⁵⁶ http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=38, Erişim: 22.06.2008

¹⁵⁷ Mahmut TEKİN, Hasan Kürşat GÜLEŞ ve Adem ÖĞÜT; **Teknoloji Yönetimi**, Ankara: Nobel Yayın, 2003, s.139

ve risk alma kavramları ile bütünleşmiş uzun dönemli bir performans göstergesidir.¹⁵⁸ Yenilik, eskiden bir dâhinin bir buluş yapması ya da akıllı birinin bir fikri alıp ticari bir faydaya dönüştürmesi olarak görülmekteydi. Ancak bugünün iş dünyasında yenilik, bir kerelik değil tekrarlanabilir, sistemleştirilebilir ve şirketlerin yapısına yerleştirilebilir bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁵⁹

Drucker'a göre yenilikçiliğin tetikleyicisi girişimcilik ruhudur. Gerek yeni pazarların oluşumu olsun gerek yeni mamul üretimi olsun her biri girişimcilik ruhunun sonucunda oluşan yeniliklerdir.¹⁶⁰ Davis ve Devinney farklı bir tanımla yeniliği, yeni ya da mevcut bir problemi/ihtiyacı gidermek için yeni ya da farklı bir çözüm yolu olarak tanımlamaktadır. Davis ve Devinney bu tanımın yeni ürünler, yeni üretim süreçleri, yeni malzemeler ve kaynaklar, yeni pazarlar ve yeni organizasyon biçimleri gibi geleneksel yenilik tanımlarının çoğunu kapsadığını ifade etmektedir.¹⁶¹

AB ve OECD literatürüne göre yenilik (inovasyon), bir süreç olarak bir fikri pazarlanabilir bir ürün veya hizmete, yeni ya da geliştirilmiş bir üretim veya dağıtım yöntemine ya da yeni bir toplumsal hizmet yönetimine dönüştürmeyi ifade etmektedir.¹⁶²

Buluş ve yenilik kavramları incelendiğinde şunlar söylenebilir. Buluş, ürün, hizmet ve süreç için yeni bir düşüncenin yaratılmasıdır. Buluş bazı istekleri tatmin eden, önceden var olan bilginin yeni bir bileşimidir. Bir girişimci yeni bir mal veya hizmet ürettiğinde ya da yeni bir yöntem veya girdi kullandığında bu girişimci teknik bir değişim yapmıştır. Bu girişimciye mucit olarak, yaptığı eyleme de buluş olarak bakılabilir.¹⁶³

Yenilik Ar-Ge çalışmalarının bir fonksiyonudur. Dünyada Ar-Ge çalışmalarının belli başlı kaynakları özel sektör, kamu sektörü, uluslararası sektör ve yükseköğretim sektörü olmak üzere dört grupta incelenebilir. Son dönemde dünya genelinde Ar-Ge sektöründe

¹⁵⁸ Zuhal AKAL; *Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Performans Kavramları ve Performans Yönetimi*, Milli Produktivite Merkezi, Ankara, Ocak 2003

¹⁵⁹ Ali ÖZGENÇ; "İnovasyon Gündemi", *Capital Dergisi*, 5 Ekim 2006, www.capital.com.tr, Erişim: 02.07.2008

¹⁶⁰ DURNA; 2002, a.g.e. s.5.

¹⁶¹ GÜLEŞ ve BÜLBÜL; 2004, a.g.e. s.125

¹⁶² Cemil ARIKAN, M. AKSOY, M. DURGUT ve A. GÖKER; *Ulusal İnovasyon Sistemi Kavramsal Çerçeve, Türkiye İncelemesi ve Ülke Örnekleri*, İstanbul: TÜSAİD Yayınları, Yayın No: TÜSİAD-T/2003/10/362, s.518.

¹⁶³ DURNA; 2002, a.g.e. s.10.

önemli bir büyüme gözlenmektedir.¹⁶⁴ Yenilik, Ayhan'a¹⁶⁵ göre Ar-Ge ve Patent arasındaki faaliyetlerdir. Şekilde yeni bir fikrin patent alınmasına kadar olan süreç görülmektedir. Önce yeni bir ürüne dönüşebilecek fikirler elde edilmekte daha sonra bunlar Ar-Ge faaliyetleriyle yeniliğe dönüşmekte, sonuçta yeni bir ürün elde edilerek daha sonra da bu ürünün patentinin alınması ile bu süreç bitmektedir. Ancak, bu bağlamda başarı, yenilik faaliyetinin işletmenin kurumsal stratejisi ile bütünleşmiş olmasına bağlıdır. Bu süreçte yenilik Ar-Ge ve patent arasında yer alan bir faaliyetlerdir.

Ar-Ge kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında 1950-60'lı yıllar 1. Kuşak Ar-Ge, 1970-80'li yıllar 2. kuşak Ar-Ge ve 1990 yılından günümüze kadar geçen ve halen devam etmekte olan dönem de 3. kuşak Ar-Ge dönemi olarak ele alınabilir.¹⁶⁶ 20. yüzyılın başlarına ve hatta II. Dünya Savaşı sonlarına kadar, araştırma - geliştirme fonksiyonunun önemi yeterince kavranamamış ve o çağın teknolojik çeşitliliğinin az olması ve teknoloji üreten ülke sayısının sınırlı olması nedeniyle küresel bir Ar-Ge üretimi de söz konusu olmamıştır. Ancak II. Dünya Savaşı sonrası dünya ekonomisinde, siyaset ve eğitim sistemlerinde yeni arayışlar ve yeni modeller geliştirme çabaları başlamıştır. Bunun sonucunda endüstrileşme yeni bir boyut kazanmış endüstriye hayat verecek yenilik üretimi her yönüyle birçok ülkenin gündemine girmiştir. Sanayi üretiminin yaygınlaşmasıyla birlikte yenilik faaliyetlerine dayalı rekabetin önem kazanması dikkati çekmiştir.

Yenilik türlerine göre; ürün yeniliği, süreç yeniliği, pazarlama yeniliği ve organizasyonel yenilik olarak sınıflandırılabilir.¹⁶⁷

¹⁶⁴ R. F. BERNAY; “Üniversitelerimiz ve AR –GE”, **Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık**, 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun, <http://www.turkpatent.gov.tr/sorucevap/brosurler/Patent.htm>, Erişim: 26.06.2008

¹⁶⁵ Ahmet AYHAN; *Dünden Bugüne Türkiye’de Bilim ve Teknoloji ve Geleceğin Teknolojileri*, İstanbul: Beta Yayınevi, 2002

¹⁶⁶ GENBİLİM EDITÖR; “Ar-Ge Nedir?”, <http://www.genbilim.com/content/view/1956/89/>, Erişim: 20.06.2008

¹⁶⁷ TÜBİTAK Bilim ve Teknoloji Politikaları Dairesi, “Oslo Kılavuzu Işığında Yenilik”, Eylül 2005, http://www.tubitak.gov.tr/destekler/taral/pdf/Oslo_ozetsunum_20050913_1059_SA.pdf, Erişim: 25.06.2008

3.4.2. Yenilik Yapma Nedenleri

Yeniliklerin ortaya çıkmasını sağlayan fırsatlar olarak da ifade edebileceğimiz yenilik kaynakları, Peter F. Drucker tarafından iki grup halinde toplanmaktadır. Birinci gruptakiler işletme veya sektör içerisinde yer alır (Beklenmedik gelişmeler, uyumsuzluklar, süreç ihtiyaçları, sektör ve Pazar yapısındaki değişiklikler). İkinci gruptakiler ise işletmenin dışındaki sosyal ve entelektüel ortamlarda yer alır (Demografik yapıdaki değişiklikler, algılama değişiklikleri, yeni bilgi) ¹⁶⁸

Yenilik yapma nedenleri, Peter F. Drucker tarafından yapılan ayrım da dikkate alınarak, işletme içi nedenler ve işletme dışı nedenler olarak ikiye ayrılabilir:

3.4.2.1. İşletme İçi Nedenler

İşletme içi yenilik yapma nedenleri arasında; yenilikçi tanınmak ve bunu sürekli kılmak, seçim yapılabilir geniş bir ürün yelpazesine sahip olmak, kârı yükseltme umuduna ve isteğine sahip olmak, işletmede morali yüksek tutmak ve daha fazla yenilik yapılabilir, yaratıcılığa elverişli örgütsel ortamlar oluşturabilmektir. Ayrıca yetenekli ve istekli işgörenleri işletmeye çekebilmek ve bunların işletmede kalmasını sağlamak, işletmede tüm işgörelere işlerinden zevk almaları ve işlerine anlam kazandırma olanakları vermek ve işletmenin sorunlarının çözümünde onlardan yardım isteyerek onları işe karşı motive etmek gibi işgörelere ilgili sebepler de olabilir. ¹⁶⁹

3.4.2.2. İşletme Dışı Nedenler

İşletme dışı nedenleri, pazarla ilgili ve sosyal nedenler olmak üzere ikiye ayırabiliriz. ¹⁷⁰

¹⁶⁸ Yılmaz ÜRPER; *Girişimcilik*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2004, s.44.

¹⁶⁹ Necati TAŞKIRAN; *Yaratıcılık ve Yenilik Yönetimi (Ders Notları)*, 2004, s.15.

¹⁷⁰ TAŞKIRAN; 2004, a.g.k. s.16.

Pazarla ilgili nedenler öncü işletme olmak, öncülüğü korumak, rakipler karşısında teknik üstünlük sağlamak, pazarda bir ürünün tek satıcısı olmak gibi kaygılara dayanmaktadır.

Sosyal nedenler ise, değişiklik bekleyen tüketicileri tatmin etmek, kamu organları karşısında işletmenin toplumsal yararlılığını kanıtlamak ve büyük işletmelerle ilgili olarak şüpheleri olan kamuoyu hakkında olumlu bir izlenim bırakmaktır.

İşletmelerin yenilik yapma nedenleriyle ilgili olarak çevresel faktörleri düşündüğümüzde ise karşımıza şu faktörler çıkmaktadır:¹⁷¹

- Rekabet
- Teknolojik Değişim
- Sosyo-Kültürel Gelişmeler
- Çok Uluslu Şirketler

3.4.3. Yeniliğin Stratejik Önemi

İnsanların yaşamını sürdürebilmesi için yetecek minimum ihtiyaçlar karşılanırsa bile insanoğlu hep daha az çaba sarfedip, daha rahat bir hayat sürmeyi istemiştir. İnsanların bu istek ve ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla, yeni ürün veya süreç yeniliği kavramları ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir büyüme aracı olarak görülen yenilik, işletmelere yaratıcı, enerjik bir çalışma ortamı ve insanlara yeni iş fırsatları sağlamaktadır. Bunun yanında taleplerin daha iyi karşılanmasını sağlayan yenilik, müşteri bağlılığını ve memnuniyetini arttırıcı bir rol oynamaktadır. Bir işletme yeniliklere ne kadar kapalıysa, zamanın ve çevrenin gerektirdiği koşullara uymakta güçlük çekecek, değişim ve adaptasyon yeteneği az olacak ve dolayısıyla, gelişme ve yaşama gücünü önemli ölçüde yitirecektir. Böylece, yenilik yapma bir işletmenin yeni gereksinimlere ve çevresel koşullara uyabilmesinin en önemli kistası olmaktadır.

¹⁷¹ Gönül BUDAK ve Gülay BUDAK; *İşletme Yönetimi*, İzmir: Barış Yayınları, Fakülteler Kitabevi, 2004, s.27.

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler ve artan rekabet sonucu, yenilik yapmak işletmelerin hayatta kalması için zorunluluk haline gelmiştir. Yenilik, ürünleri çeşitlendirmek ve işletme alanlarını genişletmek ya da mevcut ürün hatlarını büyütmek ve korumak için kullanılabilir.¹⁷²

Belli sahalarda faaliyet gösteren işletmeler için amaç, ihtiyaçlara daha iyi uyan, daha çok kazanç getiren ve daha ucuza mal edilebilen üretimde bulunmaktır. Bu amaç için harcanan çabalar, devamlı bir yenilik sürecinin doğmasını gerektirir.¹⁷³ Yenilikçilik, bir ülkede sürdürülebilir büyümenin, toplumsal refahın ve istihdamın sağlanması için tek çözümdür. Yenilik, işletmenin içinde bulunduğu sektörde rekabet üstünlüğü sağlaması için önemli bir araç olarak görülmektedir.¹⁷⁴ Yenilik faaliyetleri gerek ülkeler arası, gerekse işletmeler arası rekabette bir ürünü müşteri isteklerine göre üretme ve sunma, bu üretimi ve sunuşu ekonomik bir şekilde gerçekleştirmenin yanı sıra yeni ürün üretip pazara sürmek de işletmeler için önemli bir avantaj sağlamaktadır.¹⁷⁵

Günümüzde rekabetçi üstünlük elde edebilmek için işletmelerin kendilerini tamamen farklı bir biçimde yeniden tanımlaması, temel stratejilerini yeniden yaratması, içinde bulunduğu sektörü yeniden keşfetmesi yani rakiplerinden farklı olabilme ve ürün ve hizmetlerinde fark yaratabilme yeteneğine sahip olması gerekir.¹⁷⁶ Uzun vadede bir işletmeyi değerli kılan şey yenilikçi olmaktır.¹⁷⁷

¹⁷² DURNA; 2003, a.g.e. s.125

¹⁷³ Erol EREN; *İşletmelerde Yenilik Politikası*, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul: Formül Matbaası, 1982, s.21

¹⁷⁴ Mahmut TEKİN ve Nuri ÖMÜRBEK; *Küresel Rekabet Ortamında Teknolojik İşbirliği ve Otomotiv Sektörü Uygulamaları*, Ankara, 2004, s.120

¹⁷⁵ Hasan DEMİRKIRAN; “*Rekabet Üstünlüğü İçin Yenilik ve Tasarım*”, <http://www.destekpatent.com.tr>, Erişim: 02.07.2008

¹⁷⁶ Coşkun AKTAN ve İstiklal VURAL; *Rekabet Gücü ve Rekabet Stratejileri*, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Aralık 2004, s.118

¹⁷⁷ Ernest GUNDLING; *Yeniliğin 3M Yolu*, Çeviren: Oya Gülbahçe, İstanbul: Elma Yayınevi, 2002, s.15

3.4.4. Yenilik Türleri

Yeniliğin tanımında olduğu gibi yenilik çeşitlerinin sınıflandırılmasında da farklılıklar göze çarpmaktadır. Genel olarak yazarların ve araştırmacıların buluştukları ortak ayırmalardan bazıları aşağıda kısaca açıklanmıştır.

3.4.4.1. Ürün-Süreç Yeniliği

Ürün yeniliği, özellikleri ya da tasarlanan kullanım alanları tamamıyla yeni veya önemli ölçüde iyileştirilmiş olan mal veya hizmetlerdir.¹⁷⁸ Ürün yeniliği, işletmedeki mevcut bir ürünün yeni modellerinin geliştirilmesi, işletme için kendisinden yeni modellerin türetilbileceği temel bir ürünün geliştirilmesi, işletme için yeni bir ürünün geliştirilmesi ve dünya için yeni bir ürünün geliştirilmesi şeklinde olabilmektedir.¹⁷⁹

Süreç yeniliği ise; yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir üretim veya teslim yönteminin gerçekleştirilmesidir. Bu yenilik, teknikler, teçhizat ve/veya yazılımlarda önemli değişiklikler içermektedir.

3.4.4.2. Radikal-Kademeli Yenilik

Radikal yenilikler, daha çok yeni bir ürün ve/veya pazarın oluşma aşamasında karşımıza çıkmaktadır. Radikal yenilikler, yüksek maliyet ve risk oranı taşıdığı için karar aşamasında işletmelerin çok dikkatli olmalarını gerektirmektedir. Bu yüksek riskin ise getirisi sektörde ilk olmanın avantajıyla elde edilen yüksek kârlılık oranlarıdır. Kademeli yenilikler ise daha çok mevcut ürün ya da süreçte kalite, maliyet, zaman ve verimlilik gibi unsurların geliştirilmesi amacını gütmektedir.

¹⁷⁸

TÜBİTAK; *Oslo Kılavuzu*, Eylül 2005, s.52.

¹⁷⁹

TÜBİTAK-TİDEB Teknoloji İzleme ve Değerlendirme Başkanlığı,
<http://fp6.pamukkale.edu.tr/tidebfaaliyetleri.ppt>, Erişim: 25.06.2008

3.4.4.3. Organizasyonel Pazarlama Yeniliği

Organizasyonel yenilik; işletmenin ticari uygulamalarında, işyeri organizasyonunda veya dış ilişkilerinde yeni bir organizasyonel yöntem uygulamasıdır.¹⁸⁰ Pazarlama yeniliği; ürün tasarımı veya ambalajlaması, ürün konumlandırması, ürün tanıtımı veya fiyatlandırmasında önemli değişiklikleri kapsayan yeni bir pazarlama yöntemidir.

3.4.5. Araştırma Geliştirme ve Yenilik Stratejileri

İşletmelerin küresel rekabet ortamında faaliyetlerini başarı ile sürdürebilmeleri ve mevcut-potansiyel rakipleri karşısında stratejik bir konumlandırma yapabilmeleri için takip etmeleri gereken bazı stratejiler vardır. Aşağıda bunlardan bazıları kısaca açıklanacaktır.

3.4.5.1. Saldırgan Yenilik Stratejisi

“Saldırgan” bir yenilik stratejisi yeni ürünlerin ortaya çıkarılması konusunda rakiplerinin önüne geçerek teknoloji liderliğini ve piyasa liderliğini ele geçirmek anlamına gelmektedir.¹⁸¹ Belirli ve tek bir teknolojik buluştan yararlanmak amacıyla kurulan küçük işletmeler dışında tüm saldırgan strateji izleyen işletmeler yoğun bir şekilde işletme içinde Ar-Ge çalışmaları yapmaktadırlar.¹⁸² Ancak saldırgan strateji izleyen işletmelerin sadece çok güçlü teknik imkânlarla ve Ar-Ge departmanına sahip olması yetmez. Aynı zamanda bu yapıdaki işletmelerde enformasyonun çok güçlü olması, insan kaynaklarının ve üst düzey yönetimin yeniliklere ve risk almaya açık olmaları, işletme içi ilişkilerin ve iletişimin iyi düzeyde olması, örgütsel yapının esnek ve öğrenen bir nitelik taşıması çok önemlidir.¹⁸³

¹⁸⁰ D. ANTONIOLI, M. MAZZANTI, P. PINI ve E. TORTIA; “*Adoption of technoorganizational innovations, and industrial relations in manufacturing firms: an analysis for a local industrial system*”, **Economia Politica**, Sayı: 21, Ocak 2004, s.19.

¹⁸¹ Chris FREEMAN ve Luc SOETE; **Yenilik İktisadi**, Ankara: TÜBİTAK Yayınları Akademik Dizisi, 2003, s.308

¹⁸² TEKİN ve ÖMÜRBEEK; 2004, a.g.e. s.103.

¹⁸³ SARIHAN; 1998, a.g.e. s. 61

3.4.5.2. Savunmaya Yönelik Strateji

Bu stratejiyi izleyen bir işletme, için bir teknolojik yenilik yapma yerine mevcut bir teknolojiyi daha ileriye götürme ve ondan tam anlamıyla yararlanma stratejisi daha fazla önem taşımaktadır. Savunmacı bir strateji Ar-Ge'nin olmadığı anlamına gelmez. Savunmacı bir strateji en az saldırgan bir strateji kadar araştırma yoğun olabilir. Fark, yeniliklerin niteliğinde ve zamanlamasındadır. Savunmacı yenilikçiler pazar liderliği beklentisi içinde olmasalar da teknolojik değişim dalgasının etkisiyle geride kalmak da istemezler. İlk yeniliği gerçekleştirerek ortaya çıkacak yüksek maliyetlerin altına girmeyi istemeyebilir ve erken yenilik yapanların karşılaşılabilecekleri sorunlardan ve pazarın yeni yapılanma sürecinden yararlanabileceklerini düşünebilirler.¹⁸⁴

3.4.5.3. Taklitçi Strateji

Taklitçi işletmelerin “sıçramak” hatta “oyunun içinde kalmak” gibi bir isteği yoktur. Yerleşik teknolojilerin liderlerini geriden hatta çoğu zaman uzaktan izlemek ona yetmektedir. Taklitçi işletmeler düşük işgücü, malzeme, enerji ve yatırım maliyetleriyle çalışmayı tercih eden Ar-Ge'ye fazla kaynak ayırmayan işletmelerdir.¹⁸⁵ Bu stratejileri izleyen işletmelerin başarısı üretim maliyetlerinin diğerlerine göre daha az olmasına bağlıdır.

3.4.5.4. Bağımlı Strateji

Bağımlı yenilik stratejisi izleyen işletmeler, teknolojik yenilik açısından güçlü bir işletmenin uydusu ve alt kuruluşu gibi çalışırlar. Müşterilerden bir talep gelirse pazara sundukları ürünün temel özelliklerinde ve hizmette bir değişiklik yaparlar.¹⁸⁶ Bağımlı işletmeler genellikle ürün tasarımında ve Ar-Ge çalışmalarında tamamen büyük işletmeye

¹⁸⁴ FREEMAN ve SOETE; 2003, a.g.e. s.314.

¹⁸⁵ SARIHAN; 1998, a.g.e. s.63.

¹⁸⁶ Michael PORTER; *Rekabet Stratejisi*, Çeviren: Gülen Ulubilgen, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2000, s.31.

bağı olan sermaye yoğun işletmelerdir. Tam bağımlı strateji izleyen işletmeler, büyük ölçekli ve teknolojik bakımdan güçlü bir şirketin bir departmanı gibi çalışırlar.

3.4.5.5. Geleneksel Strateji

Bağımlı işletme ile geleneksel stratejiyi izleyen işletme arasındaki en önemli fark ürünün niteliğinden kaynaklanmaktadır. Bağımlı işletmenin ürününde tasarım ve ürün spesifikasyonlarının dışarıdan gelmesine bağı olarak önemli değişimler ortaya çıkabilmektedir. Oysa geleneksel strateji izleyen işletme pazarda herhangi bir değişiklik talebi ve rekabet koşullarında bu yönde belirgin bir uyarıcı olmaması nedeniyle herhangi bir değişiklik yapma gereği duymamaktadır. Ayrıca bu işletmeler bir ürün yeniliği yapabilecek bilimsel ve teknik yeteneklere sahip değildir. Bu işletmeler geliştirilen yeni bir teknikten çok “moda” anlamında bazı tasarım değişiklikleri yapabilmektedirler.¹⁸⁷

3.4.5.6. Fırsatları İzleme Stratejisi

Bu stratejiyi uygulayan işletmeler, tıpkı bir askeri stratejide olduğu gibi rakiplerinin zayıf yönlerini ararlar.¹⁸⁸ Çoğu kez bir işletmenin diğer bir işletmeyle aynı yenilikle doğrudan rekabet etmesi çok güç olabilmektedir. Bu yüzden, rakip işletmenin zayıf yönlerini analiz ederek, bu işletmeyle aynı teknolojik yeniliği kullanıp, rakibinin zayıf yönlerinde üstünlük sağlamak ve pazar payını büyütmek mümkündür.

3.4.5.7. Elde Etme Stratejisi

Elde etme stratejisi, belirli bir teknolojik yenilikle ilgili bilginin, iş görenler tarafından işletmede uygulanması sonucu yeniliğin yapılmasıdır. Böylece başka bir işletmede

¹⁸⁷ TEKİN ve ÖMÜRBK; 2004, a.g.e s.106-107.
¹⁸⁸ SARIHAN; 1998, a.g.e. s.64.

yapılan Ar-Ge yatırımları sonucu üretilen teknolojik yenilikten oldukça düşük bir maliyetle yararlanma imkânı doğmaktadır.

3.5. AR-GE Faaliyetlerinin Desteklenmesine Yönelik Teşvikler

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi, Ar-Ge harcamalarına ayırdıkları kaynakların büyüklüğü ile ölçülmektedir. Ar-Ge kalkınmanın sihirli anahtarıdır. Bu alanda gelişmiş Batılı ülkeler arasında amansız çekişme ve yarış yaşanmaktadır. Buna karşılık gelişmekte olan ülkeler kaynak yetersizliği ya da sorunun önem ve ağırlığını henüz kavrayamadıkları için araştırma ve geliştirme harcama yarışının çok gerisinde kalmışlardır.

Bu tür harcamaların tutarı, 2004 yılı verilerine göre, GSMH içindeki oranı AB ülkelerinde % 1,83, ABD’de % 2,67, Japonya’da % 3,00 iken Türkiye’de bu oran % 0,67 düzeyinde kalmıştır. Bu oran gelişen bir ülke olan Türkiye için gerçekten çok düşüktür.

Türkiye bu alanda büyük bir hamle yapmış, 2006 yılında uygulamaya koyduğu yatırım projelerinin hayata geçirilmesi koşulu ile Ar-Ge harcamalarına ayırdığı kaynakların tutarını ilk kez 3.450 milyon Dolar düzeyine çıkarmıştır. Bu tutarın GSMH’ye oranı % 1 gibi rekor bir düzeye ulaşmıştır. Yapılan tahminlere göre 2010 yılında Ar-Ge’ye ayrılacak kaynaklar 8,4 milyar Dolara yükselecek ve bunun GSMH içindeki payı % 2 düzeyine ulaşacak ve Batı standartları yakalanmış olacaktır.

Ar-Ge harcamaları konusunda kamu kuruluşları ile özel sektör kuruluşları ile özel sektör kuruluşları arasında önemli yapısal farklar mevcuttur. Kamu kuruluşları kendi bütçelerine koydukları ödenekler ile Ar-Ge çalışmalarını kolay yürütebilecekleri halde, özel sektör kuruluşları bu tür harcamaları kendi olanakları ile karşılamak zorundadırlar. Bu bakımdan özel sektör kuruluşları, örneğin imalat sanayinde önemli bir araştırma projesinin finanse edebilmek için bütçesine büyük ödenek koymak zorundadır.

Hükümetlerin Ar-Ge projelerini teşvik etmeleri bugün için kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelmiştir. Bütün dünyada bu tür harcamalar başta mali destekler olmak üzere vergi indirimleri ile teşvik edilmektedir.

Türkiye bu alanda Batılı modelleri bir ölçüde benimsemiş ve 2004 yılında kabul edilen 5228 sayılı Yasa ile Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarına eklenen hükümlerle Ar-Ge

harcamaları için vergi avantajları sağlanmıştır. Bu, memleketimiz açısından büyük yenilik sayılabilir.¹⁸⁹

3.5.1. AR-GE'yi Teşvik Eden Araçlar

Ülkemizde Ar-Ge çalışmalarını teşvik amacıyla çıkarılmış 16 adet yasal teşvik mevcuttur.¹⁹⁰ Özel sektörü teşvik eden en önemli teşvik 1 Haziran 1995 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan teşviktir. Ar-Ge’yi teşvik eden yasal araçları; bilimsel olarak, Bakanlar Kurulu Kararı ve vergi yasaları olarak üç başlık altında toplamak mümkündür.

3.5.1.1. Bilimsel Teşvikler

Ar-Ge çalışmalarına "*bilimsel katkı*" yaparak teşvik eden kuruluşları da kendi içinde; üniversiteler, kamusal kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar olmak üzere üçe ayırmak mümkündür.¹⁹¹

3.5.1.1.1. Üniversiteler

Son yıllarda üniversitelerin Ar-Ge harcamaları oldukça artış göstermiştir. Harcamalar daha çok sağlık bilimleri, mühendislik bilimleri ve sosyal bilimler alanlarında yoğunlaşmıştır. Üniversiteler Ar-Ge çalışmalarında özel sektör ile işbirliği yapmaktadır. Bu işbirliğinin hiçbir zaman yeterli düzeyde olduğu söylenemez ise de sevindirici yönü giderek artış göstermesidir.

¹⁸⁹ TUNCER; Mayıs 2006, a.g.m.

¹⁹⁰ İNCELER, 1998, a.g.e. s.88.

¹⁹¹ Salih ÖZEL; "*Araştırma Geliştirme (Ar-Ge) Teşvikleri*", **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 77, Mayıs 1999

3.5.1.1.2. Kamusal Kuruluşlar

Devlet, üstün teknolojik gelişmenin önemine inanarak, kendi kurduğu bir kısım örgütlerle Ar-Ge çalışmalarını teşvik etmek ve desteklemek istemektedir. Bu kamusal örgütlerin başında; Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TEAK), Anadolu Bilim ve Teknoloji Stratejileri Araştırma Enstitüsü gelmektedir. Bu kuruluşlar ülkemizdeki Ar-Ge çalışmalarına koşulları uygun olanlara “bilimsel” ve “parasal” hizmetler vermektedir.

3.5.1.1.3. Gönüllü Kuruluşlar

Bir kısım gönüllü kuruluşlarda Ar-Ge çalışmalarını direkt ya da endirekt olarak desteklemektedir. Gönüllü kuruluşların en başında; Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV), Teknoloji Yönetimi Derneği, Buluş Adamları ve Araştırmacılar Derneği, Buluş Adamları Derneği, Bilim Merkezi Vakfı, Türk Bilim Tarihi Derneği yer almaktadır.

3.5.1.2. Bakanlar Kurulu Kararı

Bakanlar Kurulu’nun 01.06.1995 tarihinde yayımlanan 95/2 Sayılı Ar-Ge yardımına ilişkin Kararı’na göre; *“Sanayi kuruluşlarının, araştırmaya ve yeni ürün ile üretim yönetimi ve teknolojisini geliştirmeye yönelik projelerin uluslararası kurallara uygun olarak desteklenmesi amaçlanmaktadır.”*

Amaçlanan destek ise; araştırma geliştirme giderlerinin belirli bir oranının karşılanması, sermaye desteği sağlanması olmak üzere iki türdedir.

Sermaye kuruluşu ya mal ya da hizmet üretmiş olacaktır. Yeni üründen amaçta *“üründe yenilik”* bir diğer deyimle teknolojik açıdan yeni ürünü içermektedir. Üretim yönetiminde de üretilmekte olan ürünlerin yeni tekniklerle üretilmesinde kullanılan bir yöntem amaçlanmaktadır. Yen ürün, yeni yöntem içeren Ar-Ge çalışmalarının hem

giderlerinin bir bölümü hem de araştırma için kaynak sağlamak üzere sermaye yardımı öngörülmektedir.

Ar-Ge çalışma harcamalarının en fazla %50'si karşılanabilmekte stratejik odak konulu projelere de sermaye desteği verilmektedir. Ayrıca Ar-Ge çalışmalarına bilimse katkı da sağlanabilmektedir.¹⁹²

3.5.1.3. Vergisel Teşvikler

Teknolojik gelişme ve Ar-Ge'nin ülkelerin kalkınmasındaki öneminin farkına varılmasıyla birlikte çeşitli yasal düzenlemelerle bazı teşvik ve yardımlar yürürlüğe girmiştir. Bunlardan vergisel boyutu itibariyle 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ile Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Katma Değer Vergisi Kanunu'nda getirilen düzenlemeler önem arz etmektedir.¹⁹³

Vergisel teşvikleri; vergi erteleme ve taksitlendirme, vergi muafiyet, bağış ve yardımlar, yatırım destekleri, KOSGEB desteği olmak üzere beş başlık altında toplamak mümkündür.

3.5.1.3.1. Vergi Erteleme ve Taksitlendirme

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 1. maddesinin 6 numaralı bendinin son paragrafına eklenen hüküm ile kurumların işletme içi Ar-Ge faaliyetinde bulunmaları teşvik edilmiştir. Getirilen hükümle kurumların, yıl içinde yaptıkları Ar-Ge harcamaları tutarını geçmemek üzere, ilgili dönemde ödemeleri gereken yıllık kurumlar vergisinin %20'sinin kanuni süresinde tahsilinden vazgeçilerek, bu orana isabet eden vergi üç yıl içinde kurumlar vergisinin ödeme taksitleri ile birlikte eşit taksitler halinde ödenecektir. Ancak madde de sözü

¹⁹² ÖZEL; Mayıs 1999, a.g.m.

¹⁹³ Turgay ARBAK; “*Ar-ge Harcamalarının Vergisel Boyutu*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 54, Ocak 2008

edilen Ar-Ge faaliyetlerinin yeni teknoloji arayışına yönelik faaliyetlerden olması gerekir. Aksi halde söz konusu istisna hükmü uygulanmayacaktır.

Bu haktan yararlanmak isteyen mükelleflerin Maliye Bakanlığı'na başvurmaları gerekmektedir.¹⁹⁴

3.5.1.3.2. Vergi Muafiyeti

Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre, kurulan vakıflarla bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunan kurum ve kuruluşlara vergi muafiyeti tanınması ile ilgili usul ve esaslar 15.02.1990 tarih ve 20434 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemeye göre, bilimsel Ar-Ge faaliyetinde bulunan kurum ve kuruluşların muafiyet şartları şunlardır.¹⁹⁵

Bilimsel Ar-Ge faaliyetinde bulunmak üzere kurulacak kurumların;

- Anonim şirket veya vakıf şeklinde kurulması,
- Amaçlarının; mevcut teknolojiyi geliştirme veya yeni teknoloji arayışına yönelik olması,
- Yatırımlarının “*Yatırım Teşvik ve Yatırım İndirimi Belgesi*”ne bağlanmış bulunması,
- TÜBİTAK, DPT ile ilgili diğer bakanlık ve kuruluşların kuruma vergi muafiyeti verilmesinin uygun olacağı yolunda Maliye Bakanlığı'na olumlu görüş bildirmeleri (Vakıf şeklindeki kuruluşlar için, ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görüşü alınır) şarttır.
- Vergi muafiyetinden yararlanmak isteyen vakıflar ile bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunan kurum ve kuruluşlar, senet veya sözleşmelerini bir dilekçeye ekleyerek Maliye Bakanlığı'na başvururlar. Maliye Bakanlığı bu esaslardaki şartlar

¹⁹⁴ ÖZEL; Mayıs 1999, a.g.m.

¹⁹⁵ ÖZEL; Mayıs 1999, a.g.m.

çerçevesinde gerekli uygunluğu sağladıktan sonra, ilgili kuruluşların görüşlerini, merkez denetim elemanının raporunu, senet veya sözleşmenin bir örneğini, kendi görüşünü de ekleyerek Bakanlar Kurulu'ndan vergi muafiyeti kararı alınmak üzere Başbakanlığa gönderir.

3.5.1.3.3. Bağış ve Yardımlar

Bağış ve yardımlar, Ar-Ge faaliyetlerinin yaygınlaştırılması için, bu gibi faaliyetlerde bulunan kurum ve kuruluşlara yapılan her türlü bağış ve yardımların, gelir vergisi mükelleflerince yıllık beyanname ile bildirilen gelirlerden indirilmesi, kurumlar vergisi mükelleflerince ise, gider olarak yazılabilmektedir (GVK Md. 89/2 - KVK Md. 7/15).

3.5.1.3.4. Yatırım Destekleri

Ar-Ge yatırımlarına özel destekler getirilmiştir. Bunlar sırasıyla; yatırım indirimi, kredi sağlanması, dış kredi teminat mektubu giderlerine gider payı olarak özetlenebilir.

- Ar-Ge yatırım projeleri “*özel önem taşıyan sektör yatırımı*” sayıldığından %100 yatırım indiriminden yararlanmaları mümkündür.
- Ar-Ge yatırımlarında araştırma projelerinin alet, makine ve teçhizat alımları ile yatırım giderlerinin %50'si bir kez olmak üzere fon kaynaklarından kredilendirilerek desteklenmektedir. 250 milyon ABD dolarını aşan Ar-Ge yatırım projelerinin tüm harcamalarının %50'si kredilendirilebilmektedir.
- Ar-Ge yatırım projelerinin teminat mektubu giderlerinin %50'si katkı payı olarak devlet tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca Ar-Ge yatırım projelerine dâhil malzemenin ithalinde fon alınmamaktadır.

3.5.1.3.5. KOSGEB Desteği

TÜBİTAK tarafından Ar-Ge yardımı uygulama esasları doğrultusunda yapılacak değerlendirme sonucunda desteklenmesi uygun görülen küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerine ait Ar-Ge projeleri KOSGEB'in vereceği ek destekten yararlanır. Bu destek TÜBİTAK ve KOSGEB tarafından onaylanan projeler için TÜBİTAK tarafından her dönem için düzenlenerek DTM'ye bildirilen Ar-Ge Proje Yardımı Bildirimi'nde belirtilen "*firmaya ödenecek miktar*"ın %20'si tutarındadır.¹⁹⁶

3.5.2. AR-GE Faaliyetleri

Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarında araştırma ve geliştirme harcaması kavramı kullanılmış olmakla birlikte bu kavramın tanımı yapılmamıştır. Bu harcamaların niteliği ve dönem kazancının tespitinde ne şekilde dikkate alınacağı konusunda ise ne bu Kanunlarda ne de Vergi Usul Kanunu'nda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak 1 Seri No.lu Kurumlar Vergisi Kanunu Genel Tebliği ve 38 Seri No.lu Türkiye Muhasebe Standardında¹⁹⁷ tanımlar yer almaktadır.

4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nun üçüncü maddesinde Ar-Ge faaliyetleri, bilim ve teknolojinin gelişmesini sağlayacak yeni bilgileri elde etmek ya da mevcut bilgilerle yeni malzeme, ürün ve araçlar üretmek, yazılım üretimi dâhil olmak üzere yeni sistem, süreç ve hizmetler oluşturmak ya da mevcut olanları geliştirmek amacıyla yapılan düzenli çalışmalar olarak tanımlanmaktadır.

Araştırma ve geliştirme, toplum, kültür ve insan bilgisini de içeren bilgi birikimini artırmak ve bunu yeni uygulamalarda kullanmak için yapılan düzenli yenilikçi çalışmalardan oluşmakla beraber dar anlamda araştırma ve geliştirme, işletmelerde yeni ürün ve üretim süreçlerinin bulunarak ortaya konmasına yönelik sistemli ve yaratıcı çalışmaların bütünüdür ve Ar-Ge'yi ilgili benzer etkinliklerden ayıran temel kriter, Ar-Ge'de dikkate değer ölçüde

¹⁹⁶

ÖZEL; Mayıs 1999, a.g.m.

¹⁹⁷

Maddi Olmayan Duran Varlıklara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 38) Hakkında Tebliğ Sıra No: 26, <http://www.tmsk.org.tr/>, Erişim Tarihi: 29.06.2008.

yenilik ve özgünlük bulunmasıdır.¹⁹⁸ Diğer bir anlatımla araştırma; mevcut olmayan ve bilinmeyen bilgi ve teknolojinin kazanılması, geliştirme ise daha ileriye yönlendirilmesi faaliyeti olup bu faaliyetlerle ilgili olarak yapılan harcamaların tümü de Ar-Ge harcaması olarak ifade edilmektedir.¹⁹⁹

38 No.lu Türkiye Muhasebe Standardında yer alan araştırma ve geliştirme tanımına baktığımızda ise; *“Araştırma; yeni bilimsel ya da teknik bir bilgi ve anlayış kazanma amacıyla üstlenilen özgün ve planlı incelemedir. Geliştirme; ticari üretim ya da kullanıma başlamadan önce yeni ya da önemli ölçüde geliştirilmiş malzeme, aygıt, ürün, süreç, sistem ya da hizmetin üretim planı veya tasarımında araştırma sonuçları ya da diğer bilgilerin uygulanmasıdır.”*

Türkiye’ de toplam Ar-Ge harcamalarının % 57,2’si üniversite, % 32,3’ü özel sektör, % 10,5’i kamu sektörü tarafından yapılmaktadır ancak Amerika, Japonya ve Avrupa ülkelerinde ise üniversite ile özel sektör arasındaki dağılım Türkiye’dekinin tam tersidir.²⁰⁰

3.5.2.1. Vergi Mevzuatımızda AR-GE Faaliyetleri

Vergi mevzuatımızda Ar-Ge faaliyetinin tanımına ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Yalnızca Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu’nda araştırma ve geliştirme harcaması kavramı kullanılmıştır. 31 Seri No.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği’nde, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin yeni teknoloji arayışına yönelik faaliyetlerden olması gerektiği belirtilmiştir.²⁰¹

¹⁹⁸ Mümin ERTÜRK; **İşletme Biliminin Temel İlkeleri**, İstanbul: Beta Yayınları, 2000, s.409; Şahin KÖKSAL; *“Küreselleşmeye İlişkin Farklı Yaklaşımlar ve Teorik Temelleri”*, **Akademi Günlüğü Toplumsal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Güz 2005, s.98.

¹⁹⁹ Mehmet ÇANKAYA, *“Araştırma ve Geliştirme Faaliyeti Harcamalarında Vergi Ertelemesi”*, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 126, Haziran 2003, s.144

²⁰⁰ Rasih DEMİRCİ, Mehmet BAŞ ve Metehan TOLON; *“Türkiye’nin AB’ye Uyum Sürecinde Türk İşletmelerinin Ar-Ge Faaliyetleri”*, **GOÜ İİBF İşletme Bölümü 5. Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi**, Tokat, 15-17 Haziran 2006, s.75

²⁰¹ Beytullah YURTTUTAN; *Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) Faaliyetlerine Yönelik Teşvikler*, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 133, Ocak 2004.

3.5.2.2. 4691 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu’na Göre AR-GE Faaliyetleri

4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu’nun 3. maddesinde araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) faaliyeti; Bilim ve teknolojinin gelişmesini sağlayacak yeni bilgileri elde etmek veya mevcut bilgilerle yeni malzeme, ürün ve araçlar üretmek, yazılım üretimi dahil olmak üzere yeni sistem, süreç ve hizmetler oluşturmak veya mevcut olanları geliştirmek amacı ile yapılan düzenli çalışmalar olarak tanımlanmıştır.²⁰²

3.5.3. AR-GE Harcaması Yapan Mükelleflere Sağlanan Gelir ve Kurumlar Vergisi Ertelemesi

3.5.3.1. Vergi Ertelemesi Uygulamasının Kanuni Dayanağı

5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 14. maddesinin 6. bendi; *“mükelleflerin, yılı içinde yaptıkları kendi araştırma ve geliştirme harcamaları tutarını geçmemek üzere ilgili dönemde ödemeleri gereken yıllık kurumlar vergisinin %20’sinin kanuni süresinde tahsilinden vazgeçilerek, bu orana isabet eden verginin üç yıl süre ile faizsiz olarak ertelenebileceği, ertelenen bu verginin ise üç yıl içinde kurumlar vergisinin ödenme taksitleri ile birlikte eşit taksitler halinde ödeneceği”* hükmüne amirdir.

Bu düzenleme, globalleştiği ve bilimsel ve ekonomik anlamda artık küçüldüğü varsayılan günümüz dünyasında Ar-Ge harcamalarına, kanun koyucunun verdiği önemin bir göstergesidir. Yapılan bu düzenleme ile Ar-Ge harcamalarına para ayıran şirketlerinin bu tür harcamalarının yükünün bir nebze de olsa rahatlatılması ve gelişen dünyaya, teknoloji yaratarak uyum sağlama konusunda desteklenmeleri ve bu yolla ülke insanının refahına katkıda bulunmaları amaçlanmıştır.²⁰³

²⁰²

YURTTUTAN; Ocak 2004, a.g.m.

²⁰³

Mehmet BİNGÖL; “Araştırma-Geliştirme Vergi Erteleme İmkânı Uygulamada Fiilen Nasıl Ortadan Kalkıyor?”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 87, Mart 2000

3.5.3.2. Erteleme Uygulaması

Gelir Vergisi Kanunu'nun 89/2. ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 14/6. maddelerinde yer alan hükümler ile mükelleflerin işletme içi araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunmaları teşvik edilmiştir. Getirilen hükümle; mükelleflerin, yıl içinde yaptıkları araştırma ve geliştirme harcamaları tutarını geçmemek üzere ilgili dönemde ödemeleri gereken yıllık gelir ve kurumlar vergilerinin % 20'sinin kanuni süresinde tahsilinden vazgeçilerek, bu orana isabet eden vergi üç yıl süre ile faizsiz olarak ertelenebilecektir. Ertelenen bu vergi üç yıl içinde gelir vergisinin ödenme taksitleri ile veya kurumlar vergisinin ödenme süreleri içerisinde eşit taksitler halinde geri ödenecektir.

Ancak, maddede sözü edilen araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin yeni teknoloji arayışına yönelik faaliyetlerden olması gerekir. Aksi halde söz konusu istisna hükmü uygulanmayacaktır.

Ar-Ge yoluyla vergi ertelemesinin uygulama esasları 31, 40 ve 67 Seri No.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği ile belirlenmiştir.

Buna göre, vergi ertelenmesinden yararlanmak isteyen gelir veya kurumlar vergisi mükelleflerinin, ilgili yıl beyanname verme süresinden önce, Maliye Bakanlığı'na (Gelirler Genel Müdürlüğü'ne) başvurmaları gerekmektedir. Bakanlık, bu kurumların araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ilişkin müracaatlarını, yeni teknoloji arayışına yönelik olup olmadığı açısından incelenmek üzere, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'na ve/veya üniversitelerle kurumun araştırma yaptığı konuda uzmanlaşmış kuruluşlara intikal ettirecektir.

Vergi ertelemesinden yararlanmak isteyen mükelleflerin başvurularına aşağıdaki hususları tevsik eden belgeleri eklemeleri gerekmektedir.

- İşletme içinde kurulan araştırma ve geliştirme ünitesinin amaçları,
- Araştırma ve geliştirme ünitesinde çalışan personelin sayısı ve kadroları ile eğitim durumu,
- Araştırma ve geliştirme faaliyeti ile ilgili projeler ve bu projelerin sonuçları ile uygulama durumu,

- Varsa araştırma ve geliştirme ünitesine ait yatırım indirimi belgesinin noterden onaylı bir örneği,
- Araştırma alet ve teçhizat imkanları.

Vergi erteleme talebi ile ilgili olarak ilgili kuruluş tarafından yapılacak inceleme ve düzenlenecek ekspertiz raporu yazımı için yapılacak harcamalar talepte bulunanlar tarafından karşılanmaktadır. Bu nedenle ertelemeden yararlanacakların yeni teknoloji arayışına yönelik araştırma geliştirme harcamaları tutarının binde 5'ini incelemeyi yapacak kuruluşun vizesine yatırımları gerekmektedir.

İncelemeyi yapacak kuruluşlar, gerekli inceleme ve araştırmaları yaparak görüşlerini de ihtiva eden bir ekspertiz raporunu, kurumlar vergisi beyanname verme süresinden önce Maliye Bakanlığı'na göndereceklerdir.

Mevzuatta açık bir ifade yer almamakla birlikte, söz konusu vergi erteleme hakkından yararlanma işlemi ekspertiz raporunun ve ilgili kuruluşun görüşünün olumlu olması halinde, Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü'nün mükelleflere olumlu görüşü yazılı olarak bildirmesi ile başlayacaktır.

Araştırma ve geliştirme faaliyetinde bulunanların ertelenecek gelir veya kurumlar vergisi tutarı ilgili dönemde ödemeleri gereken kurumlar vergisinin % 20'sidir. Ancak bu tutarın yapılan araştırma ve geliştirme harcaması tutarından yüksek olması halinde erteleme harcama tutarı ile sınırlı olacaktır.

Ertelenen gelir veya kurumlar vergileri, üç yıl içinde altı eşit taksitte, ilgili dönemlerin gelir vergisi ödenme taksitleri veya kurumlar vergisinin ödenme süreleri içerisinde ve faizsiz olarak ödenecektir.²⁰⁴

²⁰⁴

YURTTUTAN; Ocak 2004, a.g.m.

3.5.4. Teknopark: Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ile AR-GE Faaliyetlerine Sağlanan Vergi Teşvikleri

Bu yasa üniversiteler ile araştırma kurum ve kuruluşları arasında işbirliğini sağlamak amacıyla yayımlanmıştır. Bu yasa ile Ar-Ge faaliyet ve çalışmaları artacak, Türkiye’de teknoloji gelişecek, buluşlar artacak, yüksek katma değeri olan ürünlerin üretimi artacak, maliyetler düşecek, piyasaya yeni ürünler girecek ve piyasa canlanacak ve ihracat artacaktır. Gerçekten yeniden kurulan 26 adet teknoloji geliştirme bölgesinde (Tecnopark) çok yararlı çalışmalar gerçekleştirilmiştir.²⁰⁵

3.5.4.1. Vergi Teşviklerine Yönelik Yasal Düzenleme

4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu’nun vergilemeye yönelik hükümler içeren 8. maddesinin üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkraları, 5035 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılarak, bu hükümler 4691 sayılı Kanun’a eklenen geçici 2. maddede yeniden düzenlenmiştir. 5281 sayılı Kanun’un 41. maddesiyle de anılan geçici 2. maddeye üçüncü fıkra eklenmiş olup madde aşağıdaki gibidir:²⁰⁶

“Geçici Madde 2 – Yönetici şirketlerin bu Kanun uygulaması kapsamında elde ettikleri kazançlar ile bölgede faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, münhasıran bu bölgedeki yazılım ve Ar-Ge faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları 31.12.2013 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisinden müstesnadır.

Bölgede çalışan araştırmacı, yazılımcı ve Ar-Ge personelinin bu görevleri ile ilgili ücretleri 31.12.2013 tarihine kadar her türlü vergiden müstesnadır. Yönetici şirket, ücreti gelir vergisi istisnasından yararlanan kişilerin bölgede fiilen çalışıp çalışmadığını denetler. Bölgede fiilen çalışmayanlara istisna uygulandığının tespit edilmesi halinde, ziyaa uğratılan vergi ve buna ilişkin cezalardan yönetici şirket de ayrıca sorumludur.

²⁰⁵ TUNCER; Mayıs 2006, a.g.m..

²⁰⁶ ARBAK; Ocak 2008, a.g.m.

Bu madde hükümleri TÜBİTAK-Marmara Araştırma Merkezi Teknoloji Serbest Bölgesi yönetici şirketi, bu bölgede faaliyet gösteren Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefleri ile bölgede çalışan araştırmacı, yazılımcı ve Ar-Ge personelinin bu görevleri ile ilgili ücretleri bakımından da uygulanır.”

3.5.4.2. AR-GE Faaliyetlerine Yönelik Yasal Düzenleme

3.5.4.2.1. AR-GE’ye Dayalı Üretim Faaliyetlerinden Elde Edilen Kazançlara İlişkin İstisna

Mükelleflerin münhasıran, teknoloji geliştirme bölgelerinde gerçekleştirdikleri Ar-Ge’ye dayalı üretim faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlar gelir ve kurumlar vergisinden istisna edilmiştir. Bölgede faaliyette bulunan mükelleflerin, bölge dışında gerçekleştirdikleri faaliyetlerinden elde ettiği kazançlar, Ar-Ge faaliyetlerinden elde edilmiş olsa dahi, istisnadan yararlanamaz. İstisna uygulanmasında, mükellefin tam veya dar mükellefiyet esasında gelir veya kurumlar vergisine tabi olmasının bir önemi yoktur.

İstisna, Ar-Ge’ye dayalı üretim faaliyetlerinden elde edilen kazançlara tanınmıştır. Bu açıdan her şeyden önce hangi faaliyetlerin istisna kapsamındaki Ar-Ge’ye dayalı üretim faaliyeti olduğunun tespiti gerekmektedir.

4691 sayılı Kanun’da Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge); Bilim ve teknolojinin gelişmesini sağlayacak yeni bilgileri elde etmek veya mevcut bilgilerle yeni malzeme, ürün ve araçlar üretmek, yazılım üretimi dâhil olmak üzere yeni sistem, süreç ve hizmetler oluşturmak veya mevcut olanları geliştirmek amacı ile yapılan düzenli çalışmalar olarak tanımlanmıştır.

Bir faaliyetin istisna kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği konusunda yukarıda yer alan tanımın esas alınması gerekmektedir.

İstisna, beş yıllık bir süre ile uygulanacak olup, istisna süresinin başlangıç tarihi olarak, yönetici şirketten izin alınarak bölgede fiilen faaliyete geçilen tarih esas alınır. Beş yıllık süre, istisnanın başladığı güne son yılda tekabül eden günde sona erecektir. İstisna

süresinin vergilendirme dönemi içinde sona ermesi halinde sürenin sona erdiği tarih itibariyle kazanç tespitinin yapılması, istisnaya tabi olacak kazancın tespiti açısından gerekli olacaktır.

Bakanlar Kurulu'na; seçilen, hedef alınan, belirli teknolojik alanlar ve ürünler için beş yıllık süreyi on yıla kadar uzatma konusunda yetki tanınmıştır. Bakanlar Kurulu'nun bu yetkisini kullanması halinde, kullanılan yetki kapsamında olan mükellefler istisnadan ancak, on yıllık süre için yararlanabilirler.²⁰⁷

3.5.4.2.2. AR-GE Personelinin Ücretlerinde İstisna Uygulaması

Teknoloji geliştirme bölgelerinde çalıştırılan araştırmacı, yazılımcı ve Ar-Ge personelinin bu görevleri ile ilgili ücretleri gelir vergisinden istisnadır. Bölgede araştırmacı, yazılımcı ve Ar-Ge personeli dışında kalan diğer personele yapılan ücret ödemeleri istisnaya konu edilmez.

Personelin hem bölge içinde hem de bölge dışındaki projelerde çalışıyor olması halinde sadece bölge içerisinde çalışılan süreye tekabül eden ücret kısmı gelir vergisinden istisnadır. Bölge dışında çalışılan süreye ait hak kazanılan ücret ise gelir vergisine tabidir. Bölgede geliştirilen projelerin pazarlanması amaçlı olarak bölge dışında çalışılan sürelerin istisna kapsamına dâhil edilmesi mümkün değildir.

Ücret istisnasının uygulanmasında süre, faaliyette bulunulan teknoloji bölgesinin kurulmasından itibaren on yıldır. On yıllık sürenin dolmasından sonra yapılacak ücret ödemelerinin istisna kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir. On yıllık sürenin başlangıç tarihi olarak, bölgenin kuruluş tarihinin esas alınması gerekir. Kuruluş tarihi olarak da, bölgenin ilanına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararının Resmi Gazete'de yayım tarihi esas alınır. Bölgede çalıştırılan araştırmacı, yazılımcı ve Ar-Ge personelinin kanuni izin süreleri içerisinde hak kazandıkları ücretlerin de istisnaya konu edilmesi gerekir. Mükelleflerce,

²⁰⁷

YURTTUTAN; Ocak 2004, a.g.m.

anılan personele çeşitli adlarla yapılan ve ücret olarak değerlendirilecek ödemeler de (prim, ikramiye vb.) istisna kapsamında olacaktır.²⁰⁸

3.5.4.2.3. Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde AR-GE Faaliyetinde Bulunanlara Yapılan Bağış ve Yardımların İndirimi

Teknoloji geliştirme bölgelerinde Ar-Ge faaliyetinde bulunan kişi, kurum ve kuruluşlara makbuz karşılığı yapılan bağış ve yardımlar, gelir ve kurumlar vergisi matrahının tespitinde indirim konusu yapılabilir. İndirimi tutarı ve diğer esaslar, Gelir Vergisi Kanunu'nun 89. maddesinin 2 numaralı bendi ile Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 14. maddesinin 6 numaralı bendinde belirtilen oran ve esaslar dikkate alınarak belirlenir.²⁰⁹

3.5.5. AR-GE Faaliyetlerine Yatırımları Teşvik Mevzuatına Göre Sağlanan Teşvikler

3.5.5.1. Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar

Resmi Gazete'de yayımlanan²¹⁰ Bakanlar Kurulu Kararnamesi²¹¹ ile yürürlüğe giren Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda Ar-Ge yatırımları teşvik edilecek yatırımlar kapsamına alınmıştır. Söz konusu kararın bütçe kaynaklı kredi tahsisi yoluyla sağlanan teşviklere ilişkin 16. maddesinin (a) bendinde Ar-Ge yatırımları kredi tahsisi yoluyla desteklenecek yatırımlar arasında sayılmıştır. Aynı maddede; Ar-Ge yatırımları için tahsis edilecek kredi miktarının Bakanlıkça yayımlanacak tebliğle belirlenecek harcamaların % 50'si kadar olup, 400 milyar Türk Lirasını geçemeyeceği, bu maddede yer alan kredilerin, tahsis edilen yer ve amaç dışında kullanılamayacağı, bu kredilerden herhangi biri kapsamında tahsis

²⁰⁸ YURTTUTAN; Ocak 2004, a.g.m.

²⁰⁹ YURTTUTAN; Ocak 2004, a.g.m.

²¹⁰ 09.07.2002 tarih ve 24810 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır

²¹¹ Bakanlar Kurulu'nun 10.06.2002 tarih ve 2002/4367 sayılı Kararı.

yapılması halinde diğer kredi türlerinden mükerrer kredi tahsisı yapılamayacağı ve tahsis amacı dışındaki kredi konularına dönüştürülemeyeceği belirtilmiştir.²¹²

3.5.5.2. Kredi Tahsisı Yoluyla Sağlanacak Teşvike İlişkin Usul ve Esaslar

10.06.2002 tarihli ve 2002/4367 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile yürürlüğe giren Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın uygulanmasına ilişkin esas ve usulleri tespit etmek amacıyla Resmi Gazete’de yayımlanan²¹³ 2002/1 no.lu Hazine Müsteşarlığı Tebliği ile Ar-Ge yatırımlarına sağlanacak kredi yardımı hakkında düzenlemeler yapılmıştır. Ar-Ge yatırımlarına sağlanacak kredi yardımına ilişkin usul ve esaslar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Tebliğin 24. maddesinde kredi tahsis edilebilecek Ar-Ge yatırımları; *“yeni bir ürün geliştirilmesi, ürün kalite ve standardının yükseltilmesi, maliyet düşürücü ve standart yükseltici yeni bir teknolojinin ülke şartlarına uyumunun sağlanması amacıyla yapılan araştırma ve geliştirme çalışmalarıyla, bu tür faaliyet sonuçlarının faydalı araç, gereç, malzeme, ürün, yöntem, sistem ve üretim tekniklerine dönüştürülmesi, mevcutların teknolojik açıdan iyileştirilmesi ve teknoloji uyarlanması için bilimsel esaslara uygun olarak yapılan ve her aşaması belirlenmiş araştırma ve geliştirme çalışmaları için gerçekleştirilecek yatırımlar”* olarak tanımlanmıştır.

- Bütçe kaynaklarından kullanılacak olan söz konusu kredilerle ilgili olarak; yatırım kredileri için Müsteşarlığa, işletme kredileri için ise doğrudan aracı bankalara müracaat edilmesi zorunludur.

- Kredi tahsis edilebilmesi için; aynı yatırım için başka bir kamu kuruluşundan nakdi devlet desteği alınmamış olduğunun yatırım bilgi formunda beyan edilmesi gerekmektedir.

²¹² YURTTUTAN; Ocak 2004, a.g.m.

²¹³ 30.07.2002 tarih ve 24831 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır

- Ar-Ge yatırımlarında; münhasıran araştırma ve geliştirme faaliyeti için kullanılan makine ve teçhizat ile yazılım giderlerinin % 50'si bütçe kaynaklarından kredilendirilebilecektir.

- Kullandırılabilir kredi miktarı Ar-Ge yatırımları için en fazla 400 milyar TL olarak belirlenmiştir.

- Ar-Ge yatırımları için tahsis edilecek krediler, 1 yıl ödemesiz toplam 5 yıl vadeli olup ödemesiz dönemin bitiminden başlamak üzere altışar aylık eşit taksitler halinde ödenecektir. Faiz oranı ise yatırım kredilerinde % 20, işletme kredilerinde ise % 30'dur. Daha önceki kararlara göre kullandırılan kredilerin bakiyeleri için tabi oldukları kararname hükümlerine göre uygulanması gereken faiz oranlarını aşmamak kaydıyla yeni belirlenen faiz oranları uygulanır.

- Bütçe kaynağından tahsis edilecek krediyi kullandırmakla görevlendirilmiş bankalarca yapılacak değerlendirme çerçevesinde tahsis edilecek kredinin % 25'i avans olarak verilebilir. Bakiye, hakediş esasına göre ödenir. Verilen avans en geç altı ay içinde hakedişlerden mahsup edilerek kapatılır. Bu süre içinde avansın kapatılamaması halinde kredi kullandırımına devam edilemeyeceği gibi, aracı bankalar müeyyideleri ile birlikte süresinde kapatılamayan avansın ödenmesini talep ederler. Avansın kullandırılmasından sonraki bakiye kredi tutarı, firma tarafından aracı bankaya ibraz edilecek hakediş belgelerine göre düzenlenecek aracı banka raporlarına istinaden en fazla 3 dilim halinde kullandırılır.

- Bütçe kaynaklı krediler; Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası A.O., Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş. ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. aracılığı ile kullandırılır.

- Kredilerin verilmesi işlemi sırasında alınacak teminata ait esaslar aracı bankalar tarafından bankacılık usullerine göre tespit edilir. Aracı bankalar yapacakları aracılık işleminden dolayı krediye tahakkuk eden faizin 4 puanını komisyon olarak alırlar. İlgili bankalar bunun dışında yatırımcıdan ücret veya komisyon gibi isimler altında hiçbir karşılık talep edemezler.

- Kredi aktarılan aracı bankalar, kredilerin tahsis amacına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığından, yatırımın teşvik belgesinde öngörülen sürede gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinden, ana para taksit ve faizlerin zamanında saymanlık hesabına yatırılıp yatırılmadığından, avans kullandırılmış ise avansın zamanında kapatılıp kapatılmadığından sorumludur.

- Aracı bankalar kanalıyla kullandırılan bütçe kaynaklı kredilerin vadesinden önce iade edilmesi talebinde bulunulması halinde, iade tarihi ile itfa planında belirtilen vade sonuna kadar olan devre için faiz tahakkuk ettirilmez. Vadeden önce aracı bankalara intikal ettirilen krediye ilişkin iade tutarlarının bu bankalarca 5 işgünü içerisinde saymanlık hesabına iade edilmesi zorunludur.²¹⁴

²¹⁴

YURTTUTAN; Ocak 2004, a.g.m.

3.6. AR-GE Alanında Yapılan Yeni Düzenlemeler ve 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun

Bilindiği üzere, 193 sayılı GVK'nın 89. maddesinde ile 5220 sayılı KVK'nın 10. maddesinde Ar-Ge indirimine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Ar-Ge ve yenilik yoluyla ülke ekonomisinin uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulması için teknolojik bilgi üretilmesini, üründe ve üretim süreçlerinde yenilik yapılmasını, ürün kalitesi ve standardının yükseltilmesini, verimliliğin artırılmasını, üretim maliyetlerinin düşürülmesini, teknolojik bilginin ticarileştirilmesini, rekabet öncesi işbirliklerinin geliştirilmesini, teknoloji yoğun üretim, girişimcilik ve bu alanlara yönelik yatırımlar ile Ar-Ge'ye ve yeniliğe yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişinin hızlandırılmasını, Ar-Ge personeli ve nitelikli işgücü istihdamının artırılmasını desteklemek ve teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. İşte söz konusu amaçlara sağlamak amacı ile 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun²¹⁵ ile Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında 3624 sayılı Kanun'a²¹⁶ göre oluşturulan teknoloji merkezleri (teknoloji merkezi işletmeleri) ile Türkiye'deki Ar-Ge merkezleri, Ar-Ge projeleri ve rekabet öncesi işbirliği projeleri ve teknogirişim sermayesine ilişkin destek ve teşvikleri kapsayan düzenlemeler yapılmıştır. Çalışmamızda 5746 sayılı Kanunla Ar-Ge faaliyetlerine yönelik olarak getirilen yeni düzenlemelere yer verilmiştir.²¹⁷

3.6.1. Yeni Düzenlemeyle Getirilen Yenilikler

Uzun vadeli strateji çerçevesinde hazırlanan Dokuzuncu Kalkınma Planında istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaştan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye vizyonu belirlenmiş ve bu çerçevede rekabet gücünün artırılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu amaçla, Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı ve harcamalarda özel sektörün ağırlığının

²¹⁵ 12.03.2008 tarih ve 26814 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²¹⁶ 12.04.1990 tarih ve 20498 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²¹⁷ Niyazi ÖZKAYA; "5746 Sayılı Kanun ile Ar-Ge İçin Getirilen Yeni Düzenlemeler", **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 185, Mayıs 2008..

artırılması hedeflenmiştir. 2007-2009 Orta Vadeli Mali Planında da, Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payının artırılması yönündeki politikaların uygulanmasına devam edileceği belirtilmiştir. Ülkemizde Ar-Ge faaliyetlerini teşvik etmek amacıyla, 2004 yılından itibaren Kurumlar Vergisi ve Gelir Vergisi Kanunları uyarınca mükelleflere Ar-Ge harcamalarının % 40'ını matrahlarından indirme imkânı tanınmış olup, bu Kanun ile söz konusu oran %100'e çıkarılmaktadır.

Diğer taraftan, üniversiteler, araştırma kurum ve kuruluşları ile sanayinin işbirliğini sağlamak ve Ar-Ge faaliyetlerini artırmak amacıyla 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu çerçevesinde bugüne kadar 26 adet Teknoloji Geliştirme Bölgesi (teknopark) kurulmuştur. Bu bölgelerde kurulan şirketlerin münhasıran Ar-Ge ve yazılım faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlar, gelir ve kurumlar vergisinden, bu şirketlerde çalışan Ar-Ge personelinin ücretleri de gelir vergisinden müstesna tutulmuştur. Yeni Kanunla, bir adım daha ileriye gidilerek bu bölgelerde yapılan Ar-Ge faaliyetlerinde çalışan ve ücreti gelir vergisinden istisna olan personelin bu çalışmaları karşılığında elde ettikleri ücretleri üzerinden hesaplanan sigorta primi işveren hissesinin yarısının da Hazine'ce karşılanması öngörülmektedir.

Bu Kanunla, Ar-Ge faaliyetinin üretimle de buluşturulması amacıyla belirli bir sayının üzerinde Ar-Ge personeli istihdam eden sermaye şirketleri bünyesinde kurulacak Ar-Ge merkezlerine yönelik destekler öngörülmektedir. Ayrıca, bu Kanun kapsamında desteklenmesi öngörülen Ar-Ge merkezleri ve Ar-Ge projeleri vasıtasıyla bir yandan yurt dışındaki Türk araştırmacıların yurt içinde istihdam edilmesi için gerekli ortam ve imkanların temin edilmesi, diğer yandan ihtiyaç duyulan alanlarda yabancı araştırmacıların Türkiye'de istihdam edilmelerinin sağlanması öngörülmektedir.²¹⁸

²¹⁸

Burhan GÜNDOĞDU; *5746 Sayılı Kanun Kapsamında Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) Harcamaları, Yaklaşım Dergisi*, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 187, Temmuz 2008.

3.6.2. 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'un Amacı

Bu Kanun tasarısının amacı; ülke ekonomisinin uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulması için teknolojik bilgi üretilmesini, üründe ve üretim süreçlerinde yenilik yapılmasını, ürün kalitesi ve standardının yükseltilmesini, verimliliğin artırılmasını, üretim maliyetlerinin düşürülmesini, teknolojik bilginin ticarileştirilmesini, rekabet öncesi işbirliklerinin geliştirilmesini, teknoloji yoğun üretim, girişimcilik ve bu alanlara yönelik yatırımlar ile Ar-Ge'ye ve yeniliğe yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişinin hızlandırılmasını, Ar-Ge personeli ve nitelikli işgücü istihdamının artırılmasını desteklemek ve teşvik etmektir.²¹⁹

Bu Kanun; Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı tarafından 12.04.1990 tarih ve 3624 sayılı Kanun'a göre oluşturulan teknoloji merkezleri (teknoloji merkezi işletmeleri) ile Türkiye'deki Ar-Ge merkezleri, Ar-Ge projeleri ve rekabet öncesi işbirliği projeleri ve teknogirişim sermayesine ilişkin destek ve teşvikleri kapsamaktadır.²²⁰

3.6.3. 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'un Amacı

Eski uygulamada Ar-Ge teşviklerinin kapsamı çok sınırlı tutulmuştu. Hâlbuki 5746 sayılı Yasa ile getirilen teşviklerin kapsamı çok geniş tutulmuştur. Buna göre:

- Teknoloji merkezi işletmelerinde,
- Ar-Ge merkezlerinde,
- Kamu kurum ve kuruluşları ile kanunla kurulan vakıflar tarafından veya uluslararası fonlarca desteklenen Ar-Ge ve yeniliklik projelerinde,

²¹⁹

ARBAK; Aralık 2007, a.g.m.

²²⁰

GÜNDOĞDU; Temmuz 2008, ag.m..

- Rekabet öncesi işbirliği projelerinde,
- Teknogirişim sermaye desteklerinden yararlananlarca gerçekleştirilen, Ar-Ge ve yenilik harcamalarının tamamı ile
- 500 ve üzerinde tam zaman eşdeğer Ar-Ge personeli istihdam eden Ar-Ge merkezlerinde ayrıca o yıl yapılan Ar-Ge ve yenilik harcamasının bir önceki yıla göre artışının yarısı,
- Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 10. maddesine göre kurum kazancının ve Gelir Vergisi Kanunu’nun 89. maddesi uyarınca ticari kazancın tespitinde indirim konusu yapılır.
- Ayrıca bu harcamalar, Vergi Usul Kanunu’na göre aktifleştirilmek suretiyle amortisman yoluyla itfa edilir, bir iktisadi kıymet oluşmaması halinde ise doğrudan gider yazılır. Kazancın yetersiz olması nedeniyle ilgili hesap döneminde indirim konusu yapılamayan tutar, sonraki hesap dönemlerine devredilir. Devredilen tutarlar, takip eden yıllarda Vergi Usul Kanunu’nun mükerrer 298/B maddesine göre her yıl belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılarak dikkate alınır.

Görüldüğü gibi, yasa koyucu yeni Teşvik Kanunu’nun kapsamını geniş tutmuş, yerli yabancı birçok kurum, kuruluş ve müesseseyi kavramaya çalışmıştır.²²¹

3.6.4. 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun’da Geçen Tanımlar

3.6.4.1. Genel Olarak Tanımlar

3.6.4.1.1. AR-GE Araştırma-Geliştirme

Yasa’nın 2/a maddesinde, uygulama açısından “*Araştırma ve Geliştirme Faaliyeti*” tanımlanmıştır. Konuya teorik açıdan yaklaşacak olursak, önce Ar-Ge kavramı üzerinde durmak gerekecektir. Yasa’daki tanımlamayı bir yana bırakacak olursak, araştırma ve

²²¹

TUNCER; Mayıs 2006, a.g.m..

geliştirme kavramı iktisat literatürümüze İngilizceden yeni girmiş kavramlardan biridir. Ar-Ge harcamaları günümüzde hem kamu sektöründe hem de özel sektörde teknolojik buluşlara, yeniliklere katkı sağlaması açısından, iktisat politikasının bir aracı olarak, gittikçe artan bir önem ve ağırlık kazanmıştır. Sanayinin gelişmesi, üretimin artması, maliyetlerin düşmesi ve özellikle yeni ürünlerin bulunması ancak bu tür araştırma - geliştirme faaliyetlerinin artması ile mümkün olabilmektedir.

Bu alanda yapılan çalışmaların başlıcalarını şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- Temel Araştırmalar: Belirli bir ticari amacı olmayan, genel nitelikte araştırmalardır.
- Uygulamalı Araştırmalar: Belirli bir amacı olan bir buluşu kâr getirici duruma sokmak ya da bu buluşu daha mükemmel hale getirme amacı güden araştırmalardır.²²²

3.6.4.1.2. AR-GE İndirimi

Ar-Ge harcamaları üzerinden hesaplanarak kurum kazancından indirilecek olan tutardır. Mükelleflerin, işletmeleri bünyesinde gerçekleştirdikleri münhasıran yeni teknoloji ve bilgi arayışına yönelik araştırma ve geliştirme faaliyetleri çerçevesinde işletme bünyesinde yapmış oldukları harcamaların tamamı kurum kazancının tespitinde indirim olarak dikkate alınabilecektir. Ar-Ge faaliyeti için yapılan harcamalar gider niteliğinde ise gider hesaplarında, maliyet niteliğindeyse maliyet hesaplarında yer alacaktır. Ar-Ge faaliyeti için bir amortisman tabi iktisadi kıymet (ATİK) alınmışsa, söz konusu kıymet aktifleştirilecek ve amortisman tabi tutulacaktır. Ancak yapılan bu harcamalar vergi matrahından ayrıca indirilecektir.

3.6.4.1.3. AR-GE Harcamaları

²²²

TUNCER; Mayıs 2006, a.g.m..

Yazımızın “III/A- Ar-Ge Faaliyetleri” bölümünde belirtilen faaliyetlerle ilgili olarak yapılan, bu Tebliğ kapsamında Ar-Ge harcaması olarak kabul edilen ve doğrudan veya amortisman yoluyla gider olarak kaydedilen harcamalar Ar-Ge harcamalarıdır.²²³

3.6.4.1.4. Yenilik

Sosyal ve ekonomik ihtiyaçlara cevap verebilen, mevcut pazarlara başarıyla sunulabilecek ya da yeni pazarlar yaratabilecek; yeni bir ürün, hizmet, uygulama, yöntem veya iş modeli fikri ile oluşturulan süreçleri ve süreçlerin neticeleridir. Bir fikrin; pazarlanabilir hale veya bir mal/hizmet üretiminde kullanılan yeni veya geliştirilmiş bir yöntem haline dönüştürülmesidir. Bu açıdan teknolojik yenilik yapma süreci, bir dizi bilimsel, teknolojik, mali ve ticari etkinliği içerir.

Şekil, renk ve dekorasyondaki değişiklikler gibi bütünüyle görsel ve estetik değişiklikler ile ürünün yapı, nitelik ve performansını teknik açıdan değiştirmeyen, küçük tasarım ve görünüm farklarından ibaret basit değişiklikler yenilik sayılmaz.

3.6.4.1.4.1. Üründe Yenilik

Teknolojik açıdan yeni ürün, önceki ürün kuşağıyla karşılaştırıldığında malzemesi, parçaları ve yerine getirdiği işlevler açısından, öze ilişkin, teknolojik farklar gösteren bir ürünü ifade eder.²²⁴

²²³ Adnan UYAR; “Ar-Ge İndiriminin Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 25, Ağustos 2005

²²⁴ UYAR; Ağustos 2005, a.g.m.

3.6.4.1.4.2. Üretim Yöntemlerinde Yenilik

Geleneksel üretim tesislerinde üretilemeyen, halen üretilmekte olan veya yeni ürünlerin yeni tekniklerle üretilmesinde kullanılan bir yöntem teknolojik açıdan üretim yöntemlerinde geliştirilmiş bir yenilik sayılır.²²⁵

Yasa'nın 2. maddesinin (b) bendinde ele alınan yeni kavramlardan biridir.

Ar-Ge literatürüne yeni girmiş kavramlardan biridir. İngilizce “*innovate*” sözcüğünden türemiş olup “*innovation*” yenilik anlamına gelmektedir. İktisadi açıdan ele alacak olursak, yenilik, yeni bir ürün veya yeni bir üretim projesinin piyasaya sürülmesidir.²²⁶

3.6.4.1.5. Ar-Ge Merkezi

Dar mükellef kurumların Türkiye'deki işyerleri dâhil, kanuni veya iş merkezi Türkiye'de bulunan sermaye şirketlerinin; organizasyon yapısı içinde ayrı bir birim şeklinde örgütlenmiş, münhasıran yurtiçinde araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunan ve en az elli tam zaman eşdeğer Ar-Ge personeli istihdam eden, yeterli Ar-Ge birikimi ve yeteneği olan birimlerdir.²²⁷

3.6.4.1.6. Ar-Ge Projesi

Amacı, kapsamı (genel ve teknik tanımı), süresi, bütçesi, özel şartları, diğer kurum, kuruluş, gerçek ve tüzel kişilerce sağlanacak ayni ve/veya nakdi destek tutarları, sonuçta doğacak iktisadi haklarının paylaşım esasları belirlenmiş Ar-Ge faaliyetlerinin her safhasını belirleyecek mahiyette ve bilimsel esaslar çerçevesinde hazırlanan proje Ar-Ge projesidir.²²⁸

²²⁵ GÜNDOĞDU; Temmuz 2008, a.g.m.

²²⁶ TUNCER; Mayıs 2006, a.g.m.

²²⁷ GÜNDOĞDU; Temmuz 2008, a.g.m.

²²⁸ UYAR; Ağustos 2005, a.g.m.

3.6.4.1.7. Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri

Birden fazla kuruluşun; ölçek ekonomisinden yararlanmak suretiyle yeni süreç, sistem ve uygulamalar tasarlayarak verimliliği artırmak ve mevcut duruma göre daha yüksek katma değer sağlamak üzere, rekabet öncesinde ortak parça veya sistem geliştirmek ya da platform kurabilmek amacıyla yürütecekleri, Ar-Ge faaliyetlerine yönelik olarak yapılan ve fizibiliteye dayanan işbirliği anlaşması kapsamında, bilimsel ve teknolojik niteliği olan projeleridir.²²⁹

3.6.4.1.8. Teknogirişim Sermayesi

Örgün öğrenim veren üniversitelerin herhangi bir lisans programından bir yıl içinde mezun olabilecek durumdaki öğrenci, yüksek lisans veya doktora öğrencisi ya da lisans, yüksek lisans veya doktora derecelerinden birini ön başvuru tarihinden en çok beş yıl önce almış kişilerin, teknoloji ve yenilik odaklı iş fikirlerini, desteği veren merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri tarafından desteklenmesi uygun bulunan bir iş planı çerçevesinde, katma değer ve nitelikli istihdam yaratma potansiyeli yüksek teşebbüslere dönüştürebilmelerini teşvik etmek için yapılan sermaye desteğidir.²³⁰

3.6.4.1.9. Ar-Ge Personeli

Ar-Ge faaliyetlerinde doğrudan görevli araştırmacı ve teknisyenleri;

3.6.4.1.9.1. Araştırmacı

Ar-Ge faaliyetleri ile yenilik tanımı kapsamındaki projelerde, yeni bilgi, ürün, süreç, yöntem ve sistemlerin tasarım veya oluşturulması ve ilgili projelerin yönetilmesi süreçlerinde yer alan en az lisans mezunu uzmanlardır.

²²⁹ GÜNDOĞDU; Temmuz 2008, a.g.m.

²³⁰ GÜNDOĞDU; Temmuz 2008, a.g.m.

3.6.4.1.9.2. Teknisyen

Mühendislik, fen ve sağlık bilimleri alanlarında yüksek öğrenim görmüş ya da meslek lisesi veya meslek yüksek okullarının teknik fen ve sağlık bölümlerinden mezun, teknik bilgi ve deneyim sahibi kişilerdir.²³¹

3.6.4.1.10. Destek Personeli

Ar-Ge faaliyetlerine katılan veya bu faaliyetlerle doğrudan ilişkili yönetici, teknik eleman, laborant, sekreter, işçi ve benzeri personeldir.²³²

3.6.4.1.11. Teknoloji

Teknik üretme ve bu tekniğin uygulanması ile ilgili gerekli alet, makine ve malzemeleri geliştirebilme bilgisidir.²³³

3.6.4.1.12. Yazılım

Bir bilgisayar, iletişim cihazı veya bilgi teknolojilerine dayalı diğer bir cihazın çalışmasını ve kendisine verilen verilerle ilgili gereken işlemleri yapmasını sağlayan komutlar dizisinin veya programların ve bunların kod listesinin, işletim ve kullanım kılavuzlarını da içeren bilgi ve belgelerin tümünü ifade eder.²³⁴

²³¹ GÜNDOĞDU; Temmuz 2008, a.g.m.

²³² GÜNDOĞDU; Temmuz 2008, a.g.m.

²³³ GÜNDOĞDU; Temmuz 2008, a.g.m.

²³⁴ UYAR; Ağustos 2005, a.g.m.

3.6.4.2. AR-GE Faaliyeti

Araştırma ve geliştirme, kültür, insan ve toplumun bilgisinden oluşan bilgi dağarcığının artırılması ve bunun yeni süreç, sistem ve uygulamalar tasarlamak üzere kullanılması için sistematik bir temelde yürütülen yaratıcı çalışmaları, çevre uyumlu ürün tasarımı veya yazılım faaliyetleri ile alanında bilimsel ve teknolojik gelişme sağlayan, bilimsel ve teknolojik bir belirsizliğe odaklanan, çıktıları özgün, deneysel, bilimsel ve teknik içerik taşıyan faaliyetlerdir. Araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) faaliyeti, bilim ve teknolojinin gelişmesini sağlayacak yeni bilgileri elde etmek veya mevcut bilgilerle yeni malzeme, ürün ve araçlar üretmek, yazılım üretimi dahil olmak üzere yeni sistem, süreç ve hizmetler oluşturmak veya mevcut olanları geliştirmek amacıyla yapılan düzenli çalışmaları ifade etmektedir.

Bir harcamanın Ar-Ge indirimi kapsamında vergi matrahından indirilebilmesi için söz konusu harcama Ar-Ge faaliyeti kapsamında yapılmış olmalıdır. Aşağıdaki amaçlara ulaşmak için yapılmış faaliyetler Ar-Ge faaliyeti olarak nitelendirilmektedir.²³⁵

- Bilimsel ve teknolojik alanlardaki belirsizlikleri gidermek ve bunları aydınlatmak amacıyla, bilim ve teknolojinin gelişmesini sağlayacak yeni teknik bilgilerin elde edilmesi,
- Yeni üretim yöntem, süreç ve işlemlerinin araştırılması veya geliştirilmesi,
- Yeni ürünler, madde ve malzemeler, araçlar, gereçler, işlemler, sistemler geliştirilmesine yönelik olarak yeni yöntemler geliştirilmesi veya yeni teknikler üretilmesi,
- Bir ürünün maliyetini düşürücü, kalite, standart veya performansını yükseltici yeni tekniklerin/teknolojilerin araştırılması,
- Yeni ve özgün tasarıma dayanan yazılım faaliyetleri.

Aşağıda sayılan faaliyetlerin ise, Ar-Ge faaliyetleri kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir.

²³⁵

Sakıp ŞEKER; “Ar-Ge İndirimi ve Uygulaması”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 181, Ocak 2008.

- Pazar araştırması ya da satış promosyonu,
- Kalite kontrol,
- Sosyal bilimlerdeki araştırmalar,
- Petrol, doğalgaz, maden rezervleri arama ve sondaj faaliyetleri,
- İcat edilmiş ya da mevcut geliştirilmiş süreçlerin kullanımı,
- Biçimsel değişiklikler (renk, dekorasyon vb. gibi estetik ve görsel değişiklikler),
- Bilimsel ve teknolojik yenilik doğurmayan rutin faaliyetler (rutin veri toplama, rutin analizler için kullanılan program, yazılım vs. üretilen prototiplerin rutin ayarlamaları),
- İlk kuruluş aşamasında kuruluş ve örgütlenmeyle ilgili araştırma giderleri,
- Proje sonucunda geliştirilen ürüne ilişkin fikri mülkiyet haklarının korunmasına yönelik çalışmalar,
- Numune verilmek amacıyla prototiplerden kopyalar çıkarılıp dağıtılması ve reklam amaçlı tüketici testleri.²³⁶

3.6.4.3. AR-GE Faaliyeti Süreci

Ar-Ge faaliyeti, esas itibariyle denemelerin son bulduğu, ilk üretimin yapıldığı aşamada sona erer. Ar-Ge projesi neticesinde elde edilen ürünün pazarlanabilir aşamaya geldiği andan itibaren Ar-Ge projesi bitmiş sayılır. Bu tarihten sonra yapılan harcamalar Ar-Ge harcaması kapsamında değerlendirilmez. Ancak, tamamlanan bir proje sonucunda elde edilen ürünün geliştirilmesi amacıyla yapılacak çalışmalar, yeni Ar-Ge projesi olarak değerlendirilir.

²³⁶

Mehmet Tahir UFUK; “Ar-Ge İndirimi”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 187, Temmuz 2008

Nihai ürünün oluşturulması aşamasında elde edilen ürünlerin kullanılabilirliğini ölçmek ve gerektiğinde değişiklik yapılmak üzere işletme içinde veya dışında test edilmesi amacıyla yapılan harcamalar Ar-Ge faaliyeti kapsamındadır.

Ancak, ticari üretimin planlanması ve seri üretim sürecine ilişkin harcamalarla, ürünün tanıtılması amacıyla üretilip dağıtılan numuneler için yapılan harcamalar Ar-Ge faaliyeti kapsamı dışındadır. Ayrıca “*Ar-Ge Faaliyeti*” bölümünde belirtilen amaçlara yönelik olmayan, mevcut teknolojinin kullanılmasıyla elde edilen, şekil ve estetiğe yönelik değişiklikler Ar-Ge faaliyeti kapsamı dışındadır.²³⁷

3.6.5. AR-GE Harcamaları

Ar-Ge faaliyet ve projelerinin yürütülmesi için yapılan, ilk madde, malzeme, personel, genel gider türündeki harcamalar ile dışarıdan sağlanan fayda ve hizmetlerin tümünü kapsayan giderlerden oluşan harcamalar toplamını ifade eder.²³⁸

Ar-Ge harcaması olarak değerlendirilen harcamalar aşağıdaki gibidir:

İlk Madde ve Malzeme Giderleri: Her türlü direkt ilk madde, yardımcı madde, işletme malzemesi, ara mamul, yedek parça ve benzeri giderler ile amortisman uygulamasına konu olmayan maddi ve gayrimaddi kıymet iktisaplarına ilişkin giderlerden oluşur. Hammadde ve diğer malzeme stoklarından Ar-Ge faaliyetlerinde fiilen kullanılan kısma ilişkin maliyetler Ar-Ge harcaması kapsamındadır. Bu nedenle, henüz Ar-Ge faaliyetlerinde kullanılmamış olan hammadde ve diğer malzemelere ilişkin maliyet tutarlarının stoklar hesabında; kullanılan, satılan ya da elden çıkarılanların da stoklar hesabından mahsup edilmek suretiyle izlenmesi gerekmektedir.

Personel Giderleri: Ar-Ge faaliyetlerinin yürütülmesi amacıyla çalıştırılan ve faaliyetin gerektirdiği nitelikte personel ile ilgili olarak tahakkuk ettirilen ücretler ile bu mahiyetteki giderler Ar-Ge harcaması kapsamında kabul edilen giderlerdir.

²³⁷

ŞEKER; Ocak 2008, a.g.m.

²³⁸

TUNCER; Mayıs 2006, a.g.m.

İşletmenin Ar-Ge bölümünde çalıştırılan hizmetliler ve benzeri vasıfsız personel ile Ar-Ge bölümünde değil şirketin diğer bölümlerinde çalışan ancak günün bir kısmında Ar-Ge bölümünde çalışan personele ödenen ücretler bu kapsamda değerlendirilmeyecektir.

Genel Giderler: Ar-Ge faaliyetlerini yürütmek amacıyla elektrik, su, gaz, bakım-onarım, haberleşme, nakliye ile Ar-Ge faaliyetlerinde kullanılan makine ve teçhizata ilişkin bakım ve onarım giderleri gibi Ar-Ge faaliyetinin devamlılığını sağlamak için katlanılan diğer giderlerden oluşur. Sigorta giderleri, Ar-Ge faaliyetlerinin bizzat yürütülmesi amacıyla kullanılan tesis için ödenen kira giderleri ile kitap, dergi ve benzeri bilimsel yayınlara ait giderler de bu kapsamdadır.²³⁹

Bu giderlerin, Ar-Ge harcaması olarak değerlendirilebilmesi için Ar-Ge bölümünde fiilen kullanıldığının tespit ve tevsik edilmesi gerekmektedir. Tespitin nasıl ve kim tarafından yapılacağı 1 Seri No.lu KVK Genel Tebliği'nde belirtilmemiştir. Bize göre tespit yapılması şirket tarafından sağlanacaktır. Yani denetimler sırasında yapılan giderin Ar-Ge harcaması kapsamında olduğu tespit edilebiliyorsa söz konusu gider Ar-Ge harcaması olacaktır.

Çeşitli kıstaslara göre genel işletme giderleri üzerinden hesaplanacak paylar ise bu kapsamda değerlendirilmez. Örneğin bir işletmenin 10.000,00 YTL danışmanlık gideri varsa bazı dağıtım anahtarlarıyla bu giderden Ar-Ge birimine pay verilemez. Yapılan giderler Ar-Ge faaliyetiyle ilgili olmalıdır.

Dışarıdan Sağlanan Fayda ve Hizmetler: Normal bakım ve onarım giderleri dışında Ar-Ge faaliyetleriyle ilgili olarak işletme dışında yerli veya yabancı diğer kurum ve kuruluşlardan mesleki veya teknik destek alınması veya bunlara yaptırılan analizlerle ilgili olarak yapılan ödemelerle, bu mahiyetteki diğer ödemelerdir.

Ar-Ge faaliyetinin esas itibarıyla işletme bünyesinde yapılması gerekmektedir. Fiili kullanım durumunun tespit edilmesi ve ortak giderlerin de buna göre paylaşılması şartıyla bir kuruma ait olduğu halde diğer kurumlarla ortak kullanılan Ar-Ge biriminde yapılan Ar-Ge faaliyetleri, işletme bünyesinde yapılmış sayılacaktır. İşletmenin organizatörlüğünde olmak

²³⁹

UFUK; Temmuz 2008, a.g.m.

şartıyla, kamu kurum ve kuruluşlarına ait Ar-Ge merkezleriyle üniversiteler bünyesinde yapılan Ar-Ge faaliyetleri de bu kapsamda bulunmaktadır.

Ar-Ge faaliyetlerinin yürütülmesi sırasında, proje bazında yerli ve yabancı teknik personelden mesleki ve teknik destek alınması veya bazı analizlerin dışarıda yaptırılması halinde bunlarla ilgili olarak yapılan ödemeler de Ar-Ge harcaması kapsamında değerlendirilecektir.

Vergi, Resim ve Harçlar: Doğrudan Ar-Ge faaliyetlerine ilişkin olan ve kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak dikkate alınan aynı vergi, resim ve harçlardan oluşmaktadır. Doğrudan Ar-Ge faaliyetlerinin yürütüldüğü taşınmazlar için ödenen vergiler, Ar-Ge projesinde kullanılmak üzere ithal edilen mallarla ilgili gümrük vergileri ile benzeri vergi, resim ve harçlar bu kapsamdadır.

Finansman Giderleri: Ar-Ge projesi bazında yerli, yabancı ve uluslararası kurumlardan temin edilen kredilere ilişkin finansman giderleridir.²⁴⁰

Ayrıca yukarıdaki sınıflandırma dışında kalabilecek olan ve diğer giderler de Ar-Ge faaliyetiyle ilgili bulundukları durumda Ar-Ge harcaması olarak kabul edilecektir.²⁴¹

3.6.5. AR-GE İndirimi Uygulaması

31.07.2004 tarih ve 5228 sayılı Yasa ile Gelir ve Kurumlar Vergisi Yasalarında yapılan değişiklikler ile Ar-Ge indiriminin uygulanmasına ilişkin temel hükümler büyük değişikliğe uğramış ve Bakanlık 20.02.2005 tarihli Resmi Gazete’de yayımladığı 86 Seri No.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği ile bu konudaki usul ve esasları ayrıntılı biçimde açıklamıştır.²⁴²

²⁴⁰

UYAR; Ağustos 2005, s.g.m.

²⁴¹

GÜNDOĞDU; Temmuz 2008, a.g.m.

²⁴²

TUNCER; Mayıs 2006, a.g.m.

86 Seri No.lu KV Genel Tebliği'nde, yapılan harcamaların Ar-Ge indirimine konu edilebilmesi için Ar-Ge faaliyeti kapsamında yapılmış olması gerekir. Tebliğ'de bunlar 5 kalemde toplanmıştır;

- Bilimsel ve teknolojik alanlardaki belirsizlikleri gidermek ve bunları aydınlatmak amacıyla, bilim ve teknolojinin gelişmesini sağlayacak yeni teknik bilgilerin elde edilmesi,
- Yeni üretim yöntem, süreç ve işlemlerinin araştırılması ve geliştirilmesi,
- Yeni ürünler, madde ve malzemeler, araçlar, gereçler, işlemler geliştirilmesine yönelik olarak yeni yöntemler geliştirilmesi veya yeni teknikler üretilmesi,
- Bir ürün maliyetini düşürücü, kalite, standart veya performansını yükseltici yeni tekniklerin ve teknolojilerin araştırılması,
- Yeni ve özgün tasarıma dayanan yazılım faaliyetleri.

Tebliğ, bu açıklamalardan sonra Ar-Ge faaliyetleri kapsamı dışında kalan kalemleri de uzun uzun saymış ve son olarak Ar-Ge faaliyetlerine bir sınır çizmiştir. Uygulamada, bu kısıtlamalar nazara alınarak bir harcamanın Ar-Ge faaliyeti kabul edilip edilmeyeceği sürekli tartışma konusu olacaktır. Örnek verecek olursak bir işletmede “*kalite kontrol*” için yapılan bir faaliyet ve harcama kapsam dışı sayılmıştır. Hâlbuki elektronik eşyada, giyim sanayinde kalite kontrolü için yapılan bir Ar-Ge harcaması önemli olabilir. Bu açıdan konu tartışmaya ve uyuşmazlığa açıktır.²⁴³

3.6.5.1. AR-GE İndirimi

Teknoloji geliştirme bölgeleri, TÜBİTAK-Marmara Araştırma Merkezi Teknoloji Serbest Bölgesinde, Ar-Ge merkezlerinde kamu kurum ve kuruluşları tarafından veya uluslararası fonlarca desteklenen Ar-Ge projelerinde ve teknogirişim sermaye desteklerinden yararlananlarca gerçekleştirilen Ar-Ge harcamalarının tamamı ile 500 ve üzerinde tam zaman

²⁴³

TUNCER; Mayıs 2006, a.g.m.

eşdeğer Ar-Ge personeli istihdam eden Ar-Ge merkezlerinde ayrıca o yıl yapılan Ar-Ge harcamasının bir önceki yıla göre artışının yarısı, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 10.maddesi uyarınca kurum kazancından indirilir. (Söz konusu kanunda, Ar-Ge harcamalarının %40'ı indirilebilmektedir.) Kurum kazancının yetersiz olması nedeniyle ilgili hesap döneminde indirim konusu yapılamayan tutar, sonraki hesap dönemlerine devredilir. Devredilen tutarlar her yıl yeniden değerlendirilme oranında artırılarak dikkate alınır.²⁴⁴

3.6.5.2. Ücretler Üzerinden Alınan Gelir Vergisi Tevkifatı

Kamu personeli hariç olmak üzere teknoloji merkezi işletmelerinde, Ar-Ge merkezlerinde, kamu kurum ve kuruluşları ile kanunla kurulan vakıflar tarafından veya uluslararası fonlarca desteklenen ya da TÜBİTAK tarafından yürütülen Ar-Ge ve yenilik projelerinde, teknogirişim sermaye desteklerinden yararlanan işletmelerde ve rekabet öncesi işbirliği projelerinde çalışan Ar-Ge ve destek personelinin; bu çalışmaları karşılığında elde ettikleri ücretlerinin doktoralı olanlar için yüzde doksani, diğerleri için yüzde sekseni gelir vergisinden müstesnadır.²⁴⁵

3.6.5.3. Sigorta Primi Desteği

Kamu personeli hariç olmak üzere teknoloji merkezi işletmelerinde, Ar-Ge merkezlerinde, kamu kurum ve kuruluşları ile kanunla kurulan vakıflar tarafından veya uluslararası fonlarca desteklenen ya da TÜBİTAK tarafından yürütülen Ar-Ge ve yenilik projeleri ile rekabet öncesi işbirliği projelerinde ve teknogirişim sermaye desteklerinden yararlanan işletmelerde çalışan Ar-Ge ve destek personeli ile 26.06.2001 tarih ve 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nun geçici 2. maddesi uyarınca ücreti gelir vergisinden istisna olan personelin; bu çalışmaları karşılığında elde ettikleri ücretleri üzerinden hesaplanan sigorta primi işveren hissesinin yarısı, her bir çalışan için beş yıl süreyle Maliye Bakanlığı bütçesine konulacak ödenekten karşılanır.

²⁴⁴

ARBAK; Aralık 2007, a.g.m.

²⁴⁵

ÖZKAYA; Mayıs 2008, a.g.m.

Belirtilen gelir vergisi stopajı ve sigorta primi işveren hissesine ilişkin teşviklerden yararlanacak olan destek personelinin tam zaman eşdeğeri sayısı, toplam tam zamanlı Ar-Ge personeli sayısının yüzde onunu geçemez. Asgari Ar-Ge personeli sayısının hesabında fiilen ve tam zamanlı olarak çalışan personelin üçer aylık dönemler itibarıyla ortalaması esas alınır.²⁴⁶

3.6.5.4. Damga Vergisi İstisnası

5746 sayılı Kanun kapsamındaki her türlü Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri ile ilgili olarak düzenlenen kâğıtlardan damga vergisi alınmaz.²⁴⁷

3.6.5.5. Teknogirişim Sermayesi Desteği

Teknogirişim sermayesi; meslek lisesi veya yüksekokulu mezunları ile örgün öğrenim veren üniversitelerin herhangi bir lisans programından bir yıl içinde mezun olabilecek durumdaki öğrenci, yüksek lisans veya doktora öğrencisi ya da lisans, yüksek lisans veya doktora derecelerinden birini ön başvuru tarihinden en çok beş yıl önce almış kişilerin, teknolojik ve yenilik odaklı iş fikirlerini, desteği veren kamu kurum veya kuruluşu tarafından desteklenmesi uygun bulunan bir iş planı çerçevesinde, katma değer ve nitelikli istihdam yaratma potansiyeli yüksek teşebbüslere dönüştürülebilmelerini teşvike etmek için yapılan sermaye desteğidir.

Kanun tasarına göre yukarıdaki tanımda belirtilen özellikleri taşıyanlara bir defaya mahsus 100.000 YTL'ye kadar teknogirişim sermaye desteği verilir. Bu tutar her yıl yeniden değerlendirilme oranında artırılır.²⁴⁸

²⁴⁶ GÜNDOĞDU; Temmuz 2008, a.g.m.

²⁴⁷ ÖZKAYA; Mayıs 2008, a.g.m.

²⁴⁸ ARBAK; Aralık 2007, a.g.m.

3.6.5.6. Özel Fon Hesabının Kullanılmaması Durumu

Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinde bulunanların; kamu kurum ve kuruluşları, kanunla kurulan vakıflar ile uluslararası fonlardan aldıkları destekler özel bir fon hesabında tutulur. Bu fon, 193 sayılı Kanun ve 5520 sayılı Kanun'a göre vergiye tabi kazancın ve ilgili yılda yapılan Ar-Ge harcaması tutarının tespitinde dikkate alınmaz. Bu fonun, elde edildiği hesap dönemini izleyen beş yıl içinde sermayeye ilâve dışında herhangi bir şekilde başka bir hesaba nakledilmesi veya işletmeden çekilmesi halinde, zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler ziyaa uğratılmış sayılır.²⁴⁹

3.6.5.7. Gelir Yazmama

Rekabet öncesi işbirliği projelerinde işbirliğini oluşturan kuruluşların bu işbirliğine yaptıkları katkılar, işbirliği protokolünde belirlenen kuruluşlardan biri adına açılacak özel bir hesapta izlenir. Özel hesaba aktarılan bu tutarlar, harcamanın yapıldığı dönemde katkı sağlayan kuruluşların Ar-Ge harcaması olarak kabul edilir ve proje dışında başka bir amaç için kullanılamaz. Proje hesabında toplanan tutarlar, proje özel hesabı açan kuruluşun kazancının tespitinde gelir olarak dikkate alınmaz.

Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinde bulunanların; kamu kurum ve kuruluşları, kanunla kurulan vakıflar ile uluslararası fonlardan aldıkları destekler özel bir fon hesabında tutulur. Bu fon, 193 sayılı Kanun ve 5520 sayılı Kanun'a göre vergiye tabi kazancın ve ilgili yılda yapılan Ar-Ge harcaması tutarının tespitinde dikkate alınmaz. Bu fonun, elde edildiği hesap dönemini izleyen beş yıl içinde sermayeye ilâve dışında herhangi bir şekilde başka bir hesaba nakledilmesi veya işletmeden çekilmesi halinde, zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler ziyaa uğratılmış sayılır.

Dikkat edelim ki, ister aktifleştirilsin ister doğrudan gider yazılsın ilgili dönemde yapılan Ar-Ge harcamalarının tamamı üzerinden Ar-Ge indirimi ayrıca hesaplanacak ve indirim konusu yapılacaktır.

²⁴⁹

ÖZKAYA; Mayıs 2008, a.g.m.

Bu Kanun kapsamındaki destek ve teşvik unsurlarından yararlananların bu Kanun’da öngörülen şartları taşıdıklarına ilişkin tespitler en geç iki yıllık süreler itibarıyla yapılır. Kanun’da öngörülen şartların ihlali veya teşvik ve destek unsurlarının amacı dışında kullanılması halinde, zamanında tahakkuk ettirilmemiş vergiler yönünden vergi ziyayı doğmuş sayılır. Sağlanan vergi dışı destekler ise 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre ve gecikme zammı uygulanmak suretiyle tahsil edilir.

Mükellefler, Ar-Ge harcamalarını hesaplayacakları Ar-Ge indirimini, beyanname üzerinden hesaplanan kurum kazancından indirebileceklerdir. Ar-Ge indirimi, Ar-Ge faaliyetine başladığı andan itibaren hem yıllık beyannamede hem de geçici vergi beyannamelerinde uygulanabilecektir. Hesaplanan Ar-Ge indirimi tutarı, mükellefler tarafından yıllık kurumlar vergisi beyannamesi ile geçici vergi beyannamesinin ilgili satırına yazılarak kazançtan indirilecektir. İlgili dönemde kazancın yetersizliği nedeniyle indirim konusu yapılamayan Ar-Ge İndirimi tutarı sonraki hesap dönemlerine devredecektir.

Ayrıca mükelleflerin Ar-Ge projesi kapsamındaki harcamalarını, işletmenin diğer faaliyetlerine ilişkin harcamalarından ayırarak, Ar-Ge indiriminin doğru hesaplanmasına imkân verecek şekilde muhasebeleştirmeleri gerekmektedir.²⁵⁰

3.7. TÜBİTAK Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı Tarafından Sağlanan AR-GE Destekleri

Ar-Ge faaliyetlerine ve teknolojik faaliyetlere değişik mevzuatlar kapsamında değişik teşvikler uygulanmaktadır. Bu teşviklerle ilgili süreçte TÜBİTAK-TİDEB (Teknoloji İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı)²⁵¹ önemli kurumlardandır.

TÜBİTAK-Teknoloji İzleme ve Değerlendirme Başkanlığı (TİDEB), Para Kredi ve Koordinasyon Kurulu'nun 95/2 sayılı Ar-Ge Yardımına İlişkin Karar'ın, 1 Haziran 1995 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanması üzerine, TÜBİTAK bünyesinde kurularak faaliyete başlamıştır. TİDEB'in faaliyet alanı içinde, Ar-Ge Yardımı kapsamında üstlendiği görevlerin yanı sıra, Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikamız çerçevesinde yürüttüğü ve yapmayı hedeflediği görevler kapsamında, Üniversite Sanayi İşbirliği için ÜSAMP, teknoloji ödülü, EUREKA, Ar-Ge yatırım teşviki, vergi erteleme, proje pazarı platformu desteği gibi programlarda bulunmaktadır.²⁵²

3.7.1. AR-GE Destek Programları

Endüstriyel araştırma ve teknoloji geliştirmeyi ve yenilikçiliği geliştirmek, özendirmek, izlemek ve üniversite-sanayi ilişkilerini gerçekleştirmek TÜBİTAK'ın ana hedeflerindendir. Bu hedef doğrultusunda Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı (TEYDEB), Ülkemizde yerleşik tüm kuruluşların araştırma ve teknoloji geliştirme faaliyetlerini destekleyerek çağımızın en önemli ekonomik gelişme kaynağı olan teknolojinin toplumsal faydaya dönüşmesi sürecine katkıda bulunur.²⁵³

²⁵¹ <http://www.tideb.tubitak.gov.tr/>, Erişim: 02.07.2008

²⁵² Mustafa TÜRKKOT; “*Ar-Ge, Teknoloji Geliştirme Faaliyetlerine Sağlanan Destekler*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 142, Ekim 2004

²⁵³ TÜBİTAK; **Teknoloji ve Yenilik Destek Programları**, <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=1&sid=480&pid=478>, Erişim: 25.06.2008

3.7.1.1. 1501- Sanayi AR-GE Projeleri Destek Programı

Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı, 1995 yılından beri TÜBİTAK ile Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) işbirliği içinde yürütülmektedir. Programı, firma düzeyinde katma değer yaratan kuruluşların Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) çalışmalarını teşvik etmek ve bu yolla Türk sanayisinin Ar-Ge yeteneğinin yükseltilmesine katkıda bulunmak üzere oluşturulmuştur.

98/10 sayılı "Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Yardımına İlişkin Tebliğ" (Tebliğ), "Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Teknoloji ve Yenilik Destek Programlarına İlişkin Yönetmelik" ve "Sanayi Araştırma Teknoloji Geliştirme Ve Yenilik Projeleri Destekleme Programı Uygulama Esasları" uygun olarak yürütülen programın amacı, sanayi kuruluşlarının Ar-Ge Projelerine %60'a varan oranlarda hibe şeklinde destek sağlamaktır.²⁵⁴

3.7.1.2. 1502 Eureka Sanayi - AR-GE Ağı Desteği

Avrupa'da sanayinin verimliliğini ve rekabet gücünü artırmak için uluslararası Ar-Ge projelerini destekleme amacıyla oluşturulan bir işbirliği ağıdır. Programın amacı Avrupa ülkeleri arasında pazar odaklı Ar-Ge projelerini yaratmak ve Avrupa çapındaki firmalar, üniversiteler ve araştırma kurumları arasındaki işbirliğini artırmaktır. Programın farkı; katılımcı ülkelerden bir veya daha fazla ortağı olması ve proje destek süresinde kısıtlama olmamasıdır. Programın sağladığı fırsatlar; uluslararası işbirliği yeteneğinin kazanılması, diğer uluslararası programlara daha kolay erişim, adaptasyon ve uluslararası pazarlara erişimdir.²⁵⁵

²⁵⁴ TÜBİTAK; *Teknoloji ve Yenilik Destek Programları*, <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?sid=481&pid=478>, Erişim: 25.06.2008

²⁵⁵ TÜBİTAK TEKNOLOJİ VE YENİLİK DESTEK PROGRAMLARI BAŞKANLIĞI (TEYDEB); *AR-GE Destekleri*, <http://www.mam.gov.tr/ar-ge/sanayi-ar-ge-son.htm>, Erişim: 25.06.2008

3.7.1.3. 1503- AR-GE Proje Pazarı Platformu Destekleme Programı

Proje Pazarları Destekleme Programı; üniversitelerden, araştırma kurumlarından ve sanayi kuruluşlarından temsilcilerin bir araya gelmesi ve tarafların somut proje önerilerini paylaşarak muhtemel işbirlikleri olanaklarının aranması için düzenlenen etkinliklerin desteklenmesi için oluşturulmuştur.

Bilim Kurulu tarafından belirlenen üst sınırı geçmeyecek biçimde, etkinliği düzenleyen kuruluşun talebinin uygun görülen kısmı için hibe destek sağlanmaktadır. Destek ödemeleri etkinlik öncesi tek kalemde yapılmaktadır.²⁵⁶

Programa aşağıda belirtilen kurumlar katılabilir;

- Üniversiteler,
- Araştırma kurumları.

3.7.1.4. 1507- KOBİ AR-GE Başlangıç Destek Programı

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) yönelik strateji ve eylem planlarında geliştirilen temel strateji; KOBİ'lerin verimliliklerini, katma değer içindeki paylarının ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması esasına dayanmaktadır. Ülkemizde, Ar-Ge faaliyetlerinin önemli bir bölümü büyük ölçekli işletmelerle sınırlı olup, ülke sanayinin %98'ini oluşturan KOBİ'lerin Ar-Ge faaliyetleri istenilen düzeyin altında kalmıştır. Yukarıda belirtilen stratejik hedeflere ulaşmak için piyasa koşulları ve uluslararası anlaşmalar kapsamındaki yükümlülükler dahilinde, KOBİ'lerin Ar-Ge ve yenilik projeleri için farklılaştırılmış bir destek programı TÜBİTAK tarafından kurgulanmış ve uygulamaya alınmıştır.

KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı ile, KOBİ'lerin bu sorunları aşabilmelerini sağlamak için yeni bir ürün üretilmesi, mevcut bir ürünün geliştirilmesi, iyileştirilmesi, ürün

²⁵⁶

TÜBİTAK; *Teknoloji ve Yenilik Destek Programları*,
<http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=1&sid=483&pid=478>, Erişim: 25.06.2008

kalitesi veya standardının yükseltilmesi veya maliyet düşürücü nitelikte yeni tekniklerin, yeni üretim teknolojilerinin geliştirilmesi konularında KOBİ'ler tarafından yürütülen 400.000 YTL bütçe ve 18 ay süre ile sınırlı ilk iki projenin TÜBİTAK tarafından desteklenmesi amaçlanmıştır.

Projelere program kapsamında sağlanacak desteklerle KOBİ'lerin, teknoloji ve yenilik kapasitelerinin geliştirilerek daha rekabetçi olmaları, sistematik proje yapabilmeleri, katma değeri yüksek ürün geliştirebilmeleri, kurumsal araştırma teknoloji geliştirme kültürüne sahip olmaları, ulusal ve uluslararası destek programlarında daha etkin yer almaları hedeflenmektedir.²⁵⁷

3.7.1.5. 1508- Teknogirişim Destek Programı

Ülkemizde her yıl kurulan binlerce firmanın büyük çoğunluğunun ilk bir yıl içinde, kalanının önemli bir kısmının ise sonraki beş yıl içerisinde kapandığı bilinmektedir. Bu durumun nedenleri arasındaki küçük bir payı; kabul edilebilir, doğal sebepler oluştururken, temel neden işletmelerin iyi planlanmadan kurulması ve iyi işletilmemeleridir. Diğer önemli payı ise teknolojik değişim karşısında ürünlerini ya da kendilerini yenileyemeyen firmalar oluşturmaktadır. Bugün çevremizde gördüğümüz pek çok işyeri veya ürünün beş yıl önce pazarda olmaması, firmaların ve ürünlerin teknolojik değişime ayak uydurabilmesi zorunluluğuna işaret etmektedir. Ayrıca yapılan uluslararası araştırmalar büyümeye ve ileri teknoloji alanlarına yönelik olmayan bu tür iş kurma girişimlerinin gelişmekte olan ülke ekonomilerinde durağanlık yarattığını göstermektedir.

Yüksek eğitilmiş (lisans, yüksek lisans veya doktora) kişilerin yenilikçi iş fikirleri, yeterli destek ve ortam sağlanmadığı için katma değeri yüksek girişimlere dönüşmeden yok olmaktadır. Bu durum sahip olunan beyin gücünün ülke çıkarları için tüm potansiyeli ile kullanılmasına engel teşkil etmekte, ülkemizdeki beyin göçünün başlıca nedenini oluşturmaktadır.

²⁵⁷

TÜBİTAK; *Teknoloji ve Yenilik Destek Programları*,
<http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=1&sid=696&pid=478>, Erişim: 25.06.2008

Bu gerçeklerden hareketle girişimcilik olgusunun teknoloji ve yenilik odaklı firmalara yönelmesini ve lisans, yüksek lisans veya doktora düzeyinde eğitilmiş öğrenci ve mezunların bilgi ve araştırmalarını ticari ve katma değeri yüksek ürünlere dönüştürebilmelerini teşvik etmek amacıyla TÜBİTAK, Teknoloji ve Yenilik Odaklı Girişimleri Destekleme Programını (TEKNOGİRİŞİM) kurgulamış ve uygulamaya almıştır.

Program kapsamında, girişimcilerin firmalarını kurmalarının ardından, personel, malzeme, alet/teçhizat/yazılım, seyahat, danışmanlık, hizmet alımı, ofis kira gideri ve ofise ait su, elektrik, ısıtma ve iletişim giderlerinin TÜBİTAK tarafından %75 oranında, en fazla 100.000 YTL ve bir yıl süre ile desteklenmesi öngörülmektedir.²⁵⁸

3.7.1.6. 1509- Uluslararası Sanayi AR-GE Projeleri Destekleme Programı

Uluslararası Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı;

- EUREKA
- EUREKA Küme Projeleri
- EOROSTARS
- Ortak Teknoloji Girişimleri

ve Avrupa Birliği Çerçeve Programları altında ortak proje çağrılarında çıkan programlar ve benzeri uluslararası programlara sunulan uluslararası ortaklı araştırma geliştirme projelerinin desteklenmesi için oluşturulmuştur. Bu tür uluslararası programlara katılan, Türkiye’de yerleşik, firma düzeyinde katma değer yaratan tüm kuruluşlar bu programdan yararlanabilmektedir.

Programın amacı, uluslararası Ar-Ge ve yenilik projeleri yapan Türkiye’de yerleşik kuruluşlara sağlanacak destekle, ülkemizdeki teknik yeterliliğin ve bilgi birikiminin artırılması, kuruluşların uluslararası teknoloji birikimine erişiminin ve teknoloji transferinin

²⁵⁸

TÜBİTAK; *Teknoloji ve Yenilik Destek Programları*,
<http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=1&sid=697&pid=478>, Erişim: 25.06.2008

sağlanması, edinilen teknolojik bilgi ve deneyimin kuruluş bünyesinde içselleştirilerek, özgün teknolojilerin geliştirilmesinde ivme kazandırıcı ve yönlendirici bir etken olması ve kuruluşların uluslararası pazarlarda yer almasına katkı sağlamasıdır.

Bu program kapsamında destek almaya hak kazanan büyük ölçekli firmaların Ar-Ge projelerinin uygun bulunan proje harcamalarına en fazla %60, KOBİ'lerin proje harcamalarına da %75 oranında hibe destek sağlanması öngörülmektedir. Programa başvuruda bulunacak projelerin destek süresinde ve proje bütçelerinde herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır.

Bu program kapsamında desteklenecek olan EUREKA, EUROSTARS gibi uluslararası programlara sunulan projeler için "Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Teknoloji ve Yenilik Destek Programlarına İlişkin Yönetmelik" ve "Uluslararası Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı Uygulama Esasları" geçerli olacaktır.²⁵⁹

3.7.2. Programlara Sunulan AR-GE Projelerinden Beklenen Hedefler

Başvurulacak projelerin; yeni ürün üretilmesi, ürün kalitesi veya standardının yükseltilmesi, maliyet düşürücü ve standart yükseltici yeni tekniklerin geliştirilmesi, yeni üretim teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik olması gerekmektedir.²⁶⁰

3.7.3. Desteklenen AR-GE Safhaları

1.Safha: Kavramsal Tasarım (fikir-ihtiyaç, ürün fikri, üretim fikri),

2.Safha: Teknoloji Geliştirme (ürün tasarımı, prototip ürün, üretim sistemi tasarımı, pilot üretim),

²⁵⁹ TÜBİTAK; *Teknoloji ve Yenilik Destek Programları*, <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=1&sid=698&pid=478>, Erişim: 25.06.2008

²⁶⁰ TÜBİTAK TEKNOLOJİ VE YENİLİK DESTEK PROGRAMLARI BAŞKANLIĞI (TEYDEB); *AR-GE Destekleri*, <http://www.mam.gov.tr/ar-ge/sanayi-ar-ge-son.htm>, Erişim: 25.06.2008

3.Safha: Üretim ve Pazarlama (üretim tesisi, yönetim, müşteri ve pazar bulma).²⁶¹

3.7.4. Desteklenen AR-GE Aşamaları

Kavram geliştirme, teknolojik/teknik ve ekonomik yapılabilirlik etüdü, geliştirilen kavramdan tasarıma geçiş sürecinde yer alan laboratuvar ve benzeri çalışmalar, tasarım, tasarım geliştirme ve tasarım doğrulama çalışmaları, prototip üretimi, pilot tesisin kurulması, deneme üretimi ve tip testlerin yapılması, satış sonrası ürün tasarımından kaynaklanan sorunların çözüm faaliyetleridir.²⁶²

3.7.5. Desteklenen Gider Kalemleri

Personel giderleri, alet, teçhizat, prototip kalıp, yazılım ve yayın alımları, yurtiçi ve yurtdışı danışmanlık hizmeti ve diğer hizmet alımları, ülke içindeki üniversiteler, TÜBİTAK'a bağlı Ar-Ge birimleri, özel sektör Ar-Ge kuruluşları ve benzeri kurum ve kuruluşlara yaptırılan Ar-Ge hizmet giderleri, malzeme ve sarf giderleri, proje personeline ve varsa danışmanlara ait seyahat giderleri, TPE'den alınacak ulusal patent tescili, faydalı model tescili ve endüstriyel tasarım tescili ile ilgili giderlerdir.²⁶³

²⁶¹ TÜBİTAK TEKNOLOJİ VE YENİLİK DESTEK PROGRAMLARI BAŞKANLIĞI (TEYDEB); **AR-GE Destekleri**, <http://www.mam.gov.tr/ar-ge/sanayi-ar-ge-son.htm>, Erişim: 25.06.2008

²⁶² TÜBİTAK TEKNOLOJİ VE YENİLİK DESTEK PROGRAMLARI BAŞKANLIĞI (TEYDEB); **AR-GE Destekleri**, <http://www.mam.gov.tr/ar-ge/sanayi-ar-ge-son.htm>, Erişim: 25.06.2008

²⁶³ TÜBİTAK TEKNOLOJİ VE YENİLİK DESTEK PROGRAMLARI BAŞKANLIĞI (TEYDEB); **AR-GE Destekleri**, <http://www.mam.gov.tr/ar-ge/sanayi-ar-ge-son.htm>, Erişim: 25.06.2008

3.7.6. AR-GE Projesi Değerlendirme Boyutları

Projenin endüstriyel Ar-Ge içeriği, teknoloji düzeyi ve yenilikçi yönü, proje planı ve kuruluşun altyapısının uygunluğu, proje çıktılarının ekonomik yarara ve ulusal kazanıma dönüşebilirliği²⁶⁴.

3.7.7. Proje Başvurusunda Dikkat Edilmesi Gereken Konular

Projenin Teknolojik Düzeyi ve Yenilikçiliği;

- Projenin endüstriyel Ar-Ge içeriği ve yenilikçi yönü iyi açıklanmalı ve öne çıkarılmalıdır.
- Projenin teknoloji düzeyi bilimsel/teknik literatür ve standartlar referans verilerek açıklanmalıdır. Gerekirse üniversitelerden, teknoloji merkezlerinden ve diğer Ar-Ge kuruluşlarından destek alınmalıdır.
- Disiplinler arası yaklaşım gerektiren projelerin bu özellikleri ayrıntılı açıklanmalıdır.

Projenin Çıktıları ve Başarı Kriterleri;

- Projenin hedef ve çıktıları net ve ölçülebilir biçimde tanımlanmalıdır.
- Başarı kriterleri tanımlanmalıdır.
- Projede kullanılacak yöntem ve teknikler açıklanmalıdır.

Proje Planı ve Organizasyonel Kriterler;

- Proje süresi ve bütçesi gerçekçi tahmin edilmelidir.

²⁶⁴

TÜBİTAK TEKNOLOJİ VE YENİLİK DESTEK PROGRAMLARI BAŞKANLIĞI (TEYDEB); *AR-GE Destekleri*, <http://www.mam.gov.tr/ar-ge/sanayi-ar-ge-son.htm>, Erişim: 25.06.2008

- Proje iş paketlerine bölünmeli, iş paketleri arasındaki ilişkileri iyi kurgulanmalıdır.

- Projeyi gerçekleştirmek için gerekli işbirlikleri ve hizmet alımları tanımlanmalıdır.

- Proje ekibi projeyi gerçekleştirebilir nitelikte oluşturulmalıdır.

Projelerin Başlıca Desteklenmeme Nedenleri;

- Rutin mühendislik uygulaması olması ve Ar-Ge yönünün zayıf olması, sadece şekil ve estetiğe yönelik değişiklikleri içermesi, fonksiyonel değişiklikleri kapsamaması ve yenilikçi yönü olmaması,

- Sadece firmanın altyapısının iyileştirilmesine yönelik ve yatırım nitelikli ve yatırım ağırlıklı (yatırım unsurunun ön plana çıkarılması, sadece yatırım unsuru içermesi) olması,

- Firma özgün katkısının olmaması ya da yetersiz ve sınırlı olması,

- Ar-Ge altyapısının olmaması ya da yetersiz olması,

- İlgili olduğu alandaki teknoloji düzeyini geliştirecek nitelikte olmaması.²⁶⁵

²⁶⁵

TÜBİTAK TEKNOLOJİ VE YENİLİK DESTEK PROGRAMLARI BAŞKANLIĞI (TEYDEB); **AR-GE Destekleri**, <http://www.mam.gov.tr/ar-ge/sanayi-ar-ge-son.htm>, Erişim: 25.06.2008

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünyada küreselleşmenin etkilerinin artırması ve teknolojilerde yaşanan ilerlemeler ülkeleri ve ekonomilerini birbirlerini iyice yaklaştırmıştır. Özellikle iletişim ve ulaşım teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerle bilginin elde edilmesi, kullanılması ve işlenmesi her geçen gün daha da kolaylaşmaktadır. Bu nedenle ülke hükümetleri kıt kaynakları en etkin bir şekilde kullanmak için üretimin her alanına en son teknolojinin ve üretim tekniklerinin girmesini ve uygulanmasını çeşitli yöntemler sağlamaya çalışmaktadırlar. Bunu yapmalarındaki temel amaçları, dünya üretim pastasından olabildiğince büyük bir pay alarak ülkesini oluşturan insanların refah düzeyini, yaşam şartlarını en üst düzeye çıkarmaktır.

İhracat, dışa açık bir ekonomik yapıya sahip ekonomiler için en önemli ekonomik faaliyetlerden biridir. İhracat sadece ülke içi talepten fazla mal ve hizmetlerin yurt dışına satılması anlamında değildir. Bunun yanı sıra ihracat sayılan satış ve teslimler ve döviz kazandırıcı işlemler ihracat sayılan diğer faaliyetlerdir.

Günümüzde ister kalkınmış isterse kalkınmakta olan ülkeler olsun, çoğu ülke küreselleşmenin etkileri ile ihracatlarını mümkün olduğunca artırma çabası içine girmişlerdir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde döviz darboğazlarının aşılmasında, ödemeler dengesinin sağlanmasında ihracat önemli bir araç olarak görülmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yaşamış olduğu makro ekonomik dengesizlikler ve problemlerin aşılabilmesi için de önemli teşvik tedbirleri alınmakta ve politikalar uygulanmaktadır. Bu nedenle ihracatın teşvik edilmesi oldukça önem arz etmektedir.

Türkiye’de yıllardan beri bu yönde çabalarını sürdürmüş ve yatırımları ve ihracatı artırmak için neler yapılması gerektiği ile ilgili bir takım düzenlemeler gerçekleştirmeye çalışmıştır ve çalışmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde dönem dönem izlenen politikalar dâhilinde ihracata yönelik teşvikler uygulanmıştır. Türkiye de özellikle 1980’den sonra dışa açık bir ekonomi politikası yürütülmesi ihracatın önemini daha da artırmıştır. 1980’den itibaren bu konu

üzerinde önemle durulmuş ve ihracatı artırma yönünde çeşitli tedbirler alınmış ve politikalar uygulanmıştır.

İhraç pazarlarının geliştirilmesi, dünya ihracatındaki payının artırılması ve uluslararası düzeyde faaliyette bulunan Türk firmalarının rekabet güçlerinin artırılmasında ihracatın teşvik edilmesi Türkiye açısından oldukça önemlidir ve her geçen gün bu önemini daha da artırmaktadır.

İhracat teşviklerinin en önemlilerinden olan Ar-Ge ise, ülkelerin üretim ve rekabet gücünü artırabilmesi ve kendi ayakları üzerinde durabilmesi için vazgeçilmez bir alandır. Ar-Ge, uzun dönemli bir kararlılık ve yüksek maliyet gerektirmekle birlikte geri dönüşü yüksek olan bir yatırımdır. Yeterli Ar-Ge yatırımının yapılmaması ülkeleri dışa bağımlı hale getirmektedir.

Bu dışa bağımlılığı son yıllarda ülkemizde kronik hale gelen dış ticaret açığı çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. 2007 yılı ilk yarısı rakamlarına göre ihracatın ithalatı karşılama oranı %61,90'a gerilemiştir. Bu durumu yaratan diğer koşulları göz ardı etmemek kaydıyla (döviz kurlarının düşüklüğü, gümrük politikaları vs.) en büyük sebep olarak karşımıza çıkan husus, ülkemizde üretilen bir malın (hammadde-makine/teçhizat vs.) daha kalitelisinin ve/veya daha ucuzunun yurt dışından temin edilebilmesidir. Bunun da sebebi bu ülkelerin söz konusu malı daha yüksek teknolojiyle ve/veya daha ucuza üretebilmesidir.

Ar-Ge yatırımlarının ülkeler için önemini ortaya koyan bir diğer gösterge de, ülkelerin gelişmişlik düzeyini belirlemede Ar-Ge harcamalarının baz alınmasıdır. Ar-Ge faaliyetlerinde batılı ülkeler arasında amansız bir yarış yaşanmaktadır. Buna karşılık gelişmekte olan ülkeler kaynak yetersizliği ya da sorunun önem ve ağırlığını henüz kavrayamadıkları için araştırma ve geliştirme faaliyeti yarışının çok gerisinde kalmışlardır.

Rekabet gücü ve Ar-Ge faaliyeti birbirini besleyen bir süreçtir. Piyasa rekabet koşulları iyileştirilmeden Ar-Ge ortamının da iyileşmeyeceği, dolayısıyla da Ar-Ge yatırımlarının artmayacağı, Ar-Ge yatırımları artmadan da inovasyon ve rekabet gücünün gelişmeyeceği anlaşılmaktadır. Yüksek rekabet düzeyi ve kaliteli Ar-Ge ortamı oluşturulmadan, yani yapısal sorunlar çözülmeden, sadece arz yönlü politikalarla firmaların yatırım düzeylerinin arttırılmasıyla bir ekonominin verimliliğinin, büyüme oranının ve

istihdam düzeyinin uzun dönemde ve kalıcı olarak arttırılamayacağı görülmektedir. Çözüm, işletmeleri inovasyona dayalı rekabete özendirecek şekilde yatırım ortamını iyileştiren bir ekonomik ve hukuki çerçevenin oluşturulmasında yatmaktadır. İşletmelerin yüksek giriş engelleri arkasında korunmaya değil, kendini yüksek-beceriye ve yüksek teknolojiye özendirecek bir yeniden-yapılanmaya zorlayacak uygun rekabet ortamına ihtiyacı vardır. Ar-Ge ve inovasyon faaliyetlerinde istihdamı belirleyen kritek faktör lokasyondur, yani akademik araştırma merkezleri ve inovatif işletmeler ağına yakınlık ve erişilebilirliktir. Hangi ülke daha kaliteli bilgi ağları ve toplulukları oluşturabilirse, inovatif işletmeler de o ülkeye doğru akacaktır. Üniversite-sanayi işbirliği ağları güçlendikçe, Ar-Ge öncelikleri ile sanayinin ihtiyaçları uyumlaştırıldıkça, araştırmacıların tam akışkanlığı sağlandıkça, Ar-Ge ortamının kalitesi arttıkça hem içerideki Ar-Ge yatırımları artacak, hem de dışarıdan araştırmacılar, bilim adamları ve işletmeler o ülkeye akın edecektir.

İnovatif ülkelerde ulusal rekabet gücünün yüzde ellisini Ar-Ge'ye dayalı inovasyon kapasitesi yaratmaktadır. Rekabet gücünün yüzde yirmi beşini kamu kurumlarının kalitesi, geri kalan yüzde yirmi beşini ise makroekonomik istikrar açıklamaktadır. Türkiye gibi teknoloji sınırının epey gerisinde kalan ülkelerde ise Ar-Ge'ye dayalı inovasyon kapasitesi ulusal rekabet gücünün ancak üçte birini yaratmaktadır. Kamu kurumlarının kalitesi diğer üçte biri, makroekonomik istikrar da geriye kalan üçte biri açıklamaktadır. Teknolojik sınıra yakın olan inovatif ekonomilerde teknolojik gelişmenin tek kaynağı Ar-Ge'ye dayalı inovasyon kapasitesi iken, teknolojik sınıra uzak olan ülkelerde teknolojik gelişme hem Ar-Ge'ye dayalı inovasyon, hem de teknoloji transferi kanallarıyla olabilmektedir.

Küresel rekabet ortamında ulusal rekabet gücünü artırmak isteyen ülkelerin kaynak donanımına ve düşük maliyet avantajına dayalı alanlarda uzmanlaşmasını öngören statik karşılaştırmalı üstünlük anlayışından yüksek Ar-Ge yoğunluğuna, yüksek inovasyon becerisine, yüksek rekabet gücüne, yüksek katma-değer üretimine dayanan dinamik rekabet üstünlüğü anlayışına geçmeleri gerekmektedir. Bunun için hükümetlerin politik istikrarı ve makroekonomik dengeyi koruması ve geliştirmesi, üstün beceri kazandıracak düzeyde insan kaynaklarına yeterli yatırımı yapması, Ar-Ge harcamalarını doğrudan ve dolaylı olarak destekleyerek ekonominin bilgi ve teknolojik altyapısını güçlendirmesi, girişimciliği

özendiren, işletmeleri yatırıma ve üretime odaklayan bir yatırım ortamını güvence altına alması gerekmektedir.

Ülkemizde bilişim sektöründe Ar-Ge yeteneğini artırabilmek, geneldeki Ar-Ge yeteneğimizi artırabilmemiz ile doğrudan ilintilidir. Bunun için Ar-Ge'ye bakış açısı mutlaka değiştirilmelidir. Tüm üretim sektörlerinde Ar-Ge kültürünün yayılması için çalışmalıdır. Ulusal Ar-Ge öncelikleri belirlenmeli ve Türkiye'ye uluslararası pazarlarda rekabet üstünlüğü sağlayacak teknolojiler geliştirilmelidir. TÜBİTAK tarafından yürütülmekte olan ve bu önceliklerin belirlenmesini sağlayacak Ulusal Teknoloji Öngörü çalışmasına konunun bütün taraflarınca gereken önem verilmelidir. Ar-Ge'ye dayalı tedarik sistemi geliştirilmelidir. Bilişim teknolojileri Ar-Ge'sinin özelliği sebebiyle, uluslararası standartlara uygun veya milli olması önem arz eden yazılım geliştirme faaliyetleri, Ar-Ge faaliyetleri arasında değerlendirilmelidir. Ulusal yazılım evleri kurulmalı ve desteklenmelidir.

Türkiye'de üniversite sistemi yeniden yapılanmalı ve bu yapı içerisinde araştırma üniversiteleri desteklenmelidir. Sanayinin ihtiyacı olan teknolojik araştırma konuları doktora ve yüksek lisans tez konuları haline getirilebilmelidir.

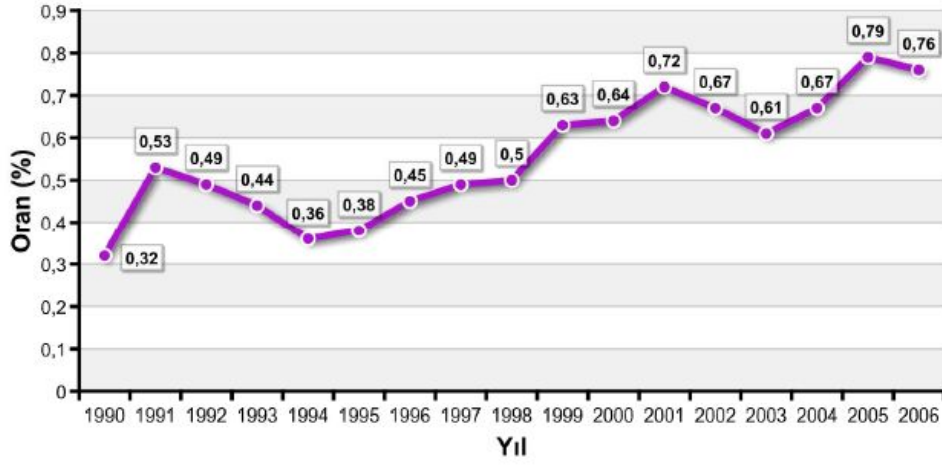
EKLER

Ek-1: Dünya Ülkelerinde AR-GE'nin GSMH Oranı

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Avusturalya	1,28	..	1,48	..	1,53	..	1,61	..	1,47	..	1,51	..	1,69	..	1,78	..	..
Avusturya	1,36	1,44	1,42	1,44	1,51	1,54	1,59	1,69	1,77	1,88	1,91	2,03	2,12	2,23	2,22	2,41	2,45
Belçika	..	1,58	..	1,66	1,65	1,67	1,77	1,83	1,86	1,94	1,97	2,08	1,94	1,89	1,87	1,86	1,85
Kanada	1,51	1,57	1,62	1,68	1,73	1,7	1,65	1,66	1,76	1,8	1,92	2,09	2,04	2,01	2,01	1,98	1,97
Çek Cumhuriyeti	..	..	..	..	..	0,95	0,97	1,08	1,15	1,14	1,21	1,2	1,2	1,25	1,25	1,41	1,54
Danimarka	1,55	1,61	1,64	1,72	..	1,82	1,84	1,92	2,04	2,18	..	2,39	2,51	2,58	2,5	2,45	2,43
Finlandiya	1,84	2	2,1	2,14	2,28	2,26	2,52	2,7	2,86	3,16	3,34	3,3	3,36	3,43	3,45	3,48	3,45
Fransa	2,32	2,32	2,33	2,38	2,32	2,29	2,27	2,19	2,14	2,16	2,15	2,2	2,23	2,17	2,15	2,13	2,12
Almanya	2,61	2,47	2,35	2,28	2,18	2,19	2,19	2,24	2,27	2,4	2,45	2,46	2,49	2,52	2,49	2,48	2,51
Yunanistan	..	0,28	..	0,36	..	0,38	..	0,39	..	0,52	..	0,51	..	0,5	0,48	0,51	0,5
Macaristan	1,46	1,04	1,03	0,95	0,87	0,71	0,63	0,7	0,66	0,67	0,78	0,92	1	0,93	0,88	0,94	1
İzlanda	0,97	1,15	1,32	1,33	1,37	1,53	..	1,83	2,01	2,3	2,68	2,96	2,97	2,82	..	2,78	..
İrlanda	0,82	0,92	1,02	1,16	1,25	1,26	1,3	1,27	1,23	1,18	1,12	1,1	1,1	1,18	1,25	1,26	1,32
İtalya	1,25	1,19	1,15	1,1	1,02	0,97	0,99	1,03	1,05	1,02	1,05	1,09	1,13	1,11	1,1	1,1	..
Japonya	2,81	2,78	2,72	2,65	2,6	2,71	2,81	2,87	3	3,02	3,04	3,12	3,17	3,2	3,17	3,33	..
Kore	..	1,84	1,94	2,12	2,32	2,37	2,42	2,48	2,34	2,25	2,39	2,59	2,53	2,63	2,85	2,98	..
Lüksemburg	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	1,65	..	..	1,66	1,66	1,61	..
Meksika	..	..	..	0,22	0,29	0,31	0,31	0,34	0,38	0,43	0,37	0,39	0,44	0,43	0,47	0,5	..
Hollanda	2,07	1,96	1,89	1,91	1,95	1,97	1,98	1,99	1,9	1,96	1,82	1,8	1,72	1,76	1,78	1,73	..
Yeni Zelanda	0,98	0,97	1	1,01	..	0,95	..	1,09	..	1	..	1,14	..	1,19	..	1,17	..
Norveç	..	1,62	..	1,7	..	1,69	..	1,63	..	1,64	..	1,59	1,66	1,71	1,59	1,52	1,49
Polonya	0,88	0,74	0,76	0,76	0,7	0,63	0,65	0,65	0,67	0,69	0,64	0,62	0,56	0,54	0,56	0,57	0,56
Portekiz	0,48	0,54	0,58	0,58	0,56	0,54	0,57	0,59	0,65	0,71	0,76	0,8	0,76	0,74	0,77	0,81	..
Slovakya	1,63	2,1	1,76	1,35	0,89	0,92	0,9	1,07	0,78	0,65	0,65	0,63	0,57	0,58	0,51	0,51	0,49
İspanya	0,8	0,82	0,86	0,86	0,79	0,79	0,81	0,8	0,87	0,86	0,91	0,91	0,99	1,05	1,06	1,12	..
İsveç	..	2,7	..	3,15	..	3,32	..	3,51	..	3,62	..	4,25	..	3,95	3,71	3,89	3,82
İsviçre	..	..	2,58	..	..	..	2,65	..	..	..	2,53	..	..	..	2,9	..	..
Türkiye	0,32	0,53	0,49	0,44	0,36	0,38	0,45	0,49	0,5	0,63	0,64	0,72	0,66	0,61	0,67	0,79	..
İngiltere Krallığı	2,15	2,07	2,02	2,05	2,01	1,95	1,87	1,81	1,8	1,87	1,86	1,83	1,83	1,79	1,73	1,78	..
Amerika Birleşik Devletleri	2,65	2,71	2,64	2,52	2,42	2,51	2,55	2,58	2,62	2,66	2,74	2,76	2,66	2,66	2,59	2,62	2,62
AB 27 Ülke Toplamı	..	..	..	..	..	1,66	1,66	1,66	1,67	1,72	1,73	1,76	1,76	1,75	1,73	1,74	..
OECD Toplamı	2,26	2,19	2,15	2,11	2,06	2,07	2,1	2,12	2,15	2,18	2,22	2,27	2,23	2,24	2,21	2,25	..
Brezilya	..	..	..	..	..	0,87	0,77	..	..	..	1,01	1,05	1	0,97	0,91	..	..
Şili	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0,76	0,74	0,67	..	..
Çin	..	0,73	0,74	0,7	0,64	0,57	0,57	0,64	0,65	0,76	0,9	0,95	1,07	1,13	1,23	1,33	1,43
Estonya	..	..	..	..	..	..	..	..	0,58	0,7	0,61	0,71	0,72	0,79	0,88	0,94	..
Hindistan	0,7	..	..	0,71	0,65	0,63	0,65	0,7	0,72	0,74	0,77	0,75	0,73	0,71	0,69	..	..
İsrail	2,45	2,36	2,42	2,53	2,56	2,62	2,8	3,07	3,21	3,69	4,45	4,76	4,75	4,43	4,39	4,44	4,48
Rusya Federasyonu	2,03	1,43	0,74	0,77	0,84	0,85	0,97	1,04	0,95	1	1,05	1,18	1,25	1,28	1,15	1,07	1,08
Slovenya	..	..	..	1,6	1,76	1,56	1,33	1,31	1,37	1,4	1,42	1,55	1,52	1,32	1,45	1,49	..
Güney Afrika	..	0,84	..	0,61	..	..	..	0,6	..	..	..	0,73	..	0,8	0,86	0,92	..

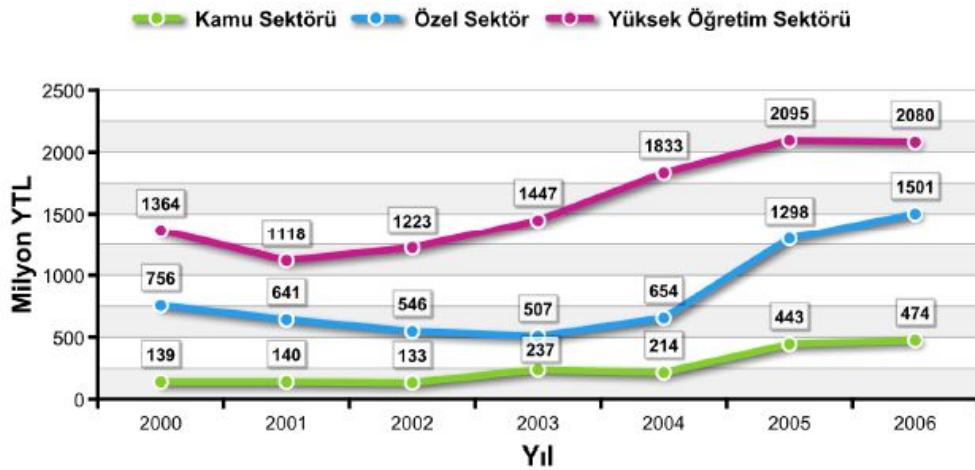
Ek 2: AR-GE İstatistikleri

Ar-Ge Harcamalarının GSYİH'ye Oranı

Kaynak: TÜİK Ar-Ge İstatistikleri

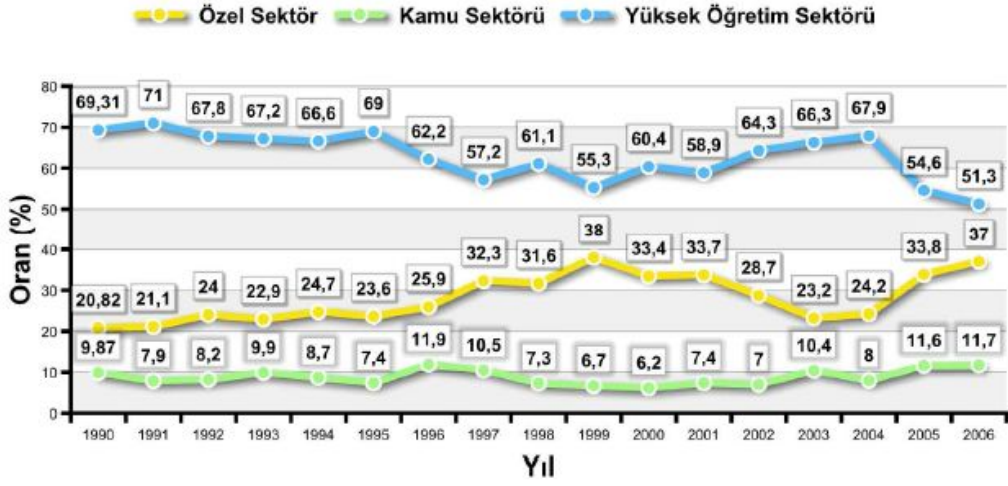
Sektörler Bazında Ar-Ge Harcamaları*

* 2005 Sabit Fiyatlarıyla

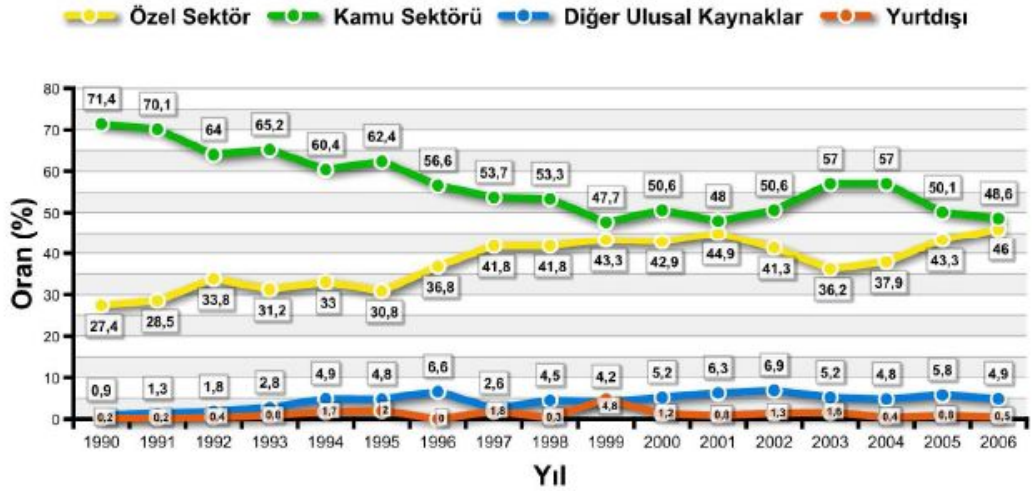
Kaynak: TÜİK Ar-Ge İstatistikleri

Sektörler Bazında Ar-Ge Harcamaları Oranı

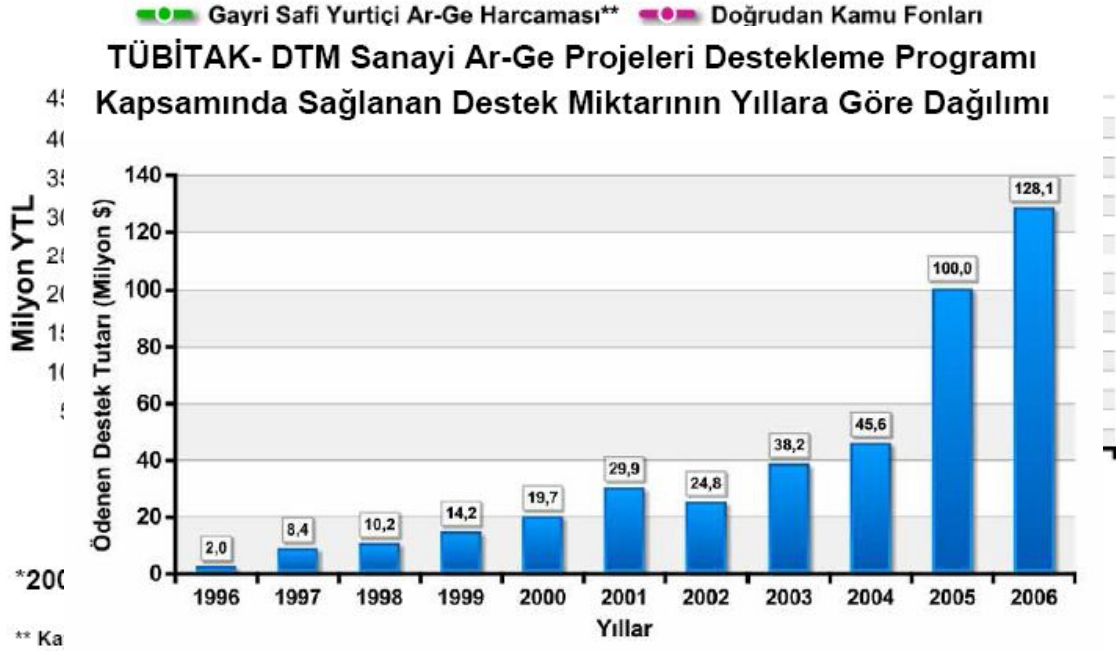
Kaynak: TÜİK Ar-Ge İstatistikleri

Finans Kaynağına Göre Ar-Ge Harcaması Oranı

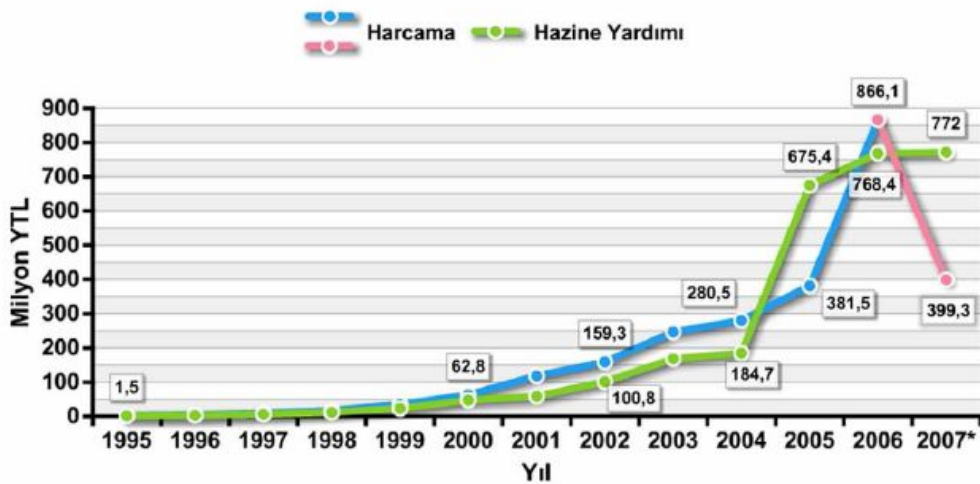

Kaynak: TÜİK Ar-Ge İstatistikleri

Ar-Ge Harcamaları ve Kamu Destekleri*

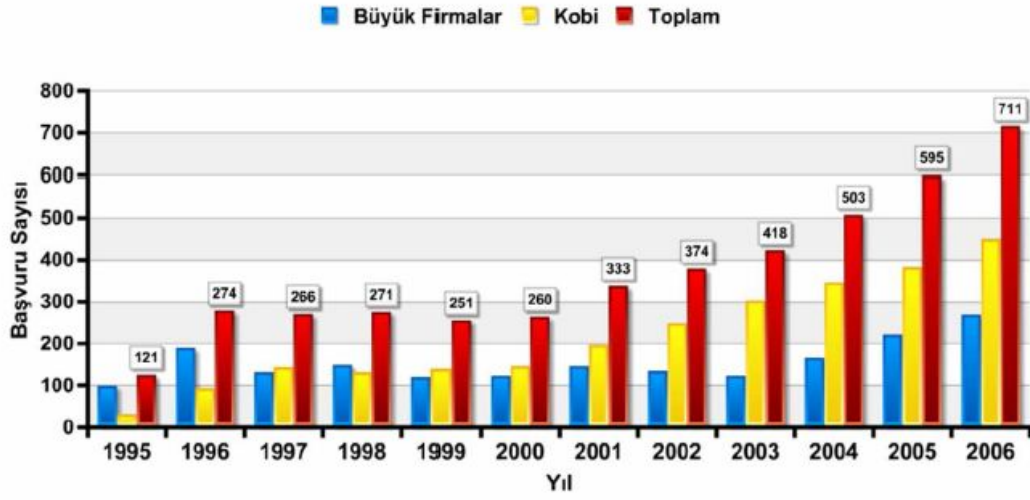

Yıllar İtibarıyla TÜBİTAK Gelir ve Harcamaları

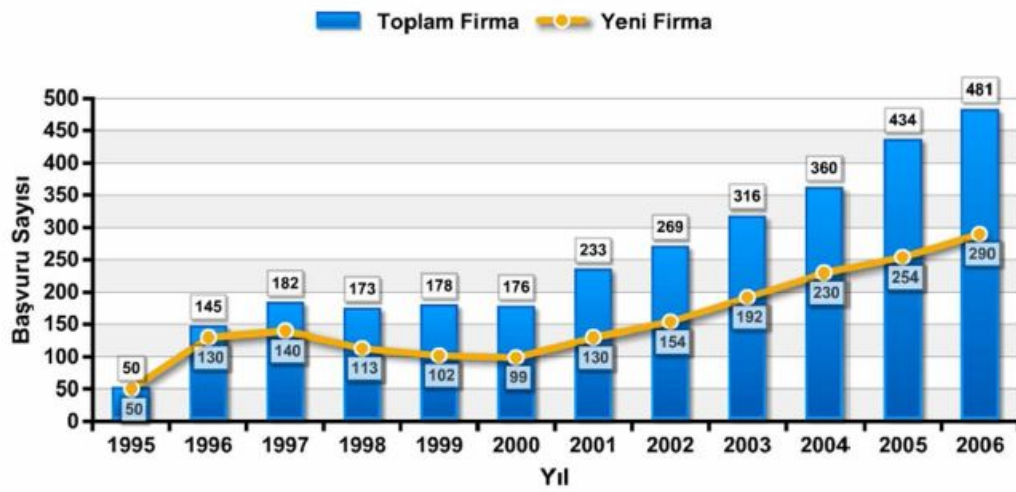

* 16 Temmuz 2007 tarihi itibariyle gerçekleşen harcama

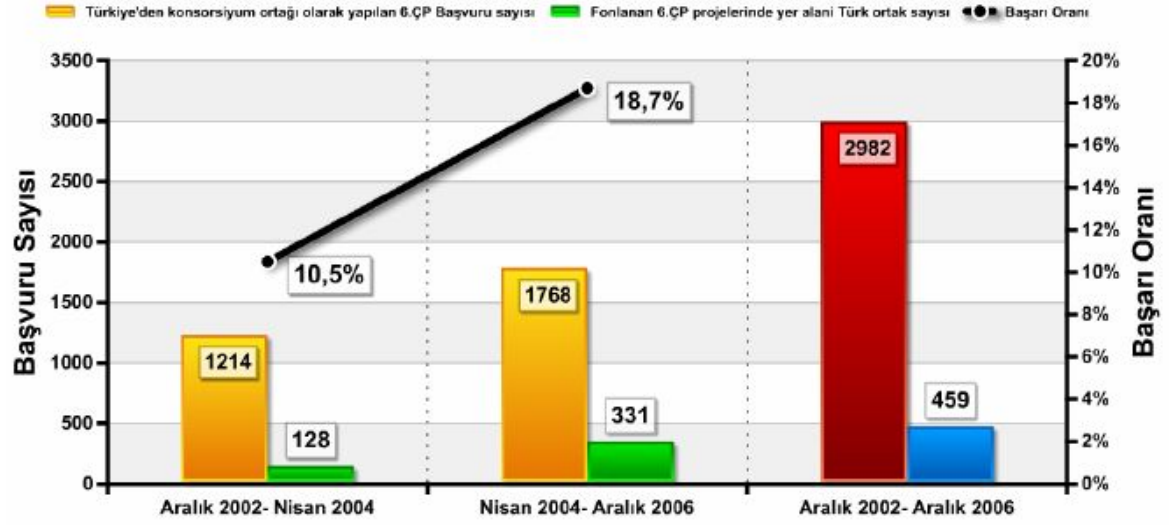
TÜBİTAK- DTM Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı Kapsamında Gelen Proje Başvurularının Yıllara Göre Dağılımı

TÜBİTAK- DTM Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programına Başvuran Firma Sayıları

Türkiye'nin AB 6. ÇP'deki Başarı Durumu

**EK 3: TÜBİTAK Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı
Tarafından XXX Firmasına Sağlanan AR-GE Destekleri**

Bölüm A – Proje ve Kuruluş Bilgileri

A.1-PROJE ÖN BİLGİLERİ

A.1.1

Kuruluşun Açık Adı	XXX SANAYİ VE TİCARET LTD.ŞTİ.		
Adres	Mimar Sinan Cad. Kırım İş Hanı Bahçelievler-İSTANBUL		
Tel:	0212 533 33 33	E-Posta:	info@xxx.com
Faks :	0212 533 33 33	Web Adresi:	www.xxx.com

A.1.2

Projenin Adı	6.000 şişe/saat PET PREFORM ŞİŞİRME MAKİNASI		
Proje Başlama Tarihi : 01.07.2008		Proje Bütçesi (USD)	138.903,97 USD
Proje Süresi (ay) : 4 Ay			
Proje Önerisinin İçerdiği Teknolojik Alan Kodu ve Adı :	Makine, İmalat Teknolojileri Grubu (MAKİTEG)		

A.1.3

Projenin Ar-Ge faaliyetlerinin içerdği teknolojilerin ağırlığı dikkate alındığında aşağıdaki teknoloji gruplarından hangisi içerisinde değerlendirilebileceğini belirtiniz. (Yalnızca bir yeri işaretleyiniz.)	
Bilişim Teknolojileri Grubu (BİLTEG)	☐
Biyoteknoloji, Tarım, Çevre ve Gıda Teknolojileri Grubu (BİYOTEG)	☐
Elektrik, Elektronik Teknolojileri Grubu (ELOTEG)	☐
Makine, İmalat Teknolojileri Grubu (MAKİTEG)	☒
Malzeme, Metalurji ve Kimya Teknolojileri Grubu (METATEG)	☐

A.1.4

Proje Yürütücüsü		
Adı, Soyadı	Ahmet ULUĞ	T.C. Kimlik No : 1234567890
Ünvanı/Görevi	Genel Müdür	
Yazışma Adresi	Mimar Sinan Cad. Kırım İş Hanı Bahçelievler-İSTANBUL	
Tel: 0212 533 33 33	Faks: 0212 533 33 33	E-Posta: info@xxx.com

A.1.5

Kuruluş Yetkilisi		
Adı, Soyadı	Ahmet ULUĞ	T.C. Kimlik No : 1234567890
Ünvanı/Görevi	Genel Müdür	
Yazışma Adresi	Mimar Sinan Cad. Kırım İş Hanı Bahçelievler-İSTANBUL	
Tel : 0212 533 33 33	Faks: 0212 533 33 33	E-Posta: info@xxx.com

A.1.6

Kuruluş Onayı	
AGY101-01 formu Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Teknoloji ve Yenilik Destek Programlarına İlişkin Yönetmelik ile TÜBİTAK KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı Uygulama Esasları'na uygun olarak hazırlanmıştır. Bu proje ile ilgili olarak proje isminin ve tanıtımının TÜBİTAK tarafından yayınlanmasına izin veriyorum. ○	
AGY101-01 formu Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Teknoloji ve Yenilik Destek Programlarına İlişkin Yönetmelik ile TÜBİTAK KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı Uygulama Esasları'na uygun olarak hazırlanmıştır. Bu proje ile ilgili olarak proje isminin ve tanıtımının TÜBİTAK tarafından yayınlanmasına izin vermiyorum. ●	
18.11.2005 Tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik'te belirtilen tüm koşulları karşıladığımı, söz konusu Yönetmeliğin Ek 1'de verilen Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Niteliği Hakkında Bilgi Beyannamesi'ni proje öneri dosyasında sunarak beyan ederim.	
Proje Yürütücüsü	Kuruluş Yetkilisi
Ahmet ULUĞ	Ahmet ULUĞ
30.10.2007	30.10.2008

A.2-KURULUŞ BİLGİLERİ

A.2.1

Kuruluşun Vergi Dairesi ve Sicil Numarası	BEYLİKDÜZÜ VD. 111 111 1111
Kuruluş Yılı (Ticaret Sicil Gazetesi Yayın Tarihi ve Numarası)	11.01.1998 - 239
Mevcut Sermaye Tutarı	125.000,00 YTL
Kuruluşun Ortakları	Ahmet ULUĞ %80 – Hakan YILMAZ %10 – Selma ULUĞ %10

A.2.2

Kuruluş Personel Dağılımı						
Birimi	Doktora	Yüksek Lisans	Lisans	Teknik/ Meslek Lise	Diğer	Toplam
Üretim				4	7	11
Ar-Ge			2	4	3	9
Diğer			2		1	3
				TOPLAM		23

A.2.3

Firmanın TÜBİTAK Tarafından Desteklenen Projesi : Bulunmamaktadır
Firmanın Diğer Ar-Ge Projeleri : Bulunmamaktadır
Firmanın Özgün Ürün Örnekleri: Plastik Enjeksiyon Makineleri, Pet Şişirme Makineleri, Bakalit Enjeksiyon Makineleri, Pet Şişirme Kalıpları

Bölüm B – Projenin Endüstriyel Ar-Ge İçeriği, Teknoloji Düzeyi ve Yenilikçi Yönü

B.1-PROJE KISA TANITIMI

B.1.1

Proje Adı: Pet Preform Şişirme Makinası

Proje Tanıtımı:

1992 yılında ticari hayatına başlayan firmamız kurulduğu yıldan bu yana kaliteli ve standartlara uygun üretimi, en son teknoloji ürünü makine sistemleri ve yedek parça stoku ile iç ve dış pazarlarda müşterilerine XXX marka garantisi ile hizmet vermektedir. XXX Makine imalat programında, çeşitli tiplerde Yatay ve Dikey Plastik Enjeksiyon Makineleri, Bakalit Enjeksiyon Makineleri, Pet Preform Enjeksiyon Makineleri, P.E.T Preform Şişirme Makineleri, Pet Şişe Şişirme kalıpları üretimi yapılmaktadır. Plastik Enjeksiyon makinelerimizde CE belgemiz mevcuttur.

Proje konusu makinemiz; pet şişelerin tam otomatik olarak üretimini yapan 6.000 şişe/saat gibi bir hızla çalışan SUPERTECH 6000 PREFORM ŞİŞİRME MAKİNESİ'dir. **Normal şartlarda bunun kapasitesi 2000 şişe/saat olup, birim üretim maliyeti müşteri için yüksektir. Dolayısıyla söz konusu makinenin kapasitesini 3 kat arttırarak birim dolum maliyeti müşteri beklentilerine göre tasarlanmıştır.** Şişenin ilk hali preform olarak adlandırılan PET hammadden oluşan bir tüptür. PET'in kimyasal açılımı polietilen parafitenol olarak adlandırılır. En kısa anlatımla preform makineye girdi olarak girer ve makineden 0.5 litreden 2.25 litreye kadar değişik çap ve boylarda, değişik amaçlar için kullanılan (su,sıvı yağ, gazlı içecekler, meyve suyu,deterjan v.b.) PET şişe çıkar.

Makinenin preform deposuna(haznesine) malzeme doldurulur. Konveyör bant yardımıyla preformlar makinenin dizici bölmesine ulaşır. Pnömatik pistonlar vasıtasıyla hareket eden taşıyıcılara otomatik olarak yüklenen preformlar, servo motor vasıtasıyla fırın bölmesine hareket eder. Fırında 150-160 C° sıcaklıkta ısıtılarak kalıba doğru ilerler. Fırın içerisinde taşıyıcılara yüklenen malzeme redüktör vasıtasıyla dönerek hareket eder. Böylece malzemenin homojen olarak ısıtılması sağlanır. Fırın içerisine sürekli taze hava verilmek suretiyle havanın kirlenmesi ve böylece malzemeye zarar vermesi engellenir. Fırın içerisinde 75 derecelik özel çubuk rezistanslar bulunmaktadır Fırından çıkan malzeme yine servo motor vasıtasıyla kalıba doğru ilerler. Kalıp mengenesi hidrolik bir sistemle kapanır. Şişelerin alt tabanı mekanik olarak aşağı-yukarı hareket eden mengenenin hareketli plakasına bağlıdır. Kalıp mengenesi kapandıktan sonra malzemeye ilk gerdirme havası verilir (10 bar) . Daha sonra strech çubuklarla gerdirilir ve 35-40 bar şişirme havası verilerek şişirme işlemi gerçekleştirilir. İşlem sonunda mengene açılır ve otomatik taşıyıcılar şişeleri yine servo motor vasıtasıyla boşaltma noktasına kadar yürütür. Otomatik olarak boşaltılan şişeler sistemin dolum bölmesine gönderilir.

Makinenin çalışma prensibi tam otomatik olduğu için sistemin bütün safhalarında çok hassas tasarım yapılması mecburidir. Herhangi bir istasyonda oluşabilecek en ufak bir arıza makinenin çalışmasını engelleyecek ve ya ürünün bozuk çıkmasına neden olacaktır. Bu nedenle çok hassas çalışan bu tip makinelerin doğru ellerde üretilmesi çok önemlidir. Firmamız tecrübesi ile sektörün öncü firmalarından olması hasebiyle bu tip olumsuzlukları tasarım ve üretim esnasında bertaraf edebilecek altyapıya sahiptir.

Projenin Avantajları:

1. PET şişirme makineleri büyük çoğunlukla ithal ürünlerdir. Firmamız bu tip makinelerin ülkemizdeki ilk üreticilerindendir. Proje konusu ürünümüzün ilk örnekleri yine firmamız tarafından ortaya konmuştur. Amaç; yurtdışından bu tip makinelerin ithalatını önlemek ve dövizin yurtdışına çıkmasına engel olmaktır. Yurtdışında aynı makinenin maliyeti 400.000 USD iken tarafımızdan üretilen makinenin maliyeti 140.000 USD olarak öngörülmektedir. Yaklaşık %185 oranındaki bu fark ülke ekonomisi için bir kazançtır. Bu kazanç ile milli ekonomide istihdam yaratma oranı bir nebze de olsa artacaktır.
2. Şu an ülkemizde üretilen ve yine ilk olarak firmamız tarafından yapılan makinelerin 2000 adet/saat olan üretim kapasitesi projemiz sonucunda 6000 adet/saat olarak 3 katına çıkarılacaktır. Bu da birim maliyetlere önemli ölçüde yansiyarak verimliliğin artmasına neden olacaktır. Verimlilik artışı, makine kullanıcılarının satış kapasitelerini de arttıracaktır. Böylece piyasada bir kazanç artışı söz konusu olacaktır.
3. Yenilenen teknoloji kullanılarak üretilen her makine, bir öncekinden daha avantajlı ve randımanlı olmaktadır. Eski tip makinelerde üretim esnasındaki birim elektrik maliyeti 0,249 USD/Cent iken yeni geliştireceğimiz makinemizde birim elektrik maliyeti 0,177 USD/cent'e düşürülmekte ve %40'lık birim elektrik maliyet avantajı sağlanması öngörülmektedir. Böylece ülke ekonomisine ve kaynakların optimum kullanılmasına, daha da önemlisi günümüzün trendi olan çevre boyutuna firmamız tarafından mikro ölçüde katkıda bulunulacaktır.
4. Makineler firmalar için demirbaş statüsünde olduklarından, bu demirbaşların bakımı da önemlidir. 6000 şişe/saat makinemizle beraber normal periyodik bakımlar haricinde 6 aylık genel bakım 1 yıl gibi bir süreye çıkartılarak, makinenin dayanıklılığı artırılmıştır.
5. %100 yerli sanayimizi çalıştırarak yeni istihdamlar yaratacaktır.
6. Saatlik kapasitesini 6.000 şişe/saat veya üzerinde arttırmak isteyen müşterilerimiz, daha önceki dizaynımız olan 2.000 şişe/saatlik makineden en az 3 adet almak zorunda kalıyorlardı. Ancak yeni yapılacak makinemizle bu sorun ortadan kalkmakta, 3 makine fiyatından %76 daha az bir maliyetle istenilen kapasite miktarını yakalamaktadırlar.
7. 6.000 şişe/saatlik kapasite veya daha üzerinde verimlilik almak isteyen müşterilerimiz, var olan 2.000 şişe/saat makinemizden 3 ya da daha fazla makine almak zorunda kalıyorlardı ve her bir makinede çalışması gereken işçi miktarı 2 kişiden 6 kişi gibi büyük bir rakama dönüşüyordu. Yeni dizaynımız 6.000 şişe/saat makinemizde çalışacak işçi miktarını 3 kişi olarak tasarladığımızdan, firmaların birim işgücü maliyetleri böylece %50 düşürülmüş olmaktadır.
8. İlk dizaynımız olan 2000 şişe/saat operatör panelinde DOS işletim sistemi kullanılırken, yeni tasarlanacak 6.000 şişe/saat makinemizde WINDOWS işletim sistemi olanakları kullanılmış ve böylece 1 noktadan yapılan kontrol, makinenin tüm fonksiyonlarını kontrol altına alarak %100 kontrol imkanı sağlanacaktır.
9. Eski tip makinelerimizde, müşteriye arıza durumlarında en az 1 eleman göndererek 1 adam/gün bakım ve onarım için zaman ayırırken, yeni makinemizde modem/telefon hattı ile ve/veya farklı bir protokol ile arıza firmamızda giderilmekte, bu da %99,9'luk eleman,zaman ve masraflarda avantaj sağlamaktadır.
10. Geliştirilecek yazılım ile müşteri, olası her türlü makine çalışmasından kaynaklanan duruşlar, arızalar, üretim miktar hataları, kalite hataları ve izlenebilirlik konularında istatistiki bilgilere online ya da offline ulaşabilmekte ve böylece gerekli önlemler öngörülebilmekte, bu da etkin verimlilik takibinde %100'lük bir avantaj sağlamaktadır.
11. Eski makinelerimizde pnömatik sistemler kullanılarak yapılan kontrollerde +/- 5 mm sapma mevcut iken, yeni

makinemizde SERVO motorlar kullanılacak ve böylece ayarlamalardaki hassasiyet oranı +/- 0,001 mm olacaktır. Dolayısıyla makine mekanik parçalarının dayanım ömründe pnömatik sisteme göre vibrasyon olmamasından dolayı %99 artış olacaktır.

12. Yeni tasarımıımız ile şişe dizme makinesi ihtiyacı ortadan kaldırılmış, çıkan ürünler direk olarak dolum hattına verilecek şekilde tasarlanacağından, şişe dizme makinesinin %30 oranındaki firesi ortadan kalkacaktır.

B.1.2

Anahtar Kelimeler: Plastik Enjeksiyon Makineleri, Pet Şişirme Makineleri, Bakalit Enjeksiyon Makineleri, Pet Şişirme Kalıpları

B.2-AMACI, UYGULANACAK YÖNTEMLER VE AR-GE AŞAMALARI

Projenin başlatılma gerekçelerini açıklayınız.

Projenin başlatılma gerekçesi halen ülkemizde benzer büyüklükte, kalite ve teknik özellikte bir makinenin herhangi bir firma tarafından üretilmiyor olmasıdır. Dolayısı ile bu tip makineler yurt dışından ithal edilmektedir.

Projenin amacını açıklayınız.

Projemizin amacı nihai kullanıcı firmaların yurt dışına bağımlılıklarının azaltılması, kalite ve teknolojik açıdan hiçbir eksiği olmayan makinemizi çok daha ucuza satın alabilmelerine olanak sağlayarak üretim maliyetlerinin düşürülmesine katkıda bulunmak ve ülkenin teknolojik gelişimine katkıda bulunabilmenin yanı sıra ülkemizden döviz çıkışın engellemektir. Bu amaçla elde edelin makinenin ülke ekonomisine sağlayacağı katma değer projemizin amacına ulaştığını gösterecektir.

Proje çıktılarını tanımlayıp, hedeflediğiniz başarı ölçütlerini belirtiniz.

Proje çıktısı ürün tam otomatik pet preform şişirme makinesidir. Şu an itibariyle makinenin testleri yapılmaktadır ve herhangi bir problemle karşılaşmamıştır. Ülkemizde preform şişirme makinesini zaten ilk olarak firmamız yapmıştır. Zaman içerisinde gelişen üretim teknikleri sayesinde mevcut üretim kapasitesini 3 katına çıkaracak bir makine tasarlanmış ve tamamlanmıştır.

Proje Ar-Ge faaliyetlerinde uygulanacak yöntem, teknik ve kullanılacak araçları planladığınız iş akışı kapsamında anlatınız.

Firmamızın sektördeki bilgi birikimi ve tecrübeleri doğrultusunda yüksek kapasiteli bir ürün tasarlanmıştır. Öncelikle teknik çizimleri yapılmış, çalışma sisteminde gerekli tasarımlar yapılmıştır. 3 boyutlu olarak tasarlanan makine, bilgisayar ortamında çalıştırılmış ve çalışması test edilmiştir. Gerekli görülen değişiklikler yapıldıktan sonra kesin projelendirilmesi yapılarak üretimi gerçekleştirilmiştir. Başvuru dönemimiz itibariyle makine tamamlanmıştır ve herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamıştır.

Önerdiğiniz projede yer alan Ar-Ge aşamalarının aşağıdakilerden hangilerini kapsadığını belirtiniz.

Projemiz Kavram Geliştirme, Teknolojik/Teknik ve Ekonomik Yapılabilirlik Etüdü, Tasarım, Tasarım Geliştirme ve Doğrulama Çalışmaları, Prototip üretimi ve Satış Sonrasında Ürün Tasarımından Kaynaklanan Sorunların Çözümü Faaliyetleri safhalarını kapsamaktadır

B.3-YENİLİKÇİ VE ÖZGÜN YÖNLERİ

B.3.1

Makinemiz firmamızın yıllar boyunca elde ettiği tecrübeler neticesinde dizayn edilmiştir. Satış fiyatı ithal ürünlere oranla oldukça düşük olacağı için yatırımcılar için makul bir üründür. Sistem tam otomatik germe, şişirme ve kalıplama sistemidir. Elektronik ve pnömatik sistemler tarafından kontrol edilen makine preform taşımasından şişe alımına kadar tüm aşamaları otomatik olarak tekrarlar. Preform taşıma, preform sıralama, ısıtma ve şişirme olmak üzere 4 ana kısımdan oluşan makinemizin istikrarlı, dengeli, sağlam, düşük sesli ve otomatik olarak çalışması öne çıkan unsurlarıdır. Yenilebilir yağ, su, süt, gazlı içecek, şarap, bira, ilaç ve kozmetik ürünlerin muhafazası için kullanılabilen değişik sektörlere ve amaçlara yönelik ürünlerin elde edildiği makine katma değeri yüksek bir üründür.

Projemizin yenilikçi yönü kapasite artırımdır. Daha önce de belirtildiği üzere zaten birçok yenilik daha önceden firmamız tarafından meydana getirilmiştir. Şu anda hem bizim, hem de ülkemiz makine üreticileri tarafından üretilen 2000 şişe/saat olan makine, projemiz sonucu 6000 şişe/saat üretim gerçekleştirecektir. 0,5 lt. için 2000 şişe/saat, 1,5 lt. için 1600 şişe/saat makine kapasitesi 0,5 lt. için 6000 şişe/saat, 1,5 lt. için 5000 şişe/saat olarak arttırılmıştır. Kullanıcı firmaların birim maliyetleri önemli ölçüde azalacak, verimlilikleri yükselecek ve rekabet güçleri önemli ölçüde artacaktır.

Özet olarak bu makinemizdeki **ürün yeniliği**;

- Döviz tasarrufunda %233 oranında tasarruf sağlanacaktır.
- Birim elektrik maliyetlerinde %40'lık bir avantaj sağlanacaktır.
- %100 yerli sanayimiz çalıştırılarak yeni istihdamlar yaratılacaktır.
- Önceki makinelerimizle istenilen kapasitenin sağlanabilmesi için 3'ten fazla makineye ihtiyaç duyulurken, yeni makinemizle bu kapasite tek başına sağlanmakta ve bu da %76'lık maliyet düşüşüne olanak verecektir.
- Yeni makinemizle işgücü maliyetlerinde %50'lik bir tasarruf sağlanacaktır.
- Daha önceki makinelerimizde 1 parametre yapılan kontrol, yeni makineyle birlikte tüm parametreler kontrol altına alınarak %100 kontrol sağlanacaktır.
- Yeni makinede kullanılan modem/telefon hattı ile arıza giderilecek ve böylelikle %99,9 oranında eleman, zaman ve masraf avantajı sağlanacaktır.
- Yeni makinedeki yazılımla offline/online sistemler kullanılarak makine arızalarını giderebilmek için kullanılacak zamanda % 100'lük bir kazanç sağlanacaktır.
- Yeni makinemizde kullanılacak SERVO Motor yeniliği ile mekanik parça ömründe %99 oranında bir artış söz konusu olacaktır.

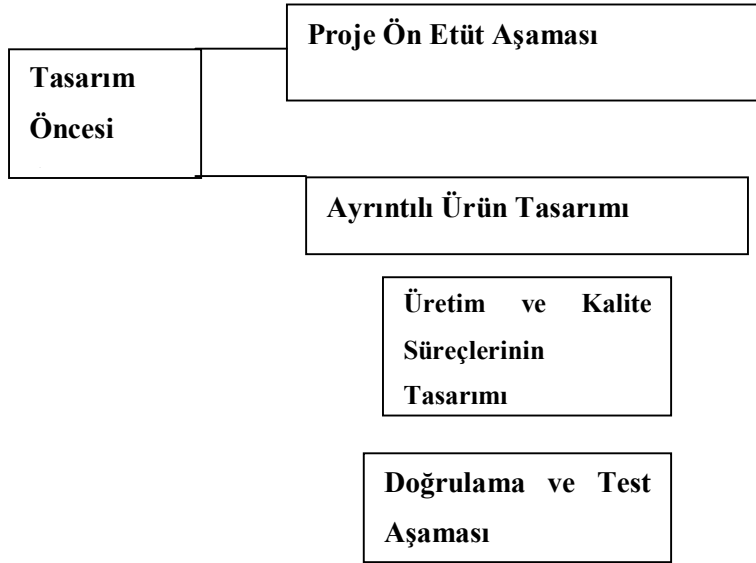
- Önceki makinelerimizde gerekli olan şişe dizme aparatı, yeni makinemizde kullanım dışı bırakılarak %30 oranındaki fire ortadan kaldırılacaktır.

Bölüm C – Proje Planı ve Firma Altyapısı

C.1-İŞ PLANI

İş Zaman Çubuğu Tasarım Planlaması Detaylar ektedir.

Yeni, üründe çalışmamızda planlanmış olan faaliyetleri, sistematik olarak aşağıda verilmiş olan 5 ana süreç ve bu ana süreçler altındaki alt süreçlerde gerçekleştirilecektir.

Ana ve Alt Süreçler;

1. Proje Ön Etüt Aşaması

- Pazar Analizi
- Müşteri İstek ve İhtiyaçlarının belirlenmesi
- Tahmini proje maliyeti
- Tahmini proje süresi (İş Zaman Çubuk Diyagramı)
- Proje ekibinin belirlenmesi

2. Tasarım Öncesi Aşama

- Projenin teknik açıklaması
- ☐ Literatür Araştırması
- ☐ Standart Araştırmaları

- ☐ Bundan önce firma bünyesinde yapılmış olan çalışmaların incelenmesi
- ☐ Hedeflenen çıktılar
- ☐ Sağlanacak katkılar
- ☐ Üretim yeterliliğinin doğrulanması
- ☐ Rakip ürünlerin incelenmesi
- ☐ Verimlilik açısından
- ☐ Maliyet açısından
- ☐ Teknolojik açıdan
- ☐ Proje Risk faktörleri
- ☐ Genel Risk faktörleri
- ☐ Teknik Risk faktörleri
- ☐ İş Zaman çubuk diyagramı
- ☐ Proje Yapısı
- ☐ Proje iletişim yapısı

3. Ayrıntılı Ürün Tasarımı

Tasarım için hesaplamalar ve tasarım

- a. Tasarımda kullanılacak alt parça tasarımı, ürün ağacının oluşturulması
- b. Tasarımın üretiminde kullanılacak ekipmanların tasarımı
- c. Teknik çizimlerin hazırlanması
- d. Ön fizibilite çalışmasının yapılması
- e. Tasarımın doğrulanması
- f. Ekipman tasarımının yapılması

4. Üretim ve Kalite Süreçlerinin Tasarımı

- a. Üretim akış planının yapılması
- b. Ön maliyetin hazırlanması

- c. Tasarımın gözden geçirilmesi

5. Doğrulama ve Test Aşaması

- a. İlk çalışma onayı
- b. Tasarımın geçerliliği
- c. Tasarım değişiklikleri
- d. Kullanım talimatlarının hazırlanması
- e. Programlama datalarının hazırlanması
- f. Son ayarların yapılması
- g. Devreye alma
- h. Tanıtım ve sunumlar, pazara çıkış

C.1.1-İŞ ZAMAN ÇUBUK GRAFİĞİ: EKTEDİR.

İŞ PAKETİ TANIMLAMA FORMU

C.1.2

Proje Adı	6000 şişe/saat PET PREFORM ŞİŞİRME MAKİNASI
İş Paketi No/Adı	1- KAVRAM GELİŞTİRME ve TASARIM
Başlama-Bitiş Tarihi ve Süresi	01.07.2006 / 31.07.2007 / 1 AY
<i>İŞ PAKETİ FAALİYETLERİ</i> Projemiz etüt çalışmalarına, yurt içinde gerekli araştırmalar yaparak ve müşteri talepleri doğrultusunda başlaması öngörülmüştür. Bu amaçla araştırmalarımız yurt içinde bu makineyi kullanan firmalar ile fuar ve birebir ziyaretler vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Piyasadaki ihtiyaçlar ve gereksinimler göz önüne alınarak kapasite belirlenmesi yapılmıştır. Görüşmeler sonucu müşteri beklentileri ve birim maliyetteki karlılık oranının düşük olmasından dolayı bu projeye başlamanın avantajları konusunda hem fikir olunmuştur.	
<i>KULLANILACAK YÖNTEMLER ve İNCELENECEK PARAMETRELER</i> Yurt dışında üretilmiş benzer makineler araştırılarak internet yoluyla, özellikle yurt dışında belli bir marka haline gelmiş firmalar (SIAPİ İtalya) örnek olarak alınmış, Türkiye şartlarına, müşteri beklentilerine bu alandaki 15 yıllık bilgi birikimi ve deneyimimizle uyarlamaya çalışarak fayda maliyet analiz parametreleri ışığı altında yöntemler belirlenerek planlanmıştır.	
<i>DENEY, TEST VE ANALİZLERİN TANIMI</i> Bu aşamada deney ve test yapılması mümkün değildir.	
<i>İŞ PAKETİ ÇIKTILARI ve BAŞARI KRİTERLERİ</i> Tasarımlar yapılarak imalat resimleri çıkarılacaktır. Ancak bu işlemler optimum grup kavramlarının gelişmesi ile olabilecektir. Bu sebeple yapılacak literatür taraması önem arz eder. Sonuç olarak; Makinedeki grupların optimum çalışma koşulları belirlenecek ve imalat resimleri hazırlanacaktır.	
<i>DİĞER İŞ PAKETLERİYLE İLİŞKİSİ</i> Bir sonraki adım olan imalat aşamasında yapılacak işlerin onaylanmış çıktıları hazırlanmış olacaktır. İmalatlar bu bilgiler doğrultusunda yapılacaktır. Muhtemel hatalarda tasarımlar gözden geçirilmelidir.	

İŞ PAKETİ TANIMLAMA FORMU

Proje Adı	6000 şişe/saat PET PREFORM ŞİŞİRME MAKİNASI
İş Paketi No/Adı	2-PROTOTİP İMALATI
Başlama-Bitiş Tarihi ve Süresi	01.08.2007 / 01.10.2007 / 2 AY
<i>İŞ PAKETİ FAALİYETLERİ</i> Tasarım sürecinden elde edilen verilerin hayata geçirileceği safha olan prototip safhasına makine konstrüksiyonu ile başlanmıştır. Makine ve kalıplar ile ilgili tüm işlemler firma bünyesinde gerçekleştirilmiştir. Montaj çalışmaları ile beraber yürütülen pnömatik devre montajı, hidrolik devre montajı ve elektriksel ve elektronik çalışmaların tamamlanması ile proje son haline getirilmiştir. Bundan sonraki safha elde edilen makinenin testi aşamasıdır.	
<i>KULLANILACAK YÖNTEMLER ve İNCELENECEK PARAMETRELER</i> Makinenin elde edilmesi için bilinen imalat yöntemleri uygulanmış ve bunların uygulanması safhasında imalat için gerekli parametrelere uyulmuştur.	
<i>DENEY, TEST VE ANALİZLERİN TANIMI</i> Bu aşamada, özellikle çizilen teknik resimlerin montaj esnasında uyumluluğu kontrol edilecek, tasarım aşamasında öngörülemeyen sorunlar deneme yanılma yolu ile kontrol edilerek, gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Uyumsuzluk olduğu takdirde tasarım aşamasına tekrar geri dönülecek, sorunların çözümü için gereken yapılacaktır. Yazılımla ilgili gelişmelerde, özellikle haberleşme protokolleri test edilecek ve servo motor kumanda sisteminin çalışılabilirliği kontrol edilecektir. Yapılan montajda sürtünmelerin, kızakların toleranslar doğrultusunda çalışıp çalışmadığı test edilecek, gerektiğinde revize edilecektir. Bunlarla birlikte, şişe dizme makinesinin kaldırılmasından dolayı yerine ikame edilen eject pnömatik silindirin ilgili fonksiyonu yerine getirip getirmediği bu aşamada değerlendirilecektir.	
<i>İŞ PAKETİ ÇIKTILARI ve BAŞARI KRİTERLERİ</i> Bu iş paketinde, DENEY, TEST VE ANALİZLERİN TANIMI bölümündeki gereklerin tam olarak yerine getirilmesi, Planlanmış olan zamanda üretimin gerçekleştirilmesi ve montajın tamamlanmış olması, Hedeflenen birim üretim elektrik maliyetinin gerçekleştirilmesi, Yazılımın öngörülen hedefleri karşılayacak master software'i oluşturmak,	

Başarı kriterlerimizdir.

DiĞER İŞ PAKETLERİYLE İLİŞKİSİ

Prototip İş paketinden elde ettiğimiz çıktılar ile Etüt-Proje iş paketimizin performansını değerlendirme fırsatı bulduğumuz gibi, tasarım çalışmalarımızın sonuçlarını elde etmiş ve bir sonraki iş paketimizde fonksiyonel olarak gerekli test ve kontrolleri yapacağımız prototip elde edilmiştir.

İŞ PAKETİ TANIMLAMA FORMU

Proje Adı	6000 şişe/saat PET PREFORM ŞİŞİRME MAKİNASI
İş Paketi No/Adı	3- DENEME ÜRETİMİ ve TİP TESTLERİNİN YAPILMASI
Başlama-Bitiş Tarihi ve Süresi	01.10.2007 / 31.10.2007/1 AY
<i>İŞ PAKETİ FAALİYETLERİ</i> Elde ettiğimiz prototip üzerinde gerçekleştireceğimiz testler; fonksiyon kontrolleri ,fiziksel testler ve verimlilik testleridir.	
<i>KULLANILACAK YÖNTEMLER ve İNCELENECEK PARAMETRELER</i> Elde edilen ürünlerin kalite özelliklerinin test edilmesi bu bölümde gerçekleştirilecektir. İstenilmeyen durumlar olması halinde ön projelendirme bölümüne geri dönülerek ilgili ünitenin veya parçanın prosedürü tekrar ele alınacaktır.	
<i>DENEY, TEST VE ANALİZLERİN TANIMI</i> Bu aşamada özellikle fiziksel testler ve verimlilik testleri uygulanacaktır. Makine çalıştırılarak tüm elektrik aksamının birbirleriyle uyumu test edilecektir. Hedeflenen saatlik kapasite olan 6.000 şişenin temin edilip edilmediği kontrol edilecektir. Bu makineyi oluşturan taşıyıcı paletler, kalıp mengene ünitesi, dolum ve boşaltım ünitesi, preform besleme ünitesinin belirlenmiş hedef üretim şartlarında senkronize çalışıp çalışmadığının kontrolü yapılırken, makinenin enerji beslemeleri, yazılım desteği, sistemi karşılayıp karşılamadığı kontrol edilecektir. CE normlarının öngördüğü, özellikle elektrik ve yüksek basınç hava tesisatı alanındaki beklentiler IECC normlarına göre gerekli test ve deneyler yapılacak, olası uygunsuzluklar için bir önceki aşamaya dönülecektir. Sistemin kalbi olan mekanik ve otomasyonun birbirleriyle iletişimi, bu aşamada kontrol edilecektir.	
<i>İŞ PAKETİ ÇIKTILARI ve BAŞARI KRİTERLERİ</i> Bu iş paketinin DENEY, TEST VE ANALİZLERİNİN TANIMI kısmında belirtilmiş olan; 6.000 şişe/saat sorunsuz üretimin gerçekleşmesi, Eject pnömatik sisteminin şişeleri ezmeden dolum hattına vermesi, Haberleşme protokollerinin sorunsuz ve sağlıklı bir şekilde çalışması, Makine üretim gruplarının çalışma esnasında kasıntı, vuruğu, titreşim gibi sorunlarla karşılaşmadan tasarlanan şekilde beklentileri karşılaması,	

Uzaktan erişimle arızalara müdahale edebilme olanağının gerçekleşmesi,

IECC standartının ilgili şartlarının karşılanabilmesi,

CE gereklilikleri ile örtüşmesi (elektrik ve yüksek hava basıncı),

Başarı kriterlerimiz olarak belirlenmiştir.

Diğer İş Paketleriyle İlişkisi

Test İş paketimizle projemiz ile ilgili yapmış olduğumuz etüt-proje (tasarım),prototip iş paketlerimizin değerlendirmesi yapılacaktır. Yapacağımız testler ile hem proseslerin izlenmesi ve ölçülmesini hem de son ürünün kontrolüne ilişkin şartları yerine getirerek gerekli kayıtların tutulması sağlanacaktır.

C.2-PROJE YÖNETİMİ VE ORGANİZASYONU

ORGANİZASYON ŞEMASI

C.2.1

Firmanın organizasyon şeması ektedir.

PERSONEL ÖZGEÇMİŞLERİ

C.2.2

Projede görev alan personelin özgeçmiş bilgileri ektedir.

C.3-KURULUŞUN AR-GE OLANAKLARI

C.3.1

Ar-Ge personeli, laboratuvar, test ortamları, alet-teçhizat, yazılım araçları, kütüphane, bilgi birikimi gibi Ar-Ge altyapısı,

Makine imalatı için gerekli olan her türlü cihaz işletmemizde mevcuttur. Ayrıca kendi imalat konumuzla alakalı her türlü teknolojik gelişmeleri yakından takip ederek, yeni çıkan cihazları da en kısa sürede temin etme gayretindeyiz.

Ayrıca bu cihazları, alet ve cihazları kullanacak, gerekli ölçüm ve testleri yapabilecek kalifiye personelimiz de mevcuttur. Yaklaşık 15 yıldır şişirme makineleri imalatı yaptığımızdan, mevcut personelimiz de konusunda son derece bilgi, beceri ve tecrübe sahibidir.

Yeni ürün geliştirme ve tasarım yeteneği,

Firmamız uzun yıllardır bu tip makinelerin imalatını yaptığından ötürü belli bir alt yapısı oluşmuştur. Bu yapının üzerine sürekli olarak yenilikler inşa edilebilmektedir.

Gerçekleştirilen çalışmalara ilişkin “kurumsal hafıza” (sistemik ve sürekli dokümantasyon gibi) varlığı,

Firmamızın ar-ge departmanında yapılan tüm çalışmalar arşivlenmekte olduğu için personel değişikliklerinde herhangi bir sıkıntı yaşanmadan diğer personele bilgi aktarımı yapılabilecektir. Burada amaç kişiye bağımlılıktan çıkmaktır. Ayrıca işletmemizde ISO 9001 kalite sistemi kurulma çalışmaları başlamakta olup, Şubat 08 gibi belgenin alınması hedeflenmektedir.

Üniversiteler ve araştırma kuruluşlarıyla danışmanlık, hizmet alımı, ortak çalışmalar gibi tanımlı ve sürekli ilişkiler,

Dış Ticaret Müsteşarlığınca, yayınlanan eğitim yardımı tebliğine göre ,akredite olmuş üniversite ve araştırma kuruluşlarından, alınacak eğitimlerde %90, danışmanlıklarda, %70 hibe şeklinde destekler söz konusu olduğundan, firmamız uygulama esaslarının yayınlanmasına müteakip üniversite ve ilgili araştırma kuruluşları ile temasa geçerek sanayi- üniversite işbirliği çerçevesinde sinerji yaratacaktır.

Bölüm D – Projenin Ekonomik Yarara Dönüşebilirliği

D.1-EKONOMİK ÖNGÖRÜLER

D.1.1

Projenin sağlayacağı katma değer, proje çıktısının firma verimliliği ve rekabet gücüne katkılarını belirtiniz.

Projenin sağlayacağı katma değer özellikle gıda ve ambalaj sektöründe faaliyet gösteren firmalara yöneliktir. Proje sonucunda bu firmalar makine maliyetinde meydana gelen önemli düşüş neticesinde birim maliyetlerini düşürme şansını yakalayacak ve kendi sektörlerinde rekabet güçlerini arttıracaktır. Yine bir başka etki yurtdışı satıcıların istedikleri fiyata makine satamamaları ve fiyatlarını aşağı çekmek zorunda kalmaları şeklinde olacaktır. Aynı zamanda her yeni ürünle saatlik kapasite artırımı da firmaların verimliliklerini istenilen yönde arttıracaktır.

Proje çıktısının ticarileşme potansiyelini, yurt içi/dışı pazar payını, ithal edilen bir ürünün yerini alma olasılığını belirtiniz.

Proje çıktısı yüksek ticarileşme potansiyeline sahip olacaktır. Yurt içinde pazarda önemli bir pay alması beklenmekte, özellikle ithal ürünlerini ikamesi olması göz önünde bulundurulursa ithalatı azaltıcı önemli etkileri bulunacaktır.

Projenin kuruluşunuza sağlayacağı ekonomik getiriye ilişkin aşağıda listelenen ölçütler çerçevesinde sayısal tahminlerinizi ve bu tahminlerin dayandığı kabullerinizi belirtiniz.

a) Pazara çıkış süresi:

Projenin pazara çıkış süresi yaklaşık 5 ay olarak öngörülmektedir.

b) Satış hasılatında beklenen artış:

Yaklaşık % 20'lik bir artış öngörülmektedir.

c) Pazar payında beklenen artış:

Zaten pazarda çok önemli bir yeri olan firmamızın,proje konusu ürünümüzün ticarileşmesi neticesinde yurtiçi pazarda % 80'lik bir pay alması beklenmektedir.

d) Kara geçiş noktası:

Kara geçiş noktası yaklaşık 5 adet makine olarak öngörülmektedir.

D.2-ULUSAL KAZANIMLAR

D.2.1

Projenin yan sanayi oluşturma ve geliştirmeye, ilgili sektör ve diğer sektörlerle katkısını belirtiniz.

Projemiz olan 6.000 şişe/saat makine, sıvı içecek üretim tesisleri düşünülerek tasarlandığından, konuyla ilgili her firma için kapasite artırımında bulunmak açısından faydalı olacaktır. Daha önceki makinemiz 2000 şişe/saat kapasiteyi halihazırda kullanan müşterilerimiz, gerekli iç talebi karşılamakta zorlandıklarından 6.000 şişe/saat kapasite ile firmaları rahatlatacağımız inancındayız.

Projedeki üniversite, araştırma kurum ve kuruluşları ile kamu kuruluşları arasındaki işbirliklerini belirtiniz.

Bu işbirliği Yurt içi Pazar payı ithal ürünler ile yapacağımız rekabette belli olacaktır. Ancak şimdiden fiyat konusunda ithallerden daha ucuz olacağımız için bu konuda olumlu görüşlerimiz bulunuyor.

Yurt içinde müşterisi hazır. Ancak hedefimiz dış piyasada pay artırmaktır.

Kuruluş dışındaki kişi ve diğer kuruluşlardan proje sırasında firmaya aktarılabilecek bilginin, firma içinde kalıcılığının ve sürekliliğinin sağlanmasına yönelik faaliyetlerinizi belirtiniz.

Makine üretimimizde kullanılan otomasyon çalışmaları, konusunda bilgili firmalarla yapıldığından bu çalışmaların arşivlenmesi ile gerçekleşecektir. Ancak bu bilgiler bir sonraki projede de kullanılabilecektir.

Proje sürecinde veya sonucunda oluşacak teknik bilgi birikiminin yayılımına yönelik hedef ve stratejilerinizi açıklayınız.

Projemizde oluşacak olan bilgi firma içinde özümseyip başka projelerin üretilmesinde kullanılacaktır. Ancak bu tip gelişmeler sır niteliği arz ettiği için bilginin saklanması önem arz ediyor.

Projede patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım tesciline konu olabilecek çıktıları belirtiniz.

İlgili değil.

Projenin ve çıktılarının varsa sosyo-kültürel hayata etkisini, eğitim, sağlık, bölgeler arası gelişmişlik, istihdam gibi konularda iyileştirme sağlama potansiyelini belirtiniz.

İlgili değil.

Proje faaliyetleri ve çıktısının çevreye ve canlılara olan olumlu olumsuz etkilerini belirtiniz.

Projemiz 6.000 şişe/saat PET Preform Şişirme Makinesi ile elde edilecek sıvı ürün şişeleri, geri dönüşümlü şişeler olup, çevreye ve/veya canlılara yönelik bir tehlikesi bulunmamaktadır. Zaten bu şişeleri üretilip doluma gönderen firmaların gıda prosedürlerine uygun üretim yaptıklarına dair belge almaları gerekmektedir.

Bölüm E – Proje Bütçesi

TAHMİNİ PROJE MALİYET FORMLARI

E.1 - PERSONEL GİDERLERİ TAHMİNİ MALİYET FORMU: Personel Giderleri Tahmini Maliyet Formu
ektedir.

E.2 - SEYAHAT GİDERLERİ TAHMİNİ MALİYET FORMU: Projemiz ile ilgili herhangi bir seyahat yapılmasına ihtiyaç duyulmamıştır. Yerli üreticilerle görüşülmüş, yurtdışı gelişmeler ise internet üzerinden takip edilmiştir.

E.3 - ALET/TEÇHİZAT/YAZILIM/YAYIN ALIMLARI TAHMİNİ MALİYET FORMU: EKTEDİR.

E.4 - YURTİÇİ AR-GE KURULUŞLARINA YAPTIRILAN İŞLER TAHMİNİ MALİYET FORMU: Yurt
İçi Ar-Ge Kuruluşları ile Çalışılmamıştır. Ar-Ge Çalışmaları Şirket İçi Uzman Personelle Yaptırılmıştır.

E.5 - DANIŞMANLIK HİZMETİ VE DİĞER HİZMET ALIMLARI TAHMİNİ MALİYET FORMU:
EKTEDİR.

E.6 - MALZEME ALIMLARI TAHMİNİ MALİYET FORMU: EKTEDİR.

E.7 - DÖNEMSEL VE TOPLAM TAHMİNİ MALİYET FORMU (YTL): EKTEDİR.

Ek 3-1: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Niteliği Hakkında Bilgi Beyannamesi

Başvuran İşletmenin:

Adı veya Ticaret Unvanı: XXX Sanayi Ve Ticaret Ltd.Şti .

İlgili sektör: Makine İmalat Sanayi

Adres (Kayıtlı büronun): Mimar Sinan Cad. Kırım İş Hanı Bahçelievler-İSTANBUL

Tel: 0212 533 33 33 Faks : 0212 533 33 33

Web adresi: www.xxx.com e-posta : info@xxx.com

Vergi dairesi ve vergi numarası: BEYLİKDÜZÜ VD. 1234567890

Yasal Yetkili(lerin/nin) adı ve unvanı: Ahmet Uluğ-Genel Müdür

İşletme Türü

Başvuran işletmenin türünü işaretleyiniz.

Bağımsız İşletme	Aşağıdaki tabloyu sadece kendi işletme verilerinize göre doldurunuz ek koymayınız.
Ortak İşletme	Ek 2.1 veya Ek 2.2'yi (ve ilave belgeleri) doldurun ve beyannameye ilâştirdikten sonra hesaplamaların sonuçlarını aşağıda yer alan tabloya aktararak beyannameyi tamamlayınız.
Bağlı İşletme	

İşletme kategorisini belirlemek için kullanılan veriler

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmeliğin 15 inci maddesine göre hesaplanmıştır.

İlgili olduğu mali yıl (*): 2006		
Yıllık çalışan kişi sayısı (YİB)	Net satış hasılatı (**)	Mali bilanço toplamı
23	1.405,13YTL	2.497,27 YTL

(*) Tüm veriler en son onaylanan hesap dönemine ait olmalıdır. Hesapları henüz onaylanmamış yeni kurulan işletmeler için veriler mali yılın durumuna göre kabul edilebilir bir tahminle çıkarılmalıdır.

(**) 1000 YTL

İşletme verilerinizde, bir önceki hesap dönemi ile karşılaştırıldığında sınıf değişikliği ile sonuçlanan bir durum var mıdır?

Hayır	Evet (Bu durumda bir önceki hesap dönemiyle ilgili bir beyannameyi doldurun ve ekleyin)
--------------	--

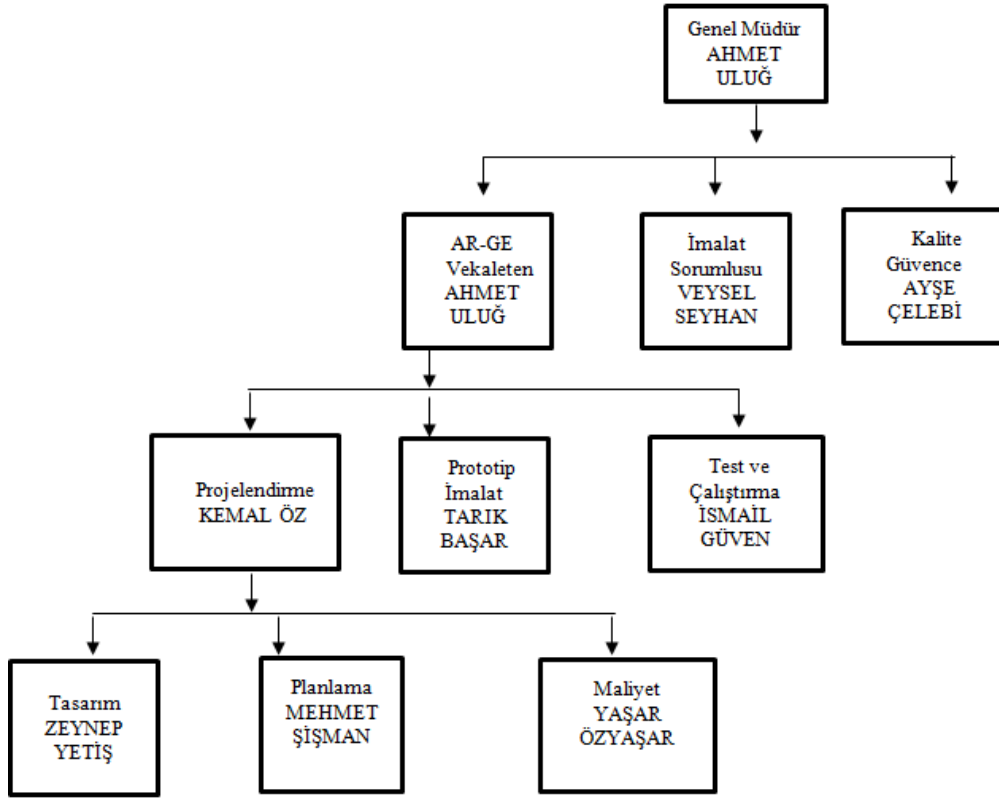
İşletmeyi temsile yetkili imza sahibinin adı ve unvanı: Ahmet Uluğ-Genel Müdür

Bu beyannamenin ve ilgili eklerinin doğruluğunu beyan ederim.

Bu beyan 30.10.2007 tarihinde İstanbul'da yapılmıştır.

İmza

Ek 3-2: XXX Firması Organizasyon Şeması

Ek 3-3: XXX Firması Personel Özgeçmişleri

Ad-Soyad : AHMET ULUĞ
Projedeki Görevi : Proje Yürütücüsü ve AR-GE Vekaleten Sorumlu
Eğitim Durumu : Yıldız Teknik Üniversitesi / Makine Mühendisliği
İş Deneyimi : Üniversiteden mezun olduktan sonra YYY Plastik'te çalışmış, 1981 yılında kendi şirketini kurarak sektördeki faaliyetine devam etmektedir.
Sahip Olunan Nitelikler : Mesleki bilgi ve beceri, yöneticilik vasıflarına haizdir.
Mesleki Sertifika ve Eğitimler : Bulunmamaktadır.
Son 3 Yıldaki Yayın/Patent : Bulunmamaktadır.

Ad-Soyad : VEYSEL SEYHAN
Projedeki Görevi : İmalat Sorumlusu
Eğitim Durumu : Zile Endüstri Meslek Lisesi
İş Deneyimi : 1982 yılından itibaren firmada imalat sorumlusu olarak görev yapmaktadır.
Sahip Olunan Nitelikler : Teknik bilgi ve beceri, sorumluluk bilinci
Mesleki Sertifika ve Eğitimler : Bulunmamaktadır.
Son 3 Yıldaki Yayın/Patent : Bulunmamaktadır.

Ad-Soyad : AYŞE ÇELEBİ
Projedeki Görevi : Kalite Güvence Sistem Sorumlusu

Eğitim Durumu : Trakya Üniversitesi / İktisat Fakültesi
İş Deneyimi : 2003 yılından itibaren firmada kalite güvence sorumlusu olarak hizmet vermektedir.
Sahip Olunan Nitelikler : Yabancı Dil, Piyasa Araştırması, Kalite Sistemleri Bilgi ve Becerisi
Mesleki Sertifika ve Eğitimler : Bulunmamaktadır.
Son 3 Yıldaki Yayın/Patent : Bulunmamaktadır.

Ad-Soyad : KEMAL ÖZ
Projedeki Görevi : Projelendirme Sorumlusu
Eğitim Durumu : İlkokul Mezunu
İş Deneyimi : Kale Kalıp, Beko gibi firmalarda çalışmış, şirketimize 1995 yılında katılmıştır.
Sahip Olunan Nitelikler : CNC Tezgah operatörlüğü, parça projelendirme ve üretimde uzmanlık
Mesleki Sertifika ve Eğitimler : Bulunmamaktadır.
Son 3 Yıldaki Yayın/Patent : Bulunmamaktadır.

Ad-Soyad : TARIK BAŞAR
Projedeki Görevi : Prototip İmalat Sorumlusu
Eğitim Durumu : Tozkoparan Endüstri Meslek Lisesi / Elektrik Bölümü
İş Deneyimi : 1992 yılında mezun olduktan sonra firmamızda görev yapmaya başlamıştır.
Sahip Olunan Nitelikler : Elektrik, Otomasyon ve Prototip İmalat Konusunda Uzmanlık
Mesleki Sertifika ve Eğitimler : Bulunmamaktadır.

Son 3 Yılda Yayınladığınız Patent / Patenti : Bulunmamaktadır.

Ad-Soyad : İSMAİL GÜVEN
Proje/Görevi : Makine Test ve Çalıştırma
Eğitim Durumu : Ortaokul Mezunu
İş Deneyimi : Yan kuruluşumuz XXX-PET'te üretim sorumlusu olarak görev almış, 2006 yılından itibaren şirketimizde çalışmaya başlamıştır.
Sahip Olunan Nitelikler : Makine Test ve Çalıştırma, Çalışma Ayarlarını Oluşturma
Mesleki Sertifika ve Eğitimler : Bulunmamaktadır.
Son 3 Yılda Yayınladığınız Patent / Patenti : Bulunmamaktadır.

Ad-Soyad : ZEYNEP YETİŞ
Proje/Görevi : Tasarım Planlama ve Çizim
Eğitim Durumu : Avcılar Endüstri Meslek Lisesi / Makina Ressamlık Bölümü
İş Deneyimi : Mezun olduğu 1997 yılından itibaren firmamızda görev almaktadır.
Sahip Olunan Nitelikler : Auto Cad , Solidworks Programında Çizim ve Tasarım
Mesleki Sertifika ve Eğitimler : Bulunmamaktadır.
Son 3 Yılda Yayınladığınız Patent / Patenti : Bulunmamaktadır.

Ad-Soyad : MEHMET ŞİŞMAN
Projedeki Görevi : Planlama, İş Akış Sorumlusu
Eğitim Durumu : İlkokul Mezunu
İş Deneyimi : XXX Makine'de elektrik sorumlusu. 2000 yılından beri şirketimizde çalışmaktadır. Sahip Olunan Nitelikler : Makine donanım ve ihtiyaçlarını kontrol ve planlama
Mesleki Sertifika ve Eğitimler : Bulunmamaktadır.
Son 3 Yıldaki Yayın/Patent : Bulunmamaktadır.

Ad-Soyad : YAŞAR ÖZYAŞAR
Projedeki Görevi : Maliyet Hesaplaması
Eğitim Durumu : Fatih Ticaret Lisesi / Muhasebe Bölümü
İş Deneyimi : Değişik sektör ve firmalarda Muhasebe ve Finansman Yönetimi. 2006 yılından beri firma- mızda çalışmaktadır.
Sahip Olunan Nitelikler : Proje Süresince Gerekli Maliyet Hesaplamalarının Yapılması
Mesleki Sertifika ve Eğitimler : Bulunmamaktadır.
Son 3 Yıldaki Yayın/Patent : Bulunmamaktadır.

Ek 3-4: XXX Firması Proje Bütçesi

E.1 - Personel Giderleri Tahmini Maliyet Formu

Proje Adı	6000 şişe/Saat Pet Preform Şişirme Makinası						
İş Paketi No/Adı	1-KAVRAM GELİŞTİRME VE TASARIM						
Adı Soyadı	İş Paketindeki Görevi	Firmadaki Ünvanı	Adam/Ay Oranı	Ay	Toplam Adam /Ay	Aylık Maliyet	Toplam
AHMET ULUĞ	Proje Yürütücüsü	Genel Müdür	0,6	1	0,6	0	0
KEMAL ÖZ	Proje Yür. Yard.	CNC Operatörü	0,6	1	0,6	992,700 YTL	595,620 YTL
ZEYNEP YETİŞ	Tasarım Sorumlusu	Teknik Ressam	0,6	1	0,6	729,000 YTL	437,400 YTL
MEHMET ŞİŞMAN	Planlama Sorumlusu	Tesisat, Makine Donanım	0,4	1	0,4	729,000 YTL	291,600 YTL
AYŞE ÇELEBİ	Maliyet Projelendirme	Kalite Güvence	0,35	1	0,35	729,000 YTL	255,150 YTL
İŞ PAKETİ TOPLAM ADAY/AY					2,55	TOPLAM	1.579,77 YTL

E.1 - Personel Giderleri Tahmini Maliyet Formu

Proje Adı	6000 şişe/Saat Pet Preform Şişirme Makinası						
İş Paketi No/Adı	2-PROTOTİP İMALATI						
Adı Soyadı	İş Paketindeki Görevi	Firmadaki Ünvanı	Adam/ Ay Oranı	Ay	Toplam Adam/ Ay	Aylık Maliyet	Toplam
AHMET ULUĞ	Proje Yürütücüsü	Genel Müdür	0,3	3	0,9	0	0
KEMAL ÖZ	Proje Yür. Yard.	CNC Operatörü	0,6	3	1,8	992,70 YTL	1.786,86 YTL
VEYSEL SEYHAN	Üretim Sorumlusu	İmalat Sorumlusu	0,8	3	2,4	992,70 YTL	2.382,48 YTL
TARIK BAŞAR	Prototip İmalatı	Elektrik, Otomasyon	0,7	3	2,1	729,00 YTL	1.530,90 YTL
ZEYNEP YETİŞ	Tasarım Sorumlusu	Teknik Ressam	0,2	3	0,6	729,00 YTL	437,40 YTL
İŞ PAKETİ TOPLAM ADAY/AY					7,8	TOPLAM	6.137,64 YTL

E.1 - Personel Giderleri Tahmini Maliyet Formu

Proje Adı	6000 şişe/Saat Pet Preform Şişirme Makinası						
İş Paketi No/Adı	3-DENEME ÜRETİMİ VE TİP TESTLERİNİN YAPILMASI						
Adı Soyadı	İş Paketindeki Görevi	Firmadaki Ünvanı	Adam/ Ay Oranı	Ay	Toplam Adam/Ay	Aylık Maliyet	Toplam
AHMET ULUĞ	Proje Yürütücüsü	Genel Müdür	0,4	1	0,4	0	0
KEMAL ÖZ	Proje Yür. Yard.	CNC Operatörü	0,5	1	0,5	992,70 YTL	496,35 YTL
VEYSEL SEYHAN	Üretim Sorumlusu	İmalat Sorumlusu	0,65	1	0,65	992,70 YTL	645,26 YTL
İSMAİL GÜVEN	Test ve Çalıştırma	Elektrik, Otomasyon	0,8	1	0,8	729,00 YTL	583,20 YTL
AYŞE ÇELEBİ	Kalite Güvence	Kalite Sorumlusu	0,6	1	0,6	729,00 YTL	437,40 YTL
İŞ PAKETİ TOPLAM ADAY/AY					2,95	TOPLAM	2.162,21 YTL

E.3 - Alet/Teçhizat/Yayın Alımları Tahmini Maliyet Formu

Proje Adı	6000 şişe/Saat Pet Preform Şişirme Makinası							
Sıra No	Alet/Teçhizat/ Yayın Adı	Adet	Kapasite	Teknik Özellik	Proje Faaliyetlerindeki Kullanım Amacı	Proje Sonrası Kullanım Amacı	Birim Fiyatı (YTL)	Toplam Tutar (YTL)
1	Bilgisayar	1		Çizim Programlarına Uygun	Tasarım ve Teknik Çizim		2.000	2.000
2	Easy Sistem Yazılımı	1	5 Kullanıcı	Üretim ve Proje Yönetim Sistem Yazılımı	Projenin Tasarım Süreçlerini Optimize Etmek, Prototip Takibi ve Maliyetlendirilmesi		15.000	15.000
TOPLAM								17.000 YTL

E.5 - Danışmanlık Hizmeti ve Diğer Hizmet Alımları Tahmini Maliyet Formu

Proje Adı	6000 şişe/Saat Pet Preform Şişirme Makinası			
Danışmanlık ve Diğer Hizmetlerin Alındığı Kuruluş	Hizmetin Açıklanması	Hizmet Alımının Proje Faaliyetleriyle İlişkisi	Hizmet Alım Gerekçesi	Toplam Tutar (YTL)
AB Yeminli Mali Müşavirlik Ltd.Şti	1 Adet AGY.101.01 1 Adet AGY.301/1 Adet AGY 351	Projenin sunulmasında danışmanlık ve dönem raporu sunumu	Firmamız bu konuda bilgi sahibi olmadığından hizmet alınmıştır.	7.500
YMM Prof.Dr.Atila BAĞRIAÇIK	1 Adet AGY 500	Projenin yeminli mali müşavirlik raporunun hazırlanması ve faturaların ve ödeme belgelerinin incelenmesi	Firmamız bu konuda bilgi sahibi olmadığından hizmet alınmıştır.	1.120
KROM KAPLAMA	50 ve 55'lik 3-5 mt'lik miller	Millerin krom kaplanması	Firmamız bu konuda gerekli araçlara sahip olmadığından hizmet alınmıştır.	5.374
NİTRASYON	Isıl İşlem, Sertleştirme	Taşıyıcıların sertleştirilmesi	Firmamız bu konuda gerekli ekipmanlara sahip olmadığından hizmet alınmıştır.	730
Yönetim Mühendislik Danışmanlık Yazılım	Makine Tasarımı ve Devreye alam prosesindeki danışmanlık	Makinanın genel tasarım prensiplerini hazırlama ve devreye alma esnasındaki mühendislik danışmanlığı	Firmanızdaki projenin yürütülmesi ve gelişmesi için ARGE bölümüne destek amaçlı	7.500

TOPLAM

**22.224
YTL**

E.6 - Malzeme Alımları Tahmini Maliyet Formu

1 USD 1.23 YTL								
Proje Adı	6000 şişe/Saat Pet Preform Şişirme Makinası							
Sıra No	Malzeme Adı	Proje Faaliyetlerindeki Kullanım Amacı	Miktarı	Birim	Miktarın Gerçekleştirilmesi	Birim Fiyatı USD	Birim Fiyatı YTL	Toplam Tutar YTL
1	PNÖMATİK SİLİNDİR	Makine Parçası Malzemesi	10,00	AD	Mengene Kapama		96,82 YTL	968,19 YTL
2	SOGUK ÇEKME LAMA	Makine Parçası Malzemesi	859,96	KG	Piston Saplamaları		1,42 YTL	1.222,00 YTL
3	ASIL ÇELİK	Makine Parçası Malzemesi	3.345,85	KG	Makine Şasesi		2,60 YTL	8.699,21 YTL
4	İMALAT ÇELİĞİ	Makine Parçası Malzemesi						
5	KROMLU MİLLER	Makine Parçası Malzemesi						
6	BORU	Makine Parçası Malzemesi						
7	PROFİL	Makine Parçası Malzemesi	2.171,60	MT	Hidrolik Sistemde		1,70 YTL	3.691,72 YTL
8	ALÜMİNYUM SAÇ	Makine Parçası Malzemesi						
9	SİYAH DKP SAÇ	Makine Parçası Malzemesi						
10	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	14,00	AD	Proximity Sensör		75,00 YTL	1.050,00 YTL
11	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	15,00	MT	Kablo Kanalı		47,00 YTL	705,00 YTL
12	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	368,00	MT	Silikon Kablo		4,52 YTL	1.661,85 YTL
13	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	23,00	AD	Küçük Sensör		130,16 YTL	2.993,68 YTL
14	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	157,00	MT	Kumando Kablosu		7,8611	1.234,19 YTL
15	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	59,00	AD	Klemens		10,13 YTL	597,67 YTL
16	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	14,00	AD	VFF35 Klemens		25,22 YTL	353,08 YTL
17	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	1,00	AD	Şeffaf Obje Sensörü		60,02 YTL	60,02 YTL
18	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	198,00	MT	2,5 mm Kablo		6,14 YTL	1.215,72 YTL
19	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	13,00	AD	V Otomat 16 Amper		37,57 YTL	488,41 YTL
20	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	54,00	AD	V Otomat 10 Amper		30,54 YTL	1.649,16 YTL
21	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	12,00	AD	3x63 Amper Otomat		80,30 YTL	963,60 YTL
22	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	109,00	MT	4'lük Yanmaz Kablo		21,02 YTL	2.291,18 YTL
23	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	3,00	AD	OD 222 Kart		409,73 YTL	1.229,19 YTL
24	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	14,00	AD	MPM Sensör		24,00 YTL	336,00 YTL
25	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	179,00	MT	0,75 Kablo		3,12 YTL	558,48 YTL
26	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	37,00	AD	Birlik Kablo		72,73 YTL	2.691,01 YTL
27	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	4.677,00	AD	0,22 Blandajlı Kablo		0,20 YTL	914,82 YTL
28	ELEKTRİK MALZEMELERİ	Makine Elektrik Sistemi	16,00	AD	Tristör Sigorta Yuvası		18,63 YTL	298,08 YTL

29	PROFİL	Makine Parçası Malzemesi	151,30	MT	Şase Yapımı için		4,00 YTL	605,20 YTL
30	SAC	Makine Parçası Malzemesi	4.138,00	KG	Şase Yapımı için		1,35 YTL	5.586,30 YTL
31	ALÜMİNYUM	Makine Parçası Malzemesi	3.075,20	KG	Kalıp yapımında		5,00 YTL	15.376,00 YTL
32	KAYIŞ, ARABA, RAY	Makine Parçası Malzemesi	7,00	MT	Preform Döndürme Kayışları		153,39 YTL	1.073,73 YTL
33	BURÇ	Makine Parçası Malzemesi	74,60	KG	Mengene Aksamında		18,00 YTL	1.342,80 YTL
34	HORTUM, DİRSEK, NİPEL	Makine Parçası Malzemesi	439,00	MT	Makine Hidrolik Tesisatında		12,00 YTL	5.268,00 YTL
35	SOKET, ALGILAYICI	Makine Parçası Malzemesi	114,00	AD	Makine Otomasyonunda		30,00 YTL	3.420,00 YTL
36	KEÇE	Makine Parçası Malzemesi	2,00	AD	Yağ Sızdırmazlık		16,80 YTL	33,60 YTL
37	FİLTRE	Makine Parçası Malzemesi	9,00	AD	Hava Tahliyyede		1,00 YTL	9,00 YTL
38	BİLGİSAYAR	Makine Çalıştırma Sistemi	1,00	AD	PLC EKTRAN		1.948,00 YTL	1.948,00 YTL
39	REKOR	Makine Parçası Malzemesi	195,00	AD	Pnömatik Aksamda		4,90 YTL	955,50 YTL
40	ZİNCİR DİŞLİSİ	Makine Parçası Malzemesi	54,00	AD	Preform Dizmede		1,00 YTL	54,00 YTL
41	BOYA	Makine Dış Cephe	100,00	KG	Makine Dış Cephe Kaplaması		4,25 YTL	425,00 YTL
42	REZİSTANS	Makine Parçası Malzemesi	8,00	AD	Preform Isıtma İçin		84,00 YTL	672,00 YTL
43	OTOMASYON MALZEMELERİ	Makine Otomasyon Sistemi	19,00	AD	DIMMER		614,00 YTL	11.666,00 YTL
44	OTOMASYON MALZEMELERİ	Makine Otomasyon Sistemi	91,00	AD	Tristör Buşon		10,32 YTL	939,12 YTL
45	OTOMASYON MALZEMELERİ	Makine Otomasyon Sistemi	32,00	AD	Röle		7,05 YTL	225,60 YTL
46	VALF	Makine Parçası Malzemesi	25,00	AD	Pnömatik Kumandada		55,00 YTL	1.375,00 YTL
47	REDÜKTÖR GAMAK	Makine Parçası Malzemesi	6,00	AD	Tambur ve pervane Motorlarında		131,00 YTL	786,00 YTL
48	REDÜKTÖR	Makine Parçası Malzemesi	1,00	AD	Palet Dişlilerde		367,00 YTL	367,00 YTL
49	KONVEYÖR	Makine Parçası Malzemesi	1,00	AD	Preform Yükleyici		1.544,08 YTL	1.544,08 YTL
50	KABLO	Makine Elektrik Sistemi	2,00	MT	Servo Motorda		264,00 YTL	528,00 YTL
51	KABLO	Makine Elektrik Sistemi	275,00	MT	Rezistans Beslemede		1,46 YTL	401,50 YTL
52	PNÖMATİK MALZEME	Makine Otomasyon Sistemi	25,00	AD	Pnömatik Selenoid Valf		238,64 YTL	5.966,00 YTL

TOPLAM	96.439,70 YTL
---------------	----------------------

E.7 - Dönemsel ve Tahmini Maliyet Formu (YTL)

1 USD=1.1990 YTL			
Proje Adı	6000 şişe/saat Pet Preform Şişirme Makinası		
Maliyet Kalemi	2 0 0 7	Toplam YTL	Toplam Maliyet İçindeki Oranı (%)
	II		
Personel	9.879,62 YTL	9.879,62 YTL	6,2%
Seyahat	-	0,00 YTL	0,0%
Alet/Teçhizat/Yazılım/Yayın	17.000,00 YTL	17.000,00 YTL	10,6%
Yurtiçi Ar-Ge Hizmet Alımı	-	0,00 YTL	0,0%
Yurtiçi Danışmanlık/Hizmet Alımı	22.224,00 YTL	22.224,00 YTL	13,8%
Yurtdışı Danışmanlık/Hizmet Alımı		0,00 YTL	0,0%
Malzeme	111.442,26 YTL	111.442,26 YTL	69,4%
Patent		0,00 YTL	
TOPLAM MALİYET	160.545,88 YTL	160.545,88 YTL	100,0%
BİRİKİMLİ MALİYET	160.545,88 YTL	160.545,88 YTL	
PROJEDEKİ TOPLAM ADAM-AY		26,20	

E.7 - Dönemsel ve Tahmini Maliyet Formu (USD)

1 USD=1.1990 YTL			
Proje Adı	6000 şişe/saat Pet Preform Şişirme Makinası		
Maliyet Kalemi	2007	Toplam USD	Toplam Maliyet İçindeki Oranı (%)
	II		
Personel	\$8.239,88	\$8.239,88	5,9%
Seyahat	\$0,00	\$0,00	0,0%
Alet/Teçhizat/Yazılım/Yayın	\$14.178,48	\$14.178,48	10,2%
Yurtiçi Ar-Ge Hizmet Alımı	\$0,00	\$0,00	0,0%
Yurtiçi Danışmanlık/Hizmet Alımı	\$18.535,44	\$18.535,44	13,3%
Yurtdışı Danışmanlık/Hizmet Alımı	\$0,00	\$0,00	0,0%
Malzeme	\$97.950,17	\$97.950,17	70,5%
Patent	\$0,00	\$0,00	
TOPLAM MALİYET	\$138.903,97	\$138.903,97	100,0%
BİRİKİMLİ MALİYET	\$138.903,97		
		26,20	

İş Zaman Çubuğu Grafiği

PROJE ADI		6000 şişe/saat Pet Preform Şişirme Makinası					
DÖNEM AY		2007/2					
		TEMMUZ 7	AĞUSTOS 8	EYLÜL 9	EKİM 10	KASIM 11	ARALIK 12
PROJE ADIMLARI							
1-KAVRAM GELİŞTİRME VE TASARIM							
	a-Yurt İçi-Yurt Dışı Araştırma						
	b-Tasarım Çalışmaları						
	c-Model Çalışmaları						
	d-Kesin Projelendirme						
	e-Malzeme Tespiti						
2-PROTOTİP İMALATI							
	a-Konstrüksiyon						
	b- Montaj İşlemleri						
	c-Hidrolik Çalışmalar						
	e-Elektrik-Elektronik Çalışmalar						
3-DENEME ÜRETİMİ VE TİP TESTLERİNİN YAPILMASI							
	a-Mekanik Testler						
	b-Elektrik/Elektronik Testler						
	c-Verimlilik Testleri						

KAYNAKÇA

Kitaplar

Ahmet AYHAN; *Dünden Bugüne Türkiye’de Bilim ve Teknoloji ve Geleceğin Teknolojileri*, İstanbul: Beta Yayınevi, 2002

Atila BAĞRIAÇIK; *Belgelerle Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri*, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 7. Baskı, 2003

Atila BAĞRIAÇIK ve Muhsin YILDIRIM; *Maliyet Muhasebesi, AR-GE Destekleri ve Muhasebesi Uygulama Örnekleri*, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 2008

Aytaç EKER; *Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Teşvik Sistemleri ve Teşvik Politikaları*, Ankara: Doğu Matbaası, 1995

Aziz KUTLAR ve Cemal ÖZTAŞ; *Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki Teşvikli ve Teşviksiz Yatırım Uygulamaları*, Elazığ: Çağ Matbaacılık, 1996

Bijit BORA, Peter J. LLOYD ve Mari PANGESTU; *Industrial Policy and The WHO*, New York: UNCTAD, 2000

Cemil ARIKAN, M. AKSOY, M. DURGUT ve A. GÖKER; *Ulusal İnovasyon Sistemi Kavramsal Çerçeve, Türkiye İncelemesi ve Ülke Örnekleri*, İstanbul: TÜSAİD Yayınları, Yayın No: TÜSİAD-T/2003/10/362

Chris FREEMAN ve Luc SOETE; *Yenilik İktisadı*, Ankara: TÜBİTAK Yayınları Akademik Dizisi, 2003

Coşkun AKTAN ve İstiklal VURAL; *Rekabet Gücü ve Rekabet Stratejileri*, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Aralık 2004

DPT; *Devlet Yardımları Uygulamasının Mali ve Ekonomik Göstergelerle Mukayesesi*, Ankara: DPT Yayınları, Yayın No: 2663, Aralık 2002

DPT; *VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu Yatırımları Teşvik Politikaları*, Ankara: DPT Yayınları, Yayın No: 2186, 1989

Emin ERTÜRK; *Küresel Ekonomide Makro Ekonomik Analize Giriş*, Bursa: Aktüel Yayınları, 2. Baskı, 2004

Erdal TÜRKKAN; *Rekabet Teorisi ve Endüstri İktisadı*, Ankara: Turhan Kitabevi, 2001

Ernest GUNDLING; *Yeniliğin 3M Yolu*, Çeviren: Oya Gülbahçe, İstanbul: Elma Yayınevi, 2002

Erol EREN; *İşletmelerde Yenilik Politikası*, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul: Formül Matbaası, 1982

Erol EREN; *Yönetim ve Organizasyon Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar*, İstanbul: Beta Yayınevi, Altıncı Baskı, 2003

Ertuğrul TUNCER; *Yatırım ve İhracatla İlgili Mali Teşvikler ve Uygulaması*, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 1999

Gönül BUDAK ve Gülay BUDAK; *İşletme Yönetimi*, İzmir: Barış Yayınları, Fakülteler Kitabevi, 2004

Halil SEYİDOĞLU; *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, İstanbul: Güzem Yayınları, 14. Baskı, 2001

Halime İnceler SARIHAN; *Rekabette Başarının Yolu Teknoloji Yönetimi*, Gebze: Desnet Yayınları, 1998

Hasan Kürşat GÜLEŞ ve Hasan BÜLBÜL; *Yenilikçilik*, Ankara: Nobel Yayınları, 2004

Hüsnü ERKAN; *Ekonomi Politikaları Temelleri*, İzmir: Aydın Kitabevi, 1990

Hüsnü ERKAN; Rezan TATLIDİL, *Serbest Bölgelerde Uygulanacak Teşvik Tedbirlerinin Sektörlere Katkıları Yönünden Değerlendirilmesi*, Ankara: TOBB Yayınları, Yayın No: 1975, 1990

İpek SAVAŞÇI ve Yiğit KAZANÇOĞLU; *Firmaların Yenilik Yaratma Sürecinde Serbest Bölgelerin Rolü*, 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 25-26 Kasım 2004, Anemon Otel, Eskişehir

İsmet BARUTÇUGİL; *Teknolojik Yenilik ve Araştırma Geliştirme Yönetimi*, Bursa: Bursa Üniversitesi Yayını, 2003

İTO; *Türkiye İçin Model Olabilecek Ülkelerde Uygulanan Teşvik Uygulamaları ve Ülkemize Uygulanabilirliği*, İstanbul: İTO Yayınları, Yayın No: 2007-51, 2007

Jeffrey A. HART ve Assem PRAKASH; *Sarategic Trade and Investment Policies: Implications for the Study of International Policy Economy*, Oxford Backwell, 1997

Mahmut TEKİN ve Nuri ÖMÜRBEK; *Küresel Rekabet Ortamında Teknolojik İşbirliği ve Otomotiv Sektörü Uygulamaları*, Ankara, 2004

Mahmut TEKİN, Hasan Kürşat GÜLEŞ ve Adem ÖĞÜT; *Teknoloji Yönetimi*, Ankara: Nobel Yayın, 2003

Mahmut TEKİN; *Üretim Yönetimi*, Cilt 1, Konya: Arı Ofset Matbaacılık, 1996

Mehmet BOZOĞLU, *Dış Ticaret*, Samsun: Geleceğin Girişimcileri Projesi, 2007

Mehmet YİĞİT; *İhracat Teşviklerinin Ekonomik Analizi*, Kütahya: Üniversite Kitabevi, 1996

Michael PORTER; *Rekabet Stratejisi*, Çeviren: Gülen Ulubilgen, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2000

Mustafa DURAN, *Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968 - 1998)*, Ankara: T.C.Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi, 1998

Mustafa H. ÇOLAKOĞLU; **KOBİ Rehberi**, Ankara: TOBB Yayınları, Yayın No: 359, Nisan 2002

Mustafa MAZLUM; İlhan YÜCEL; Muammer TEKEOĞLU, **Özel Kesim Yatırım İmkânları ve Yatırım Kararlarında Teşviklerin Etkinliği**, Ankara: TOBB Yayını, 1990

Mustafa ÖZÇAM; **Ekonomide Teşvikler ve Türkiye'deki Durum**, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, Ocak 2003

Mümin ERTÜRK; **İşletme Biliminin Temel İlkeleri**, İstanbul: Beta Yayınları, 2000

Necati TAŞKIRAN; **Yaratıcılık ve Yenilik Yönetimi (Ders Notları)**, 2004

OECD; **Frascati Kılavuzu: Araştırma ve Deneysel Geliştirme Taramaları İçin Önerilen Standart Uygulama**, Ankara: TÜBİTAK Yayınları, 2002

R. Dennis APPLEYARD ve J. Alfred FIELD; **International Economy Trade Theory an Policy, Second Edition**, USA: IRWIN, 2000

R. Paul KRUGMAN; **International Economics**, Boston: Addison Wesley, 6. Baskı, 2003

Rıdvan KARLUK, **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları**, İstanbul: İTO Yayınları, 1983

Rıdvan KARLUK; **Uluslararası Ekonomi**, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 3. Baskı, 1991

Şule YILDIRIM; **İhracat Prosedürlerini Biliyor musunuz?**, Ankara: İGEME Yayınları, 5. Baskı, Mayıs 1997

T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı; **Yeni Stratejilerin Belirlenmesi-Teşvik 2000**, II. Cilt, Ankara: Hazine Müsteşarlığı Yayınları, 1999

Tahir AKGEMİCİ; **KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler**, Ankara: KOSGEB Yayınları, 2001

Turan SERDENGECİ, *Türkiye’de Yatırım Teşvik Uygulamaları*, Ankara: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü Yayınları, 2000

TÜBİTAK; *Oslo Kılavuzu*, Eylül 2005

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği; *Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Destekleri Rehberi*, Sayı: 3, Ankara: TOBB Yayınları, 2004

TÜSİAD; *Sanayileşmede Teşvik Sistemleri*, İstanbul: TÜSİAD Yayını, 1990

Ufuk DURNA; *Yenilik Yönetimi*, Nobel Yayınları, Ankara, 2002

UN, *Incentives and Foreign Direct Investment*, No:30, 1996

Vergi Reform Komisyonu Raporları, Cilt: 1, İstanbul 1969

Vural SAVAŞ, *İktisat Politikasına Giriş*, İstanbul: Ar-Yayın, 2. Baskı, 1982

Vural SAVAŞ, *Politik İktisat*, İstanbul: Beta Yayınları, 1986

Yeliz ESERYEL; “Dünyada ve Türkiye’de Ar-Ge Konsorsiyumlarının Rekabet Gücü Üzerine Etkileri ve Birleşik Ar-Ge Konsorsiyum Modeli”, *İgeme’den Bakış Dergisi*, Ekim-Aralık Sayısı, 1999

Yılmaz ÜRPER; *Girişimcilik*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2004

Yüksel AKKUZUGİL ve Musa DEMİR; “İhracata Yönelik Devlet Yardımlarının Analizi ve Değerlendirilmesi”, *DTM Dergisi*, Sayı:27,Ocak 2003

Ziyat KARA; *Sanayi İşletmelerinde Teknoloji Yönetimi ve AR-GE Çalışmaları Örnek Uygulamalar*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2002

Zuhal AKAL; *Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Performans Kavramları ve Performans Yönetimi*, Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara, Ocak 2003

Sürekli Yayınlar

Yavuz MOLLASALIHOĞLU, “İhracat Teşvikleri”,
<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan99/ihrtes.htm>, Erişim: 02.07.2008

Adnan UYAR; “Ar-Ge İndiriminin Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar”,
Yaklaşım Dergisi, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 25, Ağustos 2005

Arzu AKKOYUNLU; “Yeni Dış Ticaret Teorileri”, **Ekonomik Yaklaşım**, Sayı: 21,
Temmuz 1996

Aybüke İNCİ ve Rövsen ŞAHBAZOV; “Globalleşme Sürecinde Teşviklerin Yeri ve Önemi: Avrupa Birliği ve Türkiye Açısından Genel Bir Değerlendirme”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 227, Temmuz 2000

Aydın KIRATLI; “Vergi Sistemimizde Yer Alan Vergi Teşvikleri ve Korumaları-I”,
Yaklaşım Dergisi, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 165, Eylül 2006.

Ayhan YAMAN; “Teşvik Belgeli Yatırımların Finansmanında Asgari Özkaynak Şartı”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 93, Eylül 2000.

Beytullah YURTTUTAN; “Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) Faaliyetlerine Yönelik Teşvikler”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 133, Ocak 2004.

Burhan GÜNDOĞDU; 5746 Sayılı Kanun Kapsamında Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) Harcamaları, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 187, Temmuz 2008.

Çetin POLAT; “Türkiye’de Uygulanan İhracat Teşvik Politikaları”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 15, Ekim 2004

D. ANTONIOLI, M. MAZZANTI, P. PINI ve E. TORTIA; “Adoption of technoorganizational innovations, and industrial relations in manufacturing firms: an analysis for a local industrial system”, **Economia Politica**, Sayı: 21, Ocak 2004

Güney DEVREZ; “İşletmelerde Araştırma Geliştirme Fonksiyonu”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı: 4, 1970

Halit ÇİÇEK; “Teşvikler, Gerekçeleri ve Türkiye’de Vergisel Teşvikler-II”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 151, Nisan 2001

Hamza ÇEŞTEPE; “Stratejik Ticaret Politikası: Yarı İletkenlerde Malezya ve Güney Kore Arasında Bir Karşılaştırma”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı: 14, Temmuz 1999.

Hatice Karaçay ÇAKMAK; “Stratejik Dış Ticaret Politikaları”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Temmuz 2004

Hazine Dergisi; 75. Yıl Özel Sayısı, Ankara, 1999

Hikmet Uluhan; “Ar-Ge Faaliyetleri Sonucunda Geliştirilen Yeni Bir Ürüne Ait Patent Hakkının Değerlemesi ve Kayıtlanması”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 29, Aralık 2005.

İrfan ERTUĞRUL; “İmalat Sanayinde AR-GE Stratejisi ve Denizli Sanayinde AR-GE Çalışmalarına İlişkin Bir Araştırma”, **Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı 7, 2004

İsmail ÇİLOĞLU; “Teşvik Politikalarının Yönlendirme Gücü”, **Hazine Dergisi**, Ocak 2000

J.A. BRANDER ve B.J. SPENCER; “Export Subsidies and International Market Share Rivalry”, **Journal of International Economics**, 18, 1985

Kenan ÖREN; “Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması- Nevşehir İlinde Bir Uygulama”, **C.U İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2003

M. Cevdet BAYKAL; “İhracata Yönelik Devlet Yardımları”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 58, Ekim 1997

Mehmet BİNGÖL; “*Araştırma-Geliştirme Vergi Erteleme İmkânı Uygulamada Fiilen Nasıl Ortadan Kalkıyor?*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 87, Mart 2000

Mehmet ÇANKAYA, “*Araştırma ve Geliştirme Faaliyeti Harcamalarında Vergi Ertelemesi*”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 126, Haziran 2003

Mehmet Tahir UFUK; “*Ar-Ge İndirimi*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 187, Temmuz 2008

Mehmet YAŞIN, “*Yatırımcılara Devlet Tarafından Taşınmaz Mallar Üzerinden Sağlanan Mali Teşvikler*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 177, Eylül 2007

Mustafa TÜRKKOT; “*Ar-ge, Teknoloji Geliştirme Faaliyetlerine Sağlanan Destekler*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 142, Ekim 2004

Nazım EKREN; “*Bilgi ve Ekonomik Etkinlik*”, **Activeline Aylık Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 6, Eylül 2000

Nazlı WASTI; “*Japon Firmalarında AR-GE: Yöntemler ve Yapılardan Örnekler*”, **ODTÜ Geliştirme Dergisi**, Sayı: 26, 1999

Niyazi ÖZKAYA; “*5746 Sayılı Kanun ile Ar-Ge İçin Getirilen Yeni Düzenlemeler*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 185, Mayıs 2008.

Orhan ERGÜN; “*Sanayimizde Ar-Ge Teşvikleri*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 68, Ağustos 1998

P. KRUGMAN; “*Does the Trade Theory Require a New Trade Policy?*”, **The World Economy**, Sayı: 15, Nisan 1992

Rasih DEMİRCİ, Mehmet BAŞ ve Metehan TOLON; “*Türkiye’nin AB’ye Uyum Sürecinde Türk İşletmelerinin Ar-Ge Faaliyetleri*”, **GOÜ İİBF İşletme Bölümü 5. Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi**, Tokat, 15-17 Haziran 2006

Sakıp ŞEKER; “*Ar-Ge İndirimi ve Uygulaması*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 181, Ocak 2008.

Salih ÖZEL; “*Araştırma Geliştirme (Ar-Ge) Teşvikleri*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 77, Mayıs 1999

Selahattin TUNCER; “*Araştırma ve Geliştirme Harcamalarında Ar-Ge İndirimi*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 161, Mayıs 2006.

Şahin KÖKSAL; “*Küreselleşmeye İlişkin Farklı Yaklaşımlar ve Teorik Temelleri*”, **Akademi Günlüğü Toplumsal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Güz 2005

Talha APAK; “*Yetkili Müesseseler (Döviz Büroları) Mevzuatı (Kuruluşu - Denetimi - Vergilendirilmesi)*”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 61, Ekim-Kasım-Aralık 2002

Talha APAK; “*Yurt Dışında Ofis-Mağaza Açma, İşletme ve Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi ile İstihdam Yardımı*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Ekim 2002

Talha APAK; **Mükellefin Dergisi**, Lebib Yalkın Yayınları, Sayı: 119, Kasım 2002

Turgay ARBAK; “*Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 53, Aralık 2007

Turgay ARBAK; “*Ar-ge Harcamalarının Vergisel Boyutu*”, **Yaklaşım Dergisi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, Sayı: 54, Ocak 2008

Turkishtime; *Ağustos 2007* sayısı

Yalçın TUNCER; “*Bilime Dayalı Teknoloji Üretimi*”, **Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları**, Sayı: 7, 1974

İnternet Kaynakları

Ali ÖZGENÇ; “İnovasyon Gündemi”, **Capital Dergisi**, 5 Ekim 2006, www.capital.com.tr, Erişim: 02.07.2008

Araştırmacı Bilgi Sistemi (ARBİS); <http://arbis.tubitak.gov.tr>, Erişim: 28.06.2008

Bilim ve Teknoloji Politikaları Uygulama Planı (BTP-UP) 2005-2010, s.101-102, <http://www.tubitak.gov.tr>, Erişim: 20.06.2008.

GENBİLİM EDITÖR; “Ar-Ge Nedir?”, <http://www.genbilim.com/content/view/1956/89/>, Erişim: 20.06.2008

Hasan DEMİRKIRAN; “Rekabet Üstünlüğü İçin Yenilik ve Tasarım”, <http://www.destekpatent.com.tr>, Erişim: 02.07.2008

http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=509, Erişim: 22.06.2008

<http://www.destekpatent.com.tr>, Erişim: 02.07.2008

<http://www.foreigntrade.gov.tr>, Erişim: 02.07.2008

<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan99/ihrtes.htm>, Erişim: 02.07.2008.

<http://www.hazine.gov.tr/teskilat.htm>, Erişim: 21.06.2008

<http://www.igeme.org.tr/tur/pratik/finans.pdf>, Erişim: 16.06.2008

<http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/Haber/102/Stratejik%20Yol%20Hazirlama%20Rehberi.doc>, Erişim: 20.06.2008

<http://www.kosgeb.gov.tr/KOSGEB/kanun.asp>, Erişim: 20.06.2008

http://www.sistems.org/know_info1.htm, Erişim: 20.06.2008

<http://www.spk.gov.tr/mevzuat/Doc/spk16.doc.>, Erişim: 10.07.2008

<http://www.tideb.tubitak.gov.tr/>, Erişim: 02.07.2008

<http://www.tmsk.org.tr/>, Erişim Tarihi: 29.06.2008

<http://www.tubitak.gov.tr/btpd/btyk/BTYK10.pdf>, Erişim: 02.07.2008

<http://www.turkpatent.gov.tr/sorucevap/brosurler/Patent.htm.>, Erişim: 26.06.2008

International Accounting Standard 38, ***Intangible Assets***,
http://europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/committees_en.htm#arc, Erişim:
10.07.2008

Krediler, http://www.eximbank.gov.tr/html_files/MENU-2.htm, Erişim: 01.07.2008

Müfit AKYOS; “*Firma Düzeyinde Yenilikçilik (Yenilik) ve Bilgi Yönetimi*”,
http://sistem.ie.metu.edu.tr/know_info_ozet.htm, Erişim: 03.07.2008

R. F. BERNAY; “*Üniversitelerimiz ve AR –GE*”, **Sağlık Bilimlerinde Süreli
Yayıncılık**, 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun,
<http://www.turkpatent.gov.tr/sorucevap/brosurler/Patent.htm.>, Erişim: 26.06.2008

TÜBİTAK Bilim ve Teknoloji Politikaları Dairesi, “*Oslo Kılavuzu Işığında Yenilik*”,
Eylül 2005,
http://www.tubitak.gov.tr/destekler/taral/pdf/Oslo_ozetsunum_20050913_1059_SA.pdf,
Erişim: 25.06.2008

TÜBİTAK Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı (TEYDEB); “*AR-
GE Destekleri*”, <http://www.mam.gov.tr/ar-ge/sanayi-ar-ge-son.htm>, Erişim: 25.06.2008

TÜBİTAK; ***Teknoloji ve Yenilik Destek Programları***,
<http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=1&sid=480&pid=478>, Erişim: 25.06.2008

TÜBİTAK-TİDEB Teknoloji İzleme ve Değerlendirme Başkanlığı,
<http://fp6.pamukkale.edu.tr/tidebfaaliyetleri.ppt.>, Erişim: 25.06.2008

